

**T.C.
ANKARA ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
TEMEL İSLAM BİLİMLERİ BÖLÜMÜ
TASAVVUF ANABİLİM DALI BAŞKANLIĞI**

**DR. MÜNİR DERMAN'IN HAYÂTI, ESERLERİ VE TASAVVUFÎ
GÖRÜŞLERİ**

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Elvan SESLİ

Danışman: Doç. Dr. Vahit GÖKTAŞ

**ANKARA
Eylül, 2013**

ÖNSÖZ

İslam toplumlarını oluşturan en önemli unsurlardan biri de tasavvuftur. Tasavvuf, konu itibâriyle insanın özünü ilgilendiren, iç dünyasını îmar etmeye çalışmaktadır. Tasavvufun gâyesi, tüm ahlâkî güzelliklerle insanı süslemektir. İnsanın düşünce dünyasına oradan da pratik hayâtına etki eden tasavvuf, zaman içinde dinî bir ilim hâline gelmiştir.

Tasavvufî eğitim, başlangıçtan itibaren bire bir yapılan mürşit-mürîd eğitimiyle gerçekleşmiştir. Onların sohbet ve eserleriyle bu etkileşim topluma yayılmıştır. Böylece kalbi kaplayan kirler temizlenmeye, manevî hastalıklar şeklinde tâbir edilen bütün kötü huylar tedâvi edilmeye, bu sayede cennetâsâ bir hayât bu dünyada oluşturulmaya çalışılmıştır.

Tıpkı bir sanat dalında olduğu gibi tasavvufî eğitim de tâbir câizse usta-çırak ilişkisi içerisinde gerçekleşmektedir. Bunda da kişisel kâbiliyetin yanı sıra iyi bir mürşit bulmak çok önemlidir. Devirler değiştikçe insan da değişmekte, tasavvuf anlayışı da bundan etkilenmektedir. Aynı zaman dilimi içerisinde dahi birbirinden oldukça farklı-belki insan sayısı kadar farklı-anlayışlar gelişebilmektedir. Ama bu bir eksiklik değil, bire bir insan hayâtına ve tüm insanlığın ortak hayâtına bir katkıdır. Her biri farklı bir köşesinden tutarak bu dünyayı bir ilâhî sevgi temeline oturtmaya çalışmışlardır. Bu uğraşının günümüze ulaşan temsilcilerinden biri de Dr. Münir Derman Hoca'dır.

Dr. Münir Derman, küçük yaşından itibaren tasavvufun içinde olmuştur. Annesinin katkısı ve hocasının yardımıyla bu düşüncelerle yoğrulmuş, bâtinî tarafını geliştirdikten sonra zâhirî ilimlere de yönelmiş; felsefe-psikoloji, tıp ve ilâhîyat fakültelerini bitirerek ömrünü her bakımdan insanlara faydalı olmaya adanmıştır. İnsanın meleklerle eş sâfiyette bir rûha sahip olabilmesinin mümkün olduğunu yaşayışıyla çevresindekilere göstermiştir.

Dr. Münir Derman Hoca'nın tasavvufî görüşleri üzerinde daha önce bir çalışma yapılmamıştır. Bu nedenle Tasavvufî şahsiyetlerin genelinde olduğu gibi Münir Derman'ın görüşlerini değerlendirmek oldukça zordur.

Çalışmamız sırasında karşılaşılan sorunlardan biri tasavvufî tecrübeleri ifâde de dilin yetersiz kalışıdır. Ayrıca kendisini “Sözlerimizde birçok söylenemez, söylemem, söyleyemem, gibi insana garip gelen laflarımız vardır. Bunların sırlarını benden yüz sene sonra gelecek bir velînin açıklayacağını rahmetullahi aleyh hocam söylemişti. Benim iznim yoktur o kadar” şeklinde tanıtan birisini anlamak, bize göre daha da zorlaşmaktadır.

Çalışmayla ilgili bir diğer sıkıntı da, doğru yorumlanma zorunluluğudur. Zîra Münir Derman Hoca “Bu güzel sözlerdeki mânâdan aşk makamına çıkamayan, henüz madde âleminin kesâfetinde yürüyenler bir şey anlayamazlar” demiştir. “Sözlerimiz müphem sözlerse onları açıklamaya kalkmayınız. Her şeyin başlangıcı zâten müphemdir. Gözlerinizi bulutlandıran perdeyi ancak onu dokuyan el kaldırabilir” diyerek bu zorluğu ifâde etmektedir.

Aslında anılan zorlukların temel kaynağı dildir. Tasavvuf, sembolik dilin bolca kullanıldığı bir alandır. Sembolik bir dil kullanmış olması tasavvufun nesiller boyunca kalıcı olmasına sebep olmuştur. Böylelikle, her nesil kendi görüş ve bakış açısına göre ondan bir şey anlamıştır.

“Sembolik dil, açıklama ve îzaha dayanan diğer ifâde tarzlarına nazaran daha müessirdir. Akla, hayal ve vicdan aracılığıyla ulaşıırken kalple doğrudan temas kurmakta tesiri derin olmakta, tekrar edildikçe mâhiyeti ortaya çıkmaktadır.”¹

Çalışmamız, giriş, dört bölüm ve sonuçtan oluşmaktadır. Girişte, tezin önemi, metodu ve kaynaklarından bahsedilmiştir. Birinci bölümde, Dr. Münir Derman'ın hayâtı ve eserleri hakkında bizden önce çalışma yapılmış lisans

---

¹ Ebu'l-Alâ Afîfî, *İslâm'da Manevî Hayât Tasavvuf*, (Trc. Ekrem Demirli, Abdullah Kartal), İz Yay., s. 210.

tezlerinden yararlanılarak yazılmıştır. İkinci bölümde, O'nun tasavvuf anlayışı altı farklı kategoride ele alınmıştır. Üçüncü bölümde, insan hayâtının pratik unsurlarına O'nun nasıl baktığı gösterilmeye çalışılmıştır. Dördüncü ve son bölümde ise O'nun, sevenlerine yaptığı tavsiyeleri ve bâzı veciz sözleri yer almaktadır. Sonuç kısmında ise bu çalışmamızla ulaşılan sonuçların genel bir değerlendirmesi yapılmıştır.

Bu konunun belirlenmesinde ve tezin hazırlanma sürecinde emeğini esirgemeyen kıymetli Hocam Sayın Prof.Dr.Ethem Cebecioğlu Bey'e en içten şükranlarımı arz ederim. Bu süreçte değerli desteklerini esirgemeyen kıymetli Hocalarım; Sayın Prof.Dr.Mustafa Aşkar Bey başta olmak üzere, Sayın Doç.Dr.Vahit Göktaş Bey, Sayın Dr.Öncel Demirdaş Bey ve Sayın Yrd.Doç.Dr.Adem Çatak Bey'e teşekkürü bir borç bilirim.

Tezin yazımı ve düzenlenmesi sürecinde gereğinden fazla sabır göstererek destek veren Eşim Tuncay Sesli ve Kızım İlayda Nur Sesli'ye de teşekkür ederim.

İÇİNDEKİLER

Sayfa

ÖNSÖZ	i
KISALTMALAR	vi
GİRİŞ	1

I. BÖLÜM

1. MÜNİR DERMAN' IN HAYÂTI VE ESERLERİ	4
1.1. Hayâtı	4
1.1.1 Doğumu ve Ailesi	4
1.1.2 Eğitim Hayâtı	5
1.1.3 Evliliği ve Çocukları	6
1.1.4 Yaptığı Görevler	7
1.1.5 Tasavvufa İntisâbı	8
1.1.6 Mürşit Olduktan Sonraki Hayâtı	9
1.1.6.1 İrşâdı	9
1.1.6.2 Talebeleri.....	14
1.1.7 Vefâtı	16
1.1.7.1 Kabir Taşım	17
1.2. Eserleri.....	19

II. BÖLÜM

1. TASAVVUF ANLAYIŞI	23
2.1. Tasavvuf ve Tarikat Hakkındaki Görüşleri.....	23
2.1. 1.Tasavvuf Hakkındaki Görüşleri.....	23
2.1. 2.Tarikat Hakkındaki Görüşleri	26
2.2. İbâdet ve Ahlâka Dair Olanlar.....	29
2.2.1. İbâdet.....	29
2.2.2. Tövbe ve İstiğfar	32
2.2.3. Zikr.....	41
2.2.4. Sabır	41
2.2.5. Hamd Ve Şükür	44
2.2.6. Rızâ	49
2.2.7. Fakr.....	51
2.2.8. Züht.....	54
2.2.9. Hayâ	56
2.3. Seyr u Sülûk Kavramları.....	59
2.3.1. Seyr u Sülûk	59
2.3.2. Mürşit – Şeyh	62
2.3.3. Derviş.....	66
2.3.4. Halvet.....	68
2.3.5. Celvet.....	72
2.3.6. Vêli – Velâyet.....	74
2.3.7. Ricâlü'l-Gayb	79
2.4. Kalbî ve Vicdanî Kavramlar	88

2.4.1. Havf	88
2.4.2. Haşyet.....	90
2.4.3. Kabz–Bast	92
2.4.4. Huzûr	94
2.5. Ma’rifet Ve Bilgi Kavramları	96
2.5.1. Ma’rifet.....	96
2.5.2. İlm–İ Ledün	99
2.5.3. Yakîn.....	103
2.5.4. Feth.....	106
2.6. Vahdet–İ Vücut.....	108
2.7. İnsan – Kâinât – Allah	112

III. BÖLÜM

3. PRATİK UYGULAMALAR.....	119
3.1. Namaz	119
3.2. Zekat	123
3.3. Oruç.....	125
3.4. Hacc	128
3.5. Sadaka	130
3.6. Duâ.....	132
3.7. Salavât	135
3.8. Kerâmet.....	139
3.9. Râbita.....	142
3.10. Himmet.....	143
3.11. Tevessül.....	147
3.12. Tayy–İ Mekân.....	149

IV. BÖLÜM

4.1. Münir Derman’dan Tavsiyeler.....	154
4.2. Bâzı Güzel Sözleri, Vecîzeleri	157

SONUÇ.....	160
KAYNAKLAR	164
EKLER.....	171

KISALTMALAR

a.g.e.	: Adı geçen eser
a.g.m.	: Adı geçen makale
Ank.	: Ankara
a.s.	: Aleyhisselam
AÜİF	: Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi
a.y.	: aynı yer
Bkz.	: Bakınız
çev.	: Çeviren
D.İ.B.	: Diyanet İşleri Başkanlığı
haz.	: Hazırlayan
İst.	: İstanbul
İFAV	: Marmara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Vakfı Yayınları
Ö.	: Ölümü
Prof. Dr.	: Profesör Doktor
(r.a.)	: Radıyallahu anh
s.	: sahife
sad.	: Sadeleştiren
s.a.v.	: sallallahu aleyhi ve selem
ss.	: sayfalar arası
Ş.İ.F.G.V.	: Şanlıurfa İlahiyat Fakültesini Geliştirme Vakfı
trc.	: tercüme eden
ty.	: tarih yok
Yay.	: yayıncılık

GİRİŞ

Konusu direkt insan olan ve onun özüne yönelik olarak yazılan tasavvufî eserler, evrensel bir oluşum şeklinde her zaman ve mekânda geçmişte diriliğini koruduğu gibi günümüzde de canlılığını korumaktadır. “Eslafımızın bize bıraktığı bu muazzam kültür mirasının yeniçağın ve gelecek kuşağın insanına doğru bir şekilde aktarılması önem arz etmektedir.”²

Etrafına müspet etki bırakmış böyle bir şahsiyetin yeni nesillere tanıtılabilme ihtimali tezin öneminin en doğru ifâdesidir. Ancak unutulmamalıdır ki bir insanın başka bir insanı tanıtabilmesi, anlatması, onun bütününe ortaya koyabilmesi mümkün değildir. Çünkü her insanın kendine ait sırları ve sınırları vardır.

Eserlerinden anlaşılmaktadır ki Münir Derman Hoca kendinden bahsetmeyi pek sevmemekte, bunu gerekli de görmemektedir. Buna karşın, Dr. Münir Derman’ın hayâtımıza yeni anlamlar kazandırmış olması bu çalışma açısından önemlidir.

Münir Derman Hoca’nın eserleri, diğer sûfi yazarlarda rastlandığı şekilde, konuyu en başından alıp inceden inceye işleyerek yine belli bir yere, bir sonuca götürme tarzında değildir. Bilakis bu fikirler eserlerinin değişik yerlerine serpiştirilmiş, dağınık, bazen sorulan bir sorunun karşılığı olarak kısa bir vaziyettir. Yani belli bir sistem dâhilinde hazırlanmış ya da düzenlenmiş eserler değildir.

Münir Derman Hoca’yı okuduğumuzda onun İbn Arabî, Şems-i Tebrîzî gibi şahsiyetlerle benzer düşüncelere sahip olduğu görülmektedir. Onun üzerinde özellikle İbn-i Arabî’nin etkisi belirgindir. Kendisinin ayrıca İbn

---

² Aşkar, Mustafa, *Tasavvuf Tarihi Literatürü*, İz Yay., İst. 2006, s. 15.

Arabî'nin Müslümanlara vasiyetlerini de tercüme etmiş olması bu etkiden kaynaklanmaktadır.

Yine eserlerini okurken fark edilen bir olgu da onun Bediüzzaman Said Nursî ile bâzı ortak fikirlere sahip olduğudur.

Münir Derman Hoca eserlerinde ayrıca Hallac-ı Mansur, Yunus Emre, Hacı Bektaş-ı Velî, Hacı Bayram-ı Velî ve Hacı Şaban-ı Velî hazretlerinden de sıklıkla bahsetmektedir.

Kişilerin tasavvufi meşreplerinin şekillenmesinde temel kişilik özellikleri muhakkak etkilidir. Aynı şekilde tersi bir durum da geçerlidir. Münir Derman Hoca'da fark edilen hususlardan biri de onun çok celâlli biri olduğu, bildiği doğruları kimseden çekinmeden, hatta bazen sert bir üslupla söylediğidir. O'na göre, günümüzde tasavvufun adı var kendi yoktur. Yüzyıllar öncesinden beri dillendirilen bu düşünce hâliyle bu asırda daha belirgindir. O yüzden kendileri belli ilkelere ziyâde bu anlayışın özünü yaşamış ve etrafındakilere yaşatmaya çalışmıştır.

Münir Derman Hoca –diğer tâbirle Melek Hoca– kendisini hem dinî ilimler hem de dünyevî ilimler açısından son derece geliştirmiş bir şahsiyet olduğundan düşünce dünyası da aynı paraleldedir. Anlattığı konuları tıp, felsefe, psikoloji ilimleriyle alâka kurarak günümüz insanı için daha anlaşılır kılmaktadır.

Bu çalışmada O'nun tasavvuf hakkındaki görüşlerine yer verilirken, herkesçe kabul gören, temel tasavvufî kaynaklardan yararlanılmaya çalışılmıştır. Konulara öncelikle kaynak eserlerden bakılmış sonra Münir Derman Hoca'nın görüşlerine yer verilmiştir.

O'nun eserlerinde takip ettiği metodu, "Allah Dostu Der ki" kitabına önsöz yazan Celâleddin Erdem şöyle açıklamıştır: "...Dimağ, rûh ve his tatmin edilmiştir. Fakat asıl mühim noktayı unuttum. Hemen söyleyeyim ki

bunun için okuyanın teslim olması ve o mânâya susamış olması lazımdır. Hoş, bazen Üstadın zorla teslim aldığı da vakidir. Kuvvetli inancı, insafli muarızı sonunda susturacaktır. Veya hemen değilse yarın için yeşerecek bir kanaati muhatabının şuuraltına bir tohum hâlinde bırakacaktır.”

Gerçek bilgiye ulaşmış bunları tecrübe edip yaşamış birinin anlattıkları, kolay anlaşılır şeyler değildir. Kendisi bu konularda akıl, mantık ve ilimle fazla yol alınamayacağını, bunun kalp işi olduğunu ifade etmektedir. Ve şöyle der: “İnsan Allah’ın varlığı hakkındaki delil ve ispatların sayısını artırmakla değil rûhundaki ihtirasların sayısını azaltmakla îmân ve itikat sahibi olmaya çalışmalıdır.”

O bazen de şöyle söyleyerek muhatabını susturmaktadır: “Hemen akli işe karıştırıp bizimle yarışa kalkma, tevazuuyla söylüyorum, tepelenirsin...”

Tezimizde kullandığımız kaynaklar öncelikle Dr. Münir Derman’ın kendi eserleridir. Hayâtı ve eserleri konusunda daha önceden yazılmış lisans tezlerinden yararlandık ve tasavvufu ilgili temel eserler ışığında tezimizi hazırladık.

Elvan Sesli, Kayseri, 2013

I. BÖLÜM

1. MÜNİR DERMAN' IN HAYATI VE ESERLERİ

1.1. Hayatı

1.1.1. Doğumu ve Ailesi

“Hüseyin Münir Derman, 1910 yılında Trabzon’da dünyaya geldi. Babası Ahmet Rasim Efendi, annesi Şehvar Hatun’dur. Annesi Gümüşhane’de, babası Vakfıkebir’de doğmuştur. Şehvar Hatun’un annesi Pembe Hatun, babası Uzun Mehmet Efendi’dir. Ahmet Rasim Efendi’nin annesi Kafkasya’dan Cevahir, babası Buhara’dan Hacı Ali Efendi’dir. Münir Derman’ın anne tarafından büyük annesi Gül Hatun “ Evliya Kadın” olarak bilinmektedir. Gümüşhane’nin Hedre Köyü’nde türbesi vardır. Yine anne tarafından şeceresi “Uçan Şeyh” diye tanınan Ahmet Ziyâeddin Gümüşhânevî Hazretlerine kadar uzanmaktadır. Nazım ve Nuriye isimli iki kardeşi kendisi doğmadan, ağabeyi Hasan Kazım ise 47 yaşında vefât etmişlerdir.”³

“Ahmet Ziyâeddin Gümüşhanevî Hazretleri; büyük velîlerden; ismi Ahmed b. Mustafa, künyesi Ziyâeddin olup, Gümüşhanevî diye meşhurdur. Babası Emir ler sülalesinden Mustafa Efendi’dir. 1813’de Gümüşhane’nin Emirler mahallesinde doğdu. 1893 tarihinde İstanbul’da vefât etti. Kabr-i şerîfi Süleyman3iye Camii avlusunda Kanûni Sultan Süleyman Han türbesinin kible tarafında olup ziyâret mahallidir.”⁴

“Münir Derman’ın harikuladeliyle dolu hayatı Trabzon’da başlamaktadır. Rus işgali nedeniyle oradan geçip Gümüşhane’ye yerleşmişler. Daha sonra burası da Rus işgaline uğrayınca tekrar işgalden kurtulan Trabzon’a göç etmişlerdir. Burada ne kadar kaldıkları bilinmemektedir. Derman Hoca bu göç macerasını şöyle anlatıyor:

³ Deniz, Ahuzer, *Münir Derman’ın Hayatı ve Kişiliği, Basılmamış Lisans Tezi*, Ankara Üniversitesi, 2000, s. 1.

⁴ Komisyon, *Evliyâlar Ans., Türk.Gaz.Yay.,İst.1993,Cilt XII, s.351.*

“Hedre’den muhacir çıktık...Kafile hâlinde yürüyerek...Nereden geçtik...Nerede konakladık...Hatırlamıyorum...Ankara’ya kadar geldik... Bentderesi denen semtte küçük bir evde oturduk...Pembe Ninem Ankara’da Hakk’a göçtü....”⁵ “Hacı Bayram-ı Velî türbesi yanındaki mezarlığa defnedildi. Sonraları o mezarlık kaldırıldı. Rahmetli dayım, annesi ninemin kabrini toprak ve kemikleriyle aldı. Hedre köyüne götürerek büyük ninesi Evliya Kadın’ın yanına defnettirmişti. Dayım o zaman Gümüşhane mebusu idi.”⁶

1.1.2.Eğitim Hayâtı

“Münir Derman, öğrenimine babasının yazdırdığı, Fransız kolejinde başlamıştır. Burada Fransızca’yı en iyi şekilde öğrenmiştir. Aynı zamanda rahibin oğlu olan arkadaşı sayesinde Rusça’yı da hazinesine katmıştır. Liseyi bitirdikten sonra devletin açtığı burs sınavına katılmıştır. Bu burs sınavında şöyle bir hatırası olmuştur: “Bu sınavda Atatürk sözlü olarak şöyle bir soru yönelmiştir. “Napolyon kimdir, Atatürk Kimdir ?” bu soruya sadece Münir Derman doğru cevap vermiş. Cevabı işe şöyle olmuş. “Atatürk Halifeliği kaldırıp cumhuriyeti kuran, Napolyon ise cumhuriyeti kaldırıp krallığı kuran kimsedir.” Bu cevap Atatürk’ün çok hoşuna gitmiş, Münir Derman’ın saçını okşamış. Derman Hoca bu devlet bursu ile tahsil hayâtının büyük bölümünü Fransa’da geçirmiştir. Burada felsefe bilimleri ve Psikoloji bölümlerini okumuştur.”⁷

“Fransa dönüşünde Ankara Dil Tarih ve Coğrafya Fakültesinde Fransızca başta olmak üzere dersler verdi. Münir Derman 22 yaşlarında İstanbul’da tıp fakültesine başlar. Orayı da bitirir, doktor olur. Yine tahsil hayâtı devam eder. Bir tanıdığı vasıtasıyla Suudi Arabistan’a gider. Kral’ın saray doktorları arasına girer. Arabistan’da iken aynı zamanda Mısır’daki Ezher Üniversitesine kaydını yaptırır. Hem doktorluk yapar hem de Mısır’daki Ezher’e devam eder. Dışarıdan derslere hazırlanır. Ve imtihanlarına girmek

⁵ Deniz, Ahuzer, *Münir Derman’ın Hayâtı ve Kişiliği*, s. 2.

⁶ Derman, Münir, *Yazılmamış Sırların ilki, Yazılacak Sırların Sonu*, Ankara 2009, Sarıyıldız Ofset, Cilt I,s.220.

⁷ Deniz, a.g.e. , s. 3.

sûretiyle Ezher Üniversitesi'ni de bitirir. Suudi Arabistan'dan döner. Türkiye'ye döndükten sonra hükümet tabibi olarak Ağrı'nın Eleşkirt ilçesinde görevlendirilir. Şark hizmetini Eleşkirt'te bitirir. Daha sonra Bilecik'in Bozhöyük ilçesi hükümet tabipliğine naklen tayini yapılır.”⁸

1.1.3.Evliliği ve Çocukları

“Annesi Şehvar Hatun ile oturlarken İstanbul'da, müfettiş olan dayısının kızı Cahide Hanım vardı. Annesi “Sana onu almak istiyorum” der. İstanbul'a giderler, dayısının kızını isterler ve Cahide Hanım'la evlenir. Cahide Hanımı Bozhöyük'e gelin getirirler. O artık evlenmiştir. Annesi ve hanımıyla birlikte aynı evde otururlar. Bu arada bir kız çocukları dünyaya gelir. Adını Ayşin koyarlar. Kendileri mesai haricinde muayenehane açmaz. Aldıkları maaşla kıt kanaat geçinmeye çalışırlar. Bu arada Münir Derman Hz.lerinin kızı Ayşin Hanım büyür, Fransız kolejini bitirir ve evlenip İstanbul'a gider. Bu evlilikten bir kızları dünyaya gelir. Adını Gülbanu koyarlar. Gülbanu'da büyür. Ankara kolejini bitirir ve bu arada Ayşin Hanımefendi birinci eşinden ayrılır. İkinci bir evlilik daha yapar. İkinci evliliğinden de iki kızı dünyaya gelir. Münir Derman Hz.leri torunlarının isimlerini bizzat kendileri koyar. Feryal ve İsrâ. Yetişmelerinde büyük anneleri olan Cahide Hanım Efendinin büyük rolleri olmuştur. Münir Derman eşi ile ilgili olarak şu açıklamayı yapar: “Çileli insanların mânevî yönleri kuvvetli olur. Yengenizde çok çileli birisidir. Onun için o evliya bir kadındır. Yengenize hürmet edin, onun duasını alın.”⁹

1.1.4. Yaptığı Görevler

“Üniversitede-Ankara Üniversitesi Dil Tarih Coğrafya Fakültesi- dersler veren Münir Derman Hoca, doktorluk mesleğine ilk olarak sağlık bakanlığı

⁸ Turaç, D.Ali, *Son Devrin Mutasavvıflarından Münir Derman, Hayâtı, Hatırları ve Mektupları*, Basılmamış Lisans Tezi, Ankara Üniversitesi, 2000, s. 6-7.

⁹ Turaç, a.g.e., s. 7-8.

nezdinde gönderildiği-Ağrı, Doğubayazıt, Eleşkirt- şark hizmetiyle başlar. Evlendikten sonra ikinci görev yeri olan Eskişehir'e yerleşmiştir. Eskişehir'de genel cerrâhi dalında doktorluğa devam etmiş ve buradan emekli olmuştur. Bu dönemlerin hangi tarihte başlayıp bittiği bilinmemekle beraber bir dönemde Talal isminde tıp fakültesinden çok samimi olduğu arkadaşının vasıtasıyla Arabistan'da çalışmıştır. Yedi yıl kadar Kral'ın doktorluğunu yapmıştır. Bu dönemle ilgili bâzı hatıraları vardır. Hücreyi Saadet'e sadece bir defa çok ısrar edildiği için girmiş diğerlerinde edebinden dolayı içeri girmeyi istememiştir. Bu bir defalık girişinde de çoraplarına kadar her şeyini çıkarmıştır. Bu hareketi Arapların çok hoşuna gitmiş, onu omuzlarına almışlardır.”¹⁰

“Münir Derman Hoca, yaklaşık olarak 1963-1964 yıllarında Türk Tıbbında ilk defa kopan bir ayağı ameliyatla takarak uluslar arası tıp dünyasında ilgi çekmiştir. Olay şöyle olmuştur. “Bir kadın hastaneye geliyor, elinde bir ayak. “İyi bir cerrah yok mu? Muhammed(s.a.v.) aşkına şu bacağı taksın” diye bağıyor. Derman Hoca, Muhammed (s.a.v.) adını duyunca kötü oluyor. Hemen ayağı kopan genci ameliyat ediyor. Dokuz saat ameliyattan sonra Hoca çıkıp secde ediyor. Eve gidiyor, gelişme olursa bildirilmesini ricâ ediyor. Sonra Hoca'ya telefon edilip bacağın sıcaklaştığı müjdesi veriliyor. Bu başarılı ameliyattan sonra ilk tebrik telgrafı Sovyetler Birliği'nden gelmiş, sonra Amerika'dan, Fransa'dan, Almanya'dan davet telgrafları almıştır.”¹¹

“Eskişehir'deki görevinden emekli olduktan sonra, dâvet edildiği Almanya'ya gitmiştir. Onbeş yıl Almanya'da anatomi profesörlüğü yapmış, sonra yurda dönmüştür. Bu vazifelerin haricinde ilaç fabrikasında çalışmıştır. Bâzı ilaçların açık patentini almıştır. Fakir hastalara bizzat yardımcı olmuştur. Derman Hoca atom modelinin dökümünü yapmıştır. Şartlar elvermediği için geliştirememiştir. Tıpla ilgili eserleri de vardır. Eserlerinin bir kısmını II. Dünya harbinde Fransa'da kitapların olduğu yer bombalandığından kaybetmiştir.

---

¹⁰ Deniz, Ahuzer, *Münir Derman'ın Hayâtı ve Kişiliği*, s. 5-6.

¹¹ Deniz, a.g.e. , s. 6.

Gülhane hastanesinde Fransızca olarak romatizma ve kan grupları ile ilgili olarak kitapları mevcuttur.”¹²

1.1.5. Tasavvufa İntisabı

“Trabzon’da 4 yaşından itibaren Buhara’lı Hocası Ömer İnan Efendinin mânevî eğitiminde ilerlemiş, ondan feyz almış ve seyr u sülûkunu aynı zâтта tamamlamıştır. Hâfız Nigar isimindeki hocasından Kur’an öğrenip yedi yaşında hafız olmuştur. Ömer İnan Efendi, Derman Hoca’nın küçüklüğünde Rus askerlerinin attığı topları eliyle tutar, üzerine bir şeyler okur ve gönderirmiş. Çiftçilikle uğraşan Ömer İnan Efendi, çok kanaatkâr ve celâlli bir zâtmiş. Herkes ondan korkar ve çekinirmiş. Kendisi çok büyük bir velîymiş. Derman Hoca, Haçkalı Hoca diye Trabzon’da sık sık tayyi mekân yapan bir zâttan bahsetmiştir; fakat onunla mânevî bir yakınlığı olmamıştır. Bunun yanında mânevî terbiyesine yardımcı olan, Doğu Beyazıt’taki görevi esnasında tanıştığı “Ömer” isminde bir zâttan bahsetmiştir. Şam’da bulunan dört kişiden de el aldığı bilinmektedir. Bu zâtların kim oldukları hakkında malumat yoktur. Münir Derman Hoca’nın anne ve babası da Ömer İnan Efendi’ye intisâplı olduklarından, kendisinin intisâbı kolay olmuştur. İnan Efendi, O’nun mânevî terbiyesiyle çok yakından ilgilenmiştir. Onu on beş yaşında kırk günlük erbaine sokmuş, her gün sadece yemesi için bir tas çorba vermiş, karanlık bir odada çile doldurmuştur. Halvetten çıktıktan sonra, İnan Efendi’nin evinin bahçesinde, çardakta yemek yemek için oturmuşlar, sofraya kızarmış tavuk gelmiş, İnan Efendi “yiyelim” deyince Derman Hoca, budu koparmaya başlamış. Daha ağzına götürmeden Efendisi budu elinden çekmiş, almış. “Senin daha nefsin temizlenmedi, tekrar halvete, odaya gir” demiş. Hoca ağlayarak kalkmış. Halvete kapanıp, kırk gün sonra çıkmış. Ömer İnan Efendi onu sabah namazına ormana göndermiş. Er-Rahman süresini okumasını tembihlemiş. Ormanda siyah sarıklı bir zât çıkmış karşına.“Halvetin mübarek olsun, artık sende bizden oldun. Zaman zaman yanına geleceğim ve dediklerimi yaparsın” deyip kaybolmuş. Bunu Hoca’sına

---

¹² Deniz, Ahuzer, *Münir Derman’ın Hayâtı ve Kişiliği*, s. 7.

anlatmış, hocası onu tebrik edip, yolun açık olsun demiş. Duâ etmiş, onu uğurlamış.”¹³

“Yine bir sabah namazında efendisi Hoca’yı tek başına, karanlıkta ormana göndermiş. O zaman bütün ağaçlar ve çiçekler Münir Derman ile konuşmuş. Ağacın biri çok kuruymuş, ağlıyormuş. Derman Hoca’nın kendisine yaslanmasını istiyormuş. Hoca ağaca yaslanınca, ağacın dibinden bir çiçek çıkmış ve üzerinde bir şebnem damlası varmış. Damla büyüyüp hocayı içine almış. Onu yıkamış. Siyah sarıklı bir adam Onu okşamış, “O isterse her şey olur” deyip ortadan kaybolmuş. Böylece mânevîyatı hızla gelişmeye başlamış.”¹⁴

1.1.6. Mürşit Olduktan Sonraki Hayâtı

Derman Hoca’nın şeyhi Ömer İnan Efendi’den icazetini nasıl aldığı hakkında malumat yoktur.

1.1.6.1 İrşadı

“Derman Hoca’nın meşrebinde celâllik vardır. Aynı zamanda kuvvetli merhamet yatağı olan Derman Hoca garip ve tek bir fert olarak yaşamıştır. Fazla arkadaş edinmemiştir. Ferdiyet makamında idi. Herkesin bilmediği meşrep Şemsettin Tebrizî’ inin meşrebidir. O’da bu meşreptendir. Garip gelip, garip giden Derman Hoca çok yoğun, anlaşılmama yalnızlığı çekmiştir. Halvet O’nun en çok kullandığı usûldür. Kendisi makamının yükselmesi için riyazetler yapmıştır. Her zaman “az yemek, az uyumak” gerektiğini talebelerine hatırlatmıştır.”¹⁵

O, kendisini kitabında şöyle anlatmıştır. “Ben evliya veya ermiş bir insan değilim. Basit bir mü’min olmaya çalışan bir insanım, dünya nimetlerinin şükrünü eda için çalışıyorum; vakit bulursam istiğfar ile uğraşacağım. Hayât-

¹³ Deniz, Ahuzer, *Münir Derman’ın Hayâtı ve Kişiliği*, s. 8.

¹⁴ Deniz, a.g.e., s. 8-9.

¹⁵ Deniz, a.g.e., s. 12-13.

hususiyemi bilmeyenler hırpalayacı sözler söyleyebilirler; bunlara bir mânâ vermedim. Her şeyden el çektikten sonra meşgûl olanlardan değilim ben. Meşgûl iken her şeyden el çekmeye çalışanlardanım.”¹⁶

“Derman Hoca kendi gayretiyle talebe almamıştır. Hakk tarafından kendisine gönderilenleri talebeliğe kabul etmiştir. Çok sayıda mürid edinmemiştir. Gerçek talebelerinin sayısı altıyı geçmemiştir. İrşat olunacakları irşâd etmiştir. Derman Hoca kendi tarzını şöyle anlatır: “ Her gün yıkanmam emir olundu. Az yemem, az su içmem emir olundu. Bu emirler hiç güçlük çekmeden, ben arzu etmeden husûl buldular. Ayda iki gece ben, bilmediğim meçhul diyarlara davet ile götürüldüm. Oradan rağbet ve i'tibâr ederler bana. Bütün müşküller halloldu bana. Celâl köşesinden daima Settâr sıfatının altından bağırmak emir olundu bana. Mürşitlik rütbesi verildi; irşâd ederim. Mürid gönderirler bana. Eteğime yapışanlara Celâl köşesinden hırpalamak emir olundu bana. Maşrıktan mağribe atıldım. Mağrip sultanı emretti bana. Her gece Sultan-ı Mağribi ziyâret ederim. Âlem-i Misal tayyi mekân oldu bana inâyet. Gayb Ricâli'ni gördüm. Selam ettiler bana. Edep içinde divan durdular. Kulağıma fethiyye salâsını okudular. Üçler, yediler sonra dörtler buz gibi su ikram ettiler bana. Su içmekle kanın içre hücrem zikrini guslederim. Tevhîde girdim. Bu gusl farz oldu bana. Kanaatten bereket evcain saldılar evim canibime... Bir lokma soframda yiyen, doyan olur, tuhaf geldi bana. Rızâ rüzgârının bir yaprağı gibi oldum. Çok şükürler Allah'ıma, salât olsun Mahbubuna... Cemâlullah zâhir oldu. Cemâl Celâl, Celâl Cemâl karışarak tevhîd oldu. Derya içre düşüverdim. Damla idim, umman oldum. Dertli idim. Derdim gidip Derman oldum... Kırklar sofrasında bulundum. Bunların üçü ile haftada bir kere buluşurum. Kırklardan mısın diye sorma bana... Ben o üç ile dört yaparım. Hiç ile kırk oluruz. Üç kişi bir de ben, bir de hiç, bir taife teşkil ederiz, gezeriz. Hem kırkız, hem dördüz, hem hiçiz biz...”¹⁷

“Günümüz tarîkat anlayışını eleştirir ve şöyle der; “Size beş vakit namaz, Allah ve Resulü yeter. Bu devir , tarîkat devri değil, her şeyin sahte

¹⁶Derman, Münir, *Allah Dostu Der ki*, Ankara, 2010, Sarıyıldız Ofset, s.165.

¹⁷Deniz, Ahuzer, *Münir Derman'ın Hayâtı ve Kişiliği*, s. 13

olduğu bir devir.” Klasik tarikatlardaki devran, zikir halkası, toplantı gibi gösterilere izin vermemiştir. Evrat olayını da benimsememiştir. Kendisini hiçbir zaman belli etmeyen Derman Hoca cemaatleşmeye de karşıydı. “Allah’a giden yol birdir” derdi. Cemaatleşme olunca fitne çıkacağını ifâde etmiştir. “ Mü’min kişinin tek görevi Hakk’ın emirlerini yerine getirmek ve Allah’a karşı samimi olmaktır” diye söylerdi.”¹⁸

“Hoca’nın kendi riyazetleri çok ağır olmuştur. 1982 Haziranında halvete girmiş, oruç bitimine kadar her akşam yalnızca tek bir zeytinle idare etmiştir. On beşinci günün sonunda bir bardak su içmiştir. Kendisi ve annesi soğan ve sarımsak yememişlerdir. Bir zeytinle tek bir marul yaprağıyla oruç tutardı. Çok namaz kılardı. Günlerce, gecelerce... İki yıl boyunca orucunu bırakmamıştır. “İtikat orucu bu, bu asırda bir iki kişinin çekilip bu orucu tutması lazım” derdi. Talebeleri irşâd ederken de onlara durumlarına ve seviyelerine göre riyazetler verirdi, halvete sokardı. “Tasavvuf yaşanan bir hâldir, sonradan tasavvuf diye isimlendirilmiştir” derdi. İrşadın sözlerle değil, sessiz ve sözsüz akıtılarak verileceğini söylerdi. Talebelerine en çok tavsiye ettiği şey devamlı abdestli olmaları gerektiğiydi. Bir talebesine altı sene soğan sarımsak yedirmemiştir. Soğan sarımsağın düşünce gücünü zayıflattığını, bâzı esmâların işleyişini etkilediğini bildirmiştir. Konuşmazdı, idrak ettirirdi. “Hakiki mürşit bakarak, yakarak temizler, Şeyh insanın içini dışını yıkar. Ben içimle bakarım, tamamen ötelere adamıyım” derdi. Asrının insanı olmadığı için çok üzülürdü. Bu asrın ötesindeydi. Hiç arkadaşı yoktu. “Kendimi anlatacağım bir arkadaşım bile olmadı. Bir dost bulamadım, gün akşam oldu” diye sık sık söylenirdi. Kalabalıktan hoşlanmazdı. Kendisinin görünmüyor ve anlaşılmıyor olmasını şöyle anlatırdı: “Bana Hocam söylemişti yıllar evvel. Seni ancak ben görebilirim. Başkası göremez. Niçin der gibi mübarek gözlerine baktım, gülerek bana “ Sen görünmezsin de ondan” demişti. Hocam görünmek istiyorum dedim. “Sırası gelince görün” dedi. Göründüm fakat göremediler. Kader böyle... Bakarlar bana gövdemi görürler. Hâlbuki ben başka yerdeyim. Günü gelince gömerler beni. Gövdemi gömerler. Orada bile başka yerdeyim. Doktor nerede, Derman ne oldu. Sana

---

¹⁸ Deniz, a.g.e. , s. 13-14.

bana olan O'na da oldu. Yıllar geçti, dünya değişti, hocam göç etti. Ne var ne yok ufukta kayboldu, perdelendi. Ben öğüt tutarım. Hocamı kırmak aklımdan geçmez.”¹⁹

“Derman Hoca, çok zaman sukût eder, ağlardı; doğuştan seçilmiş bir insandı. Kendisine Kahhar görevi verilmiştir. Bu yüzden de talebelerine zorlukla muamele eder, çok ölçüp tartardı. Yine de onları incitmekten çekinir, severdi. Her müşküllerini hallederdi. Maddî ve manevî yardımlarını talebelerinden esirgemezdi. O'nun müridlerine karşı celâllenmesinin arka planında sonsuz bir merhametin saklı olduğu bilinmektedir. Hata yaptıklarında kaşlarını çatar, soğuk davranırmış. Bunu bazen özellikle imtihan niyetiyle yaptığı olurmuş. Direkt olarak talebelerinin hatalarını yüzlerine vurmadığı için, böyle bir yol seçmiştir. “Hata yüze vurulmaz” derdi. Bu ilgi, hoşgörü hatta celâl karşısında elbette ki talebelerinin ona olan aşk ve muhabbeti son derece fazla idi. “Derman Hoca” denildiği zaman gözleri yaşla dolan, gözlerinin içi gülen pek çok talebesi onu hâlâ sevgi ve saygıyla anıyor. Talebeleri onun mizacına uygun ve ona gösterdikleri saygı ve hürmet gereğince karşısında hep susmuşlar, sessiz olmuşlardır. Sohbetleri esnasında içleri heyecanla dolarmış. Derman Hoca'nın talebelerinin de ağızları sıkıydı. Onlarda tıpkı hocaları gibi sanki görünmezlik iksiri içmişlerdi. Derman Hoca işini başkalarına yaptırmaktan hiç hoşlanmaz, talebelerine bile hizmet eder, gönüllerini hoş tutardı. Ömründe bir defa kendisi için dua etmemiştir.”²⁰

“O alışılmış evliyâ tipinden farklı idi. Saçlar uzun, sakal yok. Haneciler otelinde(Ankara) uzun yıllar kaldı. Zannedersiniz ki o odayı güzelce döşemiş ama öyle değil; bomboş bir otel odasıydı. Hoca'yı her tip insan ziyârete gelirdi. Meslek olarak, tasavvufî seviye olarak, kültürel seviye olarak. O yüzden talebeleri arasında kopukluk vardır. Hoca çok celâlli olduğu için celâl meşrep olanlar O'na giderlerdi.”²¹

---

¹⁹ Deniz, Ahuzer, *Münir Derman'ın Hayâtı ve Kişiliği*, s. 14.

²⁰ Deniz, a.g.e., s. 14-15.

²¹ (Sönmez, Güngör, kişisel görüşme, Eylül 2011).

“Derman Hoca'nın talebe eğitiminde halveti kullandığını söylemiştik. Bunun yanında bâzı öğrencilerine gündüz ve gece söylemeleri için salavâtlar vermiştir. Virtler vermiş ama bunların sayılarını kişiye göre değiştirmiştir. “Sayı telefon numarası gibidir. Tuşlayın istediğiniz yer çıkar” demiştir. Bununla beraber toplu zikir katiyen vermemiştir. “Oturun, bir köşeye çekilin, ibâdet edin, teheccüt namazı kılın, tefekkür edin” dermiş. Bâzı talebelerine Kuran'dan belli kısımların okunması şeklinde dersler verdiği de olmuştur. “La ilahe illallah deyin. Ama kalpten gerçekten deyin” diyerek sayılara kızdığı da olmuştur. Salavât ve vitrin yanında gök aylarında üç gün oruç tutulmasını da istemiştir. Zaman zaman talebelerine zâhirî sohbet yapmış, ancak bu sohbetler tek bir mevzu üzerinde durarak kısa açıklamalar şeklinde olmuştur. Kendisi talebe eğitiminde seyr u sülûku şöyle anlatır: “ **Seyr u sülûkta mürîd için on asıl yol belirlenmiştir. Buna usûl-ü aşere derler.**”

- Tevbe
- Züht
- Allah'a Gönül
- Kanaat
- Uzlet
- Zikir
- Allah'a Teveccüh
- Sabır
- Murâkabe
- Rızâ (Nefs rızâsından çıkıp Allah'ın rızâsına girmektir.)

Seyr u sülûkun yedi mertebesi vardır:

- **Makam-ı Nefs:** Seyr u İlallah. Nefs-i Emmâre
- **Makam-ı Sadr:** Seyr u Billâh. Nefs-i Levvâme 'den kurtulmaktır.
- **Makam-ı Rûh:** Seyr u Alellah. Nefs-i Mülhime ile mücadele edilir.
- **Makam-ı Sır:** Seyr u Maallah. Nefs-i Mutmainne
- **Makam-ı Sırr-ı Sır:** Seyr u Fillah. Nefs-i Râziye

- **Makam-ı İfna:** Seyr u Anellah. Nefs-i Merziyye
- **Makam-ı Hakaik-i Hakika:** Seyr u Billah. Nefsi Sâfiyye²²

"Derman Hoca'nın toplum ve halk nezdinde en büyük irşâdı vaaz ve nasihatleridir. Hacı Bayram, Maltepe, Aslanhane camilerinde sık sık vaazlar vermiştir. Sadece Ankara'da değil, doktorluk görevini yaptığı Eskişehir'de de çok sayıda sohbeti olmuştur. Uzun süre vaazlarının yanında İslam Mecmuası'nda yazılar yazmıştır. Aslanhane Camii'nde ramazanlarda vaaz vermiştir. Teravîh namazından sonra dağılanlar olur, geriye az insan kalınca bir saat kadar sohbet yapmıştır. Sohbetlerini bazen gülünç hakîkatlere ayırmış, gülüp geçmiştir. Yanına gelenlere namaz kılmaları hususunda ısrarla tavsiyede bulunur ve yumuşak konuşurdu. Her gelenin müşkülünü çözerdi. Etrafındaki sohbet halkasında memurdan esnaftan çok sayıda insan vardı. Mânevî meseleleri fen ve diğer ilimlerle açıklayan Derman Hoca " bir din âliminin bütün fen ilimlerini bilmesi gerekir" derdi."²³

1.1.6.2 Talebeleri

"Derman Hoca'nın her zaman talebe sayısı az olmuştur. O talebelerini kendi seçmemiş daima kendisine mânevîyâttan gönderilen talebeleri yetiştirmiştir. O'nun son derece itina ederek yetiştirdiği öğrencilerinin bâzılarının isimleri şöyledir: Hakim Yurdanur Şendir, Remzi Kasım Can, Yaşar Çetinkaya, Günnur Şahin, Sabri Tandoğan, Şeyh Mansur, Sevim Kubat. Bu şahıslara hangi tarihte Hoca'nın eğitimine girdikleri hususunda malumatımız yoktur. Derman Hoca'nın on yıl içinde yetiştirdiği Şeyh Mansur isimindeki talebesi en meşhurdur. O'nun halifesi olmuştur. O'na icazet vermiştir. Derman Hoca'nın halife olarak yetiştirdiği bilinen tek öğrencisi Şeyh Mansur Efendi, Hoca'ya sonsuz bir muhabbetle bağlıydı. Hoca'yla farklı şehirlerde olduklarından kendisini çok görmek istemiş ama Hoca buna izin vermemiştir. Hoca'ya "Neden görüşmüyorsunuz?" diye sormuşlar, Derman Hoca : "İki bomba bir araya gelirse patlar" demiş. Gerçekten de hiç

²² Derman, Münir , *Vahdet-i Vücûd'a Giriş*, ss.10-12.

²³ Deniz, Ahuzer, *Münir Derman'ın Hayâtı ve Kişiliği*, s. 17.

görüŖmeden ahret yurduna göçmüşlerdir. 1989 yılının başlarında Ŗeyh Mansur da vefât etmiştir.”²⁴“Derman Hoca'nın hâlâ manevî tasarrufu ile eğitmekte olduğu talebeleri vardır. Vefât edeceği zaman yerine birini bırakmamıştır.”²⁵

Daha önceki hazırlanmış olan tezde talebeleri ile ilgili olarak ifade edilen isimlere ek olarak isimlerine veya kendilerine ulaşabildiğimiz Mehmet Güngör Sönmez, Ahmet Kayhan Efendi, İsmail Akdeniz, Raziye Akdeniz, Yaşar Koçhisarlı ve Hüseyin Ayırgan isimli talebeleri de mevcuttur.

Mehmet Güngör Sönmez Münir Derman Hoca ile ilgili hoca-talebelik ilişkisi hakkında görüşmemizde Ŗunları ifade etti. “ 1984 yılında Hocam ile tanıştım. Vefatına kadar yanından ayrıldım. Her hafta cumartesi-pazar hariç Haneciler otelindeki odasında hep yanında, hizmetinde oldum. Saat 10-11 gibi gelir, 5'e 6 'ya kadar yanında olurdum. 1986 yılında Hoca'mın yardımıyla halvete girdim.”

Mehmet Güngör Sönmez Bey ile yapılan görüşmede, bizlere anlattığı Münir Derman Hoca ile yaşadıkları bir kaç hatırası şöyledir:

“Hocam'ın vefatından bir hafta on gün kadar geçmiş idi. Ben ise Hoca'mın ailesine Hocam'ı anlatmakta idim. Ben anlattıkça başta Eşî Cahide Hanım olmak üzere hayretler içerisinde kalıyor ve Münir Hocam hakkında duydukları karşısında şaşkınlıklarını gizleyemiyorlardı. Bir müddet bu sohbetler devam etti. Bir gece Hocam rüyamda “Yeter artık , konuşma” diyerek gözüme bir yumruk attı. Yumruğun acısıyla uyanmışım. Uyandığımda gözüm, yediğimin yumruğun ağrısıyla belirli bir müddet sancılandı. Birtakım sırları ailesine dahi ifşa edince Hocam tarafından bizzat uyarılmış oldum. Bu olay Hoca'mın dünya değiştirmesine rağmen Allah'ın izniyle tasarrufunun devam ettiğini göstermiş oldu bana.”

---

²⁴ Deniz, Ahuzer, *Münir Derman'ın Hayâtı ve Kişiliği*, s. 22.

²⁵ Deniz, a.g.e. , s. 23.

Bir diğerk hatirasında ise “Hocam benden, kaldığı otele hizmetindeyken bir demet maydanoz alıp gelmemi istedi. Ben de aldım geldim. “Yıkadın mı” diye sordu , Ben de “hayır yıkamadım” dedim. İkinci hafta tekrar benden bir demet maydanoz daha almamı istedi. Ben de aldım ve otele girmeden geçen haftaki uyarı sebebiyle yıkadım ve öyle yanlarına vardım. Tekrar maydanozu “yıkadın mı” diye sordu. Ben de evet yıkadım dedim. Hocam maydanoz demetini eline almasıyla bağırımaya başlaması bir oldu ve “bu nasıl yıkama” diyerek kızdı. Devamında ise kendisi bir leğeni alarak ince ince her bir maydanoz yaprağını ayıkladı ve saplarını aynı boyda keserek yönleri aynı yöne bakacak şekilde dizdi. Bir sonraki hafta tekrar bir demet maydanoz almamı istedi ve ben yaklaşık 3,5 saat sonra temizleme işlemini tamamladım. Bu süreçte ben bir sırra erdim. Bu sırra ermenin sevinciyle Hocama konuyu aktarmak üzere iken Hocam “Biz sana üniversite eğitimi veriyoruz , sen ise ilkokul çocuğu gibi kekeliyorsun” diyerek beni azarladı. Ben ise sırra erdiğim için kendimi önemli sayarken, Hocamın uyarısı üzerine kendime geldim. Maydanoz demetlerini sonraki dönemde istenen şekilde hazırlamayı adet edindim; kendime önem arzetmeden....

1.1.7. Vefâtı

“Doktor Münir Derman aşağı yukarı iki yıla yakın Ankara Sanatoryum Hastanesinde yattı. Akciğerlerinden rahatsızdı. Nefes alırken zorluk çekerti. Bir müddet daha yattı, iyi olmaya başladı. Sonra tekrar nüksetti. Tekrar düzeldi, tekrar nüksetti derken hastanede kalması iki seneyi buldu.

2 Aralık 1989 Cumartesi, ikindi üzeri, saat 15.00 sularında gözlerini bu fâni dünyaya kapayarak Hakk’a kavuştular. Son sözü, son nasihati yoktur. Ölümünden iki yıl önce vasiyetini hazırlamış ve yakın talebelerine vermişti. Bu vasiyetnamesinde söyle söylüyordu: “ Şu şu kişiler cenazemi kaldırınsınlar. Kalabalık istemiyorum, ölümümü ilan etmeyin. Bu dünyaya garip geldim, garip gitmek istiyorum. Tantanaya gerek yok. Cenazeme çiçek getirmesinler. Tenha bir köye defnedin beni. Şayet; Ankara Yenimahalle ilçesine bağlı Ankara’ya 20 km olan Memlik Köyü’ne defnederseniz memnun olurum...

Cenaze namazımı köyde kılın, sadece bir hafız Kur'an okusun o kadar... Orası benim makamımdır. Bir müddet sonra kabrimi açsanız, beni zâten orada bulmazsınız, gider, gelirim. Beni vefâtımdan sonra 24 saat bekletin ondan sonra defnedin" buyurmuşlardır. Münir Derman Hoca soğuğu çok severlerdi, sevdikleri gibi de kar yağarken gömüldüler...3 Aralık 1989 Pazar günü "**Memlik**" köyüne götürülerek orada cenaze namazı kılındı ve defnedildi... Hava oldukça soğuk, yerde kar vardı. Bir taraftan da kar yağıyordu. Kabristan bir tepe üzerinde idi. Tepenin altından pınarlar akardı. Yeri çok güzel, sâkin ve havadardı."²⁶

"Derman Hoca gerçekten de yıkanmadan defnedilmiştir. Cenazesi söylediği gibi az değil kalabalık olmuştur. Maalesef istemediği telkin de verilmiştir. O'nu taşıyanlar, baş ve ayak kısmında bulunanlar Hoca'nın kendine has manevî kokusunu duymuşlardır. Vefât ettiğinde hastanede o kokuyu birçok insan hissetmiştir. Hastanede pijaması kesilerek öğrencileri arasında paylaşılmıştır. "Ben öldükten sonra beni çok arayacaklar " diyen Derman Hoca ardında pek çok sevenini bırakmıştır. Mânevî emânetlerini kendisine yâkinen hizmet eden, O'na yanaşmış sevdiklerinden birine bırakacağını söylemiş, fakat isim açıklamamıştır."²⁷

1.1.7.1 Kabir Taşım

"Münir Derman Hoca'nın türbesi, ziyâret etmek isteyenler için Ankara'ya bağlı Memlik köyündedir. Fevkalade güzel ve yeni bayındır edilmiş yerin, ilk görüntüsü klasik anlayışın dışında farklı bir yapılanma içindedir. Skolâstik gelenekte, metfun olan zâtın üstünde türbesi yükselirken, Derman Hoca'nın kabri, diğer kabirler arasında üstü açık ve sadedir. Aynı statüde olan birçok gönül erinden farklılığı burada bile göze çarpmaktadır."²⁸

---

²⁶ Turaç, D.Ali, *Son Devrin Mutasavvıflarından Münir Derman, Hayâtı, Hatırları ve Mektupları*, s.11-12

²⁷ Deniz, Ahuzer, *Münir Derman'ın Hayâtı ve Kişiliği*, s. 28-29.

²⁸ Demir, Sıddık, *Ankara Gönül Erleri*, Ankara, 2000, s.95.

“Bu “Kabir Taşım” yazısını vefât ettiği gün ölmeden önce kendisi kaleme almıştır.”²⁹

“KABİR TAŞIM

Bir gövde borcum var toprağa
Verdim borcumu
Rûhumun toprağa borcu yok benim.
Arama toprakta beni ben başka yerdeyim.
Toprağım temizdi temiz teslim ettim borcumu
Bu kabir rûhumla gövdemin ayrılış yeri
Burada arama burada değilim
Azapta değil narda değilim.
Dünyada haksızlık, sefalet, açlık, sıkıntı, dertlerle arkadaş yaşadım.
Şikâyet etmedim Rabbimden, bu nedir diye.
Kırklar, yediler, dörtler, üçlerle arkadaş idim.
Hızır’la konuştum, dertleştirdim dünya yüzünde...
Şikâyet etmedim kendi hâlimden
Nefsinle uğraşma, bu savaş değildir. Kabirde azabın esası budur.
Bırak nefsini kendi hâline. Uğraşma onunla, yakışmaz sana.
Gövde, nefis, rûh, başka başkadır.
Yekdiğerine karıştırıp çengelleme onları
Nefis dünyada kalır, gövde toprakta.
Rûh gider asıl olan Rabbine
Burada arama burada değilim.
Azapta değil, narda değilim.
Sıkıntım kalmadı, aç ve yoksul değilim.
Gövdemi verdim toprağa borçlu değilim.
Nefsimin de derdi dünyada kaldı
Üzme kendini ben de senin gibiyim.
Rabbimin yanında uçar gibiyim.

02.12.1989, Cumartesi”³⁰

²⁹ (Ayırğan, Hüseyin , kişisel görüşme, Eylül 2011).

³⁰ Derman, Münir, *Yazılmamış Sırların İlki, Yazılacak Sırların Sonu*, Cilt V s. 287.

1.2. Eserleri

“Münir Derman Hoca hayâtının her anını insanlara hizmete adanmıştır. O'nun yaptıkları bir ömre nasıl sığar anlamak zordur. Yaptığı sohbet ve nasihatler yazıya geçirilip, kitap hâline getirilmiştir. O'nun eserlerini kaleme alan emekli öğretmen olan bayan hakkında Derman Hoca şöyle söylemektedir: “ Sevgi ile yoğrulu, çok az kişiye nasip olan, zevk veren bir sabır, her türlü menfaatten uzak, üzüntü duymayan bir enerji. Bıkmadan, usanmadan, yüz buruşturmadan, yedi sene maddî mânevî yardım ve hizmet. Binlerce sayfa yazı yazmak; onları tekrar daktilo yapmak; temiz ve intizamlı. Bu hasletlerin sahibinin ilhamı ile bu kitaplar yazı hâline geldi. Bu mübarek kişi olmasa idi, bunlar kitap hâline gelemezdi. Para ile yapılamazdı. Duâdan başka serveti olmayan yazarın sözü şu: “Allah O'ndan râzı olsun. O'nun kim olduğunu bilen bilir. Allah biliyor ya yetmez mi?”³¹

Melek Hoca'nın eserlerinde kullandığı dil, yalındır. Konuşma havası içinde bazen, soru cevap şeklinde, bazen de şiir gibi yazılmıştır. Ama en ağır basan husus gizemli bir dil kullandığıdır. Satırların değil satır aralarının önemine dikkat çekmiştir. Bununla alakalı olarak şöyle söyler: “Söylediklerim kapalı, değişik sohbet ve nasihatlerdir. Yazılarımızda bunlar kelimelerin içine gizlenmiştir. Dikkat edilirse kulağa bir şeyler fısıldar. Akla bir şeyler aktarır. Ama okunanları amel hâline getirmek şarttır.”³²

Münir Derman Hoca'nın bize ulaşmış eserleri şunlardır:

Yazılmamış Sırların İki, Yazılacak Sırların Sonu (I, II, III, IV, V)— (Sarıyıldız ofset, Ankara 2009), Allah Dostu Der ki(Sarıyıldız ofset, Ankara 2010) Su (I, II, III)—(Sarıyıldız ofset, Ankara 2010) Muhiddin İbn Arabî Hazretlerinin Müslümanlara Nasihatleri (Trc. Abdullah Toprak ile beraber) — Vahdet-i Vücûd'a Giriş isiminde bir risalesi vardır.“Ayrıca 50 yılda hazırlanmış 11 ciltlik Ledünnî Tefsiri vardır ama zaman müsait olmadığı için bekliyor.”³³

³¹ Derman, a.g.e. , Cilt II, s. 251.

³² Derman, a.g.e. , Cilt V, s. 66-67.

³³ (Koçhisarlı, Yaşar , kişisel görüşme, Eylül 2011)

Dr. Münir Derman'ın kitapları onun ağzından çıkanların sevenleri tarafından not edilip derlenmesiyle oluşturulmuştur. Bundan dolayı kitaplarında konuşma üslubu hâkimdir. Bizim eserlerinden anladığımız kadarıyla Münir Derman Hoca, insana ebedî huzûr için gerekli olan tüm ilimlerde derin bilgi sahibidir.

Münir Derman Hoca, eserlerini kendisi şöyle tanıtır: “Muhtelif kitaplardan alınmış veyahut bir tahsilin netîcesi, akıl ve mantıkla sıralanmış laflar değildir. Kalp penceresine akseden hakîkatlerin insan özü ile ifâdeleridir. Yazan yazmamıştır. Yazana kalp mâverâsından yazdırılmıştır da ondan bir kıymet taşıyor.”³⁴

“Bu sözler içinde doğru olanlar Allah'tandır. O'nun lütfü inâyetidir. Yanlış olanlar varsa onlar da yazanın uydurmasıdır.”³⁵

Dr. Münir Derman eserlerinde, muhataplarını hep düşünmeye, anlamaya davet ediyor. Tam en çok merak ettiğiniz yer de konuyu bitiriyor. “Armut piş, ağzıma düş” yok diyor. Aynı zamanda tıp doktoru olması münasebetiyle etrafındakileri bu konuda da aydınlatıyor.

Dr. Münir Derman'ın talebelerinden Sabri Tandoğan Beyefendi onun eserlerini bize şöyle tanıtıyor:

“Sükûnet ve ciddiyetle okunduğu zaman mânevî gelişmemize büyük yardımları olacak, duygularımızın ve iç varlığımızın ancak en sessiz anlarında soracağı soruları en güzel şekilde cevaplandırarak eserler.”³⁶

Sabri Bey onun eserleri hakkında şunları da söylemektedir:

“Münir Derman'ın yazılarını istekle, heyecanla, dura dura, içlerine sindire sindire okuyanlar onu çok sevecekler, yalnız ona karşı değil, bütün

³⁴ Derman, Münir, *Yazılmamış Sırların İlki, Yazılacak Sırların Sonu*, Cilt II, s. 10.

³⁵ Derman, Münir, *Allah Dostu Der ki*, Ankara 2010, s. 26.

³⁶ Derman, Münir, *Su*, Cilt I, s. 7.

hayâta, insanlara ve kâinâta başka bir gözle bakacaklar, kendilerini sonsuz güzelliğe götüren ışıklı bir yolda bulacaklardır. Hayâtı bir sanat eseri kadar güzel ve muhteşem bulan Münir Derman bize hâl diliyle, hayâtı ve insanı her an keşfe çalışmamızı, bizi aslımıza ulaştıracak yoldaki engelleri kaldırmaya çalışmamızı öğütler. Onun yazılarını okurken önümüze bir dünya, saadet ve zenginliklerle dolu, akla sığmaz büyüklükte bir dünya çıkacaktır.

Önemli olan onun yazıları ve konuşmalarıyla samimi sûrette meşgûl olmak, onu bir düşünce kaynağı hâline getirmek ve ondan çıkarılacak fikirlerle varlık, insan ve kâinât hakkında daha derin bir kavrayışa ulaşmaktır.

Denilebilir ki günümüzde tasavvuf, bu kadar derin, ince, çok yönlü ve terkipçi bir anlayışla ele alınmamıştır.”³⁷

Dr. Münir Derman, kitabına neden Allah Dostu der ki ismin verdiğini şöyle izah eder: “Buradaki Dost, Allah’ın seçtiği dost değildir. Dost olarak yalnız Allah’ı seçmiş mânâsına gelen dosttur. Allah’ın seçtiği dostun, bu dost ayağının altını öper.”³⁸

Yine Dr. Münir Derman “Su” isimli kitabına neden bu adı verdiği konusunda da şunları söyler:

“Eline bir avuç toprak al da bak. Neler var içinde... Sen de içindesin... Topraktan bu hâle gelmen için su ile karışman lâzım, toprak cesedin, su rûhun”.³⁹ Diyerek suyun insan hayâtında ne kadar önemli bir yere sahip olduğunu belirtmiş, kitabına su ismini vererek de bize sanırım bu kitapların su kadar önemli olduğunu ima etmek istemiştir.

“Bu sözlerde suyun renksiz rengini, kokusuz kokusunu, tatsız tadını bulacaksınız... Çünkü “Biz her şeyi sudan halkettik” buyrulur.”⁴⁰

---

³⁷ Derman, Münir, *Su*, Cilt I, s. 7.

³⁸ Derman, Münir, *Yazılmamış Sırların İlki, Yazılacak Sırların Sonu*, Cilt III, s. 3.

³⁹ Derman, a.g.e. , Cilt I, s. 33.

⁴⁰ Derman, Münir, *Yazılmamış Sırların İlki, Yazılacak Sırların Sonu*, Cilt I, s. 25.

Yalnız bu kitapları okumak ya da anlamak o kadar da kolay değildir. Anlamak için dikkat, özen ve en önemlisi ihlâs ve samimiyet gereklidir.

“Şimdi aziz okuyucular, artık suya girip bu su ismindeki kitabı sessiz, gürültüsüz, kendi kendinize kaldığınız bir köşede okuyabilirsiniz. Şüphe ve tereddüt etmeyiniz, suyu bulandırmayınız. Bu ummana girmekten de korkmayınız. Tuzsuz, tatlı bir denizdir. Fakat Lût Denizi’nde olduğu gibi insan içinde batmaz.”⁴¹

Münir Derman Hoca bu kitapların hitap ettiği kişileri de şöyle ta’rif eder: “İnanmayana, kendi kendini unutup, insanlık kıymetini kaydedip ben bilirim, âlimim, ben mürşidim, ben şuyum, ben buyum diye gaflet ve delalette olanlara söylemiyoruz. Zâten bunlar bu kitabı eline bile almazlar. Alsalar bile anlayamazlar. Anlasalar bile okuyamazlar. Bu da bu kitabın sırrı”⁴²

Kitapta söylendiği gibi biz de bu kitapları anlamak istiyorsak nefsimizi bir kenara bırakıp, saf ve temiz olarak meşgûl olmalıyız. Ön yargılarımızı eski bilgilerimizi terketmeliyiz. Söylendiği gibi bu da bu kitabın sırrı...

---

⁴¹ Derman, a.g.e., Cilt I, s.55.

⁴² Derman, a.g.e., Cilt I, s. 22.

II. BÖLÜM

1. TASAVVUF ANLAYIŞI

2.1. Tasavvuf ve Tarikat Hakkındaki Görüşleri

2.1.1 Tasavvuf Hakkındaki Görüşleri

Tasavvuf yok demek olan (sa-ve-fe) den ve daha doğrusu hikmet demek olan “sofya”dan hâl ve vahdet ve fenâ gibi ahvâli mânevîyyeye hasr-ı himmet edenlerin meslek ve tarîki anlamındadır.⁴³“Tasavvuf dıŖta ve içte Ŗeriatın edeplerini yerine getirmek, güzel ahlâk ve iyi huylarla nefsi arındırmaktır.”⁴⁴Cebeciođlu ise tasavvufu Ŗu Ŗekilde tanımlamaktadır: “Tasavvuf, Kur’an-ı Kerîm’i Hz. Rasûlüllah (s.a.v.) gibi yaşamaya çalışmaktır.”⁴⁵ Kelâbâzi’ye göre tasavvufun iki esası vardır. “Kazâyâ râzı olmak ve güzel ahlâk sahibi olmaktır.”⁴⁶

“Tasavvuf kulluk ve ma’rifetullahı esas alır. Allah’tan başka hiçbir varlığa bel bağlamamayı öngörür”.⁴⁷ “Sonuçta tasavvuf sözünün anlamı insanın tasfiye ve ıstıfa yoluyla musaffa olup Mustafa’nın hakîkatine erişebileceğini müjdelemektir.”⁴⁸

Tasavvuf ilminin nasıl elde edileceği hususunda ise Ŗihabeddin Sühreverdi’nin Ŗu tespiti çok dikkate değerdir: “Suffilerin ilimleri dıŖındaki bütün ilimlerin tahsili esnasında kalpte dünya muhabbetinin bulunması ve takvânın hakîkatlerinden uzak kalınması tahsile mânî olmaz. Hatta bazen dünya muhabbeti onları elde etmeye yardımcı bile olur. Bu büyük velîlerin ilmi ise, dünya muhabbetiyle hâsıl olmaz. Hevâ ve hevesten kaçmadıkça, boş

⁴³ Sami, Ŗemsettin, *Kamus-ı Türki*, Çağrı Yay., İst.2010,s.411.

⁴⁴ KaŖanı, Abdürrezzak, *Tasavvuf Sözlüğü*, Çev. Dr. Ekrem Demirli, İz Yay., İst. 2004 s. 135.

⁴⁵ Cebecioğlu, Ethem, *Tas.Dey.ve Ter.Sözlüğü*, Ağaç Kitabevi Yay., İst.2009, s.634.

⁴⁶ GöktaŖ, Vahit, *Hicri IV.Asır Buhara’da Tasavvuf Kelâbâti Örneği*, Meydan Yay., İst. 2008, s. 112.

⁴⁷ İbrahim, Abdullah Abdürrezzak, *Afrika’da Tasavvuf ve Tarikatlar*, (Çev. Kadir Özköse), Ensar Yay, Konya 2008, s. 18.

⁴⁸ Aynî, Mehmet Ali, *Tasavvuf Tarihi*, Sad. Hüseyin Rahmi Yananlı, Kitabevi Yay., s. 364.

lezzetleri bir kenara koymadıkça bu ilimlerin hakîkatine ulaşılamaz. Onlar ancak takvâ mektebinde okunur.”⁴⁹

“Bu anlamda olmak üzere tasavvuf nefsi kulluk alanında koşturmak ve kalbi yüce Rabbe bağlamaktır.”⁵⁰

“Münir Derman Hoca klasik tasavvuf kültürüne önem vermemiş, âdetâ nev’i şahsına münhasır bir irşâd stratejisi oluşturmuştur.”⁵¹

O’na göre: “Tasavvuf ta’rif edilemez. Tasavvuf nedir anlatmak, yazmak mümkün değil. Tasavvuf hakkında yazı yazılmaz. Yazılmıştır amma... Bu, resim üzerinde geniş bir orman seyretmektedir. Resmin içine giremezsin. O resim de orman değildir. Bâtınî zevk ve hisler, duygular maddeleşemez.”⁵²

Resimdeki ormanı seyretmekle insan ormanda yaşamanın vereceği huzûra kavuşamaz. Zâten resimdeki ormana ormanda denmez. Bunun gibi tasavvuf hakkında yazı yazmak tasavvuf olmadığı gibi onları okumakla da tasavvuf yaşanmış olmaz.

Ona göre tasavvuf hakkında sual sormak bile abestir. Çünkü o ulaşılan bir makamdır. Tasavvufî hâller, kişiye özeldir. Bu yüzden başkalarına bu hâlin tam olarak anlatılması mümkün değildir. “Beşerî tarafını tamamıyla silip, ilâhî tarafıyla görünmek hünerine vasıl olursa insan, onun yaşadığı hâle tasavvuf denir. Bu hâl lafla, kitapla anlatılmaz.”⁵³

İmam Kuşeyri (ö. 1072), yazdığı risalesinde şöyle demektedir: “Bu yolun hakîkatine ulaşmış sufîlerin çoğu yok olmuş, bu zamanda onların ancak eserleri ve izleri kalmıştır, bu yol yavaş yavaş silinmeye yüz tutmuştur. Bu devrin insanları yaptıkları kötü işlerle yetinmeyerek bir de yüksek

---

⁴⁹ Sühreverdi ,Şihabeddin , (*Avârifü’l-Meârif*), *Gerçek Tasavvuf*, Semerkant Yay., İst. 2008, s. 3.

⁵⁰ Gazalî, *Hak Yolunun Esasları*, (Trc. Dilaver Selvi), Semerkant Yay., İst. 2004, s. 47.

⁵¹ Demir, *Ankara Gönül Erleri*, s.100.

⁵² Derman, *Yazılmamış Sırların İlki, Yazılacak Sırların Sonu*, cilt III, s. 5.

⁵³ Derman, a.g.e. , Cilt I, s. 105.

hakîkatlere ve manevî hâllere işaret eden sözler konuşmaya başladılar.”⁵⁴ Onun bu tespitinin doğruluğu Münir Derman Hoca'nın yaşadığı döneme gelindiğinde daha bariz olarak ortaya çıkmıştır. Nitekim o da aynı görüşü seslendirmektedir. “Bugünün ulema ve mürşitlerinin ağzında bir tasavvuf kelimesi gezer durur. Tasavvufun özü vardı, fakat ağızda dolaşan ismi yoktu. Bugün ise sadece ismi var, özü kalmadı, hakîkati de yok oldu.”⁵⁵

Ona göre tasavvuf ta'rif edilemez demiştik. Nitekim o aynı yerde bu konuyu biraz daha açarak şunları söylemektedir: “Tevfik-i Rabbâni'ye mazhar olan geniş gönül sahibi Hakk dostu olanların yaşadığı manevî âlemdir tasavvuf. İnsanın âdemiyyet mertebesinde bu âlemde iken, aslı ile temas kurup yaşamak hüneridir. Bunu izah et bakalım mümkün değildir. Tasavvufî sözler, ötenin laflarıdır. Laf dedik, söz demedik. Söz anlaşılır, laf anlaşılmaz. Cesedi ile bu mekânda, gönlü ile sonsuzlukta dolaşanların sözleridir. Fakat bu duruma erişmek kabiliyet, istidat, temizlik meselesidir. Hay huy meselesi değildir. Resulde yoğrulma meselesi... Yoğuran ustayı bulmak, maddeyi rûhun emrine almak gerekir.”⁵⁶

Münir Derman Hoca'ya göre: “Günümüzde tasavvuf ve tarîkat diye bir şey kalmamıştır. Önemli olan insanın insan-ı kâmil hâle gelmesidir. İnsan kendini dıştan ve içten disiplin altına almalıdır. Bu yola giriş Resul'e hakiki bağlanışla başlar. Tasavvuf, şeriatların mânevîyatıdır. İnsan şeriate bağlandığı nispetle, nefsâniyetten uzaklaşır. Bâtınî irfana tâlip olan şeriate sıkı bağlanacaktır. Aksi hakkında söz yürütmek abestir. Münakaşadan bir şey çıkmaz. Burası münakaşa yeri değildir. Bu iş akıl işi değildir, zevk işidir.”⁵⁷

Hülâsâ tasavvuf Allah'ın bir sırrıdır, öğretilmez, öğrenilmez, ta'rif edilmez, ulaşılır.⁵⁸

⁵⁴ Kuşeyrî, *Kuşeyrî Risâlesi*, Trc. Dr. Dilaver Selvi, Semerkand Yay., İst. 2007, s. 37.

⁵⁵ Derman, *Yazılmamış Sırların İlki, Yazılacak Sırların Sonu*, Cilt V, s. 70.

⁵⁶ Derman, a.g.e, Cilt III, s. 6.

⁵⁷ Derman, Münir, *Allah Dostu Der ki*, s. 32.

⁵⁸ Derman, Münir, *Yazılmamış Sırların İlki, Yazılacak Sırların Sonu*, Cilt I, s. 105.

Münir Derman Hoca tasavvufu ta'rif edilemez olarak nitelendirmektedir. Bunun gâyesi sanıyoruz ki, bu işin ancak bir rehberin önderiliğinde gerçekleşebileceğine dikkati çekmektir. Sadece okuyarak öğrenilmediğini anlatmasındaki gâye budur. Bu işi öğrenmek isteyen kimse dünyevi bütün arzularından sıyrılıp, rûhun hayât mertebesinde, bir mürşid-i kâmilin eğitiminden geçerek bunu gerçekleştirebilir. O yüzden öğrenmek isteyeneye sözle birşey anlatmak istememiştir. Bu konuya soru sorulmasını bile hoş karşılamamıştır. Öğrenmek isteyen tıpkı buğdayın, ekmek olana kadar geçirdiği aşamalarda sessiz kalması gibi sessiz kalmalıdır. “Ustayı bul onun elinde yoğrul, bedenini rûhuna teslim” et demiştir.

2.1.2 Tarikat Hakkındaki Görüşleri

“Tarîk Arapça, yol, hâl ve durum gibi mânâlara gelmektedir.”⁵⁹
“Tasavvufta tarîk, Allah’a giden yol anlamına gelmiş, bu nedenle de altında tasavvufî tecrübenin bütünüyle bulunduğu kapsamlı bir kelime olmuştur.”⁶⁰
“Ey İman Edenler! Allah’tan korkun. O’na yaklaştırmaya yol arayın ve yolunda cihad edin ki kurtuluşa eresiniz”⁶¹ âyeti sufilerce bu konuda delil kabul edilmektedir.

“İlk sufiler kendilerinden tecrübeli ve yaşlı üstaplardan geniş ölçüde faydalanmakla birlikte, belli bir tarikat kurulmamışlar, her biri kendilerine göre bir yol tutmuştur. Bu zâtlar görüşlerini ve manevî tecrübelerini sohbet yoluyla çevrelerinde toplananlara aktarıyorlardı. Gerçek mânâda tarikatlar VI./XII.asırda gün yüzüne çıkmaya başladı.”⁶²

“Tasavvufun bu anlamda tarikatlaşması o ana kadar olan birikimden ve zamanın ihtiyaçlarından oluşan sosyokültürel bir gerekliliktir.”⁶³

⁵⁹ Asım Efendi, *Kamus Tercemesi*, Cilt III, s. 8.

⁶⁰ Suad el-Hakim, *İbnü'l Arabi Sözlüğü*, Kabalcı Yay., İst. 2004, s. 600.

⁶¹ Maide, 5/35.

⁶² Uludağ, *Tas. Ter. Sözs.* s.243.

⁶³ Gürer, Dilaver *Düşünce Kültürde Tasavvuf*, Ensar Neşriyat, İst. 2007, s.107.

“Ömer Z.Dağıstanî ise tarîkat kavramını bütün güzel ahlâklarla donanmak, her türlü çirkin davranışlatdan uzak kalmak, iyi hayırla hemhâl olmak , kötü âdet ve alışkanlıkları kalpten kovmak ve Allah’ı zikretmek olarak tanımlar.”⁶⁴

Münir Derman Hoca’nın herhangi bir tarîkatla bağlantısı yoktur. Çünkü artık tarîkat diye bir şey kalmamıştır. Zamanımız tarîkat zamanı değildir. O yüzden eserlerinde tarîkatlardan bahsetmez. Bu konudaki sözleri birkaç satırı geçmez. “Nakşibendî, Kadirî, Rufaî, Halvetî bu tarîkatlar vardır. Amma bu tarîkatlarda adam, efendi kalmamıştır. Hepsini sahtedir. Menfaat üzerindedirler. Zavallı insanlarda peşlerine takılmışlardır. Hakikleri gizlidir. Hızır’dan başka onları bugün bilen yoktur”⁶⁵ demektedir.

Münir Derman Hoca, burada tarîkatların eskiden kendinden beklenen fonksiyonu yerine getirdiğini, günümüzde tarîkatların kurum olarak gerçek varlığını sürdürmediğini; ancak insanların tek tek bireyler olarak tasavvufî hayâtı yaşadıklarını anlatmak istemiş olabilir. Hakîkîleri gizlidir derken, gerçek mürşit ve mürîdleri kastetmektedir. Ona göre gerçek mürşitlerin yerini Hızır’dan başka bilen yoktur...

İnsan yaratılıştan hem iyiliğe hem de kötülüğe meyillidir. İnsanın kötülüğe meyil etmesini engelleyen en önemli engel îmânıdır. İman, temel olarak kişide Allah’ın kulu olduğu ve yaptıklarının hesabını bir gün vereceği bilincini canlı tutar. Ama insanın yaratılıştan gelen bir de unutma özelliği vardır. Sürekli hatırdaki tutumumuz gereken ama bazen unuttuğumuz şeyleri bize hatırlatan uyarıcıların olması gerekmektedir. Bu uyarıcılar bazen kişi bazen zaman bazen de mekan olabilir. Tasavvufun kurumsallaşmış şekli olan tarîkatlar bu ihtiyacı karşılamak için doğmuştur. Bütün peygamberler aslında insanları tek bir yola çağırılmışlardır. Kendileri de o yolda önden yürüyerek yol göstermişler, arkalarından yürümümüzü tavsiye etmişlerdir. Ancak her insanın yaratılışı, karakteri farklı olduğundan insanları o yolda tutan saiklerde farklı

⁶⁴ Demirel , Arif Hakan, *Ömer Ziyâüddin Dağıstanî’nin Hay.Eser. ve Tas.Anl.* Basılmamış Yüksek Lisans Tezi, Ank.2006.s.75.

⁶⁵ Derman,Münir, *Yazılmamış Sırların İlki, Yazılacak Sırların Sonu*, Cilt III, s. 180.

farklı olmuştur. Tarîkatlardan her biri bu farklılığa cevap vermek için doğmuştur. Bu açıdan tarîkat bir vesiledir. Hedefe ulaşmada kullanılan bir vesile. İşte bu gerçeğin unutulmaması, aracın amaç hâline gelmemesi önemlidir. Ancak zaman içinde, bu kurumlarda bozulmalar meydana gelmiştir. Bu eşyanın tabiatındandır. Her kıymetli şeyin taklidi, sahtesi olduğu gibi peygamberlerin ve kâmil insanların sahtesi ortaya çıkmıştır. Bu sahtelerin peşinden giden insanlar da maalesef gerçeğe ulaşamamışlar ama kendilerini doğru yolda sanmaya devam etmişlerdir. Ülkemizde ise tasavvuf ve tarîkatlar kânunen yasak olduğu için, bu konuda doğruların öğrenilmesi de ayrıca zor olmaktadır. Herhangi bir konuda konulan yasak insanları, yasaklanan fiilleri yapmaktan yüzde yüz alıkoyamadığı gibi tasavvufî hayâtta da bu böyledir. Aslında tasavvuf insanın tabii bir ihtiyacıdır. Bir nevî psikolojik bir gerekliliktir. Bundan dolayı insanlar bu ihtiyacını mutlaka karşılamak isteyeceklerdir. Tekke ortamı kapalı olsa de gönüller tekkeye ihtiyaç duymadan da bu ihtiyaçlarını giderebilirler. Zâten tasavvuf bir gönül terbiyesi değil midir? Gönülden gönüle akıp gidebilir. Bununla ilgili şöyle bir örnek verecek olursak; zayıflama isteği günümüzde hemen hemen bütün bireylerde kendini göstermektedir. Bu amacı gerçekleştirmek için değişik değişik yollar olduğu gibi zayıflama kampları adı altında bir nevî tekkeler de mevcuttur. İnsanlar buralara kayıt olarak amaçlarına belki daha çabuk kavuşabilirler. Hedeflerine daha iyi konsantre olabilirler. Ancak bu tarz yerler herkese hitap etmediği gibi bu yerlere ihtiyaç hissetmeden de aynı amacı gerçekleştiren insanlar olabilir. Bu teşbihi yapmakta eğer bir yanlışlık yoksa tasavvufu hayâtı da böyle düşünebiliriz. Yunus Emre'nin dediği gibi “ Dervişlik dediğin, hırka ile taç değil. / Gönlün derviş eyleyen hırkaya muhtaç değil.” Amaç Allah'ı seven ve O'nun tarafından sevilen bir insan olmak. “Hakîkat” denilen şey insan zihninin bir ürünü değil , insandan müstakil olarak var olan bir şeydir. İnsana düşen bu hakîkâti idrâk etmektir. Hakîkâti idrâk edebilmek için ise önce kendimiz (beden-rûh) gerçek olacağız sonra da yolumuz gerçek olacak. Bizim düşüncemize göre günümüzde gerçek tarîkatlar ve gerçek mürşitler vardır. Ama gerçek olan bu tarîkatların içinde gerçek olmayan kişi ve unsurlarda bulunabilir. İnsanların bunu tefrik etmesi gerekmektedir. Körü körüne bir tarîkâta bağlılık doğru değildir. Sonuçta insan kendi yapıp ettiklerinden yine

kendi sorumludur. Sadece bir yere bağıllık insanı kurtarmaya yetmeyebilir. Önemli olan kendi yaratılışımıza uygun, içimizdeki boşluğu doldurabilecek bir mürşide bağıllıktır. Bu da ancak aramakla bulunabilir. İkbâl'in ifâdesi ile insan yolda olduğu zaman varlık kazanabiliyorsa, biz de devamlı yolda olmalıyız. (" Vucut nedir? dedi, yol toprağından doğan! dedim." ⁶⁶) O halde bu yoldaki yolcuya lazım olan azık ise takvâdır.

2.2. İbadet ve Ahlâka Dair Olanlar

2.2.1. İbadet

İbadet kelimesi, lugatta; "tapmak, kulluk etmek, itaat etmek, boyun eğmek anlamlarına gelmektedir."⁶⁷ "Dini bir terim olarak ibâdet, insanın Allah'a saygı, sevgi ve itaatini göstermek, O'nun hoşnutluğunu kazanmak niyetiyle ortaya koyduğu belrili tutum ve gerçekleştirdiği davranışlar için kullanıldığı gibi daha gene olarak aynı mâhiyetteki düşünüş, duyuş ve sözleri de ifâde eder."⁶⁸ "Kâşânî'ye göre halk için Allah'a tezellülün son noktasıdır."⁶⁹ Râzî : "İbadet, yüceltme duygusunun zirvesidir. Böyle bir duygu, nimetlerin en yücesini bahşeden kudret önünde duyulur. Nimetlerin en büyüğü ise hayât nimetidir. Bu yüzden ibâdet, yalnız ve yalnız hayât nimetinin bağışlayıcısı olan Allah'a yapılır", der.⁷⁰

Bu tanımdan anladığımızı göre yaratıcının kişiyi hayât sahibi kılması, ibâdet için tek ve yeter sebeptir. Herhangi başka bir şeyin karşılığı değildir, olmamalıdır. Hele ibâdetin karşılığında birşey beklemek akıl işi değildir.

"Kul, yaptığı ibâdetlere güvenmemelidir. Eğer ibâdetlerine güvenirse Allah'a ortak tanımış olur. İbadetler, O'nunla ilişki elde etmek için yapılır; yanında ikinci bir dayanak bulmak için değil. İşte bu yüzden peygamberler bile ibâdetlerine güvenmemişlerdir."⁷¹ Mahluk olan kulun, Hâlık ile arasında

⁶⁶ İkbâl, Muhammed, *Cavidname*, Kaknüs Yay.,İst.2008,s.51.

⁶⁷ Asım Efendi, *Kamus Tercemesi*, Cilt I, s.1199.

⁶⁸ Komisyon, *T.D.V. İslam Ans.*,Cilt XIX, İst.1999,s.233.

⁶⁹ Cebecioğlu, Ethem, *Tasavvuf Terimleri ve Deyimleri Sözlüğü*, s. 293.

⁷⁰ Öztürk, Yaşar Nuri, *Kur'an'ın Temel Kavramları*, Yeni Boyut Yay., İst. 1996, ss. 215-217.

⁷¹ Öztürk, Yaşar Nuri, *Kur'an ve Sünnete Göre Tasavvuf*, Yeni Boyut Yat., İst. 1993, s.326.

bir bağ kurmak istemesi çok doğaldır. İbâdet işte bu bağı kurmak için yapılır. Başka bir şey için değil. En çok ibâdet yapanların peygamberler olması bunu en iyi onların anlamış olmasındandır.

Münir Derman Hoca'ya göre; "ibâdet, dünyaya ait ilâhî bir sırdır."⁷² Yani ibâdet; sadece dünya hayâtında gerekli olan bir görevdir. Neden ibâdet etmemiz gerektiği konusunda birçok açıklamalar yapılabilirse de; bu Ona göre yine de bir ilâhî sırdır. İbadet etmemiz için Allah'ın var olması yeter sebeptir. Bu konuda başka sebepler aramaya gerek yoktur. "Sevap kazanmak amacıyla ibâdet etmek çok tehlikelidir."⁷³

Melek Hoca burada ibâdeti bir sır olarak nitelemiştir. İbâdeti niçin yaptığımızla ilgili ne kadar yüce gâyeler gösterilirse gösterilsin O'na göre yine de bunlar meseleyi açığa çıkaramamaktadır. Bu yine de sır olarak kalmaktadır. Ancak sadece dünyaya ait bir sır.

"İslam'da ibâdet insandaki uzvî ve rûhî muvazene ahengini bozmamak için emrolunmuştur. Çok basit bir mânâ ile namaz, uzviyetin rûha tabii olmasına, zekat, uzviyetin kanaat ve yardım hissi elde etmesine ve hırsı yenmesine yardım eder."⁷⁴ "Aslında ibâdet dimağın, vücudun, uzviyetin düzgün işlmesini temin edecek bir nevî târfinâmedir."⁷⁵ "Allah'a ibâdet ecir almak için değildir. Cenab-ı Hakk'ın varlığı için ibâdet edilir. Ecir almak için yapılan ibâdette nefsin hazzı bulunduğundan riyâ olur, çok tehlikelidir."⁷⁶ "Hakk'ın kulun ibâdetine ihtiyacı yoktur. O, ibâdetlere bir şeyler gizleyerek kullara bir şeyler veriyor. Kimse faqrında değil. Farkına varsalar, bütün dünyadaki insanlar o anda sukût ve derin bir sessizlik içinde Hakk'a dönerlerdi."⁷⁷ Yine Münir Derman Hoca'ya göre : " İbâdet, gelip geçici şeyleri muayyen bir zaman için terk demektir. İmân sahibinin çoğu hâli sıkıntıyla

---

⁷² Derman, Münir, *Yazılmamış Sırların İlki, Yazılacak Sırların Sonu*, Cilt I, s. 90.

⁷³ Derman, a.g.e., Cilt IV, s. 117.

⁷⁴ Derman, a.g.e., s.115.

⁷⁵ Derman, a.g.e., Cilt III, s. 158.

⁷⁶ Derman, Münir, *Su*, Cilt I, s. 46.

⁷⁷ Derman, Münir, *Su*, Cilt III, s. 37.

geçer. Çünkü bağlanmış olduğu birçok prensip vardır. Onları yerine getirmek güçlüğü içinde kıvranır.”⁷⁸

Münir Derman Hoca'nın ibâdet konusuyla ilgili söylediği kısa ama derin mânâlar ifâde eden cümleleri bir arada yazmayı uygun gördük. Böylece O'nun ibâdeti ne kadar geniş anlamda düşündüğünü fark edebiliriz.“İbâdet etmeyen insan, rûhunun yurdunu ziyâret etmeyen insandır.”⁷⁹“İbâdet bir sanattır. Hazine Allah'ın birlik nurunu kalbine doldurmaktır.”⁸⁰“Kalbi temiz olmayan kişilere ibâdet zevk vermez.”⁸¹“Kudret-i Subhaniyye Settâr esmâsı üzerinden tecellî eder. Ecrâmın karanlıkta parıldaması, ibâdetin karanlıkta olanı parlar ,olacağına işarettir. Gündüz ile gece yapılan ibâdet arasında muazzam fark vardır. Gündüz cesedin ibâdeti, gece rûhun ibâdeti yapılır. Hakiki kulluk ve sevgi gece belli olur.”⁸²

Bir hapishanenin penceresinden dışarı bakan iki insanın hikayesi anlatılır. Onlardan biri yerdeki çamurları görüp üzülmede diğeri ise gökteki yıldızları görüp neşelenmektedir. Bu hikayeden sonra bizim de etrafımızdaki güzelliklere odaklanıp, çirkinliklerin üzerinde fazlaca düşünmemiz beklenir. Münir Derman Hoca'da bu hikayeyi anlatır ama hikayeye farklı bir açıdan bakar. Bizden şunu görmemizi ister. Yerdeki çamurlar gündüz görünür, gökteki yıldızlar ise gece görünür. Burdan bizim anladığımız ise şudur. Gece kalkıp ibâdet eden insanlar gerçek huzûr ve mutluluğa ulaşan insanlardır. Gerçek güzellikleri gören insanlardır.

O'na göre “ibâdet, insanı kâmileştiren ve yükselten en kuvvetli âmildir. İbâdetle güzel huylar kazanılır, insan kıymetlenir. Bunun ne kadar çetin ve başarılması güç bir iş olduğunu kendini ıslaha çalışan insan idrâk edebilir. Allah'ın sevdiği kulları arasına katılmak elbette kolay olmaz. Kuvvetli irâde, geniş tahammül lazımdır. Hakiki ibâdet eden, şefkat ve merhamet hislerinin

---

⁷⁸ Derman, Münir, *Allah Dostu Der ki*, s. 46-47

⁷⁹ Derman, a.g.e., s. 25

⁸⁰ Derman, a.g.e., s.48

⁸¹ Derman, a.g.e., s. 49

⁸² Derman, a.g.e., s. 60

esiridir. Kendini bu esarettten kurtaramaz.”⁸³ Sabretmek, Allah’ın takdir ve inâyetini beklemekte bir ibâdetdir.”⁸⁴ İnsanların gerçekleri olduğu gibi idrâk edebilmeleri için beş duyunun ötesinde şeylere de ihtiyacı vardır. Münir Derman Hoca’ya göre beş duyunun haricinde iki duyu daha vardır ki onlarda ibâdet ile ortaya çıkar.”⁸⁵

O ibâdeti en geniş mânâsıyla ele almıştır. Şöyle ki: Evlenmek her iki cins için ilâhî bir ibâdetdir. Her ne sûretle olursa olsun sevmek ve sevilme en büyük ibâdetdir.”⁸⁶ Melek Hoca; ibâdeti klasik anlamlarından çok farklı bir düzeyde ele almıştır. Örneğin; onun düşüncesinde; evlilik bir fenomen olarak ibâdet kavramı olarak açıklanır. Melek Hoca; evliliğin her iki cins için ibâdet olduğunu savunur. Bu düşüncesinin temelinde; insanın fitratına uygun bir hayât yaşamasının gerekliliği anlayışı yatıyor olabilir. Kanaatimizce klasik İslam düşüncesinde var olan insanın İslam fitratı üzere yaratılmış olması ve bunun netîcesinde de bu yaratılışa uygun olan bir hayâtın makbul olduğu düşüncesi Melek Hoca’yı evliliğin bir ibâdet olduğu sonucuna götürmüş olabilir. Ayrıca evlenmenin ibâdet oluşu beden ve rûh arasındaki ahengi, muvazeneyi korumaya yardımcı olmasıdır.

2.2.2. Tövbe ve İstiğfar

Tövbe sözlükte “pişmanlık, nedamet, dönme” mânâsına gelir⁸⁷. Kur’an-ı Kerîm’de “ Ey îmân edenler; içtenlik ve kararlılık içinde Allah’a tövbe edin”;⁸⁸ buyrulmaktadır. “Tasavvufî olgunluk yolunda yetmiş makamdan bahsedilir; bu makamların ilki tövbe sonuncusu kulluktur.”⁸⁹ Kâşânî’nin tasavvuf sözlüğünde tevbe;” Allah’a dönmek, halktan Hakk’a dönmek” şeklinde ta’rif edilir.⁹⁰

⁸³ Derman, Münir, *Allah Dostu Der ki*, s.128.

⁸⁴ Derman, Münir, *Yazılmamış Sırların İlki, Yazılacak Sırların Sonu*, Cilt III, s.33.

⁸⁵ Derman, a.g.e. ,Cilt IV, s.31.

⁸⁶ Derman, a.g.e, Cilt IV, s. 117.

⁸⁷ İbn Manzur, *Lisanu’l-Arab*, Daru Sadır, Beyrut 1990, cilt I, s.233.

⁸⁸ Tahrîm; 66/8.

⁸⁹ Cebecioğlu, *Tasavvuf Terimleri ve Deyimleri Sözlüğü*, s. 657.

⁹⁰ Kaşânî, *Tasavvuf Sözlüğü*, s. 157.

“Gerçek tövbe Nasuh tövbesi olmalıdır. Nasuh, hâlis, katkısız düzeltici, tamir edici demektir. Tam mânâsıyla pişman olma ve o hataya tekrar dönmeme azmini göstermemiz anlamına gelmektedir.”⁹¹

“Kelâbâzi’ye göre günah nasıl işlendiyse o şekilde tövbesi gerekir. Gizli bir günah işlendiğinde gizli olarak, açıkça bir günah işlendiğinde aleni olarak tövbe edilmelidir.”⁹²

“Tövbe her makâmın temeli, kıvâmı ve her güzel hâlin anahtarıdır. O makâmın ilki olup binânın kurulacağı yer mesâbesindedir.”⁹³

Bir bina yaparken önce binanın yapılacağı yer temizlenir sonra da temeli sağlam yapılmaya çalışılır. Aksi halde hep kuracağımız bina dayanıklı olmaz. Bizi ihtiyacımız olan sürenin sonuna kadar götüremez. Bizim ise yolumuz uzun, varmak istediğimiz yer sonsuz mutluluk olduğu için tevbeyi her güzel hâlin temeli olarak görüp sağlam tutmaya gayret etmeliyiz.

“Sehl b. Abdullah’a tövbenin ne olduğu sorulduğunda: “Tövbe, günahını unutmamandır”. Cüneyt ise: “Tövbe günahını unutmandır” diye karşılık verdi. Sehlin cevabı müridlerin tevbesidir. Cüneyd’in ta’rifi ise tahkîk erbâbının tövbesidir.”⁹⁴

Burdan anladığımıza göre, önce günah olan fiil sürekli hatırd tutularak ondan uzak durmaya çalışmalı, bu hâlin süreklilik arz etmesi netîcesinde insan daha sonraları günahattan o kadar uzaklaşmalı ki öyle bir günah olduğunu dahi unutmamalı, fiil olarak işlemesi mümkün olmadığı gibi duygu, düşünce ve his dünyasında bile bu davranışı silmeli, yani melek misâli olmalı.

---

⁹¹ Komisyon, *Kur’an’dan Öğütler*, D.İ.B. Yay., Ankara 2010, Cilt I, s. 272.

⁹² Göktaş, *Hicri IV.Asır Buhara’da Tasavvuf Kelâbâti Örneği*, s. 216.

⁹³ Sühreverdi, (*Avârifü’l-Meârif*), *Gerçek Tasavvuf*, s. 614.

⁹⁴ Serrac, Ebu Nasr, *el-Luma’*, Çev.: H. Kamil Yılmaz, Altınok Yay., s. 43.

İmam Gazali'nin İhya adlı eserinde yaptığı şu sırlama da; bir tövbenin hangi hususları barındırması gerektiğini açıklamaktadır. “Günah işleyen kişi; kalple Allah’a yalvarmalı, af ve mağfiret istemeli; dil ile istiğfar etmeli; âzâlarla ibâdet; sadaka ve çeşitli taatlerle keffaretlendirmelidir.”⁹⁵

Buraya kadar kadîm, büyük âlimlerimizin tövbe hakkındaki görüşlerine yer verdik. Bunları seçerken de tanımların farklı bir bakış açısından verilmiş olmalarına özen gösterdik. Onların bu düşünceleri daha sonra gelen tahkîk ehli kişilerin ufuklarının genişlemesine yardımcı olmuştur. Nitekim Münir Derman Hoca da tövbeye farklı bir açıdan bakmıştır. O’na göre “tövbe laf ile olmaz hareket ile olur. Bir şeye tevbe edenin tevbesi en az dokuz ayda affedilir. Eğer tövbesini fiili olarak takviye ederse; yoksa kuru lafta iş yoktur. Tövbeyi icap ettirecek her halde şirk gizlidir. Bâzı hareket ve fiiller vardır ki tövbe beyhudedir. Bunların tövbesi ancak tövbe ettikten sonra katledilirse kurtulurlar. Bu şu demektir: Allah’ı inkârdır da ondan katli vaciptir.”⁹⁶

Münir Derman’ın bu ifâdelerinden şunu çıkarabiliriz: Dünya hayâtında bâzı işlenen suçlar var ki; özür dilemek, af dilemek hiçbir mânâ ifâde etmez. Melek Hoca’nın burada bahsettiği tövbenin beyhûde olması gibi... Münir Derman Hoca’nın söylediği, “tövbe sözü fiille de takviye edilirse en az dokuz ayda kabul edilir” sözü insana dünyaya gelmek için anne karnında geçirdiği dokuz ayı hatırlamakta. Yeniden doğmak için insanın aynı hâli en az dokuz ay koruması gerektiğini düşündürmektedir.

“İstiğfar ise sözlükte “ örtmek, gizlemek, birinin kusurunu ifşâ etmeyip bağışlamak” mânâlarına gelen ğafr kökünden türemiştir. Kişinin kusurunun bağışlanmasını Allah’tan talep etmesi demektir.”⁹⁷ “Genel mânâda istiğfar, Allah’tan hata ve günahlarının bağışlanmasını isteme, mağfiret dileğinde bulunma” demektir.”⁹⁸ “ Cenab-ı Hakk’tan: Ya Rabbi bana mağfiret et, bize mağfiret buyur, affını niyaz ederim diyerek dua ve niyaz ile af ve mağfiret

⁹⁵ Gazali, *İhya-u Ulumi’d-din*, Trc. Mehmet A.Müftüoğlu, İst.1994, s. 82.

⁹⁶ Derman, Münir, *Yazılmamış Sırların İlki, Yazılacak Sırların Sonu*, Cilt II, s. 246.

⁹⁷ Komisyon, *T.D.V. İslam Ans.*, Cilt XXVII, Ankara 2003, s.313.

⁹⁸ Yapıcı, Asım, *İslamda Tevbe ve Dini Yaşayıştaki Rolü*, Beyan Yay., İst.1997, s.51.

dilemektir.”⁹⁹ “İstiğfar, henüz daha tevbe fiili gerçekleşmeden önce, samimi bir tevbenin ilk basamağı olmak üzere ferdin Allah’ı en yüce ve en büyük kudret olarak kabul etmesidir. Kişinin Allah’a yönelmeden evvel, içinde onu en yüce ve yönelmeye en layık bir varlık olarak kabul etmesi gerekir. Bu duygu ve düşüncelerini istiğfar ile ortaya koyan insan netîcede rûhen tevbeye de hazır olmaktadır.”¹⁰⁰

İstiğfar ile tevbenin peşpeşe gelen veya gelmesi gereken davranışlar olduğu aşağıdaki cümlede daha iyi görülmektedir. “ Kişinin günahını Allah’ın huzûrunda i’tirâf ederek O’ndan af talep etmesi istiğfar hâdisesini meydana getirirken, olumsuz davranışları tekrar yapmamak üzere kararlı bir şekilde terk etmesi tevbeyi oluşturmaktadır.”¹⁰¹

Münir Derman Hoca’nın bu konudaki düşünceleri ise şöyledir. Özellikle şu düşüncesi yaşanarak tecrübe edilmiş bir bilgi gibi görülmektedir. “Tövbe günah işleyenlerin lekeleri yıkaması için bir rahmet yoludur. İnsanların işledikleri bâzı günahlar vardır ki görünmez, âdeta bir koku çıkarır. Onlar o muhitte oturanlara siner, istiğfar bu günah kokusunu, günah işlemeyenlerden giderir. İstiğfar bir mertebede bulunanlara aittir.”¹⁰² Peygamberimiz (s.a.v.) bile günde yetmiş defa istiğfar ettiğini bildirmiştir. “Ben günde yetmiş kere Rabbime istiğfar ederim”¹⁰³ buyurmuştur. Münir Derman Hoca’ya göre küçük, büyük günahlardan uzak duran insanların dahi sürekli istiğfar da bulunmaları bundan dolayıdır. Çünkü böyle bir mertebede bulunan insan, günah işleyen başka insanların kendi yanına gelmesinden rahatsız olur ve etkilenir. Bu etkiyi ve rahatsızlığı gidermek için kişi sürekli istiğfarda bulunur.

Yine Münir Derman Hoca’nın düşüncesine göre insanın elbisesini eskiten de günahlardan çıkan kokulardır. O, şöyle demektedir: “Estağfurullah kelimesinin çıkardığı ses vücutta bir takım kimyevî ve fizyolojik değişikliklere sebep olmaktadır. Ancak meydana gelen bu değişikliğin söylenmesine insan

⁹⁹ Karaçam, İsmail, *İslamda Tevbe*, Özek Yay., İst.ty., s.51.

¹⁰⁰ Yapıcı,a.g.e., s.59.

¹⁰¹ Hökelekli, Hayati, *Din Psikolojisi*, T.D.V. Yay., Ank.1996, s.184.

¹⁰² Derman, Münir, *Allah Dostu Der ki*, s. 126.

¹⁰³ Muhiddin-i Nevevi , *Riyazü’s-Salihin*, D.İ.B. Yay., Ankara 1995 Cilt 3, s.387.

dayanamaz. Bu aynı şuna benzer; bir insana fenâ bir söz söyleyen, fenâ bir haber versen, kanda, hücrede ani bir değişiklik olur. İşte estağfurullah kelimesi de onun gibidir. İşte burada bir gizli emir vardır. Asıl mesele söz dinlemektir, mahiyetini öğrendikten sonra yapılması iş değildir.”¹⁰⁴Bilim adamlarının bu konuyla alakalı olarak yaptığı çalışmaların başında Japon Dr.Masaru Emoto’nun su deneyi gelmektedir. Dr Emoto’nun yaptığı deney; düşünce, söz ve duyguların fiziki realiteyi etkilediğini ispat etmiştir.¹⁰⁵

Dolayısıyla Münir Derman’a göre tövbe, sözle ya da düşünce ile yapılan pasif bir davranış şekli değildir. Aksine bütün bedenine dâhil olduğu aktif bir davranışı gerektirir. Tövbe eden insan bunu hem sözle hem düşünce ile hem de davranışla destekeyecektir. Bu davranış süreklilik kazanmalıdır. Âdetâ benliğimizin bir parçası hâline gelmelidir.

2.2.3. Zikir

Lugatta “bir şeyi unutmayıp, anmak” mânâsına gelir.¹⁰⁶ “Sufiler zikri “Elest bezmini” ve orada verdiğimiz sözü hatırlamak olarak anlamaktadırlar.”¹⁰⁷

Zikrin bir özelliği de karşılığının zikir olmasıdır. Allah Teâlâ şöyle buyurmuştur: “Siz beni zikredin ki, ben de sizi zikredeyim.”¹⁰⁸

“Zikir her ibâdette öz olarak bulunmaktadır. Zikir bütün ibâdetlerin ortak paydasıdır. Âdeta zikir kaplam, ibâdetler işlem konumundadır. Namazla Allah’ı zikir, zekâtla Allah’ı zikir, oruçla Allah’ı zikir, cihatla Allah’ı zikir... İbâdetlerin hepsi Allah’ı zikretmenin farklı şekilleri gibidir.”¹⁰⁹

¹⁰⁴ Derman,Münir, *Su*, Cilt III, s. 80.

¹⁰⁵ Bkz.Masaru Emoto, *Suyun Gizli Mesajı*, Kuraldışı Yay., Kasım 2005

¹⁰⁶ Asım Efendi, *Kamus Tecemesi*, Cilt II, s.346.

¹⁰⁷ Serrac, *el-Lum’a*, s. 510.

¹⁰⁸ Bakara ,2/152

¹⁰⁹ Cebecioğlu,*Tasavvuf Terimleri ve Deyimleri Sözlüğü*, s. 729.

Zikir hatırlamak demek olunca her türlü ibâdet zikir kapsamına girer. Allah'ı unutmayan, hiç hatırlamayan insanın bütün davranışları da ibâdetdir. Bizim unutmadığımız, sürekli hatırlamamızda olan kişi de bizi unutmamıştır.

“Ebu'd-Derdâ (r.a.) şöyle nakletmiştir: Rasûlüllah (s.a.v.)“Size amellerinizin en hayırlısını, rabbiniz katında en temiz olanını, derecenizi en çok yükseltenini, altın ve gümüş infâk etmekten, düşmanla karşılaşp onları öldürmenizden veya onlarla savaşırken şehit düşmenizden daha hayırlı olanını haber vereyim mi? diye sordu. Ashap, “Ey Allah'ın Rasûlü o nedir?” diye sordular. Rasûlüllah (s.a.v.): “Allah Teâlâ'yı zikretmektir” buyurdu.¹¹⁰

“Kur'an, peygamberler tarafından getirilen bilgiye genellikle hatırlatma (zikr) ve hatırlatıcı (zikra) olarak atıfta bulunur. Eğer Kur'an bir “zikir” ise, insanın ona cevabı da zikirdir...”¹¹¹

“Bilesiniz ki kalpler ancak Allah'ı zikrederek huzûra kavuşur”¹¹²; âyetinin de ifâde ettiği gibi insan mutluluğu, huzûru, gönül rahatlığını, Allah'ı zikir dışında nerede ararsa arasin bulamayacaktır. Çünkü kalp, ancak zikirle tatmin olacak bir yapıda yaratılmıştır.

Zikir, “ulvî âleme yükselişte en kısa yoldur. Zikirde bedenî ve rûhî bir hareket vardır. Akıl, hakikat üzerinde sabitleştirir. Solunum sistemi, sinir sistemi ve dolaşım sistemi üzerinde kuvvetli etkiler meydana getirir. Zikir, Allah'a ulaşmada bir tekniktir. Esas gâye zikrin kendisi değildir.”¹¹³ Burada amaç ile araç birbirinie karışmamalıdır. Amaç Allah'a ulaşmak, O'na yakınlık sağlamak, O'nunla bir olmak ya da zâten bir olduğunun farkına varmaktır. Bu amaca hizmet etmeyen kelime tekrarları zikir değildir.

---

¹¹⁰ Nevevî, *Riyazü's-Salihin*, Cilt III, s. 41.

¹¹¹ Chittick, William, *Tasavvuf*, (Çev. Turan Koç), İz Yay., İst. 2008, s. 125.

¹¹² Ra'd, 13/28

¹¹³ Altıntaş, Hayranî, *Tasavvuf Tarihi*, Akçağ Yay., ss. 68–71.

“Zikri, Esmâ-i Hüsnâ’dan bâzı isimleri çokça tekrarlama, Cenab-ı Hakk’ı anma, hatırlamayı namaz oruç gibi ibâdetlerimizle sürekli hâle getirme ve bu yad etmeyi tefekkür ile iyice derinleştirerek bütün benliğimize mal etme çerçevesinde anlamak lazımdır.”¹¹⁴ Söz, düşünce ve davranış bütünlüğü içinde hayâtımızın her anı zikir olmalıdır.

Münir Derman Hoca’ya göre: “Kâinâta hiçbir şey de atâlet yani durgunluk, durma yoktur. Görünenden görünmeyene, atoma, protona kadar her şey harekette ve muntazam ihtizaz hâlindedir. Bunların hareketi yani tesbihâtteki hareket akıl almaz bir sûrettedir. Adeta yekpâre gibidir. Küçük bir misal: Bir ampulün yanışı, saniyede altmış defa yanıp söner. Biz onu devamlı yanıyor görürüz. Zikirde Allah’ı göremezsin zira onun dışında değilsin. Onunla tesbihât hâlindesin. Bütün mahlûkat tesbihât hâlindedir. Bütün vücut hücrelerinde devam eden bu tesbihâtı kalp hissettiği zaman Hakk’ın zikri o zaman ortaya çıkar.”¹¹⁵

Melek hoca zikri farklı bir açıdan incelemektedir. İnsanın irâdi olarak dil ile Allah’ı anmasının dışında bütün hücrelerin insandan bağımsız bir şekilde zikrinden bahsetmektedir. Tüm kâinât zikrederken, bizim bedenimiz de bu zikre dâhilken rûhumuzu bunun dışında tutmaya çalışmak aslında kendi kendimize kötülük yapmak demektir. Bu insanın kendisi ile çatışmasıdır. Bu çatışmadan zararlı çıkan taraf yine biz oluruz. Bütün vücut hücrelerinde devam eden bu tesbihâtı kalbin hissetmesi, zikreden ile zikredilenin aynîleştiğini gösterir.

Münir Derman Hoca, aynı konuyu biraz daha açarak şunları söylemektedir. “Zikirde hedef mutlak cemâlin sahibi Allah’tır. O halde zikredici de kendisidir. Allah lafızları ve söylenen kelimeler zikre âlettir. Yani hakiki zikre girebilme müsaadesidir. Zikir bunlardan sonra kalpte husûle gelen bir hâlettir. En büyük zikir Allah’ın zikridir. O zikre girebilmek için ancak, sükun

---

¹¹⁴ Gülen, Fethullah, *Gurbet Ufukları*, Gazeteciler ve Yazarlar Vakfı Yay. , İst. 2004. ,s. 174.

¹¹⁵ Derman, *Yazılmamış Sırların İlki, Yazılacak Sırların Sonu*, Cilt III, s. 16.

olmayan kâinâttaki titreşim ki tesbihâttır, işte o tesbihâta girmek gerekir.”¹¹⁶ Buradan anladığımıza göre kâinâttaki ahenge uyabilmek, bu çarkın bir dişlisi olup onunla birlikte hareket etmek hakiki zikir olarak nitelenmiştir. Zikirde kullanılan kelimeler bunun için sadece birer alettir.

Melek Hoca'ya göre “esmâ-i ilâhîyenin zikri üç türdür.

1. Kalben: Esmâ-ı huzûr ve sûkun içinde dil ile zikirdir.
2. Sırren: Esmâda erimektir.
3. Fiilen: En kıymetli zikirdir. Bu fiili zikri Melek hoca şöyle açıklar:

Zekât, sadaka Rezzâk esmâsını fiilen zikirdir. Hayvanlara, nebâtlara, düşkünlere ileri derecede şefkat ve merhamet duymak Rahman, Rahîm esmâlarının fiilî zikridir. Muzır diye telakki ettiğimiz hayvanlara bile bu şamildir. Rasûlü Ekrem (s.a.v.) fiilî zikrin tam kendisiydi. Bu zikre giren büyük bir takayyudât altındadır. Fiilî zikir olmasa diğerleri bir şey ifâde etmez. Namazdaki zikir erkân ile olduğundan ve fiil hâlinde olduğundan namaz miraçtır. Hayâttayken bu fiilî zikri tahakkuk ettirenin yüzünde nur tecelli eder.”¹¹⁷ Görüldüğü üzere Melek hocaya göre fiili zikir –ki gerçek zikir budur– yaşadığımız hiçbir anda Allah'ı hatırdan çıkarmadan hareket etmektir. Canlı, yürüyen bir Kur'an olmak, bizi görenlere Allah'ı hatırlatmak işte fiili zikir budur. Allah'ın isim ve sıfatlarına kendimize sıfat yapmamız, tıpkı Allah'ın Rasûlü (s.a.v) gibi ahlâkımızın Kur'an olmasıdır, asıl zikir.

Münir Derman Hoca fiili zikre çok önem vermekle birlikte dil ile yapılan zikir konusuna da sıklıkla değinmiştir. Hatta bunu müteaddit defalar ta'rif de etmiştir. O'na göre “Her nefes aldığın zaman son nefes alıyormuş gibi düşünerek Lâ ilahe illallah'ı eksik etmemek lâzımdır. Lâ ilahe illallah en büyük zikirdir. Lâ söylerken derin bir nefes al. Ağızdan alınacak. Nefesi vermeden ilahe denecek. İllallah dediğin zaman kalpte nefes verilecektir. Hakikî zikir

¹¹⁶ Derman, Münir, *Yazılmamış Sırların İlki, Yazılacak Sırların Sonu* , Cilt III, s. 137.

¹¹⁷ Derman, *a.g.e.* , Cilt II, s. 248.

budur. İlk defa bu iki, üç ay ta'lim edilir. Nefes alma fonksiyonuna artık intibak edilmiş olur ki bu bir nevî haberin olmadan tevhîd sayılır.”¹¹⁸

Burada da ifâde edildiği gibi, her nefeste zikretmek, nefesi belli kurallar dahilinde alıp vermek, hiçbir anımızda O'nu unutmadığımızı ortaya koymaktır. Bunun için çalışmak gerekir. O kadar çalışmalıyız ki zamanla bu benliğimizin doğal hâli olmalıdır. Böylece kâinatta var olan tevhîde biz de katılmış oluruz. Bu tevhîde ulaşabilmek, Allah'a vasıl olabilmek için şöyle de söylenmiştir: “İnsanı Allah'a götüren yolun hülasası şu iki şeydir: Taat ve zikir. Unutmamak lazım ki taat, ma'siyetle yok olur. Zikir de gaflet ve nisanla bozular. Bunun için insan taat ve zikrin idamesini, gaflet ve ma'siyetten sakınmayı vazife ve mesuliyetlerin başında görmelidir.”¹¹⁹Bu ifâdeler de zikrin devamlı olarak, arası kesilmeden yapılan bir ibâdet olduğunu, olması gerektiğini göstermektedir.

Melek Hoca, aynı zamanda tıp doktoru olması münasebetiyle kalp üzerinde yaptığı incelemelerde bu zikir tarzının, kalbin çalışma sistemiyle uyumlu olduğunu da gözlemlemiştir. “Hayâti fonksiyonların en son sona erdiği kalbin orikûla isimli kısmında Arapça Allah şeklinde yarıklar olduğunu da gözlemlemiştir.”¹²⁰

“İnsan Allah'ın isimlerinin tecellî ettiği bir aynadır. Fakat her insanda galip olan esmâ farklıdır. İşte insan kendinde galip olan esmâ ile Allah'ın zikrine dâhil olmalıdır. O galip olan isim insan için ism-i azâmîdir.”¹²¹

Zikir konusunda da, Münir Derman Hoca aktif bir tarzı benimsemiştir. En kıymetli zikrin fiili zikir olduğunu söylemiştir. Bir de insanın kendini tanıması, kendinde tecellî eden esmâlardan hangisinin daha gâlip olduğunu bilmesi elzemdir. Ancak o ismin zikriyle kişi Allah'ın zikrine dahil olabilir. Peygamberimizin de dediği üzere “Kendini bilen , Rabbini bilir” sözü bizim

¹¹⁸ Derman, Münir, *Yazılmamış Sırların İlki, Yazılacak Sırların Sonu* , Cilt II, s. 173–174.

¹¹⁹ Abd'el Bârî en-Nedvî, *Tasavvuf ve Hayât*, (Trc. Mustafa Ateş), İrfan Yay., s. 98.

¹²⁰ Derman, *a.g.e.*, Cilt V, ss. 207–214.

¹²¹ Derman, Münir, *Yazılmamış Sırların İlki, Yazılacak Sırların Sonu*, Cilt 1,s.69

mânâ dünyamıza biraz daha yaklaşımaktadır. Kişinin aynada yansıyan isimlerden hangisinin daha galip olduğunu anlayabilmesi için aynasını sürekli temiz tutması gerekir. Bu da yine zikirle olur. Zikrin karşılığı yine zikirdir.

2.2.4. Sabır

“Arapça bir kelime olan sabır, lugatta tahammül etme, direnme, birini bir şeyden engelleme, hapsetmek, tutmak, alıkoymak, dayanmak, elem ve belâlara şikayeti terk etmek gibi mânâlara gelir.”¹²² “Sabır kelimesi Kur’an-ı Kerîm’de beş âyette geçer, ayrıca yüze yakın âyette aynı kökten çeşitli isim ve fiiller yer alır. Bu âyetlerde genellikle sabrın önemi üzerinde durulmakta, sabırlı davrananlar yüceltilmekte ve onlara verilecek mükafâtlar anlatılmaktadır. Kur’an’da bildirildiğine göre Allah insanları korku, açlık, yoksulluk, yakınların ölümü, ürün kaybı gibi musîbetlerle imtihan eder. Bu musîbetleri sabırla karşılayanların ve Allah’a teslimiyet gösterenlerin Rab’lerinin lütfuna, rahmetine ve ebedî kurtuluşa erecekleri müjdelendir.(el-Bakara 2/155-157)¹²³ “Başa gelen belâlara, sıkıntılara dayanmaya sabır dendiği gibi, Allah’a ibâdete devam ve isyandan sürekli kaçmaya da sabır denir.” Hz. Aişe (r.a.h), Hz. Peygamber’in (s.a.v.) şöyle buyurduğunu rivâyet etmiştir: “Sabır, musîbetle ilk karşılaşma anında olur.”¹²⁴

“Sabır, acı bir ilaç kötü kokulu bir şerbettir. Taşdığı kötü kokudan dolayı onu içmekte zorlanan basîretli kimse acılığına katlanarak onu yutar ve şöyle düşünür: Bir anlık acı karşılığında bir yıllık rahat var.”¹²⁵

“Her amel sahibinin ameline belli bir karşılık verilirken sabredenlerin mükâfatının hesapsız olarak verileceğini bildiren şu âyet sabrın şerefini anlamak için yeterlidir.”¹²⁶“Ancak sabredenlere ecirleri sonsuz olarak ödenecektir”¹²⁷. Sabır insana hem dünya hem âhiret yolculuğunda lâzım olan bir azıktır. Ayrıca biz insanın hayâtını dünya ve âhiret diye ikiye ayırmayı

¹²² İbn Manzur, *Lisan*, Cilt IV, ss.437-442.

¹²³ Komisyon, *T.D.V.İslam Ans.*, İst.2008.Cilt XXXV.s.337.

¹²⁴ Cebecioğlu, *Tasavvuf Terimleri ve Deyimleri Sözlüğü*, s. 529.

¹²⁵ Gazalî, *Minhâcü'l-Âbidin, Cennete Doğru*, (Trc. Ali Kaya), Semerkant Yay., 2001, s. 215.

¹²⁶ Sühreverdî, *Avârifü'l-Meârif, Gerçek Tasavvuf*, s. 633.

¹²⁷ Zümer, 39/66.

uygun görmüyoruz. Yol bir, yordam birdir, bizden önce bu yoldan geçenlerden duyduğumuza göre sabır en lazım olan şeydir.

Ayrıca İmam Gazalî de sabır konusunun neleri kapsayabileceği konusunda düşüncelerimizin sınırlarını genişletmekte ve şöyle söylemektedir: “Sabır, hüküm i'tibâriyle farz, nâfile, mekruh, haram kısımlarına ayrılır. Mahzurlu şeyleri yapmamak hususunda sabretmek farzdır. Nefsin hoşuna gitmeyen nesnelere üzerinde sabretmek nâfiledir. Şeriatta mekruh olan bir cihetten kendisine dokunan bir eziyete karşı sabır göstermek mekruhtur. Âriflerden biri demiştir ki belânın karşısında mü'min, âfiyetler karşısında ise ancak siddîk bir kimse sabredebilir. Âfiyet üzerinde sabretmenin mânâsı ona meyletmemek, bu nimetlerin yanında emânet olduğun bilmek, nimete, lezzete, oyun ve eğlenceye dalmamak sûretiyle kendini korumaktır. Yemeğin olmadığı bir anda acıkan kimsenin sabretmesi, lezzetli ve güzel yemekler hazır bulunduğu anda sabretmesinden daha kolaydır. Kulluk nefse zor gelir, sabretmeye muhtaçtır. Kişi ayrıca amelini riya ve gösteriş olmasın diye belirtmekten sabretmeye de muhtaçtır. Hastalığın, fakirliğin ve diğer musîbetlerin gizlenmesi de sabrın kemâlindedir. Bize ancak ölümle sonu gelen daimî bir sabır gerekir.”¹²⁸

Kelâbâzi ise sabrı dinle doğrudan alakalı olarak görmekte bu konuda kendimizi kritik edeceğimiz bir hususa değinmektedir; “sabır az olanın dini de noksandır. Sabrın da sabreden kişiden bıktığı anın sabrın zirve noktası olduğunu söylemektedir.”¹²⁹ İmam Gazalî'nin, bize ancak ölümle sonu gelen daimi bir sabır gerekir demesi; Kelbazi'nin gerçek sabır, sabrın da sabredenden bıktığı an olarak nitelenmesi insanı tedirgin etmekte ancak Münir Derman Hoca'nın şu görüşü insanın yüreğine biraz su serpmektedir: “Cenab-ı Allah sabır, belâ ve musîbet nispetinde ihsân eder. Sabır bir nevî şahsî kahramanlıktır. Dünyada en büyük kuvvet inanmış insandır. Sabır-

---

¹²⁸ Gazali, *a.g.e.*, ss. 121-125.

¹²⁹ Göktaş, *Hicri IV. Asır Buhara'da Tasavvuf Kelâbâtî Örneği*, s. 232.

cemîl terimi, Allah cemîldir, cemâli sever sözünden dolayı sabrın Allah tarafından sevildiğini ifâde eder.”¹³⁰

Gönül dünyamızı aydınlatan bütün büyük insanların her konuda söyleyeceği birbirinden farklı düşünceleri oluyor. Her biri farklı bir cihetten bize ışık tutuyor. İnsan, her zaman var olan ancak kendisinin fark edemediği gerçekleri böylece görebiliyor. Münir Derman Hoca'nın sabır konusunda söylediklerine de bu açıdan bakabiliriz. “Sabır işi Allah'a bırakmaktır. Sabır, hilesi olmayanın hilesidir. Her şeyin Allah'ın ezelde takdir ettiği maddî manevî kânunlara göre cereyan ettiğini tasdik ve îmân ederek o ilâhî kânunlara imkân âleminde uymaktır. Dünyada her hâdise aynıdır. Kimi görünür, anlaşılır, kimi görünmez, anlaşılmaz. Fakat hepsi bir kânun dâhilinde cereyan eder. Her şeyde sabır bu değişmeyen bazen anlaşılabilir çok defa anlaşılabilen kânun icabıdır. İşte, “sabır hilesi olmayanın hilesidir” sözü budur. Allah saburdur. Yani ezelde koyduğu kânunlara sadıktır, onu bozamaz.”¹³¹ Melek Hoca'nın bu sözlerinden anladığımıza göre insan herhangi bir işte sabretmeyip, tepkisini ortaya koysa bile sonucu değiştiremez. Bu açıdan sabır ,Allah'ın takdirine boyun eğmektir. Olacak iş olur, kimse buna engel olamaz. Biz bazen Allah'ın takdirini görüp anlayabiliriz. Çoğu zamanda anlayamayız. İşte sabrettiğimiz zaman anlamadığımız işlere karışmamış oluruz.

Münir Derman Hoca îmânın şartlarından olan kazâ ve kadere inanmanın sabır konusuyla ne kadar iç içe olduğunu şöyle de anlatmaktadır: “Sabrın asıl mânâsı, Hakk'ın kazâ ve kaderine boyun eğmektir. Îmân gözüyle her şeyin taksiminin Allah tarafından olduğunu görüp anlayan, bir şey istemek için utanç duyar. O susamış ki yakan güneş altında Hızır'dan su dahi istemez. Bu lakırdılar ise herkes için değildir.”¹³² “Hem biliyor musunuz, buğday sekiz ay toprak altında gizlenmeye sabrettiği için aziz nimet olmuştur. Sedef; aza kanaat ettiği için sabra kavuşmuş ve Allah içini inci ile doldurmuştur. Rasûl aza kanaat âbidesi olduğu için Rahmeten lil âlemin bâs

¹³⁰ Derman, *Münir, Yazılmamış Sırların İlki, Yazılacak Sırların Sonu*, Cilt III, s. 32.

¹³¹ Derman, *a.g.e.*, Cilt III, s. 32

¹³² Derman, *Münir, Allah Dostu Der ki*, s. 51.

edilmiştir.”¹³³O’na göre “sabır ve tevâzu karşısında eğilmeyecek kuvvet yoktur. Allah’ın takdirine kendini bırakmak, bir şey beklememek sabırdır.”¹³⁴“Allah’tan başkasına şikayetten nefsi men etmek de sabırdır.”¹³⁵

Görüldüğü üzere Derman Hoca sabır konusunda bize kanaatkâr olmayı, boyun eğmeyi ve susmayı tavsiye etmektedir. Ancak bunların anlaşılıp uygulanması da herkes için kolay değildir, demektedir. Anlayıp uygulayan işte hakiki insan mertebesine ulaşandır. İnsan olmayı başarandır.

2.2.5. Hamd Ve Şükür

“Kur’an-ı Kerîm’in en önemli kavramlarından biri olan hamd, 50’den fazla âyette geçmektedir. İlginçtir ki Kur’an’ın ilk âyeti sayılan Fâtiha suresindeki ilk âyetin ilk kelimesidir. Kur’an’ın Hamdi daha ilk âyetinde ifâdeye koyması hayâtın, varoluş mâcerasının bir anlamda Yaratıcı Kudret’i şuurlu veya şuursuz hamd etme mâcerası olduğunu bize göstermektedir.”¹³⁶ Nasıl ki bir şey öneminden dolayı ilk sıraya konur, Allah Teâlâ da hamd etmeye ne kadar önem verdiğini böylece bize göstermiş oluyor.

“Dense ki, meleklerden ve ezelden başlayarak, yerin ve göğün bütün mevcutlarına ebede kadar her mahlûkun tek vazîfesi hamd’dır, yanlış olmaz. Hamdın iç mânâsı ve sırları sınırsızdır.”¹³⁷Demek ki gerçek mânâda hamd eden, gerçek mânâda insan olandır.

“Şükür Arapça bir kelime olup, sözlükte; iyiliğin kıymetini bilme ve iyilik yapana bu hissi gösterme, nimeti dile getirme ve onun değerini bilme, teşekkür etmek, iyiliği yapanı övmek, yapılan iyilik konusunda memnûniyet duyulduğunu dile getirmek, nankör olmamak gibi mânâlara gelmektedir.”¹³⁸

---

¹³³ Derman, a.g.e. , s. 109.

¹³⁴ Derman, Münir, *Yazılmamış Sırların İlki, Yazılacak Sırların Sonu*, Cilt V, s.40.

¹³⁵ Derman, a.g.e. , s. 46.

¹³⁶ Öztürk, *Kur’an’ın Temel Kavramları*, s. 158.

¹³⁷ Kısakürek, N.F. ,*Nur Harmanı*, Çile Yay. ,İst. 1970, s. 199.

¹³⁸ İbn Manzur, *Lisan*, Cilt IV, s.424;Asım Efendi, *Kamus*, Cilt II, s.447.

“Kur’an terminolojisinde şükürün karşıtı küfürdür ki, nimeti örtmek, unutmak, görmezlikten gelmektir.”¹³⁹

Davut (a.s.) şöyle demiştir: “Rabbim! Sana nasıl şükredebilirim ki? Şükürde senden gelen başka bir nimettir, ondan dolayı da sana şükretmem gerekir.” Bunun üzerine Allah (c.c.) şöyle vahyetmiştir: “Ey Davud! Sana ulaşan her nimetin benden olduğunu bildiğinde, dilinle söylemesen bile bana şükretmişsin demektir.”¹⁴⁰Nankör olmayıp, şükreden, şükre çalışan bir insan en sonunda öyle bir hâle gelir ki, şükürün de şükürü gerektirdiğini fark eder. Âdeti dili tutulur. Ancak onun bu hâlini görüp bilen Yaraticısı onu şükretmiş sayar.

İmam Gazali ise her zaman ki kalplere rahatlık veren o yumuşak ve öğretici üslubuyla şöyle demektedir: “her kul ki hâli sorulur, o şükretmek, şikâyet etmek veya susmak hâleri arasındadır. Şükretmek taattir, şikâyet ise çirkin bir mâsiyettir. Kula en uygunu –eğer sabredemiyor ve zâiflik onu şikâyete sürüklüyorsa– şikâyetini Allah’a yapmasıdır. Çünkü belâyı veren ve kaldırmaya gücü yeten ancak Allah’tır.”¹⁴¹Sabır konusunda olduğu gibi hamd ve şükür konusunda da susmak önemli görülmektedir. Yada şöyle söyleyebiliriz; kişi şükredemiyorsa sabretmelidir.

Ebu Talip el-Mekkî’ye göre “ancak şükredici bir insan salih amellerde bulunur. İnsanların öbür dünyada çekecekleri cezaların çoğu yapmaları gereken şükür yapmadıklarından dolayıdır. Bu şükür azlığının sebebi nimetleri hakkıyla bilmemektir. Nimetleri bilmemenin sebebi ise Allah-ü Teâlâ’yı layıkıyla bilmemektir. Seleften bir zât şöyle demiştir: “Nimetler vahşidir, onları şükürle bağlayın. Şükürü hakkıyla eda edemediğini bilmek şükür olduğu gibi, şükürün azlığından dolayı özür dilemekte şükürdür.”¹⁴²Buradan anlaşıldığına göre şükürsüzlüğün sebebi cahilliktir. İnsanın bu konuda ilmi arttıkça şükürü de artacaktır. Bir çok insanın mutlu olduğunu

¹³⁹ Öztürk, *Kur’an’ın Temel Kavramları*, s. 556.

¹⁴⁰ Kâşânî, *Tasavvuf Sözlüğü*, s. 315.

¹⁴¹ Gazalî, *Mihâcü’l-Âbidin, Cennete Doğru*, s. 149.

¹⁴² Ebu Talip el Mekkî, *Kut’ul Kulub*, ss. 245–265.

bilmediği için mutsuz olması gibi, insan kendinde olan nimetleri cahilliği yüzünden fark edip şükredemez. Ancak şu da var ki şükredilmeyen nimet , sahibinin elinden çıkıp gider. Nimet ve şükür karşılıklı olarak birbirlerini çeker.

İzutsu ise şükür konusuna farklı bir açıdan yaklaşmaktadır. Ona göre “Allah kavramı esas i'tibâriyle ahlâkî bir anlam taşır. Allah ahlâklıdır. Allah ile insan arasındaki münâsebet de ahlâklı olmalıdır. Allah insana karşı o kadar lütufkâr davranmakta ve ona âyetler (işaretler) şeklinde o kadar nîmet ve ihsân göstermektedir ki insanın bunlara vereceği bir tek doğru cevap vardır. Bu tek cevap, şükürdür. Ancak bu şükür Allah'ın âyetlerini iyi anlamaya, iyi takdir etmeye dayalıdır. Demek ki insan, Allah'ın âyetlerini kavradığı zaman, şükür mümkün olur. Kısacası şükür Allah'ın başlattığı iyiliğin, insan tarafından karşılığıdır. Şükürün zıddı ise küfürdür.”¹⁴³ İnsan nimeti, nimet olarak görüp karşılığını vermelidir. Şükür bir iyiliktir. Bu iyiliği başlatan taraf ise Allah'tır. İnsan kendisi, evren ve Yaratıcısı hakkında düşündükçe şükürden başka bir karşılık bulamayacaktır. Zâten “hamd akâid ağırlıklı, şükür ise ahlâk ağırlıklı”¹⁴⁴ terimler olarak kabul edilmektedir.

Münir Derman Hoca ise buraya kadar görüşlerini verdiğimiz kişilerin hamd ve şükür anlayışlarından daha farklı bakmaktadır meseleye. Her şeyden önce hamd ve şükür arasındaki farka dikkat çekmiş ve bunu en anlaşılır tarzda izah etmiştir. Ona göre “hamd kelimesinin hiçbir dilde karşılığı yoktur, İslâm'a mahsus bir kelimedir. Şükür de nimetin devamının, tekrarının ve fazlaşmasının arzusu gizlidir. Hamd de ise bu kadar kâfi, fazlasını istemem, kanaat hududundan bir santim ilerlemesini istemiyorum, beni bu hâlime bırakın istekleri mevcuttur.”¹⁴⁵ Melek Hoca burada hamd ve şükürün farkını izah etmiş, şükürün nimetin devamı, hamdin ise kesilmesine vesîle olduğunu söylemiştir.

“Başımıza gelen musîbet ve belâlara karşı en büyük silahımız hamddir. Hamd edilecek yerde şükretmek, şükredilecek yerde de hamd

¹⁴³ İzutsu, *Kur'an'da Allah ve İnsan*, Çev.: Süleyman Ateş, AÜİF Yay., 1975, s. 219.

¹⁴⁴ Komisyon, *T.D.V.İslam Ans.*, Cilt.XV, İst.1997, s.444.

¹⁴⁵ Derman, Münir, *Allah Dostu Der ki*, s.108.

etmek caiz değildir. Hem de tehlikelidir. Hamd veya şükürün hangisini yapmak gerektiği hususunda insan hataya düşebilir. Bundan dolayı da istiğfar yapmak lazımdır. Yani ben bilemedim, kestiremedim, niyetim hâlistir, fakat kul olduğum için senden isteme edebini layıkıyla anlayamıyorum, demektir.”¹⁴⁶ Melek Hoca’dan anladığımızı göre telezzüz ettiğimiz nimetler karşılığında şükür, sıkıntıya uğradığımız durumda ise hamd gerekir. Ancak bâzı durumlarda insan hamd ve şükürden hangi karşılığı vereceğini bilemeyebilir. Bu gibi durumlarda da istiğfar etmek gerekir.

Münir Derman Hoca hamd ve şükür arasındaki farka dikkatimizi çekmeye devam ederek açıklamalarını şöyle sürdürür:” Hamd, cesedin haykırışıdır, şükür, rûhun haykırışıdır. Şükür rûh ezelden bilir, hamd sonradan öğretilmiştir. Nîmet ve ikram—ı ilâhîyeye bilâ istisna her canlı; insan, hayvan, nebat, mazhardır. Hem de arası kesilmeden. Akan ırmak herkese su verir, güneş herkese sıcaklık verir, rüzgâr herkesi okşar. O nimetlerin verdiği ferahlık ve telezzüzdüden dolayı insanın yüzü güler, oh der, işte bu şükürdür. O nimetleri vereni bilmeseyse bile bu böyledir. “¹⁴⁷ Melek Hoca’ya göre rûhumuz bedenimizden önce yaratılmış olduğundan; şükür de rûh ile alakalı olduğundan dolayı şükretmeyi tüm rûhlar ezelden beri bilmektedir. Bu bilgi rûha evvelden ta’lim edilmiştir. Bir insanın yüzünün gülmesi bir hayvanın kuyruğunu hareket ettirmesi ve benzeri şeyler aslında bir şükürdür. İnsan bu sırada şükrettiğinin farkında olmasa bile bu şükürdür. Ama hamd etmeyi insan sonradan öğrenir. Münir Derman Hoca bunu şöyle açıklar: “İnsan şükürü ezelden bilir ancak hamdi öğrenebilmesi için Rasûllere ihtiyacı vardır. Bunların ilki ve sonu hamdedici Muhammed (s.a.v.) dir. Bundan dolayı ona salavât getirilir.”¹⁴⁸ Burada Münir Derman Hoca Peygamberimizin bizim için ne kadar önemli olduğunu bu konu vesilesiyle tekrar hatırlatıyor. Hamd konusunda Peygamberimizin yerini diğer peygamberlerden farklı olduğunu bundan dolayı O’na salavât getirildiğini söyler. Hamd konusunda Münir Derman Hoca’nın söyleyecekleri bu kadar değildir. O kendinden öncekilerden farklı şeyler söylemeye devam etmektedir. Kitaplarının isminden de

---

¹⁴⁶ Derman, a.y.

¹⁴⁷ Derman, a.y.

¹⁴⁸ Derman, Münir, *Allah Dostu Der ki*, s.109.

anlaşılacağı gibi o söylediklerinin kendinden önce hiç söylenmemiş kendinden sonra da hiç söylenmeyecek olduğunu belirtmektedir. Onun bu üslûbu Şems-i Tebrizî'nin üslûbunu andırmaktadır. Nitekim o da şöyle demiştir. "Tâ içimden gelen bu sözler hiçbir zamanda söylenmiş sözlerden değildir."¹⁴⁹

Şimdi Münir Derman Hoca'dan farklı şeyler dinlemeye devam edelim: "Hamd âhiret kapısında biter şükür ise diğer âlemde de vardır. Allah'ın mağfiret deryâsında yegâne eriyen şey şükürdür, diğerleri erimez. Hamd insanı mağfiret deryâsında eriyecek hâle hazırlar. Ve insan şükür külçesi hâlinde o deryâyâ dalarak eriyip gider, saâdet-i ebediyyeye kavuşur."¹⁵⁰

İnsanın çektiği sıkıntılar öbür dünyada biteceği için hamd âhiret kapısına kadardır. Çünkü hamd belâların önüne set çekmektir. Şükür ise nimet için yapıldığından dolayı öbür dünyada da devam edecektir. Ayrıca burada hamd ile şükürün ortak yorumu vardır. İnsanın Allah tarafından affedilmesine sebep onun şükürüdür. Ancak şükür sayesinde insan iki dünyada saâdete kavuşabilir.

O'na göre "şükürün belirtisi, edep içinde emirlere büyük bir zevkle itaat, sonu gelmeyen tatlı bir arzu ile ibâdâttir. Hamdın belirtisi de me'yus olmadan rızâ, tahammül ve sabırdır. Şükürün hakikî olup olmadığı ise hamdın mevcûdiyetiyle anlaşılır. Ateş, içine elini sokmadan nasıl elini yakmazsa aynen hamd edene de şer gelmez. Ateşe elini sokanın nasıl eli yanarsa hamd etmeyene de şer gelir. O kadar ki bunlar istisnasız kânunu ilâhîdir. O yüzden hayır ve şer Allah'tandır. İnsanı şükre çağıran melek, Hamdi unutturan da şeytandır. Kanaât ve sabır zırhına bürünene şeytan yaklaşmaz, o zaman kul hamdedici sıfatına girer."¹⁵¹ Münir Derman Hoca'ya göre şükür iddiasında bulunan biri öncelikle Allah'ın emirlerini zevkle yapıyor buna bakmalı, hamd ettiğini düşünen biri de başına gelen sıkıntılarını üzülmeyen

---

¹⁴⁹ Küçük, Osman Nuri; "Şems-i Tebrizî'nin Tasavvufî Meşrebi ve Mevlana'nın Düşüncelerine Tesiri", *Tasavvuf İlimi ve Akademik Araştırma Dergisi*, Yıl 10, sayı 24, s. 18.

¹⁵⁰ Derman, *a.g.e.*, ss.108-110.

¹⁵¹ Derman, Münir, *Allah Dostu Der ki*, ss. 109-110.

tahammül edebiliyor mu buna bakmalıdır. Hayır ve şerrin Allah'tan olması konusunu da Münir Derman Hoca şöyle izah etmektedir: Allah kâinâtı yaratırken herşeyi bir kânuna bağlı olarak yaratmıştır. İşte bu kânuna uygun yaşayan kişiye şer gelmez, kânuna aykırı hareket edene ise şer gelir. Bu açıdan hayr ve şer Allah'tandır. Ancak tercihi yapan insandır.

Münir Derman Hoca'nın burada belirttiği gibi insan, saâdeti ebedîyyeye kavuşmak istiyorsa, şeker gibi tatlı biri olmalıdır. Önce Allah'a sonra diğer insanlara karşı; bulunduğu her ortamı tatlandırmalıdır. Ancak o zaman Allah bizi affeder, insanlar da sever. Şükür konusu da sabır ile çok alâkalıdır. Her şeye sabreden zâten şükretmiş demektir.

2.2.6. Rızâ

Rızâ; "sözlükte hoşnutluk, memnûniyet, kâil olma, muvâfakat, adem-i muhalefet, istek, irâde, ihtiyar, tevekkül" gibi anlamlara gelir.¹⁵²

"Ku'an ve hadislerde rızâ kavramı üzerinde önemle durulmuş, müminler Allah'ın rızâsını kazanmaya teşvik edilmiş, rızâ mertebesine ermenin en büyük mutluluk olduğu ifâde edilmiştir. "Allah onlardan râzı oldu, onlar Allah'tan râzı oldu" mealindeki âyetler (el-Maide 5/119;el-Mücadile 58/22; el-Fecr 89/28; el-Beyyine 98/8) Allah ile kul arasındaki rızâ hâlinin karşılıklı olduğunu gösterir."¹⁵³

Rızâ , "Hükm-i ilâhî karşısında kulun îtirazsız boyun eğmesidir. Rızâ ile sevgi arasında bir ilişki vardır. Çünkü seven, sevdiğinin yaptıklarından râzı olur. Rızâ her konuda kaderin akışına teslim olmak, her hâli güzel ve hoş karşılayıp Allah'ın kazâsını başkasına şikâyetten vazgeçmektir."¹⁵⁴ Kulun, tıpkı gassalın elindeki meyyit gibi, Allah'ın hükümlerine kendini teslim

¹⁵² Sami, Şemsettin, *Kamus-ı Türkî*, s.665.

¹⁵³ Komisyon, *T.D.V.İslam Ans.*, Cilt XXXV, s.56.

¹⁵⁴ Yılmaz, H. Kâmil, *Anahatlarıyla Tasavvuf ve Tarikatlar*, Ensar Neşriyat, İst. 2009, ss. 197-199.

etmesidir. Neden, niçin sorularını sormadan hayâtın akışına râzı olması, şikayetten kendini geri çekmesidir.

“Tasavvufta bu makam en son mertebedir. Her ne tecellî ve zuhur ederse, içinden ona boyun kesmektir. “Her şeyin bir sebebi vardır” (Kehf 84) mealindeki âyet-i kerîmeyi düşünerek, Müsebbibü'l-esbâb'ın hikmetlerini anlamaya çalışmak, dileklerine uygun tecelliyâta ifratla meserreti izhâr etmemek, üzücü vak'alarda elemi ni duyduğu gibi açıklamamak sabır ile rızânın birleştiği noktalardır.”¹⁵⁵Görüldüğü üzere sabır kulluğun her aşamasında olduğu gibi rızâ konusunda da gereklidir. İnsanın kendini mutlu ve üzüntülü hissettiği durumlarda bu mutluluğu veya üzüntüyü aşırı şekilde ortaya koymaması, başa gelen durumun hikmetleri üzerinde düşünmesi rızâdandır.

Tasavvuf, her insanın kendi içinde yaşadığı, kendi iç tecrübesiyle elde edilen hâller olduğundan aynı konuda söylenen sözler birbirinden farklı olabilmektedir. Herkes kendi hâli ve meşrebine göre bir ta'rif yapmaktadır. Ve herkes kendi açısından doğruyu söylemektedir.

İşte Münir Derman Hoca'nın rızâ konusuna yaklaşımı da biraz farklıdır. Aslında Allah'ın koyduğu kânunlara uygun hareket eden insanların başına hep iyilik ve güzellik gibi rızânın da içinde bulunduğu hâller gelir. Veya şöyle de diyebiliriz, her hâdisenin iyilik ve güzellik tarafını görür ve râzı olur. O bu konuda şöyle der: “Cenab-ı Allah celâl sıfatının tecellisini arzu etmez. Cemiyet içindeki ahlâk, adâlet ve doğruluk hasletlerinden ayrılan kulların cezâlarını tayin ederek yine kulları vasıtasıyla ve bir cemiyet nizâmı hâlinde suçlulara tatbik ettirir. Bu kânunları harfiyen tatbik eden kullar, her türlü belâdan mâsun olarak imrar-ı hayât ederler. O zaman cemâl sıfatının mazharı olarak, iyi insan kâmil kul mertebesinde güzel, helal rızıklarla merzuk olurlar. İşte, celâl sıfatını harekete geçirmeden, cemâl sıfatına şükürle bağlanıp sabır kanatlarıyla Resûl'ün ravzasını süsleyen temiz semâlarda salât ü selam civıltılarıyla illiyyine doğru uçup gitmek, işte rızâ, işte huzûr

---

¹⁵⁵ İz, Mahir, *Tasavvuf*, Med Yay., İst. 1981, s. 142.

buna derler.”¹⁵⁶Rızânın, sabır ve şükürle olan birlikteliği burada da görülmektedir. Münir Derman hocanın bu güzel kelimelerle yaptığı rızâ ta’rifi insanı çok hoş duygularla sarıyor. Ta’rifi okuyunca bile insan sanki huzûra eriyor. Ancak bu kânunlara uygun olarak yaşamak ta’rifi gibi kolay olmayan bir hâldir. “Sûfiyye yolu çok meşakkatlidir, demir leblebi çiğnemeye benzer; yenmesi zor bir lokma olduğu için, bu yola rızâ lokması denmiştir.”¹⁵⁷

İnsan başına gelen işlerin kısa vadede kötü görünmesine karşın, uzun vadede güzel ve iyi olacağını görebilirse illa ki hâinden râzı olacaktır. Ancak bunu görebilmek için baş gözü değil kalp gözü, bâsiret gözü gereklidir. Bu göz etrafı daha geniş açıyla gördüğünden kişinin göğsü de genişler ve her durumda ferah olur. Sevenin sevgilisinin fiillerinden râzı olduğu gibi o da her hâlin Allah’tan geldiğini bilir ve râzı olur. Kâşânî’nin de dediği gibi, “Nefs, kaderin getirdiği elemi idrâk etmek yerine kaderin sahibini görmeye lezzetlenmektedir.”¹⁵⁸

2.2.7. Fakr

Sözlük bakımından “fakr, fakir olmak, malı gitmek, muhtâç olmak, yoksulluk çekmek, ihtiyâç duymak, felâket, düşünce, hırs” gibi anlamlara gelmektedir.¹⁵⁹

“Kuran’da yer alan fakirlikle ilgili kelimeler maddî veya manevî ihtiyâç anlamında kullanılmıştır. Manevî anlamda bütün insanlar fakir ve Allah’a muhtâç olup zengin olan yalnız Allah’tır. Söz konusu âyetlerin çoğunda ise maddî anlamdaki fakirlik üzerinde durulmuştur. Buna göre fakirlik Allah’ın insanları imtihan ettiği yollardan biri olup, sabredenler bu imtihanı kazanmış olurlar.”¹⁶⁰

¹⁵⁶ Derman, Münir, *Allah Dostu Der ki*, s. 122.

¹⁵⁷ Cebecioğlu, *Tasavvuf Terimleri ve Deyimleri Sözlüğü*, s. 517.

¹⁵⁸ Kaşânî, *Tasavvuf Sözlüğü*, s. 269.

¹⁵⁹ İbn Manzûr, *Lisan*, Cilt V, ss.60-65.

¹⁶⁰ Komisyon, *T.D.V.İslam Ans.*, Cilt XII, İst.1995,s.132.

“Fakrın hakîkati, kulun Allah’tan başka hiçbir şeye ihtiyâç duymamasıdır.”¹⁶¹

“Ya da sâlikin hiçbir şeye mâlik ve sahip olmadığıнын farkında olması, şuurunda olması yani her şeyin gerçek sahibinin Allah olduğunu idrâk etmesidir.”¹⁶²Tasavvufta fakr denilince asıl kastedilen manevî fakrdır. Bu zihinde ve kalpte oluşan bir durumdur. İnsanın maddî zenginliğe sahip olması manevî açıdan fakr hâlini yaşamasına engel değildir. Yeter ki tüm varlığın gerçek sâhibinin Allah olduğunu her an ve her durumda hissedebilsin. Bu mânâ şu şekilde de ifâde edilmiştir.“Fakr, sûret ve mânâ fakirliği diye ikiye ayrılır. Sûret fakirliği, mal, mülk, servet sâhibi olmamaktır. Tasavvufta asıl olan mânâ fakirliğidir. Mânen fakir olan beşerî sıfatlardan sıyrılıp, kendini bir şeye mâlik görmeyen kimsedir. Esas tavsiye edilen fakirlik sahip olunan şeye kalpte yer vermemektir. Büyük zâtlar bir şeylere sâhip olmuşlar fakat gönül hânelerinde onlara yer vermemişlerdir. Bâzıları sahip olduklarının farkında bile olmamışlardır. Bâzılarına göre fakir,hatırına Hakk’tan başka bir şey gelmeyendir.”¹⁶³ İnsanın kendi kendine hiçbir şeye mâlik olmadığıнын bilincine varabilmesi şunları idrâk etmesiyle mümkündür: “Kendisinde yeterli vâroluş nedenine sahip olmayan vârlık mümkün varlık diye tanımlanabilir. Buna göre böyle bir varlık kendi kendisiyle hiçbir şey değildir; kendisinin hiçbir şeyi de, kendi malı olarak kendine âit değildir. Birey olarak insan tekinin durumu da böyledir. Manevî fakr diye belirtilen husus işte bu bağımlılığın bilincine varmadan ibârettir. Bütün varlıkların bir hiç olduğunu, Mutlak Hakikât’e göre kesinlikle onların hiçbir önemi olmadığını bilir.”¹⁶⁴İnsanın yaşamı boyunca kendisini son derece âciz ve zayıf hissettiği, aslında hiçbirşeye mâlik olmadığını, gücü yetmediğini hissettiği durumlar olur. İşte bu hâlin süreklilik arz etmesi fakrın yaşanması demektir.

¹⁶¹ Cebecioğlu, *Tasavvuf Terimleri ve Deyimleri Sözlüğü*, s. 204.

¹⁶² Uludağ, Süleyman, *Tasavvuf Terimleri Sözlüğü*, Ma’rifet Yay., İst. 1995, s. 184.

¹⁶³ Kılıç, Mahmud Erol, *Tasavvufa Giriş*, Sûfi Kitap, İstanbul 2012, s. 40.

¹⁶⁴ Gue’non, Rene’, *İslâm Mânevîyâtı ve Taoculuğa Toplu Bakış*, (Çev. Mahmut Kanık), İnsan Yay., İst. 1989, s. 49.

“Fakr yolu mânevî yolcunun varmak istediği en önemli hedeflerden biridir. Hakk’a ulaşmanın yolu iftikârdır.”¹⁶⁵ Allah’a ulaşmak için yola çıkan birinin yolu mutlakâ fakr menziline uğrayacaktır. Benliğini yücelten biri zâten gözünün önünü bile göremez ki doğru yolu bulsun.

“İnsanın ne bu dünyada ne de öbür dünyada kendisi için bir dileği yoksa, o zaman ona gerçek fakir denilebilir. Çünkü bir şeye sâhip olmak, o şey tarafından sâhip olunmak demektir.”¹⁶⁶ Ancak burada sadece manevî fakirlik değil maddî fakirlik de önemsenmektedir. İnsan kendisini sâhibi olarak gördüğü tüm malların aslında esîridir. Ama bunu fark etmemektedir. Bu yüzden aslolan hiçbir şeye mâlik olmamak ve mâlik olmayı da istememektir. Bunu başaran kişiye fakir denir.

Münir Derman Hoca’nın eserlerinde fakr konusuna fazla değinilmemiştir. Onun eserlerinde konular sırasıyla açıklanmış olmadığından fakr konusu bir başlık altında işlememiş ancak o bir yerde fakrı Peygamber sevgisinin ilk şartı saymıştır. O’na göre “ Peygambere sevginin şartı fakr hâlidir.”¹⁶⁷ Peygamberi sevdiğini iddiâ eden kişi O’nun yaşayış tarzını da örnek alacaktır.¹⁶⁸ Nitekim O fakr hâlinin zirvesinde yaşamıştır. O böyle söylemekle şunu da kastetmiş olabilir. Peygamber sevgisi en büyük ideâli olan birini Allah fakr-u zarûrete uğratabilir. Kişi bunu bilip şikayet etmemelidir.

Buna göre Peygamber Efendimiz’in sevgisi fakrı celbetmektedir. Para ve malın cebe girip de kalbe girmemesi biraz zordur. Kolay olsaydı, Peygamberimiz de bu tarz bir yaşayışla bize örnek olabilirdi. Ama O dünyalığı sadece kalbinden değil, hayâtının tümünden çıkarmıştır. Münir Derman Hoca’nın da çok para kazandıran bir mesleği olmasına rağmen fakir bir hayât şeklini tercih etmiş olması O’nun Peygamber sevgisine hamledilebilir.

---

¹⁶⁵ Eraydın, Selçuk, *Tasavvuf ve Tarikatlar*, İFAV, İst. 2008, s. 182.

¹⁶⁶ Schimmel, Annemarie, *İslâm’ın Mistik Boyutları*, (Çev. Ergun Kocabıyık), Kabalıcı Yay., İst. 2001, s. 128.

¹⁶⁷ Derman, Münir, *Allah Dostu Der ki*, s.49.

¹⁶⁸ Derman, a.y.

2.2.8. Züht

“Tasavvuf ve sūfî kelimelerinin Kur’an’da zikredilmemiş olması, tasavvufu tartışma ortamına çekmiştir. Daha sonraları “tasavvuf ve tarîkat” adını alacak olan İslâm’ın rûh hayâtının önceleri zühd olarak yaşandığı bilinmektedir. Hatta denilebilir ki tasavvuf asr-ı saadette züht olarak yaşanmıştır.”¹⁶⁹

“Züht lügatte; bir şeyi terk etmek ve ondan yüz çevirmek, aza rağbet etmek, kânaat etmek gibi anlamlara gelir.”¹⁷⁰

“Kur’an-ı Kerîm’de sadece Yusuf Sûresi’nin 20. âyetinde geçer: “Yusuf’un satışı konusunda rağbetsiz idiler.” Tasavvufta dünyaya dalmamak esastır”¹⁷¹. Zirâ Kur’an-ı Kerîm’de bunu destekler tarzda çok sayıda âyet-î kerîme vardır: “Dünya hayâtı bir oyun ve eğlenceden başka bir şey değildir.”¹⁷². “Yoksa âhiretten vazgeçip dünya hayâtıyla yetinmeye râzı mı oldunuz? Hâlbuki dünya hayâtının sağladığı fayda âhiretinkine göre pek azdır.”¹⁷³ Oyuna dalıp gerçek hayâttan kopmak mümkün olamayacağı gibi dünyaya dalıp da âhiret unutulmamalıdır. Ancak zühd ile dünyaya dalmak şöyle dursun, dünyanın varlığının unutulması kastedilmektedir. Nitekim “Kaşânî zühdü dünyaya dâir isteklerin bütünüyle düşmesi olarak tanımlar. Dünyaya karşı zâhitlik seçkinlerin gözünde günah sayılmıştır. Çünkü Hakk’ın dışındaki şeyler nedir ki yüz çevirmeye veya talep etmeye konu olsun?”¹⁷⁴ Dünyaya karşı zâhidlik iddiasında bulunan bir kişi, bir bakıma dünyanın adını anmakta, onun varlığını farketmektedir. Ama kastedilen Allah’tan başka hiç birşeyle hemhâl olmamak, O’nun dışında bir şey düşünüp yaşamamaktır.

Aynı düşünce başka bir yerde de şöyle ifâde edilmektedir. “Zühd, terkten ibârettir. Kim dünyayı cömertlik göstermek veya halk tarafından kabul

¹⁶⁹ Yılmaz, H. Kamil, *Tasavvuf Mes’eleleri*, Erkam Yay., İst. 1997, s. 23.

¹⁷⁰ İbn Manzur, *Lisan*, Cilt III, s.196-197.

¹⁷¹ Cebecioğlu, *Tasavvuf Terimleri ve Deyimleri Sözlüğü*, s. 734.

¹⁷² En’am,6/ 32.

¹⁷³ Tevbe,9/38.

¹⁷⁴ Kâşânî, *Tasavvuf Sözlüğü*, s. 282.

görmek için terk ederse ona zâhit demezler. Zâhit âhîret sevâbı veya Allah için dünyayı terk eden kimsedir. Ama âhîret sevabı için dünyayı terk etmek ma'rîfet ehline göre zayıf bir zâhitliktir. Çünkü dünya ve âhîret ariflerce hakir ve basittir.”¹⁷⁵Zâtında değersiz olan bir şeye değer vermediğini söyleyene gülerler. Hele bu davranışın karşılığında bir şey beklemek âriflere göre çok hâkir ve basit bir hâldir.

“Kelâbâzi'ye göre ise insan kuldur. Kölenin malı ve mal edinme arzusu olmaz. Züht dünyayı terk etmek değil, onun sevgisini kalbe yerleştirmemektir.”¹⁷⁶Nasıl ki kölenin kendine ait bir malı olmaz,hatta onda mal edinme arzusu dahi bulunmaz ise insan da Allah'ın kölesi olduğunu unutmamalıdır.

“Ebu Talip El-Mekki'ye göre züht bütün ibâdetleri içinde toplayan tek ameldir. Sahâbeden bir zât şöyle demiştir: “Bütün amelleri tâkip ettik, âhîret bakımından dünyada züht sahibi olmaktan daha etkilisini görmedik.”¹⁷⁷ Bayezîd-ı Bestamî (r.a.) şöyle demiştir: Zâhit bir şeye malik olmayan değil, hiçbir şeyin kendisine mâlik olmadığı kimsedir.”¹⁷⁸Zühd ile fakr burada anlam olarak birleşiyor. İnsan ancak zühdü yakalayabildiği takdirde amelleri bir mânâ ifâde eder. Aksi halde ibâdetleri mânâdan yoksun sade bir şekildir.

Münir Derman Hoca ise zühdü nefsin, gönlün ve canın zühdü olmak üzere üçe ayırmakta ve bu üçünün ayrı ayrı zühde ihtiyacının olduğunu, hepsinin bir arada olmasıyla zühdün gerçekleşeceğini belirtmektedir. O, aralarındaki farkı şu şekilde açıklar: “İnsanın nefsi dünya hayâtını, gönlü ise âhîret hayâtını arzular. Bu bakımdan dünyada muayyen bir müddet kalacağını hakkıyla bilip, verilen rızka kanaât edip yaşamak, nefsin; âhîreti terk ederek, cehennem korkusu veya cennet mükâfatını düşünmeyerek, Allah'a ve peygambere bağlı yaşamak gönlün; kendini terk edip ve hiç olduğunu bilerek, Allah'tan başka hiçbir şeye rağbet etmemek canın

¹⁷⁵ Nesefî, Azizüddin, *Tasavvufta İnsan Meselesi*, (Türkçesi: Mehmet Konar), Dergah Yay., İst. 1990, s. 147.

¹⁷⁶ Göktaş, *Hicri IV.Asır Buhara'da Tasavvuf Kelâbâti Örneği*, s. 226.

¹⁷⁷ Ebu Talip el-Mekkî, *Kut'ul Kulub*, Cilt II, s. 357.

¹⁷⁸ Ebu Talip el-Mekkî, a.g.e. , Cilt III, s. 12.

zühdüdür”.¹⁷⁹O, sanıyoruz burada zühdü nefsin, gönlün ve canın zühdü olarak üçe ayırmakla daha yaşanılır kılmaktadır. Nefsin insan üzerinde hakkı bulunduğu hareketle Allah’ın verdiği rızkı kanaâtle kabul etmeyi de zühd kavramının içine yerleştirmiştir. Ancak yaptığı işleri başka hiçbir menfaât beklentisi olmadan sadece Allah rızâsı için yapmayı gönlün zühdü olarak nitelemiş ve insanın esasında bir hiç olduğunun farkına varmasına ve buna göre hayâtını tanzim etmesine ise canın zühdü demiştir. İnsan bunlardan birinde zâhid olabilir. Ama ona göre gerçek zühd üçünün bir arada bulunmasıdır.

2.2.9. Hayâ

“Hayâ sözlükte utanmak, çekinmek, kaçınmak, tevâzu sahibi olmak, edepli olmak gibi anlamlara gelmektedir.”¹⁸⁰

“Kur’an-ı Kerîm’de üç âyette hâyâ kelimesinin türevleri geçmektedir. Kasas suresinde, Hz.Şuâyib’in kızlarından birinin Hz. Mûsa ile utanarak konuştuğu (28/25) Ahzap suresinde, bâzı müslümanların Rasûl-ü Ekrem’i uygunsuz zamanlarda rahatsız ettikleri fakat O’nun hâyâsından dolayı bu rahatsızlığını ifâde edemediğini, ancak Allah’ın gerçeği bildirmekten hâyâ etmeyeceği (33/53) belirtilmekte; Başka bir âyette ise müşriklerin Kur’an’da arı, karınca, sinek gibi küçük yaratıkların örnek olarak gösterilmesinin fesâhetle bağdaşmadığı yolundaki iddialarına karşı, “Şüphesiz Allah gerçeği açıklamak için sivrisineği ve onunda ötesindeki bir varlığı misal getirmekten hâyâ duymaz”(2/26) şeklinde cevap verilmektedir.¹⁸¹

“Nefsin bir şeyden çekinmesi ve o konuda yerilmekten korkarak; onu terk etmesidir. Hayânın îmânla bağlantısı vardır. Îmânı olanın hayâsı, îmânı

¹⁷⁹ Derman, Münir, *Yazılmamış Sırların İlki, Yazılacak Sırların Sonu*, Cilt V, s. 78.

¹⁸⁰ İbn Manzur, *Lisan*, Cilt I,ss.773-778.

¹⁸¹ Komisyon, *T.D.V.İslam Ans.*, Cilt XVI,İst.1997,s.554.

olmayanın ise hayâsızlığı söz konusudur.”¹⁸² Zirâ Peygamberimiz (s.a.v.) şöyle buyurmuştur: “Hayâ îmândandır.”¹⁸³

Hayâ, bir de şöyle tanımlanmıştır: “Allah’ın huzûrunda dâvâyı ve iddiâyı terk etmektir.”¹⁸⁴

“Kalpte hayâ huyunun kuvveti kalbin canlılığına göredir. Kalp ne kadar canlı olursa, hayâ da o nispetle tam olur. Hayâ, tazim ile sevginin karışımından hâsıl olan bir hâldir. Birleştiklerinde hayâ meydana gelir. Cüneyt: “Hayâ, nimetleri müşâhededen ve ihmâli görmekten doğar”¹⁸⁵der. Allah’ı seven ve O’nun büyüklüğü karşısında iki büklüm olan kişinin hissettiği duygudur hayâ. İnsan kendisine sürekli izzeti ikramda bulunan ama bunun karşılığını veremediği birinin huzûrunda başka ne hissedebilir ki?

“Kâşânî hayâyı Hakk’a hürmete verilen isim olarak tanımlar. Manevî yolculuğunu yapan sâlikler bu vadiden geçerler. Avâmın hayâsında ise kul, Allah’ın kendisini gördüğünü bildiğinde ondan utanır.”¹⁸⁶ Normalde insanlar bir işle meşgûlken Allah’ın kendisini gördüğünü hatırladıklarında O’ndan utanırlar. Ancak Allah’ın bizi görüp gözetmediği bir an yoktur. Manevî yolculuğa çıkmış bulunan kişiler işte bu noktadan mutlaka geçerler.

Kelâbâzi hayâyı insanda doğuştan bulunan bir korku olarak nitelendirir. “O’na göre hayânın pek çok mânâları vardır. Kötü şeyleri terk etmek, iyi ve yararlı şeyleri yapmakta hayâdır. Allah’tan hayâ etmek, şirkten uzak durmak, uzuvları haramdan korumak, Allah’tan başkasını zikretmemek, Allah’tan başka birine medh-u senada bulunmamak, her durumda yalnız Allah’a şükretmektir. Allah’tan hayâ eden kişi hep iyi işler yapar ve buna rağmen elinden geleni yapamadığı için sıkılır, utanır.”¹⁸⁷ Kelâbâzi’ye göre birinin sevap olan davranışları yapması veya günah olan davranışlardan

¹⁸² Cebecioğlu, *Tasavvuf Terimleri ve Deyimleri Sözlüğü*, s. 257.

¹⁸³ Nevevi; *Riyazü’s-Salihin*, D.İ.B. Yay., Ankara , 1995, Cilt II,s.95.

¹⁸⁴ Uludağ, *Tasavvuf Terimleri Sözlüğü*, s. 229.

¹⁸⁵ İbn Kayyim el Cevziyye, *Medaricü’s Sâlikîn*, İnsan Yay., 2. Cilt, ss. 220–223.

¹⁸⁶ Kâşânî, *Tasavvuf Sözlüğü*, s. 225.

¹⁸⁷ Göktaş, *Hicri IV. Asır Buhara’da Tasavvuf Kelâbâti Örneği*, ss. 297–298.

kaçınması onda bulunan hayâ duygusunun eseridir. Hayâ, kötü bir şey yapıp ardından utanmak değil, her zaman iyi işler yapmasına rağmen daha iyisini yapmadığı için utanmaktır. Aynı hususu Ebu Süleyman ed-Darani şöyle açıklamıştır: “Bütün ibâdet ehli dört derece üzerinde amel etmektedirler. Bunlar; havf, recâ, ta’zim ve hayâdır. Onların mevki bakımından en şerefli hayâ üzerine amel eden kimsedir. Çünkü O, Allah Teâlâ’nın kendisini her halde gördüğünü yakînen bildiğinden dolayı; isyan edenlerin kötülüklerinden utanmalarından daha fazla, iyiliklerindeki kusurlarından utanmaktadır.”¹⁸⁸

Bu tanımların her biri hayâ kelimesinin içerdiği mânâlardan birini anlatmaktadır. Günümüzde bâzı kelimelerin anlam daralmasına uğradığı bilinen bir gerçektir. Aynı zamanda bir kelimenin sözlük mânâsıyla terim mânâsı hatta tasavvufî anlamı birbirinden çok farklı olabilmektedir. Bu gerçek hayâ konusunda kendisini daha çok göstermiştir.

Münir Derman Hoca’nın hayâ tanımı ise şöyledir; “Hayâ, hukuk–ı ilâhîyeyi ve Rabbanî emirleri yerine getirmediğe Allah’tan bir şey istememektir. Bu sıfat kulun kalbi ile Allah arasındaki perdenin azalmasından sonra husûle gelir. Bunları vehleten anlamak güçtür. Evvelâ sünnetullah nedir, âyetullah nedir, tefrik etmeye çalış.”¹⁸⁹

Bu tanım Kelâbâzî’nin tanımını içermekte ancak Allah’a duâ edebilmenin ön şartı olarak görülmektedir. “Münir Derman’a göre gözü açılana(gerçekleri görebilene) hayâ gelir. Hayâ makamında fetih başlar.”¹⁹⁰ “Mümin heryerde, he hâlini gören ve bilen Allah’ından utanır; dünya ve âhirette kenidini mahcup düşürecek bir iş işlemez. İşte bu hâl, hayâdır. Hayâ îmândandır buyurulması, sahibini günahlardan men ettiği içindir.”¹⁹¹ Hayâ; Allah’ın biz kullara çizdiği sınırlara uymak; emirlerini yerine getirmektir. Sınırların ihlâli ve emirlerin yerine getirilmemesi kulun Allah karşısında en başta mahcûp olmasıdır. İnsanın Allah’tan bir şeyi isteyebilmesi için yüzü

¹⁸⁸ Sühreverdi, *Avârifü’l-Meârif, Gerçek Tasavvuf*, s. 666.

¹⁸⁹ Derman, Münir, *Allah Dostu Der ki*, s. 34.

¹⁹⁰ Derman, Münir, *Muhiddin-i Arabi Hazretlerinin Müslümanlara Nasihatları*, ty., s.10.

¹⁹¹ Derman, a.g.e. , s. 29.

olması gerekir. Allah katında bir değerinin olması gerekir. Bu yüzden insan önce Allah katındaki kıymetini artırmalıdır. Emirlerine riâyet etmeli neyi isteyip neyi isteyemeyeceğini bilmelidir. Sünnetullah ve âyetullah kavramı içine giren konularda istekte bulunmaktan hayâ etmelidir.

Onun anlaşılması güç sözlerinden biri de şudur: “Aklın, kuvvetin, düşüncenin hududuna hayâ duygusuyla varılır.”¹⁹²Kendilerini akıllı ve güçlü zanneden ve bu zanlarıyla diğer insanlara zulmeden kişiler burada anılan hayâ duygusundan yoksun olanlardır. Akıl ve kuvvet ancak hayâ duygusuyla bir değer ifâde eder. Gerçekleri olduğu gibi görmek, Allah’ın her yerde ve her an bizimle olduğunu bilmek, insanı hayâ sahibi yapar.

2.3. Seyr u Sülûk Kavramları

2.3.1. Seyr u Sülûk

“Sülûk, Arapça bir yola girme, bir sınıf-ı mahsûsa dahil olma anlamındadır.”¹⁹³

Arapça “gitmek ve girmek demektir. Bir şeyhin nezâretinde, Allah’a vuslat için çıkılan manevî yolculuk olarak tanımlanabilir.”¹⁹⁴ Kâşânî’ye göre ise “davranış ve hâl olarak Rabbe yakınlık mertebelerine yükselmektir.”¹⁹⁵

“Tasavvuf istilahında seyr, cehâletten ilme, kötü ve çirkin huylardan güzel ahlâka, kendi vücudundan Hakk’ın vücuduna doğru hareket demektir. Sülûk de tasavvuf yoluna girmiş kişiyi Hakk’a vuslata hazırlayan ahlâkî eğitimidir. Bir başka ifâdeyle seyr u sülûk bir kimsenin manevî makamlarını tamamlayıncaya kadar geçirdiği safahata verilen isimdir.”¹⁹⁶

“Manevî yolculuk yer değil mâhiyet i’tibârıyla ilimdeki hareketten ibârettir. Sâlik, Allah Teâlâ hakkında düşük seviyeli bilgiden yüksek bilgiye

¹⁹² Derman, Münir, *Allah Dostu Der ki*, s. 18.

¹⁹³ Sami, Şemsettin, *Kamus-ı Türki*, s.723.

¹⁹⁴ Cebecioğlu, *Tasavvuf Terimleri ve Deyimleri Sözlüğü*, s. 565.

¹⁹⁵ Kâşânî, *Tasavvuf Sözlüğü*, s. 304.

¹⁹⁶ Yılmaz, *Tasavvuf Mes’eleleri*, s. 205.

doğru gider. O bilgiden de daha yüksek bilgiye ulaşır. Sonunda yaratılmışlara ait tüm ilimleri açarak ve o ilimlerin hepsi zâil olarak ilâhî ilme kavuşur.”¹⁹⁷

“Seyr u sülûkun gâyesi sâlikin kâmil insan mertebesine yükselmesidir. Kâinâtı bir insana benzetirsek, insan–ı kâmil bu insanın kalbi gibidir. İnsan kalpsiz yaşayamayacağına göre kâinâtında insan–ı kâmilden hâli kalmasına imkân yoktur. O halde insan–ı kâmil dâimâ vardır. İnsan–ı kâmilden maksat hakîkat–i Muhammediyedir. Ancak bütün peygamberler hakîkat itibâriyle birdirler. Ve hepsi de birer insan–ı kâmildir.”¹⁹⁸ İnsan rûhu gerçek bilgiye sahip ve Allah’a yakın olarak yaratılmış ama bir bedene girdirilerek dünyaya gönderilmiştir. İnsanın dünyadaki gâyesi, rûhun gayretiyle yine o yüce bilgi seviyesine ve Allah’a ulaşmaktır. Zâten rh bunun için çabalar. İnsanda bu rûhun çabasına destek olursa o ilâhî bilgiye ulaşır. Bu çabaların adı seyr u sülûk, maksada ulaşanın adı ise insan-ı kâmildir.

Münir Derman Hoca’nın seyr u sülûk konusundaki düşüncelerini ise şöyle özetleyebiliriz. “İnsanın kendi aslına doğru gerçekleştirdiği seyahatinde kendine lâzım olacak kâide, usûl, terbiye ve âdâb–ı muâşereti öğrenip, ikmal etmesidir. Ona göre seyr u sülûk öğretilmez, sadece kişiye ipucu verilir, bu ipucu insanın kendi bâtinından çıkarılıp eline verilen bir ipucudur. Bir kimseye, ipliği iğneye geçirmesi için yardım ederek dikmek için eline vermek gibidir. Ancak mürşidin gözü görüyorsa ipliği iğneye geçirebilir ve müridin eline verir. Bundan sonra Râsl’e yanaşmak ve kendi içinde meknuz olan Allah’ın huzûruna çıkmak başlar. Ancak burada önemli olan husus şudur: Mürşidin sana iğneyi uzatırken sivri tarafından uzatmayacağına inanmalısın o zaman bu iyiliğe karşı bağlılık hissi doğar. Buradaki itimat Hakk rızası için olduğundandır. İtimatta hürmet vardır.”¹⁹⁹ Münir Ferman Hoca’da seyr u sülûk’u insanın kendine doğru olan yolculuğu olarak tanımlıyor. Yolculuğa eli boş çıkılmadığı gibi bu yolculukta da bize lâzım olacak bâzi şeyler vardır. Melek Hocaya göre bunlar herkes için genel geçer kurallar değildir.

¹⁹⁷ İmam Rabbanî, *Ma’rif–i Ledünniyye*, (Trc. Necdet Tosun), Sfi Kitap, 2010, s. 84.

¹⁹⁸ Düzen, İbrahim, *Aziz Nesefi’ye Göre Allah, Kâinât ve İnsan*, ř.İ.F.G.V. Yay., Ank. 1991, s. 213.

¹⁹⁹ Derman, Münir, *Yazılmamış Sırların İlki Yazılacak Sırların Sonu*, Cilt II, s. 206.

Kişiye özeldir. Aynı menzile varan birçok yollar olabilir. Ama senin için en doğru yol hangisi onu arayıp bulmalısın der.

Doğru mürşidi bulmanın önemine inanan Münir Derman Hoca bu konuda kılavuzluk edecek bir öneride bulunur. Şöyle ki: “Âyette, “anana, babana hürmet et, onları sev,...”²⁰⁰ buyrulur. Burada niçin ilk defa ana söyleniyor? Niçin... Düşün... Bunu mürşidine sor. Sana tek bir kelime söylemesi lazım, tabii biliyorsa. İşte o zaman hemen doyarsın. Verilen cevabı anlamazsan şüphe et yahut kabahati kendinde ara. O zaman hem senin hem de mürşidinin münkir olduğunu düşün. Ve yolunu değiştir”.²⁰¹

Münir Derman Hoca'nın burada da belirttiği gibi her mürşit her insan için doğru kişi değildir. İnsan kendine en uygun olan şeyhi arayıp bulmalıdır. Özellikle günümüzde sahte şeyhler çoğalmıştır. Bu konu fazlasıyla su-i isti'mal edilmektedir. Bu nedenle ehliyetli insanların aranıp bulunması gerekmektedir. Herkes insan olarak yaratılıp gönderildiği bu dünyada “gerçek insan” olmaya çalışmalıdır. Hepimiz hakîkî insan olmak için geldik bu dünyaya. Hayât yolculuğunda ulaşmak istediğimiz bu hedefe belli bâzı kâide ve usûlleri tatbik ederek ulaşabiliriz. Ancak bu kendi başına mücadele ederek olmaz. İllâki bir kılavuz gerekir. Münir Derman Hoca'nın dediği gibi, o kılavuzun verdiği ipucu ile insan bu yolda ilerler.

Şems'in de seyr u sûlukla ilgili üzerinde durduğu öncelikli konulardan biri, kâmil pîre duyulan ihtiyaçtır. Şems'e göre kişi, sülûkta tekâmüle erişmek için kendi başına ne kadar mücadele edip çalışsa da ledün ilmine erişmiş bir Allah dostunun kılavuzluğunda çalışmadan bu maksadını gerçekleştiremez.²⁰²

---

²⁰⁰ Ahkaf, 46/15.

²⁰¹ Derman, Münir, *Yazılmamış Sırların İlki Yazılacak Sırların Sonu*, Cilt II, s. 206.

²⁰² Küçük, “Şems-i Tebrizi'nin Tasavvufî Meşrebi ve Mevlana'nın Düşüncelerine Tesiri”, s. 174.

2.3.2. Mürşit – Şeyh

“Mürşit Arapça, doğru yolu gösteren, kılavuz, rehber, gafletten uyandıran, ikâz eden anlamındadır.”²⁰³

“Gerçek mürşit Hz. Muhammed (s.a.v.) dir. Diğer mürşitler, onun manevî mirasını elde etmeye muvaffak olmuş kişilerdir. Her mürşit, kâmil olmayabilir. Mürşidin en makbulü, hem kâmil (kendi olgun), hem de mükemmil (başkasını olgunlaştıran) olanıdır.”²⁰⁴

Kâşânî ise şeyhi şöyle tanımlar: “Şeriat, tarikat ve hakikat ilimlerinde yüksek dereceye ulaşmış kimse. Ona göre şeyh, rûh doktorudur. Sâliklerin kalplerine ilişen ve onları Hakk’a yakınlık nimetinden alıkoyan hastalıkları görebilme makamına ulaşmış kimse olduğu gibi ayrıca bu hastalıkları ve sıkıntıları iyi edecek gerekli riyâzet ve mücâhede yöntemlerini de bilen kimsedir.”²⁰⁵ Buradan anladığımıza göre insan bedeninde bir rahatsızlık hissettiginde hemen bir doktor arar,onun verdiği ilaçları içip,onun önerilerine nasıl uyarsa rûhumuzunda böyle bir doktora ihtiyacı vardır.Allah’a yakınlık mertebesine ulaşamayan insan kendini hasta kabul etmeli ve hemen bir doktor ve ilaç arayışına girmelidir.İşte bu anlamdaki rûh doktoruna mürşit denir.

“Mürşit, merdiven gibidir. Başkaları ona basa basa yükselir; mum gibidir, kendisi yanar ama çevresindekileri aydınlatır.”²⁰⁶ Gerçek insan - insan-ı kâmil başkalarının sıkıntılarını hafifletmek için kendisini sıkıntıya sokan kişidir.

“Mürşid-i kâmil, ilâhî cezbeye erişerek şeriat kânunu üzere mürşid-i kâmil huzûrunda sülûk etmiş olan ve gayb âlemini başından sonuna kadar gören kimsedir. O hakikî bekâ hil’atini giyerek Hakla bâkî olmuş sonra kemâl

²⁰³ Sami, Şemsettin *Kamus-ı Türkî*, s.1324.

²⁰⁴ Cebecioğlu, *Tasavvuf Terimleri ve Deyimleri Sözlüğü*, s. 495.

²⁰⁵ Kâşânî, *Tasavvuf Sözlüğü*, s. 319.

²⁰⁶ Uludağ, *Tasavvuf Terimleri Sözlüğü*, s. 388.

mertebelerini tamamlamak ve talipleri Hak yoluna irşâd etmek için başladığı yere geri dönmüştür.”²⁰⁷ Mürşit kendi yolculugunu tamamlamış,Hakk’a ulaşmış kişidir.Ama o vardığı yerde durmamış ve geri dönmüştür.Amacı isteyen herkesi o bildiği yoldan Hakk’a ulaştırmak,onlara rehberlik etmektir.Bir bakıma baskalarının iyiliği için aynı meşakatlere yeniden katlanmaktadır.

Münir Derman Hoca’ya göre ise şeyh, insanda meknuz olan ilâhî esmâ akislerini ortaya çıkarmak için sâlikini lâfzî âletlerle hazırlamaya ve onu zâhirî ilimlerle donatmaya çalışan insandır. Bir mânâda hazırlık kıtası hocasıdır. Şeyh aynı zamanda mürşit ise, sâlikin cesedi hazırlığını da çile ile hazırlar. Onu halvete sokar. Ceseden hazır olan sâlik bu sefer mürşidin bâtinî ilimlerini öğrenmeye çalışır. Bundan sonra şahıs mürşid-i kâmil ise kâmil tarafını gösterir ve sâliki halvete sokar. Göstermediği tarafından himmet eder. Şeyh cesediyle görünüp, içini göstermeyen bir kâmildir. Münir Derman Hoca konu ile ilgili şöyle söyler:“Hakiki mürşit sana senden içeri olan o beni öğretendir.”²⁰⁸ Burada Münir Derman hoca mürşidi hazırlık kıtası hocasına benzetmiştir. O her insanda gizli olarak bulunan Allah’ın isimlerinin yansımalarını ortaya çıkarmaya çalışmaktadır. O, bizi bizden iyi görebilmekte, içimizdeki esmâların görünür olması için çile, halvet, himmet gibi vasıtaları kullanmaktadır.

Melek Hoca’nın anlayışına göre insan, tarîkatla değil ancak hakikî bir mürşit ile hakîkatin bilgisine ulaşabilir. “Kör görenin koluna girerse daha çabuk yol alır.”²⁰⁹ Mürşit ;“Kaza ve kaderin demir ve mermeri bile erittiğini, su hâline getirdiğini gösterir. Gözünün önünden gayb perdesini kaldırır, seni hayra ve şerre sevk edenlerin yüzlerini gösterir”²¹⁰diyerek de mürşidin mürîtte meydana getirdiği değişiklikleri izah etmektedir.Mürşid gözümün önünde duran ve bizim gerçekleri görmemize engel olan perdeyi kaldırmakta

---

²⁰⁷ Hafızalioğlu, Tahir, *Gayb Bahçesinden Seslenişler*, İnsan Yay., İst. 2003, s. 41.

²⁰⁸ Derman, Münir, *Yazılmamış Sırların İlki Yazılacak Sırların Sonu*, Cilt IV, s. 55.

²⁰⁹ Derman, Münir, *Allah Dostu Der ki*, s. 14.

²¹⁰ Derman, a.g.e. , Cilt V, s. 65.

ve bizim hayrı hayr, şerri de şer olarak görmemizi sağlamaktadır. Böylece insanın kazâ ve kadere olan inancı sağlamlaşmış olur demektedir.

O, mürşidin müride öğrettiği ya da öğretmesi gereken konuları ise teker teker açıklamaktadır: “Mürşit iki dünyasında alâkâ menfaatlerinin dışında, müridinin rûhî formasyonunu yapan, yaparken de almadan veren bir gözcü, işaretçi, tasfiyecidir. Mesela duânın bir çekişmek olduğunu öğretir. Mürşidin yardımıyla müridin makamı yükseldikçe mürid halk gözünde küçülür. Tıpkı yıldızlar gibi. Mürşit, müride yanaşmak için evvela kalp hazinesinden aşılır yapar. Sonrada mürid tahammül hududuna geldiği zaman gayb hazinesinden verir. Gayb hazinesini müride açmadan evvel Allah’ın verdiği dert ve belânın bedava olmadığını söyler; gösterir ve sabır tavsiye eder. Ayrıca mürşit, ibâdetin ecir ve sevap için yapılmadığını ancak yanaşmak için olduğunu tereddüt ve şüpheden tamamıyla ârî olarak öğreten kimsedir. Dünya malının değil, dünya malına muhabbetin Allah muhabbetine engel olduğunu anlatır.”²¹¹ İnsan aslen Kur’an ve sünnette yazılı olan bu bilgileri içselleştirmek hususunda mürşidin yardımına ihtiyaç duymaktadır. Yoksa bu bilgileri zâten bilmektedir. Ama bilmek başka yaşamak başka...

O: “Şeyh öyle bir kişidir ki seni yanında olmasan bile görür, işitir. Fakat ne söyler ne de tenkit eder. Senin teslîmiyetine ehemmiyet verir. Ondan sonra ne söylerse, ne yap derse düşünmeden yap, korkma”²¹² diyerek hakîkî mürşidi bizlere tanıtmaktadır.

Münir Derman’ın eserlerinde adından sık sık övgüyle bahsettiği, gerçek mürşitlerden olduğunu söylediği Hacı Bayram-ı Velî de şöyle demektedir. “Mürîd şeyhine karşı son derece saygılı olmalı yanında boş söz konuşmamalıdır. Ve şeyhine tam anlamıyla teslim olmalıdır.”²¹³

---

²¹¹ Derman, Münir, *Allah Dostu Der ki*, Cilt V, s.64-65

²¹² Derman, a.g.e. , Cilt V, s. 66.

²¹³ Cebecioğlu, Ethem, *Hacı Bayram Velî*, Kültür Bakanlığı Yay., s. 158.

Kısaca Münir Derman'a göre insan bu zorlu yolda kılavuzunu iyi araştırmalı, seçmeli. Onu bir kere bulduktan sonra ise artık ona tam teslim olmalıdır. Aksi halde bu yolda ilerlemesi mümkün değildir. Çünkü bu yol zerre kadar şüpheyi bile kaldırmaz. Bu teslimiyeti yakalayan ve şeyhinin söylediklerini yapan insanla şeyhin ilişkisini Melek Hoca şöyle anlatır: "Sonra şeyh seni halvete alır. Bu yaptıklarının neye yaradığını, ne mertebeye çıktığını sana orada televizyon gibi gösterir. Bâtınında daima seninle beraberdir. Beraber seyahat edersin, seni birçok manevî zâtlarla tanıştırır. Kırkları görürsün, yedilerle konuşursun, üçlerle sohbet edersin. Uzaklar görülür, işitilir. Her şeyin aslını anlarsın. Ondan sonra şeyh seni ikinci kez halvete sokar ve başka bir kapıdan çıkarır. Ondan sonra her şey başka renk, başka şekil, başka kokudadır".²¹⁴Mürşide teslim olan sâlik netîcede bunun meyvesini er geç almaktadır.

Ancak mürşit mürîd ilişkisi her zaman bu şekilde cereyan etmeyebilir. Sebebi ise ya şeyhin hakikî olmaması ya da müridin tam teslim olmamasıdır. O bu konuyu şu şekilde bağlamaktadır: "Bu anlatılanlar senelerin sonunda tecelli eder veya etmez. Amma şeyhin kuvvetli yani hakiki ise o bir nazar ile seni yılların güç eriştireceği hâle bir anda getiriverir."²¹⁵

Günümüzde ise dünya yalancı ve sahtekârlarla doludur. Bundan dolayı tarîkatlara giren insanların yaşadığı bunalımı şöyle Derman Hoca izah eder: "İnsan merak eder, araştırır, kitap karıştırır, şeyh, mürşit sandığı kişilere başvurur. Onlarda birçok tasavvufi lakırdılar ederler, şunu yapacaksın, bunu bileceksin, nefsi aşacaksın derler. Amma nefis nedir onu gösteremezler. Kişi şaşırır kalır, netîcede bir fayda göremez. Söylenen laflar doğrudur. Ancak bunu bilerek söyleyen yoktur".²¹⁶Yani söylenen sözlerin güzel ve şaşıklı olmasından daha gerekli olan söylenen kişide bir karşılığının bulunmasıdır. Yeteri kadar anlaşılıp uygulanmayan bir sözün insana bir faydası yoktur. Mürşid sanılan kişiler söylediklerini önce kendileri anlamamışlardır ki kişiye özel hitapta bulunabilsin... Onun rûh dünyasını tenvîr edebilsin.

²¹⁴ Derman, Münir, *Yazılmamış Sırların İlki, Yazılacak Sırların Sonu*, Cilt V, s.66.

²¹⁵ Derman, a.y.

²¹⁶ Derman, a.g.e. , Cilt III, s. 25.

Peki, kadından şeyh, mürşit olur mu; diye sorulacak olursa, Derman Hoca'ya göre olmaz. "O'na göre kadın kendi kendinin şeyhi, kendi kendinin mürididir. Onlar kimseden himmet almazlar. Onlara Hakk tarafından verilir. Bu yüzden böyle bir iddiada bulunan kişi, yalancıdır."²¹⁷

Netîce i'tibâriyle Münir Derman kendi zamanında yaşamış olan ve mürşit olduğu iddia edilen şahsiyetlere tenkitler getirmektedir. Bu şekilde mürşitte olması gereken vasıfları söylemekte, arayış içinde olan insanlara yardımcı olmaktadır.

2.3.3. Derviş

"Derviş ve dervişi kelimeleri erken bir dönemden i'tibâren zâhidi ve zühdü, sufîyi ve tasavvufu ifâde etmek üzere arapçadaki fakir ve fakr kelimelerinin yerine kullanılmış, zamanla daha farklı ve daha geniş bir muhtevâ kazanmıştır."²¹⁸

Derviş, "farsça fakir, dilenci, dünyadan yüz çeviren, kendini Allah'a veren kişi demektir. Tarîkat mensuplarının çoğu fakir olduğu için bu isimle anıldığı ileri sürülür. Ancak hakîkî derviş, kimseden bir şey istemez ve istememesi tarîkat kuralıdır. Derviş kelimesi kapı eşiği mânâsına da gelir. Dervişin kapı eşiği gibi başkalarından gelen ezâlara tahammüllü olması gerekir. Bu espriden dolayıdır ki dervişler, herkesin ayak basıp ezdiği kapı eşiğine basmazlar. Tasavvuftaki mânâsıyla, bir şeyhin bey'ati ve terbiyesi altında bulunan kişi demektir."²¹⁹

"Derviş ayrıca bir şeyhe bağlı olan mürîd, sufîlerin hayât tarzına uygun bir hayât süren kişi demektir. Dervişlik bir riyâzât ve mücâhede faaliyetleriyle başlar. Böylece manevî olgunluğa ve rûhî yükseklığe ulaşılmaya çalışılır."²²⁰

²¹⁷ Derman, Münir , *Yazılmamış Sırların İlki, Yazılacak Sırların Sonu*, Cilt III, s. 64.

²¹⁸ Komisyon, *T.D.V. İslam Ansiklopesidi*, İst.1994, Cilt IX, s.188.

²¹⁹ Cebecioğlu, Ethem, *Tasavvuf Terimleri ve Deyimleri Sözlüğü*, s.249.

²²⁰ Komisyon, *Dini Kavramlar Sözlüğü*, D.İ.B. Yay., Ank. 2007, s. 120.

Derviş kelimesi aslında bir şeyhe bağlanan mürîd anlamına gelmemekte ancak kelimenin çağrıştırdığı mânâlar bu anlamı içine almaktadır.

“Derviş, mürîd, sâlik aynı anlamlara gelen kelimelerdir. Bâzı tarîkatlara göre bunlar başka isimler de alabilir. Fakir, ihvan, ashâb gibi. Tarîkate girecek olan mürîd şeyhin huzûrunda tevbe eder, bundan sonra günah işlemeyeceğine, tarîkatın esaslarına bağlı kalacağına ve bunun için mücâhede ve riyâzette bulanacağına söz verir.”²²¹

Münir Derman Hoca'nın derviş ta'rihi de, dervişin sözlük mânâsıyla benzerdir. O da eşik mânâsı üzerinde durur. Ancak bu eşik hangi eşik olduğunu bizim bulmamızı ister. “Şimdi bilmiyorsun amma onları anlayacağını gün muhakkak gelir der.”²²²

Dervîşî en geniş şekilde şöyle ta'rif eder: “Dervîş, yapacağını ya da yapmayacağını bilen, Hakk'ın emirlerine uyan, yasaklarından kaçınan, cesedi ve rûhuyla şükür ve hamdde olan, tevâzuun en büyük mertebe olduğunu bilen kimsedir.”²²³ Allah'ü Teâlâ'nın çizdiği ve Rasûl'ünün (s.a.v) önderlik ettiği yolda yürümeye çalışan kimsedir dervîş.

Ayrıca Münir Derman Hoca dervîş hakkında şu ayrıntı bilgiyi de sunmaktadır: “Dervîş rüyana girerse doğrudur. Zirâ dervîş kılığına şeytan giremez.”²²⁴ Şeytanın temessül edemeyeceği sayılı birkaç şeyden biri de dervîştir, der. Bir kimse rüyasında bir dervîş görmüşse o gerçekten de dervîştir.

---

²²¹ Türer, Osman, *Ana Hatlarıyla Tasavvuf Tarihi*, Ataç Yay. , İst.2011, ss. 101-103

²²² Derman, Münir, *Yazılmamış Sırların İlki, Yazılacak Sırların Sonu*, Cilt IV, s. 48.

²²³ Derman, a.y.

²²⁴ Derman, a.y.

“Hülâsa dervîşlik incinmemektir hem de hiçbir şeyden,”²²⁵ diyerek bu konuda ki söylediklerini özetler. İnsanın gayret ve çaba sarfederek başkalarını incitmeden yaşaması, başkalarından incinmemesinden daha kolaydır. İncinmemek daha üstün bir çaba gerektirdiği için bunu ancak yüce rûhlu insanlar başarabilir. Dervîşlik yoluna giren birinden de bunu başarması beklenir. Ancak Münir Derman Hoca’yı dinleyen veya okuyan kişilerin işi burada bitmez. O karşısındakini aktif olarak düşünmeye davet eder. Yorucu ancak doyurucu bir faaliyete çağırır. Çünkü O bu laflarımızı halletmeye “çalış” değil, halletmeye “savaş” diyerek bunun zorluğunu ortaya koymaktadır.

2.3.4. Halvet

Sözlükte “yalnız kalıp tenhâ bir köşeye çekilmek”²²⁶ demektir. Tasavvufta ise, “zihinsel konsantrasyonu ve bâzı özel zikirlerle riyâzetleri gerçekleştirmek üzere; şeyhin mürîdini, karanlık, dış dünyadan soyutlanmış bir yere, belirli bir süre için koyması. Hedef, zihnin Allah dışındaki her şeyden sıyrılması, zihnî saflığın elde edilmesidir. Her yerde Allah ile olma bilinci tasavvufta bu şekilde oluşturulmaya çalışılır.”²²⁷

İnsan aslında her yerde ve her an Allah’la birlikte dir. Fakat bunun bilincinde değildir. Bu bilinç hâlini oluşturabilmek için önce insanın alıştırmaya başlaması gerekir. Sûreten hayâtından Allah’ın dışındaki herşeyi çıkarırsa ve buna alışmak için aynı durumu bir süre devam ettirirse hakîkten de kiminle ve nerede bulunursa bulunsun her an Allah ile birlikte bulunabilir.

“Mutasavvıflar halvetin dini hayât açısından önemini göstermek için Hz.Peygamber’in halvetten ve yalnızlıktan hoşlandığını, zaman zaman mekke yakınlarındaki Hira mağarasına çekilip burada inzivâ hayâtı yaşadığını ve îtikâfa girdiğini ifâde ederler.”²²⁸

²²⁵ Derman, a.g.e. , Cilt IV, s. 50.

²²⁶ İbn Manzur, *Lisan*, Cilt XIV, ss.237-242.

²²⁷ Cebecioğlu, *Tasavvuf Terimleri ve Deyimleri Sözlüğü*, s. 249.

²²⁸ Komisyon, *T.D.V.İslam Ansiklopedisi*, İst.1997, Cilt XV, s.386.

“Kaşânî halvet kelimesinin “Hakk ile gizlice konuşmak” mânâsına geldiğini söyler. Öyle ki bu konuşmada ne bir melek ne de insan vardır. Meşhur halvet bu mânâyâ ulaşmayı sağlayan bir sûrettir.”²²⁹ Meleklerin içimizden geçenleri anlayamayacağı bilgisinden hareketle halvette gerçek sessizlik sağlanmalıdır. Öyle ki melekler bile bizi duymasın.

“Kuşeyrî de mânevî terbiyeye giren bir kimseye başlangıçta halvet gereklidir, bu durumda kişi insanları kendi zararından koruduğuna inanmalıdır, der. Ona göre halvete girmeden önce itikat ve fıkıh ilmi iyice öğrenilmelidir. Hakîkatte halvet, insanlardan uzaklaşma değil, insanın kendindeki kötü sıfatlardan uzaklaşmasıdır.”²³⁰ Halvet bir boşluk, bir yalnızlık yeridir. Ancak bu yalnızlık insanlardan uzaklaşmayla değil, insanın kendi nefsindeki kötülüklerden uzaklaşmasıyla sağlanabilir.

“Halvet, kalbî, fikri, akli, bedeni bitmez tükenmez dünya kaygılarından, kederlerinden kurtarır. Bu hâl üzere sebât netîcesinde kişi îmânın tadını tadar. Nefsinde kemal-i it’minân hâsıl olur, hem dünyası hem âhireti ma’mur olur.”²³¹

Teknik açıdan halveti şöyle ta’rif edebiliriz: “İnsanda kötü huy ve mezmum sıfatların kaynağı sayılan nefsin terbiye ve tezkiye edilmesi hususunda başvuru olan mücâhede yollarından biri de “çile” ve “erbain” denilen halvet usûlüdür. Halvet, sâlikin şeyhinin gözetiminde tenhâ, karanlık bir yere çekilerek az yemek, az uyumak sûretiyle devamlı ibâdet ile meşgûl olmasıdır. Halvetin süresi farklı olmakla birlikte en yaygın süre kırk gündür.”²³²

“Şihabeddin Sühreverdî bu kırk günü Peygamber Efendimiz (s.a.v.)’in şu hadisine dayandırır: “Kim kırk gün Allah için ihlâsla amel ederse, kalbinden diline doğru hikmet pınarları fışkırır.”²³³ Ancak halvete giren her kişi

---

²²⁹ Kâşânî, *Tasavvuf Sözlüğü*, s. 234.

²³⁰ Kuşeyrî, *Risâle*, s. 257.

²³¹ Kotku, M. Zahid, *Tasavvufî Ahlâk 5*, Seha Neşriyat, s. 60.

²³² Yılmaz, *Anahatlarıyla Tasavvuf ve Tarikatlar*, s. 220.

²³³ Sühreverdî, *Avârifü'l-Meârif, Gerçek Tasavvuf*, s. 263.

aynı netîceyi elde edemez. Sühreverdî bunu da o kişinin halvetin şartlarını ihlâl ettiğine veya ihlâslı olmadığına bağlar.”²³⁴

Münir Derman Hoca'ya göre halvet; “boş olarak girilen boşluktur, orada insan dolar. Halvet kelimesi bu boşluğun hissedilip, anlaşıldığı bir mekân mânâsınadır. Bu mekân bir yerdir, bir oda, bir çile hücrelidir. Ama aslında manevî, görünmez bir mekândır. Mekânda mekânsız boşluktur. Halvete dünya adamı olmaktan çıkıp başka âlem adamı olmaya niyetle girilir. İnsan mekândadır fakat aslı lâ mekândadır. Halvette lâ mekânın ne olduğu ve insanın aslı öğretilir. Âdem ile ceset halvette ayrılmadan ayrılır, ayna misali.”²³⁵ Yani insan halvete her türlü ön yargı ve yararsız bilgilerden sıyrılarak girmelidir ki bir fayda elde edebilsin. İnsan o boşluğa girip hayâtındaki asıl boşluğu fark etmeli. Kendisinin bir hiç olduğunu hissetmeli. Kendisine ağırlık yapan tüm dünyayı oraya bırakmalı. Huzûra ermiş olarak oradan ayrılmalı.

Melek Hoca halvetin kökünü Peygamber Efendimiz'in (s.a.v.) Hira mağarasında kaldığı zamana dayandırır: “Resulü Ekrem gençliğinde yalnızlığı sever, dağlarda gezer, dünyaya, göklere, yıldızlara bakar, tefekkür ederdi. Nihayet Hira dağında mağaraya çekilir, az yer, uyumaz günlerce kalırdı mağarada. Kırk gün kaldığı vâki idi. Erbaîn buradan ismini almıştı. Cesedi nefisten ayırmak, rûhla beraber kılmak için.”²³⁶

“Ancak halvet insana birdenbire çok ağır gelir. Nasıl ki soğuk demiri dövüp, kendinde gizli kıymeti görünür kıymet hâline getirmek için birçok malzeme lâzımdır, aynen onun gibi insan da menfî tarafının tecellisi yüzünden rûhundaki gizli hazineyi gösteremez. Âdeta insan kendi içinde bulunan bir hapisanede gibidir. İşte bu hapisaneden çıkmak için halvete girmek lazımdır. Soğuk demiri dövebilmek için önceden hazırlanan malzemeler gibi insanda bâzı hususları önceden hazırlamışsa –riyâzet gibi– işi daha da kolaylaşır. Halvete sokacak mürşit herkesin istidatına göre farklı

²³⁴ Sühreverdî, *Avârifü'l-Meârif, Gerçek Tasavvuf*, s. 266.

²³⁵ Derman, Münir, *Yazılmamış Sırların İlki, Yazılacak Sırların Sonu*, Cilt I, s. 78.

²³⁶ Derman, a.g.e. , Cilt II s. 60.

işler ta'lim eder.”²³⁷Münir Derman Hoca'nın bu paragrafta söylediği hususlar çok önemlidir. Burada yine asıl iş mürşide düşmekte, mürîtlere farklı özelliklerine uygun tarzda farklı halvet uygulaması yapması gerekmektedir. Aksi halde soğuk demiri dövmekten bir netîce alınamayacağı gibi girilen bâzı halvetlerden de bir netîce alınamaz.

İnsan halvetin netîcesinde birçok yeni şeyler öğrenir. Hayâta bakışı, onu anlamlandırması, her şey farklılaşır. Diğer insanların göremediklerini görür, duyamadıklarını duyar, anlayamadıklarını anlar olur. Halvet dolayısıyla öğrenilen şeyler saymakla bitmez. Münir Derman Hoca'da kitaplarının muhtelif yerlerinde, yeri geldikçe, konu açıldıkça bunlardan örnekler vermiştir. Şimdi bizde biraz onlardan bahsedelim:

“Halvette gözyaşı ve ter; tat ve koku değiştirir. Tuzlu, ekşi, tatlı, nihayet tatsız olur. Bunu insan kendisi hissedebilir. Alak suresinin ilk beş âyeti indikten sonra Hz. Peygamber (s.a.v.) Hira'ya hiç çıkmadı. Sonra hicrette sevr mecburi ikinci halveti oldu. Niçin? Bunlar işte halvette öğrenilir.”²³⁸

“Rab nedir, lâ ilâhe illallah kelimesinin hakiki mânâsı nedir? Bunları öğrenmekte halvet işidir vesselam.”²³⁹Yani hakiki halvete girmeyen kişi, bu kelimelerin mânâsını ancak bildiğini zanneder mi demek istiyor acaba?

“Halvette söylenen sırlardan biri de gayr-ı müekkede sünnetlerin terk edilmemesidir.”²⁴⁰

“Nefis ve rûhun esası halvette anlaşılır. Namaz ve orucun esası halvette fiili olarak ta'lim edilir.”²⁴¹Zâten en önemli ve gerekli olan insanın nefisini tanıyabilmesi değil midir? Her şeyin aslını anlamak, öğrenmek insanın ihtiyâç duyduğu en öncelikli şeylerdendir.

---

²³⁷ Derman, Münir, *Yazılmamış Sırların İlki, Yazılacak Sırların Sonu*, Cilt I s. 80.

²³⁸ Derman, a.g.e. , Cilt II, s. 60.

²³⁹ Derman, a.g.e. , Cilt II, s. 66.

²⁴⁰ Derman, a.g.e. , Cilt II, s. 98.

²⁴¹ Derman, a.g.e. , Cilt II, s. 128.

“Halvette öğretilen şeylerden biri de şeytanın niçin secde etmediğidir. Burada müstakil bir irâde, emre itaatsizlik, isyan var gibi görünür. Fakat mesele tamamıyla öyle değildir.”²⁴² Peki, mesele nedir; işte bu da bir sırdır ve Münir Derman’a göre sadece hakiki halvete girenler bunu öğrenebilir.

“Şükür secdesi, tilavet secdesi, sehiv secdesi yanında bir de hiçlik secdesi vardır. O işte halvette öğrenilen halvet secdesidir.”²⁴³ İnsan aslında bir hiçtir. Halvette bu gerçeği kavrar.

Bu konuda Münir Derman Hoca’dan alacağımız son örnek ise görünüşte diğerlerinden biraz farklıdır. Fakat hepsi yine insana hitap etmektedir: “Yumurtada bir kısım vardır. O kısmı yemezseniz iyi olur. Mümkünse tavuk besleyin ve tek tavuğun yumurtasını yiyin. Kaz, ördek, hindi yumurtası yemeyin. Ama nereden bileceksiniz. Bu lakırdılar uzun müddet halvet etrafında dolaşanların kulaklarına girecek nasihatlerdir. Hakiki halvete girenler, bunları da öğreneceklerdir. Ama nasıl öğreneceğim diye düşünme. Sen o hâle gel bunların hepsi bir saatte öğrenilir.”²⁴⁴ İnsanlar sürekli nasihat dinleseler bile bunların çoğunu uygulamazlar. Çünkü tam olarak kavranamayan şey, tam olarak uygulanamaz. Ancak halvet neticesinde insanda meydana gelen değişim sayesinde insan bâzı gerçekleri tam olarak kavrar ve uygular.

Sonuç olarak halvet insanın gerçekleri olduğu gibi idrâk edebilmesinin yoludur. Ancak yolda yürümenin de bir âdâbı vardır. Doğru yollar kılavuz ister. Bu yüzden halvetin şartlarını düzenleyecek gerçek bir mürşide ihtiyaç vardır. Gerçek bir mürşidin önderliğinde girilen halvetten gerçek insan olarak çıkmak mümkündür.

2.3.5. Celvet

Arapça “ortaya çıkmak, açık ve vazih olmak mânâları vardır. Esasen celi kelimesi hafi kelimesinin zıddıdır. Mürîd halvetten çıktığı zaman, artık

²⁴² Derman, Münir, *Yazılmamış Sırların İlki, Yazılacak Sırların Sonu*, Cilt III, s. 81.

²⁴³ Derman, *a.g.e.*, Cilt III s. 133.

²⁴⁴ Derman, *a.g.e.*, Cilt III., s. 303.

ilâhî ahlâkla muttasıf hâle gelmiştir. Bu ilâhî sıfatların tümü Allah tarafından. Bu durumda mürîd, vücut organlarının kendi arzu ve isteğine göre hareket etmesinden sıyrılmış, Allah'a bağlı olarak hareket eder hâle gelmiştir.”²⁴⁵

“Celvet şöyle de ta'rif edilebilir: Kulun ilâhî sıfatlarla ve güzel huylarla bezenerek halvetten çıkıp halkın arasına karışması demektir. Halvet ve celvet tasavvufî bir makam, bir meşrep olarak Hz. Peygamber (s.a.v.)'in hayâtından alınmıştır. Nitekim O'nun Hira Mağarası'ndaki peygamberlik öncesi hayâtı halvet, nübüvvetle başlayan ve halkın içinde geçen ondan sonraki hayâtı celvettir.”²⁴⁶ İnsan sürekli halvet hâlinde kalamaz, halvetin ardından celvet gelmelidir ki halvet ekilen tohumun meyveleri toplanabilisin.

“Halk ile iyi münâsebet kurmaya ihtiyaç duyan bir sûfî mutlaka Hakk ile sağlam bir halvete sâhip olmalıdır. Ancak bu sâyede celveti halvetinin himâyesinde olabilir. O, zâhirde halk bâtında ise Hakk iledir. Celvet hâlindeki kulda benlikten eser kalmadığı için fiileri Hakka nisbet edilir. Bunun mümkün olduğunu “ Attığında sen atmadın, ancak Allah attı.” (el-Enfal 8/17) meâlindeki âyet deli gösterilir.”²⁴⁷

Münir Derman Hoca'nın anlayışına göre; “celvet, bütün ilâhî sıfatlarla bezenmiş olarak halvetten çıkıp, Allah'ın varlığında fâni olmaya denir. İnsanda gizli olan ilâhî sıfatları ve Hakk'ın kudretlerini idrâk edip kendinin olmadığını tamamıyla anlamaktır. Tıpkı bir damlanın deryâyâ düştüğü zaman artık kendisinin olmadığı gibi”²⁴⁸ bu açıklama şu kudsî hadisi hatırlatmaktadır: “Kul, –ben onu sevinceye kadar– nâfilelerle bana yaklaşmaya devam ederse, onu sevdiğim takdirde, onun işiten kulağı, gören gözü, tutan eli ve konuşan dili olurum. Benimle işitir, benimle görür, benimle tutar ve benimle konuşur.”²⁴⁹ Celvet, halvet netîcesinde elde edilen Allah'ta fâni olma durumudur. Allah'ın insanın içine gizlediği ilâhî sıfatları farketme ve bunların

²⁴⁵ Cebecioğlu, *Tasavvuf Terimleri ve Deyimleri Sözlüğü*, s. 121.

²⁴⁶ Yılmaz, *Anahatlarıyla Tasavvuf ve Tarikatlar*, s. 223.

²⁴⁷ Komisyon, *T.D.V.İslam Ans. İst.1997,Cilt VII*, s.273.

²⁴⁸ Derman, Münir, *Yazılmamış Sırların İlki, Yazılacak Sırların Sonu*, Cilt III, s 22.

²⁴⁹ Eraydın, *Tasavvuf ve Tarikatlar*, s. 199.Ayrıca hadis için bkz. *Riyazü's-Salihin*,cilt1,s.147.

kendine âit olmadığını anlama hâlidir. Damlanın, deryânın gücüne erişmesidir.

“Münir Derman Hoca’ya göre halvetin celvet şeklinde beş esmânın hakîkâtine ulaşılır. Bunlar: Vehhâb, Fettah, Vâhid, Ehad, Hamd’dır. Bundan sonra yedi esmâ daha vardır. Ama onlar Derman Hoca’ya göre söylenmez, sadece halvette kulağa fısıldanır.”²⁵⁰

Melek Hoca’da celveti, halvetin netîcesinde elde edilip yaşanan bir durum olarak görmektedir. Halvet geçilmesi gereken bir aşama celvet ise ondan sonra yaşanan sürekli hâldir. Kişi Allah ile sürekli birliktelik hâline ulaşınca insanlara karışmalı, toplumsal rolü neyi gerektiriyorsa onunla meşgûl olmalıdır. Nitekim kendisi de bu şekilde davranmıştır. Gerek üniversitede verdiği dersler, gerek hastanelerde yaptığı doktorluk hizmetleri gerekse cami vaazlarıyla sürekli insanlara faydalı olmaya çalışmıştır.

2.3.6. Velî – Velâyet

“Velî, Arapça sahip demektir, çocuk veya kadının gerek ebeveyninden veya yakın akrabasından gerekse vârisi olsun işlerine karışan ve her hâlimden mesul olan insan, Hakk Tealâ’ya vâsıl ve kurbiyyeti ilâhîyyeye nâil olan zât olan anlamlarına gelir.”²⁵¹

“Kur’an-ı Kerîm’de velî kelimesinin mastarı olan velâyet kelimesi iki yerde geçer. Velî kelimesi ise tekil ve çoğul halde seksen küsur âyette kullanılmıştır. Velî’nin esas kökü, Râgıp’ın da ifâde ettiği gibi velâ kelimesidir. Velâ ve velâyet mekân, zaman, din, inanç ve nispette yakınlık anlamındadır. Etimolojik gelişimi içinde bu kelime yardım işini üstlenme, destek verme anlamlarını kazanmıştır.”²⁵²

²⁵⁰ Derman, Münir, *Yazılmamış Sırların İlki, Yazılacak Sırların Sonu*, Cilt III s. 22.

²⁵¹ Sami, Şemsettin, *Kamus-ı Türkî*, s.1469.

²⁵² Öztürk, *Kur’an’ın Temel Kavramları*, s. 160.

“Kâşânî’ye göre velî dost demektir. Hakkı dost edinen Hakk’ın da dost edildiği kimse demektir. Araya bir günah girmeksizin itaatleri peş peşe işleyen kimsedir. Velâyet ise dostluktur.”²⁵³ Kuşeyri de aynı tanımı vermekte birde şunu eklemektedir: “Allah’ın sürekli olarak kendisini himâye ve korumasına aldığı, onu taatlerde muvaffak edecek özel yardımını hiç kesmediği kimse demektir.”²⁵⁴

Münir Derman Hoca ise velî kelimesi ve velâyet kavramı hakkında şunları söylemektedir: “Velî, insan-ı kâmil... Bu dünyadayken âdemiyyet hamûlesiyle görünmek hünerine mazhar olan kişi... Yüzüne baktığın zaman sana Allah’ı hatırlatan kimse... Böyle birini bulduğun zaman şüphe etme, onu taklit etmeye çalış, sual sorarak onu örseleme.”²⁵⁵ Normalde insana baktığında cesedi görülür ama velî dediğimiz insan-ı kâmilde görünen aslıdır, Âdem’i âdem yapan tarafıdır.

O’na göre “velî dost demektir. Kendisi mi dost yoksa dost mu seçilmiştir? Bunu bilmek çok güç ama mümkündür.”²⁵⁶ .Velîde ikisi bir aradadır. Önce kişi Allah’ı dost seçecek, o zaman Allah da kişiyi dost seçer.

“Velîler Allah’a doğru seyrederek. Nebîler ise Allah’tan kula doğru seyrederek. Allah’a doğru seyirde bilgi lâzımdır. Allah’tan kula doğru seyirde ise bilgiye ihtiyâç yoktur. Bundan dolayı nebîler ümmidirler.”²⁵⁷ Velîler, rûhunun geldiği yer doğru ilerlerler. Bu yolculukta zâhirî ve bâtînî ilimlerin birlikteliğine ihtiyâç vardır. İnsanlığını kaybetmeden yaşamaya çalışan bir insana Allah gerekli bilgileri çeşitli vâsıtalarla ulaştıracaktır.

“İbn Arabî’ye göre velâyet, nübüvvet ve risâleti içine almaktadır. Zîra her nebi aynı zamanda velîdir. Ve velînin şahsındaki velâyet sıfatı nübüvvet sıfatından üstündür. Nitekim Hz. Muhammed (s.a.v.)’in irtihâliyle birlikte risâlet ve nübüvvet sona erer yani risâlet ve nübüvvet bir sonu olan

²⁵³ Kâşânî, *Tasavvuf Sözlüğü*, s. 590.

²⁵⁴ Kuşeyrî, *Risâle*, s. 647.

²⁵⁵ Derman, Münir, *Yazılmamış Sırların İlki, Yazılacak Sırların Sonu*, Cilt II, s. 187.

²⁵⁶ Derman, a.g.e. , Cilt IV, s. 19.

²⁵⁷ Derman, a.g.e. , Cilt V, s. 11.

sıfatlarken velâyet ne dünya ne âhirette hükümsüz kalacaktır.”²⁵⁸ Bu durumda velâyet kaplam, nübüvvet içlemdir.

Bu konuda Münir Derman Hoca şunları söylemektedir: “Rasûlullah (s.a.v.) âhirete intikâl eder etmez, nübüvvet Allah’ın izniyle velâyete tebeddül olundu. Nübüvvetin hükmü tamam oldu. Velâyet devri ortaya çıktı. Rasûlullah (s.a.v.) efendimizin rûhî kudreti evliyâda zâhir oldu. Dünya halkı tasarrufun kimin elinde olduğunu bilmediğinden evliyâ zamanında bilinmez. Bugün velâyet devri olduğu için kudret makâmı evliyânındır.”²⁵⁹ Melek Hoca günümüz velîleri ile geçmiş dönemlerde yaşamış olan velîleri karşılaştırmakta günümüzdeki velîlerin yükünün daha fazla olduğunu düşünmektedir. Bunun izâhını ise şöyle yapmaktadır: “Âhirete, kıyâmete yakın Allah’ın sevmediği işler o kadar çoğalacak ki Cenab-ı Allah azap vermesin diye, Rasûlullah’ın rûhâniyeti müteessir olmasın diye bütün yükü velîler omuzlarına almışlardır. Bundan üç yüz yıl önceki bir velînin yükü üç bin kilo ise bugünkünün yükü otuz bin kilodur. Allah bu devirde es Sabûr esmâsıyla tecelli etmektedir.”²⁶⁰

Zaman ilerledikçe kıyamet yaklaşmakta ve kıyâmet âlâmetleri olarak sayılan işler çoğalmaktadır. Kıyâmet yaklaştıkça Allah’ın sevmediği işleri yapan insanlar çoğalmakta ve Allah’a karşı yapılan hayâsızlık artmaktadır. “Ahir zaman”a gelmesiyle birlikte dünyanın ve içindeki insanların düzeni bu kadar bozulunca azabın ansızın gelmemesi için Allah es-Sabur ismiyle tecellî etmektedir.

Velînin ta’rifi bir olmasına, her velî insana Allah’ı hatırlatmasına rağmen aralarında fark vardır. Bu farkı Melek Hoca şöyle açıklamaktadır: “Her velînin kelâmı başkadır. Her biri kendi makâmına göre konuşur. Her velî yeni bir anlayış getirir. Kendinden önce gelene nasip olmayan bir mânâ ve irfan yolu açar. Ben bunları rahmetullahi aleyh hocamdan öğrendim. Herkes velîyi anlayamaz. Eğer halkın hepsi onun büyüklüğünü kabul etseydi yalan

²⁵⁸ Addas, Claude, İbn Arabî – *Kibrit-i Ahmer’in Peşinde*, Çev. Atilla Ataman, Gelenek Yay., 2003, s. 94.

²⁵⁹ Derman, Münir, *Yazılmamış Sırların İlki, Yazılacak Sırların Sonu*, Cilt V, s. 69.

²⁶⁰ Derman, a.y.

isnat edenlere karşı hayr hâlden alacağı ecri bulunmayacaktı. Şayet hepsi yalancılık isnat etseydi o zaman da tasdik edenlerin tasdiki için Hakk'a şükredemeyecekti."²⁶¹Buna göre nasıl ki; Allah'a giden yollar mahlukâtın nefesi adedince ise her velînin farklı meşrebi olabilmektedir. Allah onları içinde buldukları şartların gereğince konuşmaktadır. Buna rağmen herkes onları anlayamamaktadır.Anlamaları da beklenemez. Bu durumda velî de imtihândadır, muhatapları da imtihânda. Ve herkes kendi imtihânından sorumludur.

Aynı şekilde Eşrefoğlu Rûmî'de evliyâullahı dört kısma ayırır:

1. Evliyâ olduklarını hem kendileri bilir hem halk bilir.
2. Bunların evliyâ olup olmadıklarını ne kendileri bilir ne de halk bilir. Onlara has denir.
3. Bunlar kendilerinin evliyâ olduklarını bilir, fakat halk bilmez, onlar âlimler, abdallar, evtâdlardır.
4. Bunların velî olduklarını halk bilir, kendileri bilmez.

İşte bu sebeplerden dolayı Münir Derman şöyle der: "Hakk Teâlâ'nın kullarını alaya almak ve onlara hor bakmak doğru değildir. Kimde ne olduğunu kim bilebilir".²⁶²

Münir Derman Hoca bâzı velîlerin şathiyat tâbir edilen sözlerine bu açıdan bakmaktadır. Eserlerinde sıkça ve övgüyle bahsettiği Hallâc-ı Mansur'u da böyle değerlendirmektedir. Yani o dönemde karar verip uygulama mevkiinde olanlar onu anlayamamışlardır.

Aslında "şeriat âlimleri Allah'ın isim ve sıfatlarının kapıcılarıdır, velîler ise zâtının kapıcılarıdır."²⁶³ Bu açıdan aralarında anlayış farklarının bulunması doğaldır. Herkes kendi makamına göre anlamakta ve konuşmaktadır. Doğruyu bilen, hüküm sahibi olan sadece Allah'tır.

²⁶¹ Derman, Münir, *Yazılmamış Sırların İlki, Yazılacak Sırların Sonu*, Cilt I, s. 116.

²⁶² Eşrefoğlu, Rumî, *Müzekki'n-nüfûs*, haz. Ahmet Kasım Fidan, Semerkand Yay., İst. 2010, s. 330.

²⁶³ Derman, Münir, *Yazılmamış Sırların İlki, Yazılacak Sırların Sonu*, Cilt I, s. 185.

Son olarak Münir Derman Hoca'nın velî–velâyet hakkındaki görüşlerini biraz da güncel sayılabilecek şu yorumlarıyla bitirebiliriz: “Velîyullah olarak tek bir şahıs vardır. Âyet–i kerîmeyle bildirilmiştir. Rasûlü Ekrem (s.a.v.)'in ceseden dünyadan ayrılması ve nübüvvetin Hz. Fatıma (r.aha)'nın irtihâlinden sonra velâyet makâmına tebdîl edilmesiyle velâyet Hz. Ali (r.a.) Efendimiz'e intikal etmiştir. Bayezıt Bestamî, Bedevî, Dissûkî, Geylanî, Rıfâî, Matlûbî, Muhiddin–i Arabî, Bektaş–ı Velî, Bayram–ı Velî, Şaban–ı Velî bunlar velîdirler. Üftade, Aziz Mahmud Hüdai, Merkez Efendi, Sümbül Efendi, İbrahim Cerrahî bunlar da ermişlerdir. Kendilerinde kerâmet görülür. Celâleddin–i Rûmî, büyük düşünür, şairdir. Taptuk Emre büyük mürşit, yoğurucu. Yunus Emre, ne olduğu meçhul, yoğrulmuş. Bunlar velî değildirler. Hepsinin rûhânîyeti devam etmektedir. Fakat yalnız velâyet Hacı Şaban–ı Velî ile devam etmektedir.”²⁶⁴ “Şaban–ı Velî'den sonra ise velâyet makâmı kimdedir belli değildir. Şaban–ı Velî'ye son demlerinde o zamanın velîleri ve mürîdân sormuşlar; postu kime bırakıyorsunuz? Post sâhibini bulur buyurmuşlardır.”²⁶⁵ Hayâttayken velâyet sahibi olanda tasarruf mevcuttur. Mekân âleminde çekildiği zaman tasarrufu ancak ona kalben râbita kuranlara tesir edebilir.²⁶⁶ Burada Münir Derman Hoca herkesin evliyâ gözüyle baktığı kimselerden bâzılarının gerçekten velî, bâzılarının ise düşünür, şair, mürşid vb. olduğunu söyleyerek aralarına fark koymuştur. Velâyet sahibi olan bir kimsenin hayâttayken etrafında bulunan insanlar üzerinde tasarruf kudretinin bulunduğunu fakat vefâtlarından sonra sadece kendileriyle râbita kuranlara etki edebildiklerini söylemiştir.

Ayrıca Münir Derman Hoca velî, velîyullah ve ehlullah kelimeleri arasında fark olduğunu belirtir ve bu farkı şöyle izah eder. “Velî, Hakk'a yanaşmaya, insanda meknuz olan ulûhiyete kavuşmaya uğraşandır. Velîyullah, hakiki Allah'ın dostudur. Ehlullah ise o mecliste bulunanlardır.”²⁶⁷ Buradan anlaşıldığına göre velîyullah kelime mânâsının ihtivâ ettiği gibi Allah

²⁶⁴ Derman, *a.g.e.*, Cilt III, ss. 158–160.

²⁶⁵ Derman, *a.g.e.*, Cilt III, s. 144.

²⁶⁶ Derman, *a.g.e.*, Cilt III, s. 145.

²⁶⁷ Derman, Münir, *Yazılmamış Sırların İlki, Yazılacak Sırların Sonu*, Cilt III, s. 156–157.

dostudur; velî bu uğurda çalışıp çabalayan, gayret gösteren kişidir. Ehlullah tâbiri ise kalben onlara sevgi duyup, yanlarında bulunanlardır.

2.3.7. Ricâlü'l-Gayb

Tasavvufî düşüncede, âlemi idâre ettikleri kabul edilen velîler topluluğuna bu ad verilir. Gayb adamları, gayb erenleri, ricâlullah, merdân-ı Hudâ, merdân-ı gayb, hükümet-i mânevîye gibi tâbirler bu zümre için kullanılır.”²⁶⁸ “Ricâlü'l-Gayb telakkisine göre; Allah, dünyanın cismanî düzenini sağlamaları için bâzı insanların çeşitli görevler üstlenmesini takdîr ettiği gibi âlemdeki mânevî ve rûhânî düzenin korunması, hayırların temini, kötülüklerin giderilmesinde sevdiği bâzı kullarını görevlendirmiştir. Herkes tarafından kolayca tanınmadıkları veya gizli olan hakîkatlere, sırlara vâkîf olduklarından ricâlül-gayb adı verilen bu seçkin kişilerin arasında bir düzen ve hiyerarşi vardır.”²⁶⁹ “Bu mânevî hükümetin yapısı ve fertleri hakkında cüz’î bâzı görüş farkları olmakla beraber, esasta aynıdır. Şöyle ki; bu hükümetin başında “kutup” vardır. Kutubun sağ ve solunda iki imam vardır. Bunlardan sağdaki melekût âlemini, soldaki de mülk âlemini yönetir. Kutup vefât edince bunlardan soldaki onun yerine geçer. Daha sonra “evtâd” denilen dört velî yer alır. Bunlardan her biri bir yönü idâre eder. Daha sonra “abdâl” veya “ahyar” denilen yedi velî gelir. Bunlarda yedi iklimi idâre ederler. “Nücebâ” denilen kırk velî halka yardım eder. “Nukabâ” denilen üçyüz velî ise insanları denetler ve gözetler.”²⁷⁰

Kutub Arapça; ”Dönen bir şeyin veya tekerleğin merkezinden geçen şiş veya kazık ki, üzerine devir olunur... Küre-i arzın hattı istivâdan en uzak olan iki ucundan bu kürenin döndüğü noktalar... Bir cemaatin maddî veya manevî reis veya muktezası ve her devirde bir tek olarak bulunduğu îtikat edilen velîyullahtır.”²⁷¹

²⁶⁸ Türer, Osman, *Ana Hatlarıyla Tasavvuf Tarihi*, s. 145-146.

²⁶⁹ Komisyon, *T.D.V.İslam Ans.* İst.2008, Cilt XXXV, s.81.

²⁷⁰ Türer, Osman, *Ana Hatlarıyla Tasavvuf Tarihi*, s. 145-146.

²⁷¹ Sami, Şemsettin, *Kamus-ı Türkî*, s.1075.

“Büyük değirmen taşı milin (kutbun) etrafında döndüğü gibi, kâinât denen bu kozmos da idâre bakımından kutbun etrafında döner. Bu yönüyle kutub, manevî derecesi büyük, velî bir kuldur ve âlemin rûhu olarak değerlendirilir. Gavs ise Arapça, yardım etme, imdada yetişme demektir. Bunun yerine kutub da kullanılır. En yüksek manevî makamdır. İlahî isimleri kendine toplayan, Hz. Muhammed (s.a.v.)’in hakîkatine vâsıl olan kişidir. Kutub ile gavsın aynı mı farklı mı kişi oldukları konusu tartışmalıdır.”²⁷²

“Cürcânî’nin ifâdesine göre Kutub, kendisine ilticâ edildiğinde, kendisinden yardım istendiğinde Gavs adıyla anılır. Abdü’l-Kerim Cilî’ye göre ise bütün varlığın çevresinde döndüğü kâmil insan ile kutup aynı kişidir. Kutup, Hz. Muhammed’in (s.a.v.) kendisidir. Bu anlayış sufî düşüncede Muhammed’in hakîkati veya Muhammed’in nûru olarak ifâde edilir.”²⁷³

Kâşânî kutub ile gavsı aynı kişi olarak görür. “Bu şahsın gavs olması hâlinin yardım istemeye imkân vermesine bağlıdır. Yoksa gavs değil kutub olur.”²⁷⁴der.

“Kutb-ul-aktab’lık hizmet-i celilesi, her asırda bir zâtın uhdesine verilir ve o zât, Allahu Subhenehu ve Teâlâ’nın lutfu ile halifetullah olup, iki cihanın tasarrufu bizzat kendisine ihsân buyrulur ve dilediği gibi tasarruf eder. Gavs-ül-a’zam tâbir olunan zât ise, kutb-ul-aktab’a mülâzımdır. Onun da tasarrufu, kudreti varsa da el ve dil uzatmaz ve hiçbir şeye destursuz karışmaz. Kutb-u-ula tâbir olunan zât-ı şerif de, diğer kutupların evveli demektir. Bunlar halk arasında üçler olarak tanınır. Bunlardan başka, yediler ve kırklar tâbir olunan zâtlarda, her biri birer kutup olmakla beraber, Allah Teâlâ’nın ihsânı ile, kutb-ul-aktab’a hizmetçi düşmüşlerdir. Bunların her birisi hâllerine göre birer yere memurdurlar. Kutupların tasarrufları, memur

²⁷² Cebecioğlu, *Tasavvuf Terimleri ve Deyimleri Sözlüğü*, s. 225 ve s. 385.

²⁷³ Şahin, Hasan-Sevim, Seyfullah, *Tasavvuf, İlâhiyat*, Ank. 2002, s. 180.

²⁷⁴ Kâşânî, *Tasavvuf Sözlüğü*, s. 419.

buldukları yerde bizzat bulunmaları demek değildir. Kendisi İstanbul'da bulunur, memuriyeti Hindistan'da olur."²⁷⁵

"Tasarrufu külliyesiyle ekmelen gavsta tecellî eden Allah, o asrın şartları içinde gavsı yarattığı bilcümle mahlukâtın üzerine gözcü ve hâkim kılmıştır. Zira gavs yeryüzünde Hak Teâlâ'nın azâmet-i saltanatı ile donattığı ve her türlü tasarruf etme imkânını bahşettiği kutsî halifesidir. Allah'ın nice evliyâsı Hakk'ın adresi olan gavstan ve bulunduğu makamdan malûmattar dahi değildir."²⁷⁶ Görüldüğü üzere kutup ile gavsın tanımları benzer olmakla birlikte bâzılarına göre bunlar ayrı ayrı kişiler bâzılarına göre aynı kişilerdir. Aynı kişi yaptığı işe göre farklı isimler almaktadır. Bizim tezimizin konusu olan Münir Derman Hoca'ya göre ise kutup ile gavs farklı kişilerdir.

Münir Derman Hoca kutbu şöyle ta'rif eder: "Kutbun lûgat mânâsı değirmenin alt sabit taşında bulunan uzun mihver demiri demektir. Üst taşın deliği ona geçerek taş devir yapar. Rasûlü Ekrem (s.a.v.)'in yeryüzünde halifesi olan zât-ı âli, kavmin ulusu, kutub daima ceseden mevcuttur yani sağdır dünya yüzünde, yerini ancak yediler bilir. Kutub eşyada mutasarrıftır. Hâdimleri kırklardır. Bütün rûhanî emirler kutub makamından çıkar, kutbiyyet Hakk tarafından verilir. Gavs ise nöbet bekleyen vekil mânâsıdır. Kutub makamına bağlıdır. Gavsîyet Resûl-ü Ekrem (s.a.v.) tarafından izinle verilir. Bazen gavsîyyet makamı boş olabilir. O zaman kutub tarafından idare edilir. Gavslar yedilerden seçilir. Gavsdan kutub olmaz. Her büyük velî gavsın kim olduğunu ve yerini bilir."²⁷⁷

Görüldüğü gibi Münir Derman Hoca'ya göre kutub ve gavs farklı makamlardır. Kutub Hakk tarafından verilir, gavs ise Peygamber (s.a.v.) Efendimiz'in izniyle. Kutbun hâdimleri kırklar iken gavsın hâdimleri yedilerdir. Kutub eşyada mutasarrıf iken, gavs kalplerde mutasarrıftır.

---

²⁷⁵ El-Hac, Mehmet Nuri Şemsuddin el-Nakşibendi, *Tam Miftah 'ul-Gulub*, Salah Bilici Kitabevi Yay., s. 47-48.

²⁷⁶ Erbil, Mehmed Faik, *Mir'ât 'ül Hakaik*, İst. 2003, İrfan Yay., s. 351.

²⁷⁷ Derman, Münir, *Yazılmamış Sırların İlki, Yazılacak Sırların Sonu*, Cilt III, s. 163.

Münir Derman Hoca Gavs hakkındaki açıklamalarına aynı yerde biraz daha ayrıntıya girerek şöyle devam etmektedir: “Gavsın sağında Abdürrab makamı vardır. Âlem–i melekûta nazırdır. Solunda Abdülmelik makâmı vardır. Âlem–i mülke nazırdır. Abdürrab makâmından daha efdaldır. Bu iki makâmı intihab eden zâtlar kutub tarafından seçilir. Bir de Abdullah makâmı vardır. Kutbun manevî emrindedir. Buradaki zât bazen hilâfet-i mânevîye bazen hilâfet–i vücûdîye hâlinedir. Yani bu makam bazen manevîdir, bazen de bir zât, bir sultan veya kimsenin gözüne çarpmayan basit gibi görünen mübarek bir zâttir. Gavs ile temas bu zât vasıtasıyla. Tekdir, yeri gizlidir. Bir de Abdülmülk makamında bulunan dünya mülkünde evtâd vardır. Bunlar dört müstesna zâttir. Rûhen Kâbe’de daima müçtemidirler. Bazen de muayyen zaman ve gecelerde buluşurlar. Evtâd’ın yerleri şimalde Abdülmerid, cenupta Abdülkadir, şarkta Abdülhay, garbde Abdülalîm makamlarıdır. Üçler, dörtler (evtad), yediler, kırklar (nüceba), üç yüzler (nükeba), üç binler vardır. Ancak kırklar bugün yedi kişi, yediler ise iki kişi kalmıştır.”²⁷⁸

Münir Derman Hoca’nın kitaplarının genelinden edindiğimiz kanaate göre bunun sebebi de kıyametin yaklaşmış olmasıdır. Nasıl ki Hacerü’l Esvet zamanla yok olacaksa bu kişilerde zamanla kalmayacaktır.

Ric’âl’ül Gayb konusuyla alakalı olarak Münir Derman Hoca yaşadıklarından bâzı şeyleri talebeleriyle paylaşmıştır. Böylece bize bu olayların hayâtın akışı içinde nasıl gerçekleştiğini göstermektedir. Bizde onu daha yakından tanıma imkânı bulmaktayız. O’nun yaşadıklarından biri şöyledir: “Bir gün hocamı ziyârete gitmiştim. On yedi yaşındaydım. Odası tavanında yalnız penceresi olan geniş, yüksek tavanlı idi. Odası çıplak, bir post, birde yerde yatak, testi, leğen, işte o kadar. Çok güzel koku vardı havasında. Kendisi oturmuş, uzun saçları yele gibi omuzlarına sarkıyordu. Gel bakalım dedi. Elini öptüm. Ben artık gidiyorum, mektep bitti dedim. Dua etti, nasihat şeklinde emirler verdi. Ara sıra kendi kendine bir odada kal... Buna âdet edindim, ara sıra bunu yaparım. Tahsil için Fransa’ya gittim.

---

²⁷⁸ Derman, a.g.e. , Cilt III, s. 165.

Aradan beş, altı sene geçti... Bir gün bu nasihat ve emri yapmak için odama girdim. Odamda iki zât gördüm. Birden bire şaşırđım. Nereden girdiler bunlar. Beni görür görmez yürüdüler, duvarın içinde kayboldular. Şaşırđım kaldım, bir kâğıt bıraktılar yere, küçük. Hâlâ saklarım o kâğıdı. Ve hayretim hâlâ devam ediyor. Otuz küsur sene oldu. Son nefesime kadar bu hayret devam edecek. Bu hâdiseden bir sene sonra yurda tatile döndüm. Doğru hocama gittim. Yaşlanmış. Elini öptüm. Bana hâlimi sordu. Ağabeyimi sordu. Gelsin dedi. Ağabeyim o sıralarda Sivas'ta defterdardı. Telgraf çektim, bir hafta sonra geldi. Yanında oturduk. Hocam hastalanmıştı. Yanındaydık. Bize nasihat etti, duâ etti, bizi okşadı. Bir aralık o kâğıt sende mi dedi. Birden bire anlayamadım. Ha, derken parmağını ağızıma uzattı. Sus dedi. Öyle yap... Ağabeyime döndü, Kâzım sen de biliyorsun ya...Bir gün sonra hocamdan ayrıldık, ağladık. Ağabeyime sordum, o kâğıttan sende var mı? Sus kardeşim dedi, eşek kardeşim dedi. Hocam hâlâ bizi bırakmamıştır. Bunalırsak yetişir. Yalnız on beş sene evvel ağabeyim kırk yedi yaşında hocamın yanına gitti. Nûr içinde yatsın. O kâğıttaki yazı şu, size de söyleyim böyle hareket edin. "Vesveseyi bırak... Ne kadar işin ve arzun, dileğın varsa hepsini kazâ ve kadere teslim et. Kendi nasıl dilerse öyle iş gören Allah'a bırak... Ve bekle... Telaşı terk et. İzdırabı, üzüntüyü kaldır. Murat yolu kendi kendine görünür, o yola düşersin. Aç kal, kimseye söyleme. Dertlerini yoksulluklarını, ızdıraplarını söz hâline getirme. Melekler bile duymasın. Derdin olursa Hakk ile konuş, her şeye yeter. Sefâlete düşersen vakur ol. Sabret. Hakk'a bile istek için ellerini kaldırma. Yalnız hamd için kaldır. Allah seni senden iyi bilir, Hakk'da erimek dünyada budur..."²⁷⁹

Burada Münir Derman Hoca'nın liseyi bitirdikten sonra üniversite tahsîli için yurtdışına giderken Hoca'sı Ömer İnan Efendi'yi ziyâretleri anlatılmaktadır. Hocası O'ndan itikafa girmek gibi bir nevî halvet uygulamasını ara ara yapmasını istemiş O da hocasının sözünü tutmuş ve netîcede bâzı bilgiler elde etmiştir.

Yine Münir Derman'ın kendi dilinden başka bir hatırası...

²⁷⁹ Derman, Münir, *Yazılmamış Sırların İlki -Yazılacak Sırların Sonu*, Cilt V, s. 5-6.

“Ben küçüktüm hatırlıyorum. Birinci dünya savaşı başlamak üzereydi. Bir gün hava birden kararmıştı. Doğuda gök kıpkırmızı oldu. Büyük bir kuyruklu yıldız görünmüştü. Bunu herkes dünyaya büyük bir felaket gelecek diye yorumlamıştı. Bu yazı o zamanın çocuk zihninde kalmış bir hakîkati kısa olarak anlatır. Ninem vardı benim. Halı döşeli, sedirli, raflı, duvarında yeşil kadife kılıfı içinde Kur’an asılı odasında seccadesinde otururdu. Yeşil gözlü, beyaz pembe ciltli, başında kar gibi beyaz gül kokan yaşmağı vardı. Daima güzel gözleri yaşlı dua ederdi. Dudakları ötelere bir şey fısıldardı. Rûhunun güzelliği yüzünde şekillenmişti. Kanaât, sabır, merhamet, hoş görme, güler yüz timsali Pembe ninem. Anasının ismi Gül Hatun. Evliyâ kadın derlerdi ona. Eski Gümüşhane’nin Hedre köyünde türbesi vardır. Hedre o zamanlar kırk haneliydi. Bir kış o köyde kalmıştık. Sonra oradan muhacir çıktık. Rus geliyordu. O günden bu güne uzun yıllar geçti. Köyü ceseden ziyâret mümkün ve nasip olmadı. Muhâcir çıktık, kâfile hâlinde yürüyerek Hedre’den. Nerelerden geçtik, hatırlamıyorum... Ankara’ya kadar geldik. Bentderesi denilen semtte küçük bir evde oturduk. Pembe Ninem Ankara’da Hakk’a göçtü. Hacı Bayram-ı Velî türbesi yanındaki mezarlığa defnedildi. Sonraları o mezarlık kaldırıldı. Rahmetli dayım annesi ninemin kabrini toprak ve kemikleriyle aldı. Hedre köyüne götürerek büyük ninesi Evliyâ Kadın’ın yanına defnettirmişti. Dayım o zaman Gümüşhane mebûsuydu.”²⁸⁰

Derman Hoca, kitabının başka bir yerinde başından geçen bir olayı şöyle anlatır. Anlatılan bu olayla onu daha yakından tanıma fırsatı buluruz.

“Günlerden bir yaz günü idi. Kazadan ayrılmış tek başıma kırlarda dolaşıyordum. O mıntıkada çok bulunduğum için beni herkes tanır, hürmet eder ve çok severdi. Ben de onları severdim. Çoban köpekleri bile tanır, kuyruklarını beni gördükleri zaman salları, yanıma gelirlerdi. Birden bire karşıma o mıntıkanın yabancısı olduğu her hareketinden belli yaşlı, beyaz sakallı, başında yeşil bir sarık bir adam çıktı. Bana doğru eğildi. Doktor bey diyerek selam verdi. Sağ omzumu öptü. Ta’rif edilmez güzel bir koku içinde

²⁸⁰ Derman, Münir, *Yazılmamış Sırların İlki -Yazılacak Sırların Sonu* , Cilt I , s. 220.

yıkanmış gibi kokuyor. Gözleri siyah zeytin gibi parlak, insanın görmediği yerleri gören bir bakışı ve insana huzûr veren bir tavrı vardı. Oğlum doktor bey, yolumu şaşırıdım. Bana (D. D.) köyü yolunu gösterir misin; dedi. Bu köy bulunduğumuz yerden azami bir buçuk kilometre yokuştaydı. Ben sizi oraya kadar götürürüm dedim, yürümeye başladık. Havanın güzelliğinden, tarlaların bereketinden, göğün maviliğinden bahsediyordu. On dakika ancak yürümüştük. Etrafıma baktım, bulunduğumuz mıntıka değişmişti. Belli etmeden hayret içinde kaldım. Karış karış bildiğim bu yerler, tanımadığım bambaşka bir mıntıkaydı. Gök aynı, güneş aynı, ihtiyar aynı, ben aynıyım. Fakat mekân ve yer o yer değildi. İcimden annemden öğrendiğim yardım ve istimdat âyetlerini okumaya başladım. Korkmuştum fakat bunu belli etmiyordum. Birden bire; Oğlum doktor bey, merak etme, hayret etme, korkma... Ben zâten senin bu hâllerini senden gidermek, korkunu kaldırmak için vazifeliyim dedi. İsmi söyledi. Söylememe izin vermedi. Mekânı bildirdi, ta'rif ve isimlendirmeme müsâde etmedi. Nereye götüreceğini anlattı, kimseye bildirmeme emân vermedi. Tepeyi aştık, tatlı bir meyille yeşil bir vadiye doğru iniyorduk. Bir göl kenarına geldik. Göl uzun, bir kilometre kadar, dar ve suyu tatlıydı. Gölü nasıl oldu bilmiyorum, yürüyerek su üzerinde geçtik. Hayret içindeydim, ayaklarım suya batmıyordu. Su üstünde iz bırakmıyordu. Tatlı bir huzûr içindeydim. Karşı sahile çıktık, biraz gittik, kesif yemyeşil ağaçlık bir yere dâhil olduk. Orada yüzlerce kişi oturmuş, beni götüren zâtın aynısı gibi zâtlar. Bana ikram ettiler. Oradakileri anlatmama izin verilmedi. Oradakileri anlatmama izin verilmedi. Gördüklerimi söylememek için yemin ettirdiler. Bana ben sormadan birçok şeyler öğrettiler. Öğrettiklerini değil de anlattıklarını bende bu yazılarımla anlatacağım. Bunda hilaf yoktur, hepsi hakîkattir. Suyu tatlı gölün öte tarafındaki meclisten ve yerden ayrıldıktan sonra gölü bana aynı zât geçirtti. Yokuşu çıktık. Tanımadığım o mekânda, geldiğimiz yerleri aynen görerek yürüdük. İhtiyar durdu, oğlum artık ayrılacağız dedi. Sen uzun senelerden beri mideni boş bıraktın. Buna da sebep midendeki hastalığıdır. Bir de çocukluğundan beri aldığın terbiye ve teneffüs ettiğin temiz havanın şükrüne bağlı olman ve bunu hiç unutmamandır. Mideyi boş bırakmak, hikmet ve manevî âlem hazînelerinin kilididir. Bâtın gönül pınarları açlık ve oruç bereketiyle fışkırır. Bununla

herkesin aynada gördüklerinin daha fazlasını bir tuğla parçasında görebilirsin. Biraz evvel meclislerine götürdüğüm yerlerde gördüklerin –birisi müstesnâ– yük çeken develer gibidirler. Ağır yükleri çekmiş, çok sıkıntılı yollar çiğnemişlerdir. Sayısız konaklar ve merhaleler aşmışlardır. Ağır yükün altında adım atmış, az yemiş zayıflamışlardır. Bugün Ramazandır. Sen oruç tutuyorsun. Gördüğün yerde sana ikrâm ettiler, yemedin, yanına aldın. Akşam onunla iftar edersin. Gözlerimi öptü, göğsümü mesh etti. Tekrar sağ omzumdan öptü. Arkana bakmadan yürü oğlum, diyerek benden ayrıldı. Ben yürümeye başladım, küçük bir yokuş çıkıyordum, tepeye vardım... Ortalık kararıyordu, saatime baktım akşama kırk beş dakika vardı. Semti meçhule doğru yürüyordum... Tekrar saatime baktım, iftara on beş dakika vardı. Yorulmuştum da. Yolun sağ tarafına oturdum. Biraz dinleneyim ve ne yapacağımı da şaşırılmışım... Yoluma devam ettim, iftar olmuştu. Allah'ı anarak ikram ettikleri gıdalarla iftar ettim. İçime bir ferahlık, vücuduma bir şey yayılır gibi oldu. Ta'rif edemiyorum. Biraz sonra tanımadığım mekân değişmeye ve tanınmaya başladı. Kasabaya yaklaştım. Eve geldim, ailem ve annem neredeydin dediler. Merak etmişler, biraz kırlarda dolaşıyordum dedim. Sedire uzandım, bana dokunmadılar. Annem alnımı okşuyor, ailem ayakucumdaydı. Sahur oldu, dediler. Bu hakiki macerayı anneme ve aileme anlattım, ailem hayret etti, annem güldü. Şimdi o hâdiseyi ve orada bana anlatılanları anlatacağım. Bu anlatmada sizi adeta sisli bir hava içinde gezdireceğim. Çünkü buna mecburum ve böyle kapalı anlatmaya da söz vermişim."²⁸¹

Burada Münir Derman Hoca'nın ricâlü'l-gayb ile tanışmasının ve orada yaşadıklarının ayrıntısını görmekteyiz. Melek Hoca sohbet ve konuşmalarında hep onlardan öğrendiklerinden bahsetmektedir. Ama onlara verdiği sözden dolayı araya hep sır perdesini koymaktadır. Böylece neden hep kapalı ifâdeler kullandığını anlatmaktadır. Bu bilgileri öğrenmek istiyorsan sen de çalış, kafa yor, insan olmaya gayret et demektedir.

---

²⁸¹ Derman, Münir, *Yazılmamış Sırların İlki -Yazılacak Sırların Sonu*, Cilt II, s. 11.

Sonra Münir Hoca, bir diğerk kitabında, başından geçen bu olayla alakalı başka şeylerden de bahsederek bize kendisini biraz daha açıyor.

“O hâdiseden sonra yaş her türlü meyve yiyemedim. Yemek arzuluyordum fakat boğazımda kalıyor, bin müşkülâtla yutsam, kusma hissi geliyor, çıkarıyorum. Meyve suları da aynı hâli yapıyor... O hâdisede bana bir takım meyveler ikram ettiler. Onları yedikten sonra bu hâl tecelli etti. Her gün yıkanmam emir olundu. Az yemem, çok su içmem emir olundu. Az uyumam emir olundu. Bu emirler hiç güçlük çekmeden, ben arzu etmeden husûl buldular. Ayda iki gece bilmediğim meçhul diyarlara dâvet ile götürüldüm. Orada rağbet ve i'tibâr ederler bana. Bütün müşküller halloldu bana... Celâl köşesinden daima Settâr sıfatının altından bağırarak emir olundu bana... Mürşitlik rütbesi verildi. Mürîd gönderirler bana...Eteğime yapışanlara Celâl köşesinden hırpalamak emrolundu bana. Talibin tahammülünü ölçmek emrolundu bana... Gayb ricâlin gördüm, selâm ettiler bana. Edep içinde divan durdular. Kulağıma fethiye selâtin okudular. Kırklar sonra söylediler bana. Üçler, yediler, sonra dörtler buz gibi su ikram ettiler bana. Üçün, yedinin, dördün yadigâridir çok su içmek bana. Su içmekle kanım içre hücrem zikrini guslederim. Bu gusûl farz oldu bana...Deryâ içre düşüverdim, damla idim umman oldum, derdim gidip DERMAN oldum. Kırklar sofrasında bulundum. Bunlardan üç kişi ile hâlen haftada bir gece buluşurum. Kırklardan mısın diye bana sorma. Ben o üç ile dört yaparım. Hiç ile kırk oluruz. Hem kırk'ız, hem dört'üz, hem hiçiz biz. Elini tuttuğumuzu içimize alırız hemen kırk oluruz ve iki görünürüz. Ondan sonra ister görünür, ister görünmeyiz biz. Gündüz cismanî gece rûhanî işlerimizle meşgûlüz biz. Bizi görürler, bulamazlar, zira gaflet ve şüphe bulutlarıyla örtülüyüz biz. Vazifemiz çok ağırdır... Âfatları bahane ile biz önleriz. Bizi bazen velî, bazen meczup, bazen zındık görürler. Bu hâl bizim sükûn ve huzûrumuzu bozmamak için Allah'ın bir vergisidir. On üç senedir kırklarımdım. Kırkların yedinci en genciyim. Türkiye'de üç kişi vardır kırklardan... Üç Suriye, Üç Mısır, Dört Irak, Yedi Medine, Altı Mekke, Bir Güney Afrika, Bir Güney Amerika, dört tanesinin de yeri söylenemez. Bunların yerleri icabında derhal değişir. Hâli hazırda göre

söylüyoruz.”²⁸²Ki söylediği tarih 1955... Münir Derman Hoca'nın kitabının bu bölümünden anlaşıldığına göre insan kendi gayreti ile bâzı aşamaları geçtikten sonra, aynı hâli muhafaza etmek şartıyla bâzı aşamaları da sırf Allah'ın lutfu ile kat'etmektedir. Tohumu zamanında ekip bakımını da iyi yapan mahsulü ummadığı bollukta alabilmektedir. Aynı zamanda burada Melek Hoca'nın celâlli yapısının ona verilen görev gereği olduğunu okumaktayız. Melek Hoca kendini tanıtırken “...Ağzında bal taşıyan arının iğnesi de vardır..” der. ²⁸³Kendisini bal yapan arıya benzetmekte, unutmayın arının iğnesi de vardır demektedir. Bal yemek isteyen arının sokmasına aldırmamalıdır.

2.4. Kalbî ve Vicdanî Kavramlar

2.4.1. Havf

“Arapçada bir şeyden korkmak, kaygılanmak, endişe etmek, uyanık halde bulunmak, ihtiyatlı olmak, bilmek, gürültü, savaş, kıtal gibi mânâlara gelir.”²⁸⁴

“Tasavvuf terminolojisinde korkuyu ifâde etmek için çeşitli terimler kullanılmaktadır. Korkunun değişik hâllerini yansıtan bu terimler, havf, kabz, heybet, haşyet, rehbet, iclâl, işfak, vera ve takvâ olarak sıralanabilir. Bu terimlerin Kur'an ve hadislerde havf ile aynı mânâda kullanıldıkları gibi ona yakın fakat farklı psikolojik hâlleri de yansıtan anlamda kullanıldıkları görülmektedir. Havf korkunun en düşük hâlini ifâde eder.”²⁸⁵Burada açıklandığı üzere korkunun sebep ve sonuçları i'tibâriyle değişik durumları söz konusudur. Genel olarak birbirine yakın anlamda olmasına rağmen aralarında ufak farklar vardır.

---

²⁸² Derman, Münir, *Yazılmamış Sırların İlki -Yazılacak Sırların Sonu*, Cilt V, s. 9.

²⁸³ Derman, a.g.e. , Cilt I, s. 19.

²⁸⁴ İbn Manzur, *Lisan* Cilt IX, ss.99-100.

²⁸⁵ Bardakçı, Mehmet Necmettin, *Sosyo Kültürel Hayatta Tasavvuf*, Fakülte Kitapevi, Isparta 2000, s. 88-89.

“Bir kısım sofiler havfı; biri heybet, biri haşyet olmak üzere ikiye ayırmışlardır. Her ikisi de korku ve saygı düşüncesinden kaynaklanmasına rağmen, bunlardan heybet daha ziyâde “fırar” haşyet ise “ilticâ” mahreklidir. Haşyet sahibi her lahzâ ayrı bir mülâhazâ O’na ilticâ etme vesileleri araştırır.”²⁸⁶

“Kur’an’da Allah korkusu üzerinde önemle durulmuştur. Kolluk kuvvetlerinin ve toplum kontrolünün bulunmadığı yerlerde insanı kötülük ve haksızlık yapmaktan alıkoyan bu korkudur. Zira Allah her şeyi bilir, işitir, görür ve âhirette de bunun hesabını sorar. “İhsan nedir” sorusuna Hz. Peygamber, “ Allah’tan O’nu görüyormuş gibi korkmandır, sen O’nu görmesende O seni görmektedir.” Diye cevap vermiştir.(Müslim, İman, 7)”²⁸⁷

“Ebu Talib el-Mekkî havfı ilim makamlarından bir hâldir diye ta’rif eder. Allah Teâlâ korku ehli için müminlere dağıtarak verdiklerini birleştirmiştir. O’nun dağıtarak verdiği nîmetler hidâyet, rahmet, ilim ve rızâdır. Korku günahların çokluğundan dolayı değil ancak kalp duruluğu ve Allah Teâlâ’yı aşırı ta’zimin sonucudur. Sehl (r.a.) şöyle demiştir: Korku cehâlete girdiği zaman onu ilme çağırır, ilme girdiğinde onu zühde çağırır, amellere girdiğinde ise onları ihlâsa çağırır.”²⁸⁸ Bütün iyilikler korkuyla kıvam bulmaktadır. Allah korkusu neye karışırsa onu güzelleştirmektedir. Havf sahibine Allah nimetlerini topluca vermektedir.

“Korkan ağlayıp gözlerini silen değil, belki ceza çekeceğini bilip kötülüğü terk edendir. Korkunun en az derecesi kişiyi mahzurlu şeylerden men etmektir.”²⁸⁹ Bâzı günahları küçük görüp onları işlemekten çekinmeyen birinde Allah korkusu yok demektir. Zerre miktar bulunan Allah korkusu kişiyi mahzurlu şeylerden uzak tutar.

---

²⁸⁶ Gülen, Fethullah, *Kalbin Zümrüt Tepeleri*, Nil Yay., İzmir 2009, Cilt I, s.61.

²⁸⁷ Komisyon, *Temel Esaslar*, D.İ.B. Yay., Ankara, 2008, s.367.

²⁸⁸ Ebu Talip el-Mekkî, *Kut’ul-Kulub*, Cilt II, ss. 305–336.

²⁸⁹ Gazalî, *Mihâcü’l-Âbidin, Cennete Doğru*, ss. 268–270.

“Sufilerin dikkat çektiği bir nokta da havfın ifrat ve tefritinden sakınmaktır. Kemal derecesine ulaşan ve vuslatı gerçekleştiren Allah dostları gelecekle ilgili endişeleri kalmadığı için havf ve recâ ile meşgûl olmazlar. Zirâ gerçek hedef Allah’ın sevgisi ve rızâsını kazanmaktır; korku bu yolda kullanılan bir âlettir.”²⁹⁰

“Korku, kalpte bir hâkimdir. Onu aydınlatır ve bilmediği şeyleri açıklar, tefsir eder. Hakk’tan korkanın korkusu arttıkça kalbi ona korkuyu unutmayı öğretir, onu Hakk’a yakınlaştırır.”²⁹¹ Havf konusunda bu farklı ta’riflerin sebebi, havfın insan psikolojisinde meydana getirdiği farklı hâllerdir. Ateşe karşı olan korkumuz, ateşle ilk karşılaştığımızda ani bir refleksle geri çekilmemize sebep oluyorsa, Allah korkusu da günahattan bizi aynı hızla geri çekebilmelidir.

Münir Derman Hoca da havfı bu açıdan izah etmektedir. “Korku, bütün canlılarda hâdise, ses ve düşüncenin rûhta husûle getirdiği bir reflekstir. İlk defa idrâk edilince vücutta kimyasal, fiziki değişikliklere sebep olur. Korkunun nüvesinde ölüm endişesi gizlidir. Havf ise herhangi bir mesûliyetin vereceği, manevî endişenin doğurduğu korkudur. Manevî bir sevginin endişesinden menşeyini alır. Mesuliyet hissinden doğar.”²⁹² Kanaatimizce Münir Derman Hoca sorumluluklarının bilincinde olan insan, sevdiğinin sevgisini kaybetmek istemeyen kişi havf hâlini yaşar, demektedir. Ya da o kişinin hissettiği duygunun adıdır havf. Sevenin sevdiğinin gözünün içine baktığı gibi tüm varlığı ile Allah’ın emrine âmâde olmasıdır.

2.4.2. Haşyet

“Haşyet, korkmak mânâsında Arapça bir kelimedir.”²⁹³ Peki islamda korkmak neden önemlidir veya gereklidir. “Allah Teâlâ birçok kendisinden korkmamızı ihtar etmektedir. “Sakın onlardan kormayın yalnız Ben’den

²⁹⁰ Komisyon, *T.D.V. İslam Ans.*, İst.1997, Cilt XVI, s.531.

²⁹¹ Velioğlu, Tarık, *Kalbin Nuru*, Hayy Kitap, İstanbul 2009, s. 41.

²⁹² Derman, Münir, *Yazılmamış Sırların İlki -Yazılacak Sırların Sonu*, Cilt III, s. 43.

²⁹³ Sami,Şemsettin, *Kamus-ı Türkî*, s.970.

korkun”(Bakara 2/150), “Eğer îmân etmiş kimseler iseniz onlardan korkmayın, Ben’den korkun.”(Âl-i İmran,3 /175), “Kullar içinde ancak Âlimler Allah’tan korkar.”(Fâtır, 35/28) Böylece bizi istikâmet üzere tutmayı istemektedir. Ancak Allah korkusu insanı asla korkak ve pısrık yapmaz. Bu korkunun en önemli özelliği kişiyi kötülük yapmaktan caydırması, hayırlı işler yapmaya özendirmesidir. Aynı zamanda cesaretin de kaynağıdır.”²⁹⁴

“İstikbalde hoşla gitmeyecek bir şeyin beklentisinden kaynaklanan kalb üzüntüsü. Bu bazen kuldun ortaya çıkan günahlar sebebiyle olabilir. Bazen de Allah’ı bilmekten ve O’nun heybetinden olabilir.”²⁹⁵Haşyet duygusu bâzı kişilerde günah işledikten sonra oluşan hâli ifâde etmektedir. Bu da gerekli bir durum olmakla birlikte, arzulanan bunun daha ötesidir. Bu durum şu cümlelerde ifâdesini bulmaktadır:

“Avâmın haşyeti günahlardan, peygamberlerin ve âlimlerin haşyeti Allah’ın azametinden kaynaklanır. Haşyet havfdan daha özel olup, ma’rifetle birlikte bulunan, Allah’ı bilenlere mahsus bir korkudur.”²⁹⁶Havf ve haşyetin arasındaki fark “ bilmek” üzerinde yoğunlaşmaktadır. Bilgi insanı daha donanımlı hâle getirmekte, neden ve nasıl korkulması ya da korkulmaması gerektiğini öğretmektedir. Bu bilginin ne olduğu ise şöyle açıklanmıştır:

“Haşyet, özel bir korkudur ki sadece amellerin netîcelerini ve Hakk’ın kendisine varlık verdiğini bilen kimsede meydana gelebilir. Haşyetin huşu sahibindeki netîcesi, sahibinin, semeresi ortaya çıkıp kendisine ulaştığında memnun ve râzı olmayacağı bütün fiillerden sarf-ı nazar etmesidir. Havf te ise bütün fiilleri ve netîcelerini bilmek şartı yoktur.”²⁹⁷

“Cenab-ı Hakk kendisinden korkup, emirlerine itaat eden kullarına hiç ummadıkları yerlerden rızıklar nasip eder. Sıkamaz. Her korkularından emin kılar. Dünya ve âhirette rahat ederler. Allah Teâlâ’dan korkmak için O’nu

²⁹⁴ Komisyon, *İslama Giriş, Temel Esaslar*, DİB Yay., Ankara 2008, s.368.

²⁹⁵ Cebecioğlu, *Tasavvuf Terimleri ve Deyimleri Sözlüğü*, s. 255.

²⁹⁶ Bardakçı, Mehmet Necmettin, *Sosyo Kültürel Hayatta Tasavvuf*, ss. 88–89.

²⁹⁷ Konevi, Sadrettin, *İlahi Nefhalar*, İz Yayıncılık, Terc. Ekrem Demirli, İstanbul 2002, s. 224.

bilmek lazımdır. O'nu bilmek ise gönderdiği kitabı okuyup öğrenmekle olur.”²⁹⁸ Allah'ın emirlerini bilip ona göre yaşayan insan sıkılıp, bunalmaz, darda kalmaz denmektedir. — Aslında islamî hayât bir bütündür, tektir. Biz bunları aklımıza yakınlaştırmak için çeşitli ta'riflerle bölüp çoğaltıyoruz.— Böyle biri zâten her hâline ya sabreder, ya şükreder ve yoluna devam eder. O halde kalıp kafasını boş şeylere yormaz.

Münir Derman Hoca da havf ile haşyet arasında çok büyük fark olduğunu söyler. Ancak bu farkı net bir şekilde bize açıklamaz. Ona göre, “ta'zim ile karışık korkuya haşyet ismi verilir. Bu korku Allah'ın rızâsına muhalif bir şey yapmaktan, ahenk kânununun dışına çıkmaktan duyulan korkudur. Ona göre bu ahenge uymak ise rızâdır.”²⁹⁹

O'nun bu sözlerinden anladığımıza göre Allah Teâlâ bu kâinâta bir düzen koymuştur. Sünnetullah dediğimiz bu kânunlara bütün yaratılmışlar uymaktadır. İnsan da bu kâinâtın bir parçası olarak kendi payına düşen işleri yapmak zorundadır. Bu ahenge uymadığı takdirde başına gelebileceklerden korkması gerekir. İşte haşyet bu düzenin dışına çıkmaktan korkanların hissettiği duygudur. Bu ahenge uygun yaşayanlar ise rızâyâ ulaşırlar.

2.4.3. Kabz–Bast

“**Kabz** lügatte elle tutma, kavrama, daralma, kapanma, darlık çekme, sıkıntılı olmak, tutulmak, rûhun dertli olması, üzüntülü olmak, elemli ve endişeli bir halde olmak ve ölüm gibi mânâlara gelir. **Bast** ise neşe, sevinç, keyif, niyaz, yalvarmak, gönlü şen olmak, zihni açık olmak, rahat ve huzûr hâlinde olmak demektir.”³⁰⁰

“Daraltan da genişleten de Allah'tır ve O'na döndürüleceksiniz”³⁰¹ Âyeti sufiler tarafından kabz ve bast'la ilgili olarak ele alınmaktadır.

²⁹⁸ Kotku, Mehmet Zahit, *Cennet Yolları*, s. 78.

²⁹⁹ Derman, Münir, *Yazılmamış Sırların İlki -Yazılacak Sırların Sonu*, Cilt V, s. 115.

³⁰⁰ İbn Manzur, *Lisan*, Cilt VII, ss.213-216.

³⁰¹ Bakara,2/245.

“Ârifin kabzı müptedînin havfi durumunda, ârifin bastı müptedînin recâsı durumundadır. Havf ve recâ sâhibini geleceğe bağlamış iken kabz ve bast sahibi vaktini gözetler. O anda geleni alır, vaktinin oğludur. Kabzın sahibi için en uygun olan şey, o vakit geçinceye kadar teslimdir.”³⁰² Tasavvufta vaktin oğlu olmak önemli olduğu için geleceği düşünerek kendini yormak değil, o an neyi gerektiriyorsa o şekilde hareket etmek gereklidir. Kabz hâli ise insanı sıkı, daraltan bir durum olduğundan yapılması gereken en doğru şey teslim olmaktır. Çünkü o hâl kalıcı değildir. Bu durum şöyle de ifâde edilmiştir: “Kabz ve bast hâlleri diğer manevî hâller gibi geçicidir. Suffiler bu tür hâlleri kaynağı, sebebi, ortaya çıkış şartları bakımından çeşitli sınıflara ayırmışlardır. Havf ve recâ, heybet ve üns hâlleri de kabz ve “bast”a benzer. Havf ve recâ hâlinde bulunan sâlikin gönlünde gelecek zaman, kabz ve bast hâlinde bulunan sâlikin gönlünde ise şimdiki zaman vardır. Sâlik bu anlamda ibnü'l-vakt'tir. Bir uyarı veya kınamaya işaret eden vârit kalpte mutlaka bir kabz hâli, ilâhî yakınlığa ve lutfâ yönelmeye işaret eden vârit ise bast hâli doğurur.”³⁰³

“İnsan karakteri ile kabz-u bast arasında bir alaka olabilir. Bâzı rûhlar kabza daha yakındırlar. Bâzı hassas insanlar mazhar olduğu bast karşısında bile “ Ben ne yaptım ki böyle bir mükâfat verildi?” derler; bast bile onlar için sıkıntı kaynağı olur. Böyleleri, değişik hâdiseler karşısında da derin bir duyarlılığa sahiptir. Dışta cereyan eden hâdiseler onda fırtınalara sebep olur. Hatta onun fizikî yapısına tesir eder. Bacağı ağrır, boynu ağrır, dişi ağrır...”³⁰⁴ Buradan anladığımızı göre insanoğlu yaratılış icâbı dış çevreden etkilenmekte aynı zamanda kendisi de çevresini etkilemektedir. Bâzı insanları ise etrafındaki olaylar aşırı etkilemekte, rûh dünyaları da bundan payını almaktadır. Dünyanın herhangi bir yerindeki insanların başına gelen musîbetlerden dolayı onun bedeninde çeşitli rahatsızlıklar görülebilmektedir. Bu da bir nev'i kabz hâlidir. İnsan psikolojisindeki farklılıklar yaşanan durumu isimlendirme konusunda da farklılıklara sebep olmaktadır. Uzaktan

³⁰² Ateş, Süleyman, *İslâm Tasavvufu*, Elif Matbaacılık, Ankara 1972, s. 58.

³⁰³ Komisyon, *T.D.V. İslam Ansiklopedisi*, Cilt 24, İstanbul 2001, s. 45.

³⁰⁴ Gülen, Fethullah, *Kırık Testi*, Zaman Kitap, İst. 2002. , s. 71-72.

bakana bast yaşanması muhtemel hâller onda kabz durumuna yol açmaktadır. Kabz gelip geçici bir hâl olmakla birlikte yine de insan hayâtı boyunca yaşanan bir durumdur. Ne zamana kadar süreceği sorusu ise şöyle cevaplanmıştır: “Kabz insanın cennete ilk adımını atacağı âna kadar kendine eşlik eden makamlardan biridir. Burada kabz ortadan kalkar ve bir daha asla kendisiyle nitelenmez.”³⁰⁵Dünya hayâtı sıkıntıdan hâlî değildir. Cennette ise bu durum düşünülemez. O halde kabz hâli sadece dünya hayâtı için geçerlidir.

Münir Derman’a göre “bütün manevî hâller saklanmalıdır. Hatta Allah dostu bunları saklamaya mecburdur. O saklanması lâzım gelen bu tür şeylere kabz der. Kaderle hareket edilince de bast der. Bast serbest hâldir. Kerâmet saklanmak zorundadır, kader de ise saklanacak bir şey yoktur. Olacak iş kendiliğinden olur diyerek bu konudaki düşüncesini belirtmiştir.”³⁰⁶Yani Allah dilerse Dost’unun hâllerini zâhir eder. Ancak bir Allah dostunun yaşadığı manevî hâlleri izhar etmesi uygun değildir. Melek Hoca’ya göre velîlerin kendilerinden sudûr eden keramet gibi diğer bütün manevî hâlleri kabzalarında tutmaları gerekir. İşlerin sonunu ancak Allah bilir. İyi görünenin sonu iyi olmayabilir.

2.4.4. Huzûr

“Arapça hazır olma, mevcut bulunma, rahat, asayiş anlamında bir kelimedir.”³⁰⁷ “Tasavvufî eserlerde gaybet ve huzûr genellikle birarada kullanılmıştır. “Hazır bulunmak, rahat olmak; yüce makâm” anlamlarındaki huzûr genel olarak gaybet hâlinin sona ermesiyle birlikte başlayan uyanıklık durumunu ifâde eder.”³⁰⁸ Huzûrun zıddı gâip olmaktır. Halktan gâip olan Hakk ile Hakk’dan gâip olan da halk ile huzûra erer.³⁰⁹

³⁰⁵ İbn Arabî, *Fütûhat-ı Mekkiyye*, (Çev. Ekrem Demirli), Litera Yay., İst. 2008, Cilt 9, s. 279.

³⁰⁶ Derman, Münir, *Yazılmamış Sırların İlki -Yazılacak Sırların Sonu*, Cilt IV, s. 250.

³⁰⁷ Sami, Şemsettin, *Kamus-ı Türkî*, s.551.

³⁰⁸ Komisyon, *T.D.V. İslam Ans.*, İst.1996, Cilt XIII,s.409.

³⁰⁹ Cebecioğlu, *Tasavvuf Terimleri ve Deyimleri Sözlüğü*, s. 287.

“İstilahta huzûr kişinin Hakk ile hazır olmasını ifâde eder. yani halktan uzaklaşmak, Hakk’ı anmak ve kalbin bu anma ile dolmasıdır. Kişi halktan uzaklaştığı nispette Hakk’ın huzûrunda bulunur”.³¹⁰

Huzûr, Allah’ın huzûrudur. Vecd ve istiğrak kemâl hâline geldi mi; derviş huzûr denizine yükseliyor; varlığı mutlak huzûr kaplıyor. Vecd içinde başlayan fırtınanın feryatları, huzûrda tam sükûna kavuşur. Huzûrda fırtına durur, aşk devam eder. Ancak damarlara siner. Engel olan çokluk ortadan kalkar. Murat olan vuslat hâsıl olur. Huzûr, göze muhtaç olmadan görmedir; uzuvlardan müstağni bir yaşayıştır.”³¹¹ Buradan anladığımızı göre huzûrdan önceki vecd hâline dalgalarla boğuşmaya, ardından gelen huzûru ise dalgalara teslim olmaya benzetmiş. Denizden ayrı var olmaya çalışmak yerine denizle bir olmayı kabullenmektir huzûr. Buradaki irâdeyi ortadan kaldırıp teslim olma durumu şöyle de ifâde edilmiştir.

“Huzûr, perdelerin aralanmasını ve böylece kulun keşfe ulaşmasını sağlar. Gaybetin netîcesi ve faydası huzûrdur. Huzûrsuz gaybet cinnettir. Eşyaya karşı irâdesi ve arzusu olana huzûrdaki şahıs denilemez.”³¹²

Melek Hoca’nın huzûr tanımı da böyledir. O’na göre de “huzûr, cemâlde erimektir. Yoksa rahatlık demek değildir. Bu yanlış anlayıştır. Huzûr bir büyüğün önü de değildir. Huzûrun rûhanî mânâsı erimek, o şeye karışıp ortadan kaybolmaktır. Şekerin sütte erimesi huzûrdur. Eriyen huzûra kavuşmuştur aslında. İnsan huzûra ermek için, çabuk erimek için Rahîm ve Şefîk isimli şeker olmalıdır.”³¹³

Huzûrun ona göre çok tatlı ve rahatlık veren bir anlamı vardır. Bu biraz da anlayış ve anlatış farkıdır. Dünyada ancak çok merhametli ve müşfik olan kişiler huzûra erebilirler. Dünyaya karşı arzu ve istek içinde olanlar huzûr

---

³¹⁰ Altıntaş, *Tasavvuf Tarihi*, s. 158.

³¹¹ Topçu, Nurettin, *İslam ve İnsan, Mevlana ve Tasavvuf*, Dergah Yay. , İst. 1998, s. 137-138.

³¹² Gökcan, M. Mansur, *Temel Ahlâkî Prensipleriyle Tasavvuf*, Nobel Kitabevi, s. 207.

³¹³ Derman, Münir, *Allah Dostu Der ki*, s. 124.

meltemini hissedemezler. Bu arzu ve istekte ömürleri boyunca ısrar içinde olanlar ise gerçeklerden uzaklaşır ve cinnet kaçınılmaz olur.

Münir Derman'a göre "Her perde Rahîm ve Şefîk esmâlarıyla açılır. Her makama bu hasletle çıkılır. Rahîm ve Şefîk esmâlarını hastalanacak derecede kendine mal etmek lazımdır. O zaman doktor ayağına gelecektir. Hakiki Rahîm ve Şefîk olan insan için mertebe, makam yoktur. O kendisi bir makamdır. Suyun içinde eriyenin makamı olur mu? O hep sudur. Su azîzdir, eriyeni de azîz eder."³¹⁴ Anladığımızı göre huzûr Allah'ın Cemâl isminde erimektir. Ancak eriyecek nesne olmak önemlidir. Huzûr denizinde eriyen yegâne şey Rahîm ve Şefîk esmâlarıdır. Yani bu esmâları tam temsil etme, her durumda canını acıtsa bile Rahîm ve Şefîk olmaya gayret etmektir. İşte o zaman huzûra erer insan...

2.5. Ma'rifet Ve Bilgi Kavramları

2.5.1. Ma'rifet

"Ma'rifet sözlükte sezgi, iç tecrübe, hissetme ve yaşama yoluyla peş peşe oluşarak idrâk etme, anlama, kavrama, bilme, hakîkate vâkıf olma, görüp yaşayıp tadarak elde edilen bilgi olarak ta'rif edilir."³¹⁵

"İlk dönemlerden i'tibâren sûfîler, sûfî olmayan âlimlerin ulaştıkları bilgilerden farklı ve kendilerine has bir bilgiye sahip olduklarına inanmışlar, bu bilgiyi ma'rifet, irfan, yakîn gibi yine kendilerine has terimlerle ifâde etmişlerdir. Ma'rifet Allah-insan ve âlemle ilgili kapsamlı bir bilgi olmakla beraber tasavvufta esas olan "ma'rifetullah" denen özel bilgidir. Âlem ve nefis hakkındaki ma'rifet ise Allah'ı tanımanın aracı olması bakımından değerlidir."³¹⁶

³¹⁴ Derman, Münir, *Allah Dostu Der ki*, s. 124-125.

³¹⁵ İbn Manzur, *Lisan*, Cilt IX, ss.236-242.

³¹⁶ Komisyon, *T.D.V. İslam Ans.*, Ankara 2003, Cilt XXVIII, ss. 54-55.

“Şeriat, meyve veren bir ağaç; tarîkat, o ağacın kendisi ve boyu; ma’rifet ise onun meyvesi ve özüdür.”³¹⁷Buradan Allah’ın insanlara gönderdiği şeriatle ulaştırmak istediği asıl şeyin ma’rifet olduğu anlaşılıyor. Asıl gâye ma’rifeti elde etmektir. Kâşânî şöyle ifâde etmiştir:

“Ma’rifet; kulun kendi hakîkatini ihâta etmesi, leh ve aleyhindeki şeyleri bilmesidir; Hz. Peygamber (s.a.v.)’in “Kendini bilen Rabbini bilir” hadisiyle işaret ettiği şey ma’rifettir. Bu ise önce İslâm, ardından îmân, sonra da ihsân makâmına hakkını vermekle gerçekleşir” der.”³¹⁸

Kuşeyrî’nin ma’rifet tanımı da önce Allah’ın tam olarak tanınmasını sonra da O’nun bizi her an gördüğü bilinciyle hareket edilmesini gerektirir.

Kuşeyrî ma’rifet sıfatına sahip olan kişiyi şöyle tanımlamıştır: “O, Allah’ı isim ve sıfatlarıyla tanır. Bütün işlerinde Allah’a karşı samîmi ve sâdıktır. Kötü ahlâklardan temizlenmiş ve âfetlerden uzak kalmıştır. Hakk’ın kapısında uzun süre durur ve kalbi sürekli O’na bağlıdır. Bütün bunların sonucu olarak Allah Teâlâ ona rahmetiyle yönelip güzel ihsânlarda bulunur.”³¹⁹

Şihabüddin Sühreverdî de “şüphesiz ihsânların en güzeli ehlullaha ihsân edilen ma’rifet ilimidir”³²⁰ diyerek bunu belirtmiştir.

“Kelâbâzî ise ma’rifeti eşyanın ve rûhunun bilinmesi olarak tanımlar. O ma’rifet kavramını mücâhede kavramıyla birlikte değerlendirir. Mücâhede olmadan ma’rifet olmaz. Kişi amel ve mücâhede ile zâhiren hareket edecek ki, Allah hidâyet, müşâhede ve ma’rifetle kula lütuf ve ihsânlarda bulunsun. Ona göre ma’rifet, ilim ve akıl birbirinden ayrılmayan üç kavramdır. Ma’rifet ilmi gerektirir, ilim ise akıllı gerektirir. Yani akıl, ilimle bilmek; ilim, ma’rifetle

³¹⁷ Dağıstanî; Ömer Ziyâuddin, *Tasavvuf ve Tarikatlarla İlgili Fetvâlar*, Çev. İrfan Gündüz, Yakup Çiçek, Seha Neşriyat, s. 81.

³¹⁸ Kâşânî, *Tasavvuf Sözlüğü*, s. 526.

³¹⁹ Kuşeyrî, *Risâle*, s. 577.

³²⁰ Sühreverdî, *Avârifü'l-Meârif*, *Gerçek Tasavvuf*, s. 3.

bilmek; ma'rifet Hakk'la bilmektir."³²¹ Kelâbâzî burada mücâhede etmeden, gayret göstermeden ma'rifete ulaşamayacağını ifâde etmektedir. Bu yolda çaba harcayana Allah ma'rifeti ile mukâbelede bulunacaktır.

"İnsan, Allah'ı bilmez fakat Allah kendini insana bildirir. Bilginin bu kısmı yani Allah'tan geleni ma'rifettir. Geliş tarzı belli olmadığı için onu başkalarına anlaşılabilir bir tarzda ifâde etmesine de imkân yoktur. Bu bilgi ilim tahsiliyle kazanılamaz."³²²

Ma'rifet bir bilgidir ancak kitapla,yazıyla tahsil edilemez. Aynı usûlle başkalarına da öğretilemez. Allah'ın kendini kuluna tanıtmasıdır. Bu açıdan subjektiftir. Herkes için genel geçer bilgiler içermez.

Hz. Ali ma'rifetle ilgili bir soruya şöyle cevap vermiştir: "Ma'rifet, Allah konusunda kalbinde ne tasavvur edersen et Hakk'ın onun zıddı olduğunu bilmektir."³²³ Hz.Ali burada ma'rifeti Allah(cc) hakkındaki oluşan bilgi olarak tanımlamakta ve O'nun zâtının asla bilinemeyeceğini ifâde etmektedir.

Münir Derman Hoca'ya göre ise; "ma'rifet tetebbür ile her şeyin aslını bilerek insanda meknuz ilâhî isimlerle ünsiyet peydâ etmektir. Her insan kendinde gizli olan Allah'ın isimlerini keşfetmeli, bu sûretle her şeyin hakîkatine girmek demek olan hakikî tevhîde girmelidir. Bu tevhîde girmek için ise birçok harekî, cesedî, lâfzî aletler vardır. Hedef Allah'tır. Ancak bu iş kuru lafla olmaz. Kâinâta her şey tesbîhat hâlindedir. İnsanın da bu tesbîhata girmesi lazımdır. Ma'rifet ancak böyle elde edilebilir."³²⁴ Buna göre insan önce kendini, nefsin tanıyacak sonra Rabbini sonra da tüm eşyanın hakîkatini kavrayacak. Bu sayede Allah'ın bizi yoğururken hamurumuza kattığı esmâları keşfedecek ve bu esmâlarla kâinâta câri olan tesbîhata kendisi de katılacak; bunun sonunda da ma'rifeti elde edecektir.

³²¹ Göktaş, *Hicri IV.Asır Buhara'da Tasavvuf Kelâbâti Örneği*, s. 349.

³²² Güngör, Erol, *İslâm Tasavvufunun Meseleleri*, Ötüken Yay., İst. 1996, s. 105.

³²³ Uludağ, Süleyman, *Doğuş Devrinde Tasavvuf Taarruf*, Dergah Yay., 1992, s. 193.

³²⁴ Derman, Münir, *Yazılmamış Sırların İlki*, Cilt III, s. 28.

Münir Derman Hoca'ya göre:“Ma’rifet bir ilimdir. İnsanın Rabbiyle arasındaki perdeyi kaldırmaya yarayan bir ilimdir. Ancak ma’rifet ile velâyet arasında bir bağ yoktur. Ma’rifet sahibi velâyet sahibi demek değildir.”³²⁵Böylelikle aradaki perde kalkınca insan her an Allah’ı görüyormuş gibi davranabilir. Ancak bu durum velâyet sahibi olmayı gerektirmez.

Ma’rifetle aynı anlamda kullanılan irfan, ilham, sezgi ve ilm-i ledün gibi kelimelerde vardır. Bunların ortak noktası herhangi bir vasıta olmadan kalbe gelen bilgiler içermeleridir. Ancak tasavvuf dışında bunlar bir bilgi kaynağı olarak kabul edilmezler.

2.5.2. İlm-i Ledün

“Mutasavvıflar dînî ilimleri biri zâhir diğeri bâtın olmak üzere ikiye ayırırlar; hadis, fıkıh ve kelam gibi ilimlere zâhir ilimleri, tasavvufa da bâtın ilmi adını verirler. Mutasavvıflara göre nasslardaki gizli mânâları, ibâdetlerin mânevî ve ahlâkî özünü varlık ve olayların arkasındaki sırları açıklığa kavuşturan bir ilimdir.”³²⁶

“Kâşânî, ilm-i ledünnü kulun çaba ve gayreti olmaksızın meydana gelem ilim olarak tanımlar.”³²⁷Ancak vehbî olması, her şart ve durumdaki kişiye Allah’ın bu ilmi vereceği anlamında değildir. Kişide bunun karşılığının bulunması gerekir. Bu açıdan; “İlm-i ledün esasen vehbî olmakla birlikte, zâhiren ve gâliben kulun ceht ve gayretine bağlanmıştır. “Bizim yolumuzda mücahede edenleri mutlaka yollarımıza ulaştırırız. Şüphesiz Allah muhsinlerle beraberdir”³²⁸ âyeti geniş mânâda bunu ifâde ve ihâta etmektedir.”³²⁹

“Kur’an, Hızır(a.s)’ın özel bir bilgiyle donatıldığını söyler ve bu bilginin ona Allah katından öğretildiğine dikkat çeker...“Ve O’na nezdimizden bir ilim

³²⁵ Derman, a.g.e., Cilt V, s. 68.

³²⁶ Komisyon T.D.V. *İslam Ans.*, İstanbul 1992, Cilt V, s.188.

³²⁷ Kâşânî, *Tasavvuf Sözlüğü*, s. 399.

³²⁸ Ankebut, 29/69.

³²⁹ Selvi, Dilaver, *Kur’an ve Tasavvuf*, Hoşgörü Yay. , İst. 2012, s. 414.

öğretmiştik.”³³⁰ Âyette geçen “min ledünna ilmen” ifâdesi daha sonraları “ilm-i ledün” olarak terimleşmiş ve genel olarak Allah bilgisi ve sırları, hakikat ilmi, bâtın ilmi, gayb ilmi anlamında kullanılmıştır. Arapça bir zarf olan “min ledün”, katından veya tarafından demektir. Bu da bize bu ilmin kesbî yani çalışarak kazanılan bir ilim değil, sırf Allah vergisi yani vebî bir ilim olduğunu gösterir.”³³¹

“Zâhirî ilimler konuşarak, kitap, kalem, defterle tahsil edilmesine rağmen, ilm-i ledün, susarak ve yaşamakla öğrenilir.”³³² Buradaki yaşamak işte çalışmayı, gayret etmeyi, bu konuda aktif olmayı içermektedir. İlmin sözle bilinmesinden ziyâde fiilen yaşanması gerekmektedir.

“Allah Rasûlü (s.a.v.)’in: “Siz benim bildiklerimi bilmiş olsaydınız, çok ağlar az gülerdiniz”³³³ buyurması Hz. Peygamber’in her aldığı bilgiyi aktarmakla yükümlü olmadığını göstermektedir. Ayrıca bâzı hadisler, Efendimiz’in bâzı sahâbelere mahrem şekilde öğrettiği öne sürülen bir bilginin var olduğuna delil sayılmaktadır: Hz. Ebu Hureyre der ki: “Ben Allah Resûlünden iki kap ilim aldım. Bunlardan birini halka anlattım. Diğerini anlatacak olsaydım şu boynum giderdi.” Mutasavvıflara göre bu hadiste geçen ve anlatılmayan ilim, ledün ilmidir.”³³⁴ Buradan anladığımıza göre Allah(cc)’ dan Peygamberimiz(s.a.v)’e gelen bilgiler sadece Kur’an’dan ibâret değildir. O, herkese anlatılması zorunlu olmayan, zâten herkesin de anlaması mümkün olmayan başka bâzı bilgilerde almış ve bunları sadece kendi seçtiği arkadaşlarına anlatmıştır. Bu bir nevî kapasite meselesidir. Herkes, her yükü kaldıramaz. İnsanlar ağır yükleri kaldırmaya ancak hafif yüklerle çalışarak alışabilirler. Münir Derman Hoca eserlerinde ilm-i ledün ile ilgili olarak şu açıklamaları yapmaktadır; O’na göre ilm-i ledün: “Rasûlü Ekrem’in iç âleminde feverân eden ötelerin ötesinin insana kadar uzanan ilmidir. Rasûl bunu kimseye bildirmemiştir. Yalnız Ebu Hureyre’ye bâzı şeyler fısıldamıştır. Ebu Hureyre ise soranlara şöyle demiştir: “Eğer bu az bildirilen sırlardan size söylersem kâfir oldu diye başımı vurursunuz.”İlm-i ledün insan aklının son

³³⁰ Kehf,18/65

³³¹ Şahinler, Necmettin, *Hz. Musa ile Yürümek*, İnsan Yay., s. 73.

³³² Cebecioğlu, *Tasavvuf Terimleri ve Deyimleri Sözlüğü*, s. 307.

³³³ Nevevi, *Riyazü’s-Salihin*, D.İB. yay. Ank.1995, 1.cilt, s.436

³³⁴ Yılmaz, H. Kâmil, *Tasavvuf Meseleleri*, s. 155.

idrak hududunda Allah'ın ilmine ait bir sır perdesi... İnsan mantığının sınırlarını aşan bir mantık ile anlatılan perde arkası...Ancak bununda fizik, kimya kânunları gibi değişmez, sabit kânunları vardır.Bu ilme akılla ulaşılmaz. İnsanda meknuz, kudret âleminin bâzı farkında olunamayan kuvvetleriyle bilinir. Bu da rûhun o âleme mensup oluşundandır.İlm-i ledün hakkında birçok sızma bilgiler ve mırıltılar birçok ulemâ tarafından bildirilmiş hatta kitaplara bile geçmiştir.”³³⁵

Münir Derman Hoca'nın bu konudan bahsederken sızma bilgiler ve mırıltılar şeklinde tasvir etmesi bu ilmin sözle anlatılamayacağını vurgulamak içindir. Yine O, insan mantığının sınırlarını aşan bir mantık diye ta'rif ederek aslında alışılmış mantık kurallarının dışında olmasına rağmen bu ilminde fizik, kimya gibi değişmez kânunlara tâbi olduğunu söylemektedir. Bu ilmin akıl ve mantıkla değil rûha ait bâzı hassalarla anlaşılıp idrak edilebileceğın söyler. Münir Derman Hoca herkesin bu sırları anlayamayacağına örnek olmak üzere açıklamalarına şöyle devam eder: “Hz. Musa'ya Hızır (a.s.) ledün ilminden bâzı sırlar söylemiş, Musa Peygamber bile buna tahammül edememiştir.Hızır (a.s.) Resulü Ekrem'e edeben mülâki olmamıştır. Çünkü ledünnün hakikî sultanı Rasûlü Ekrem'dir.”³³⁶ Münir Derman Hoca burada Hızır(a.s)'ın Peygamberimizle karşılaşmamış olduğu bilgisini vermektedir. O'na göre karşılaşmaları edeben uygun olmazdı. Çünkü Peygamberimizin O'ndan öğreneceği birşey yoktur, demektedir.

“Kur'an-ı Kerîm'de kullara birçok âyetlerle bilgiler, Hakk'a yanaşmak usûlleri bildirilmiştir. Bir de Kur'an'da bildirilmeyen, sünnetullah ile kâinâta cârî, her türlü hâdisatın aslı vardır. Huruf-u mukattaa da kâinâta cârî, bilinmeyen âyetlerin anahtarı mesâbesindedir.”³³⁷ Kur'an'da bildirilen bilgilerin dışında, kâinâta câri olan bâzı hususlar vardır. Her hâdisenin görünen yüzünün dışında bir de aslı bulunmaktadır. İşte bunlar ledün ilmine girer. Huruf-u mukattaa diye tanımladığımız âyetlerde bu sırdandır. Aslında onlar

³³⁵ Derman, Münir, *Yazılmamış Sırların İlki, Yazılacak Sırların Sonu*, Cilt, II, s.14.

³³⁶ Derman, *a.g.e.*, Cilt II, s.14

³³⁷ Derman, *a.g.e.*, Cilt II, s.15.

birer anahtar gibidir. O anahtarlarla farklı idrâk seviyelerinin kapıları açılmaktadır.

“Münir Derman’a göre Septe boğazındaki Akdeniz suyu ile Atlas Okyanusu’nun suyunun karışmaması bir ledünnî sırdır. O sırrı herkes bilemez, bilse de tahammül edemez.”³³⁸ Yani bu ilim herkesin kavrayıp, kaldırabileceği tarzda bir ilim değildir. Burada Melek Hoca kendisiyle ilgili bir bilgi vererek şöyle devam etmektedir. “Sen biliyor musun; diye sual sorma bana. Bilmesem mırıldanmam. Ben onu öğrendiğim zamanlarda kendimi kaybettim. Günlerce bayırlarda dolaştım.”³³⁹

Münir Derman Hoca’ya göre ledün ilmini öğrenmek için öncelikle şu âyetleri anlamak gerekir.

1. Errasihune fil ilm³⁴⁰(İlimde ilerlemiş olanlar)
2. Fezkürûnî ezkürküm³⁴¹(Yalnız beni anın ki ben de sizi anayım)
3. Ve legad kerramna benî âdeme³⁴²(And olsun,biz insan oğlunu şerefli kıldık)
4. Ennllahe rabbe rabbeküm³⁴³(Şüphesiz Allah,benim de rabbim, sizin de rabbinizdir)
5. Ve lillahil hamdi rabbis semavati ve rabbil ardı, rabbil âlemin ve lehûl kibriyau fissemauati vel erdı ve hüvel azizül hâkim.³⁴⁴(Hamd,göklerin Rabbi ve yerin Rabbi, âlemlerin Rabbi olan Allah’a mahsustur.Göklerde ve yerde ululuk ona aittir. O,mutlak güç sahibidir,hüküm ve hikmet sahibidir)
6. Bilmez misin ki göklerle yerin yegâne sahibi Allah’tır. Ve sizin Allah’tan başka bir yardımcınız yoktur.³⁴⁵

---

³³⁸Derman, Münir, *Yazılmamış Sırların İlki Yazılacak Sırların Sonu*, Cilt, II, s.15.

³³⁹Derman, a.g.e., Cilt II, s. 17.

³⁴⁰Nisa, 4 /162.

³⁴¹Bakara,2/152.

³⁴²İsra,17/70.

³⁴³Al-i İmran, 3/51.

³⁴⁴Casiye,45/36.

³⁴⁵Derman, a.g.e. , Cilt II, s. 20. Ayrıca âyet için Bkz.Bakara,2/107.

Melek Hoca ledün ilminin nasıl bir ilim olduğunu daha iyi anlayabilmemiz için kimsenin îtiraz edemeyeceği şöyle bir örnek vermektedir: “En basit, kaba bir misal rüyadır. Rüyada insan uçabilir, her şeyi görebilir ve işitebilir. Tayyi mekân, tayyi ses, tayyi renk, tayyi eşyayı yaşar. İşte bunlar öğretilmez, öğrenilmez, ancak varılır.” Yine aynı yerde Derman Hoca, hocası Ömer İnan Efendi'nin şöyle söylediğini bildirmektedir: “İnsan ilâhî azâmeti rûhunda hissettiği gibi konuşmak yetkisiyle yaratılmamıştır. Hisseder o kadar. Anlayamaz. Ancak kendi kendini bilen ve kıymetini yükselterek benliğini kaybeden kimse bu ilme yanaşabilir.”³⁴⁶

Sonuç olarak ilm-i ledün hayâtımızda her an var olan, gözümüzün önünde cereyan eden ancak sadece kendilerini görebilen gözler sayesinde fark edilip ifâde edilen bir ilimdir. Aslında maddi sahadaki tüm ilimler de kendilerini görebilen gözler, idrâk edebilen akıllar sayesinde ortaya çıkmamış mıdır?

2.5.3. Yakîn

“Lugatta bir şeyi gerçek olarak bilmek, bir işin gerçekleşmesi, kesin olarak bilmek, apaçık bilmek, şüphesiz bilmek, tereddüte mahal olmadan bilmek, şek ve şüpheyi izâle etmek, doğru ve gerçek bilgi anlamlarına gelmektedir.”³⁴⁷

Kuşeyrî üç türlü yakînden bahseder:

I. İlme’I–Yakîn: Bir şey hakkında habere dayanan bilgi.

II. Ayne’I–Yakîn: Bir şey hakkında görmek sûretiyle elde edilen bilgi.

III. Hakka’I–Yakîn: Bir şeyi bizzat yaşamak sûretiyle elde edilen bilgi.

“Yakîn’de şüpheyeye yer yoktur; zira kalp, bir şeyin hakîkati konusunda tatmin durumundadır. Yine yakîn delil ile değil inanç kuvvetiyle apaçık görmeyi ifâde eder. Tehânevî, kişinin yakîn ile su ve ateş üzerinde yürüyebileceğini, belânın nîmete, nîmetinde belâya dönüşebileceğini

³⁴⁶ Derman, Münir, *Yazılmamış Sırların İlki, Yazılacak Sırların Sonu*, Cilt II, s. 23.

³⁴⁷ İbn Manzur, *Lisan*, Cilt XIII, s.457.

kaydeder.”³⁴⁸Burada yakîn kalbin bir şeye şüphesiz, delile ihtiyâç hissetmeksizin inanması olarak ta’rif edilmiştir. İncanın yani düşüncenin gücü ile neler başarılabilirliği örneklenmiştir. Bir şeyin nasıl olmasını istiyorsak yani yakînen neyi arzuluyorsak onun gerçekleşeceği söylenmektedir. Yakîn kavramı aynı zamanda yakın kavramı ile de açıklanmaktadır.

“Adından da anlaşılacağı üzere, Hak Teâlâ hazretleri ile arasını düzelten, O’na kendisini sevdirmek sûretiyle yakınlık kazanmış olan bir mü’min, velâyet makamlarından bir dereceye adım atmıştır. Yakîn erinin kalbinde Allah Teâlâ Hazretlerinin dışında kalan varlıklara nefsinden kaynaklanan herhangi bir meyil ve alaka kalmaz. Kalbinde değişmeyen ve bozulmayan bir ilme sahip olmuştur. İnsanlarla ilişkilerini asgarî düzeye indirir. Kalbi nur ve huzûrla dolu olduğundan, geçmişten hüznün, gelecekte korku ve endişeleri yoktur. Gayb sırlarını elde ederler ama bu sırları asla ifşa etmezler.”³⁴⁹Alah(cc) insana zâten yakındır. Ama insan da Allah Teâlâyâ yakın olmayı başarırorsa kalbinde sâbit bir ilim bulur. Geçmiş ve gelecek hatırından çıkar; huzûra kavuşur. Aynı durum bir de şöyle ifâde edilmiştir:

“Tüm bilme, anlama, farkına varma melekelerinde olduğu gibi yakîninde merkezi kalptir. Yakîne engel olan perdeler kalbe vurulan mühür, onu kirleten ve örten günahlardır.”³⁵⁰

“İnsanın yaratılış amacı emr olduğu ibâdetleri yerine getirmektir. İbâdetleri yerine getirmenin amacı ise îmânın hakîkati olan yakînî elde etmektir. Fenâ ve bekâ devletlerinin elde edilmesinden ibâret olan velâyetten amaç, yalnızca bu yakîne erişmektir.”³⁵¹Burada yakîne ulaşmanın, insanın yaratılışındaki gâye olduğu söylenmektedir. Yakîne ulaşmayan îmân sâhibine fayda vermemektedir. Kişinin velâyet yoluna girmesindeki amaç ta yakîne erişebilmektir.

---

³⁴⁸ Cebecioğlu, *Tasavvuf Terimleri ve Deyimleri Sözlüğü*, s. 708.

³⁴⁹ Özdağ, Musa, *Mehmed Feyzi Efendi'den Feyizler*, Hamle Yay. , ss. 214-216.

³⁵⁰ Ünal, Ali, *Kur'an'da Temel Kavramlar, Beyan Yay.* , İst. 1990. , s. 470.

³⁵¹ İmam Rabbanî, *Mektûbât*, Yeni Şafak, 2006, s. 219.

Münir Derman Hoca ise yakîn konusunda şunları söyler: Yakînin oluşması için önce hayâ gereklidir. Hayâ kendini, sınırlarını ve Rabbini iyi tanımaktır. “Hakiki kulluk, ibâdet mücâdele ehlinin işidir. İlme’l–yakîn ile başlar. Ubûdiyyet yakınlık ehlinin işidir ki ayne’l–yakîn ile başlar. Ubûdet müşahede ehlinin işidir, hakka’l–yakîn ile başlar. Ancak bu merteye başlamadan evvel insanda hayâ sıfatının belirmesi lâzımdır.”³⁵² Münir Derman Hoca yakîn ile hayâ arasında sıkı bir bağ kurmakta, yakînin hayânın ardından geleceğini söylemektedir. O’da Kuşeyrî gibi yakîni üçe ayırmakta, kulluk derinleştikçe bu basamakların aşılacağını belirtmektedir. Hayâyı “Kendini ve Rabbini iyi tanımaktır.” şeklinde ta’rif eden Münir Derman Hoca hayâ ile yakîn arasında bir bağ kurmaktadır. Yakîn, bir şeyi kesin olarak bilmek olunca tanımadan bilmek mümkün değildir. Önce hayâ sahibi olunacak, yakîn zâten arkadan gelecektir. Yakîn konusu ile ilgili olarak bu, ibâdet, ubûdiyyet ve ubûdet ayrımı bir de şöyle ta’rif edilmiştir. “İbâdet, avamın kulluk hizmeti, ubûdiyyet, şuur ve basîret insanların ifâ ettiği vazife ubûdet ise saflar safların sorumluluklarını yerine getirmeleridir. Birincisi mücâhede insanın işi, ikincisi aşılmaz zorlukları göğüsleyen civanmertlerin tavrı, üçüncüsü de kalb ve rûhlarının enginlikleri ile Hakk’a müteveccih olanların hâli olarak yorumlanabilir.”³⁵³

O da Kuşeyrî gibi yakîni üçe ayırmakta, kulluk derinleştikçe bu basamakların aşılacağını belirtmektedir. Hayâyı “kendini ve Rabbini iyi tanımaktır” şeklinde ta’rif eden Münir Derman Hoca hayâ ile yakîn arasında bir bağ kurmaktadır. Çünkü O daha önce de “aklın, düşüncenin ve kuvvetin hududuna hayâ duygusuyla varılır “demişti. Yakîn, bir şeyi kesin olarak bilmek olunca tanımadan bilmek mümkün değildir.

---

³⁵² Derman, Münir, *Allah Dostu Der ki*, s. 33.

³⁵³ Gülen, Fethullah, *Kalbin Zümrüt Tepeleri*, s.86-87.

2.5.4. Feth

“Feth, Arapça; açma, keşad, başlama, zabt, bir şehri düşman elinden alma, gâlibiyet, zafer, nusret mânalârına gelir.”³⁵⁴

“Fetih kelimesi etimolojisi i'tibâriyle açılış anlamına gelmekte, tasavvuf ıstılahındaysa seyr u sülûkta daha yüksek bir makâma ulaşılmasıyla birlikte gelen manevî bir açılışı, bir aydınlanmayı ifâde etmektedir. Ve böyle bir fetih genelde uzun bir riyazet döneminin ardından ortaya çıkar.”³⁵⁵Buradan anladığımızı göre mânevî açılıştan kasıt, gerçeklerin üstünü örten örtünün açılması, aydınlanma ise gerçekleri ayan beyan görmemizi sağlayan bir aydınlanmadır. Nasıl ki insan yüksek bir yere çıktığında aşağıda cereyan eden olayları daha iyi görmekte, aralarındaki bağlantıyı bizzat müşâhede edip daha iyi anlamakta ise seyr u sülûkta da yüksek mertebelere çıkan biri için aynı aydınlanma hâli gerçekleşmektedir.

“Sufiler iç dünyalarından kaynaklanan bilgilere fetih adını da verirler. Seyr u sülûk hayâtının üçüncü merhalesi olan seyr alellah safhasında vukû bulan fetihe feth-i evvel adı verilir. İsmail Hakkı Bursevi (ö. 1137/1725) feth-i evvel için şöyle diyor: İlk fetih ve kalbin açılışı mürşid-i kâmilin eli altında on-on beş günlük sürekli halvet ve zikirle başlar. Bu noktada mürşid çok önemlidir. Son fetih ise on seneden daha çok sürebilir. Çünkü tevhîd, tecrit, tefrit, âfâk ve enfüste sıra takip etmek gerekir. Bu makamlar bir anda aşilamaz.”³⁵⁶ Tasavvuf yolunda ilerlemek rehbersiz mümkün olmadığından fethin gerçekleşmesinde de bir mürşid-i kâmile ihtiyaç vardır. Onun önderliğinde yapılacak halvet ve zikir burada da çok önemlidir. Ancak feth her zaman gerçekleşmeyebilir. Nitekim şu düşünceler bunu ifâde eder.

“Allah'ın nice sevgili kulları vardır ki Cenab-ı Hakk ona acıdığı için keşfini açmaz. Çünkü zâtı temizlenmeden keşfi açılır ise o zaman maazallah olmadık zararlar görür, basit dünyaya bile kapanır. Yine Allah'ın nice sevgili

³⁵⁴ Sami, Şemsettin, *Kamus-ı Türkî*, s.981.

³⁵⁵ Addas, *İbn Arabi-Kibrit-i Ahmer'in Peşinde.*, s. 55.

³⁵⁶ Kara, Mustafa, *Tasavvuf ve Tarikatlar Tarihi*, Dergah Yay. 2010, s. 104.

kulları vardır ki Allah onun fethini ölürken açar. Nice kulları da vardır ki keşfi açılmadan ölür.”³⁵⁷

Münir Derman Hoca da fethi aynı anlamları yükler. Ona göre de fethi manevî bir açılış, bir aydınlanmadır. Bu konuda bir örnek vererek bazı sorular sorar. Bu soruların cevabını bulman fethin ortaya çıkışıdır der ve şöyle devam eder: “Göz bir âlettir. Dışarıdaki bir cisimden gelen ziyâ dalgaları o cismin şeklini dimağa kadar götürür. Ve biz o cismi görürüz. Fakat cismi dışarıda görürüz. Kulak bir âlettir. Dışarıdan gelen ses dalgaları kulaktan dimağa kadar girer, duyarız. Fakat sesi dâima çıktığı yerde duyarız, kulağımızda değil. Burun bir âlettir. Bir yerden koku dalgaları burnumuza kadar gelir. Kokuyu burnumuzda duyarız, dışarıda değil. İşte bu küçük misâli halletmeye bak. Bunun hallinde fethi vardır. Fetih kuvvetin bilinen sırrıdır.”³⁵⁸

“Fethi kalb gözüne tevfiq-i rabbanî ile açılmasıdır. Hayâ makamına ulaşıncaya fethi başlar. Bu göz açıldı mı ahlâk, fazîlet, doğruluk o kimse için asla değişmeyen, değiştirilemeyen bir haslet olur.”³⁵⁹ Ayrıca O başka bir yerde şöyle söyler: “Sevgiden korkuya, korkudan karanlığa, oradan edebe ve fethi gidilir.”³⁶⁰

Zâten hayâ makamına sevgi ve korkunun karışımı ile ulaşılır. Allah sevgisi ve Allah korkusu kişi için o kadar önemlidir ki onlar olmaksızın gerçek bilgiye ulaşmak mümkün değildir. Ve nefîcede sırat-ı müstakîme. Yine O’na göre “Akıl, kalb, nefis ve rûh nurlandı mı, gerçek aydınlığa erdi mi fethi başlamıştır.”³⁶¹

Münir Derman görenin ve duyanın “ Ben kulumla görür, işitirim” kudsi hadisine atıfla Allah olduğunu kokuyu alanın ise insan olduğunu ifâde eder. Melek Hoca’ya göre koku bu dünyaya ait bir olgudur. Bunun kanıtı da rüyâda koku duyulmamasıdır. Sanıyorum bu bilgiyle yukarıdaki bilgilerin

³⁵⁷ Debbâğ, Abdülaziz, *Kitab-ül İbrîz*, Derleyen: Ahmed İbni Mübarek, Bahar Yay., İst. 1976, s. 431.

³⁵⁸ Derman, Münir, *Allah Dostu Der ki*, s. 52.

³⁵⁹ Derman, Münir, *Muhiddin-i Arabi Hazretlerinin Müslümanlara Nasihatları*, s.10.

³⁶⁰ Derman, Münir, *Yazılmamış Sırların İlki, Yazılacak Sırların Sonu*, Cilt II, s. 250.

³⁶¹ Derman, Münir, *Allah Dostu Der ki*, s.26.

harmanlanarak yeni bilgiler ortaya çıkarılması gerekmektedir. Ancak bu, fethin ta'rifinde de belirtildiği gibi kolay değildir. Bir mürşid-i kâmilin eli altında halvet, zikir ve mücahede ile gerçekleşebilir.

Yine onun deyişyle "Allah bir insana fetih verirse bununla o kişi Kur'an'ın içyüzünü anlar."³⁶²

2.6. Vahdet-i Vücûd

"Tasavvufi tefekkür ve yorumların insan-kâinât-Allah üçlüsünü izah eden sistemine vahdet-i vücûd adı verilmiştir."³⁶³

"Vahdet-i vücûd, vücûdun (varlığın) birliği demektir. Sûfilere göre bizâtihi kendiliğinden kâim (var) olan vücûd birdir, o da Hakk Teâlâ'nın vücududur. Bu vücûd (varlık) vacip, kadim ve ezelîdir. Taaddüd (çoğalma), tecezzî (parçalanma), tebeddül (değişme) ve taksim (bölünme) kabul etmez. Onun şekli, sûreti, haddi yoktur. Buna vücûd-i mutlak denir. Hakk'ın varlığı kâinâta nispetle bir ayna mesâbesinde olup akledilen ve hissedilen bütün eşya onda zâhir olur. Nitekim güneşin nuru bir olduğu halde muhtelif renklerle boyanmış olan camlara aksettiği zaman değişik renklerde görülmektedir. Âlem Hakk'ın zâhirî, Hakk âlemin bâtınıdır. Eşyanın hakikatleri nefislerinde, kendilerinde sabit değil, Hakk'ın vücuduyla sabittir. Onların aslı yokluktur. Kâinât vücûda gelmeden önce zât-ı ilâhî ile beraber başka bir şey mevcut olmadığı gibi şimdi de onunla beraber herhangi bir mevcut şey yoktur."³⁶⁴

"Sûfilere göre âlem her an ilâhî tecellîye mazhâriyetle ayakta durur. Cenâb-ı Hakk, bir an vücûd bahşetmemiş olsa, âlemden eser kalmaz. Zîra âlem zâtına göre yok, Hakk'a göre mevcuttur."³⁶⁵

³⁶² Derman, Münir, *Yazılmamış Sırların İlki, Yazılacak Sırların Sonu*, Cilt V, s. 7.

³⁶³ Komisyon, *Evensel Mesajlar*, D.İ.B.Yay. , Ank.2008,s.169.

³⁶⁴ Ertuğrul, İsmail Fennî, *Vahdet-i Vücûd ve İbn Arabî*, İnsan Yay., İstanbul 2008, ss. 11-13.

³⁶⁵ Kam, Ferit, *Vahdeti-i Vucud*, Sadeleştiren: Ethem Cebecioğlu, D.İ.B. Yay. Ank. 1994, s.126.

Yukarıda anlatıldığı şekliyle vahdet-i vücûd konusu tasavvufta üzerinde en çok tartışılan konulardan biri olmuştur. Bu düşüncüyü benimseyen veya tam tersine reddeden birçok âlim, sûfî bulunmaktadır. Bizim tezimizin konusu olan Münir Derman Hoca da vahdet-i vücûd fikrini benimseyenler tarafındadır.

Selçuk Eraydın'ın söylediği şu cümlelerden yola çıkarsak, aslında vahdet-i vücûdun herkes tarafından kabul edilmesi gereken bir düşünce olmadığı sonucuna varırız: "Vahdet-i vücûdun aslında ilm-i ezvâk olduğunu hatırlatmak yerinde olur. Herkes aşk ile aşkın hâllerinden bahsedebilir; fakat aşkın lezzetini ancak âşık olanlar bilir."³⁶⁶

Hallac-ı Mansur'un idamından önce yaptığı duâ vahdet-i vücûdun hâlen ve zevkân yaşandığına en açık delildir:

"...Senin kulların, sana olan yakınlıklarından ve dinlerine duydukları aşırı bağlılıktan dolayı beni öldürmek için toplandılar. Onları affet! Çünkü Sen, bana gösterdiğin bu esrarı, onlara da göstermiş olsaydın, hakkımda bu tarz düşünmeyeceklerdi. Şayet onlardan gizlemiş olduğun sırları, benden de gizlemiş olsaydın, bu duruma düşmezdim."³⁶⁷

"Nitekim Hasan Kâmil Yılmaz'da tasavvufta, varlık konusunda temel ilke varlığın birliğidir demektedir. Hz. Peygamber (s.a.v.)'in: "Kaygılarını Tek'e indirenin diğer kaygılarına Allah Teâlâ'nın kefil olduğuna" dair hadisi cem veya birlik düşüncesinin temelini oluşturmuştur. Çünkü kaygı ve düşünceleri Bir'e indirmek, daima Bir'i görmek, Bir'i mülâhaza etmek, Bir ile cem olmak şeklinde gelişerek tevhîd ve varlığın birliği ilkesi şeklinde ifâde edilir olmuştur. Ancak bu birlik bir nazariye veya aklî istidlâlde elde edilen sonuç olmayıp riyâzet ve manevî yükselişle, rûhî tecrübeyle elde edilir."³⁶⁸

---

³⁶⁶ Eraydın, *Tasavvuf ve Tarikatlar*, s. 209.

³⁶⁷ Eraydın, *a.g.e.*, s. 211.

³⁶⁸ Yılmaz, *Anahatlarıyla Tasavvuf ve Tarikatlar*, ss. 316-318.

Burada da görüldüğü üzere vahdet-i vücûd fikri tasavvufun genelinde olduğu gibi tamamen kişiye özel, yaşanarak elde edilen bir düşünce tarzıdır. Çünkü kaygı ve düşüncelerinin Bir'e indirebilmek aklî delillerle değil ancak mânevî yükselişle sağlanabilir. Bedenin değil rûhunun derce-i hayâtında yaşayabilenler nereye baksa, ne duysa aslında hep O'nu görüp O'nu duyduğunu anlayacaktır.

“Aslında insan kendi zâtıyla ne görebilir, ne anlayabilir ne de tutabilir. Allah Teâlâ insanı kendi sûreti üzere hayy, âlîm, kadîr, mürîd, semi', basîr, mütekellim olarak yarattı. Çünkü Hakk Teâlâ insanı isimleriyle isimlendirmiştir. Allah Teâlâ'ya izâfe edilen bir şey bir nispetle insana da izâfe edilmiştir. Bu nispetler hakikat yönünden Hakk'ın aynı, mazhâriyet yönünden gayrıdır.”³⁶⁹ Allah Teâlâ kendi isimlerinin tecellîleri ile insanı donattığından her insan değerli ayrıca her insan Allah(cc)'in yansıdığı bir ayna hükümündedir. Aynı zamanda her varlık da böyle olduğundan varlığın birliği fikrini anlamak zor olmasa gerektir.

Bu konu hakkında –başta da söylendiği üzere, çok tartışılan konulardan biri olması hasebiyle– birçok şeyler söylenmektedir. Onu anlatmaya yönelik söylenen her cümle bir bakıma yarımıdır. Çünkü o anlatılmaz ancak yaşanır. Münir Derman Hoca'da eserlerinin muhtelif yerlerinde bu konuya değinmiştir. Onları şu şekilde toparlayabiliriz:

O'na göre “Allah'ın haricinde kâinât yoktur. Mevcudâtın ve faaliyetin hepsi Allah'ın görünüşüdür.”³⁷⁰ Gördüğümüz her şey Allah'ın başka türlü bir yansıması, görünüşü olduğuna göre sadece Allah var demektir.

O ayrıca konuyla ilgili şunları söyler: “Kendi işini kendin yaparsan, Allah'ın verdiği malzemeyle yapmış olursun. O halde onunla birlikte yapıyorsun demektir. İşte bu cümleyi anlayan bütün kâinât sırrını anlar. Kendine güvenmenin Allah'a güvenmek olduğunu bil. Miskin olup

---

³⁶⁹ Eraydın, *Tasavvuf ve Tarikatlar*, ss. 221–222.

³⁷⁰ Derman, Münir, *Yazılmamış Sırların İlki, Yazılacak Sırların Sonu*, Cilt V, s. 127.

başkasından yardım isteme, Allah'ı unutup şirke girme. Kendini bırak O'na. O ne yaparsa yapsın güzel yapar. Böylelikle asıl dostun ile dost olursun.”³⁷¹ Melek Hoca burada başkasından bir bardak su istemek bile dâhil, kimseden bir şey istenmemesini öğütlemektedir. Kendi işini kendi yapan aslında Allah ile birlikte yapıyor demektir. Başkasından yardım isteyen ise Allah'a yeteterince güvenmiyordur. Tembelliği bırak gerçek Dost'un ile dost ol demekle de Allah'a güvenip, çalışan bir insan Allah Teâlâyı her an yanında, yardımcısı olarak görebilir, demektir. Zâten O'ndan başka güç-kuvvet sâhibi var mıdır?

Melek Hoca'ya göre de “Mutlak hakikat Allah'tır. Her şey O'ndan fakat hiçbir şey O değildir. tevhîd ise bunu bilmektir. Aman dikkat et, anlamayanlar Mansur gibi senin de başını vururlar. Mansurluğunu ilân etme, Allah ile aranda sır kalsın. Mecnûn gibi Leylâ'ya bağlan. O zaman çölü de görmezsin, kumu da, sıcağı da. O aşkla Allah'dan başka bir şey göremezsin. Hiç ol ki onunla beraber olduğunu anlarsın o zaman.”³⁷²

Münir Derman'ın bu konunun anlaşılabilmesine yardım edecek bir açıklaması da şu şekildedir: “Her şey topraktır. Fakat her şey toprak değildir. İnsan da topraktan yaratıldı. Topraktan yaratılan cesedi rûhun emrine alırsan rûh onu her gün toprağa secde yaptırır. Toprağa niçin secde ettiğinin anlamı da budur işte.”³⁷³ İnsan topraktan yaratıldığı için toprağa karşı bir özlemi vardır. Toprağa secde etmek rûhun ihtiyacıdır. Rûh cesedin emrinde değil, cesed rûhun emrinde olursa bu özlem giderilebilir. Yoksa insan içinde hiç bitmeyen ve çâresini bulamadığı, ne yapsa yerini dolduramadığı bir eksiklik hisseder.

“Allah'tan hâli, boş bir yer ve O'nsuz mevcut olmadığından bâtil dâhi yok demektir. Her insan, her şey kâinatta Hakk'ın bir başka sûrette bize eli

---

³⁷¹ Derman, Münir, *Yazılmamış Sırların İlki, Yazılacak Sırların Sonu*, Cilt IV, s. 23.

³⁷² Derman, a.g.e. , Cilt IV, s. 24.

³⁷³ Derman, a.g.e. , Cilt IV, s. 34.

uzanan sâdik bir dosttur. Onun için her şeyde Hakk'ı görenler başka insanlardır.”³⁷⁴

Allah'ı göremememizin sebebi de aslında O'nun dışında olmadığımızdandır. Bu eskilerin söylediği “şiddeti zuhûrundan gizlenmiş” sözüyle aynı anlamdadır.

Bu düşünceye göre, tek gerçek varlık Allah'tır. Âlem ise onun isim ve sıfatlarının tecellisinden meydana gelen gölge varlıktır. Bunu sezip anlayan, her şeyde yaratıcıyı hissedip gören kişiler, hayâtta hep huzûr içindedirler. Her şey ve herkes onlara göre dosttur. Bundan dolayı hiç üzüntü duymazlar. Leylâyı bulan Mecnûn başka ne ister ki. Şimdi buradan Münir Derman Hoca'nın insan-kâinât-Allah arasındaki ilişkiye dâir olan düşüncelerine geçebiliriz.

2.7. İnsan – Kâinât – Allah

“İnsanoğlu var olduğu günden beri insan, varlık ve Allah ilişkisine ilgi duymaktadır. Bütün dinler, felsefî sistemler genellikle bu ilişkiyi çözmeye ve anlatmaya çalışırlar. Tasavvufî düşüncede de varlık konusu önemli bir yer işgâl eder.”³⁷⁵

“Kur'an'ın ifâdesiyle insan evrende tanıdığımız, bildiğimiz bütün varlıklardan ayrı ve daha üstün bir varlıktır. Böyle bir varlığın büyük sorumlulukları vardır: Öncelikle insan kendini tanımalı, görevlerini bilmeli ve yaratılış amacını öğrenmeli, kendi gayretiyle yokluk içinden çıkışını gerçekleştirmeli çevresini saran doğa ile birlikte ve ahenk içinde yaşamalıdır.”³⁷⁶ Her nimetin bir külfeti vardır gerçeğinden hareketle, insanın da insan olmaktan dolayı sorumluluğu vardır. Öncelikle kendini ve Rabbini tanıyacaktır. Sonra da tüm kâinâtı bir orkestra gibi düşünürsek insan da bunun hem bir parçası hem de şefidir. İnsan orkestraya uyumlu bir ritim

³⁷⁴ Derman, Münir, *Su*, Cilt III, s. 42.

³⁷⁵ Yılmaz, *Tasavvuf Meseleleri*, s. 190.

³⁷⁶ Atik, M. Kemal, *Kur'an Işığında Allah-İnsan İlişkisi*, Öncü Kitap, 2010, s. 54.

çıkarmak zorunda ayrıca orkestrayı da yönetmek durumundadır. Yaratılmış varlıklar içinde insanın bu ayrıcalıklı konumu şu cümlelerde de ifâdesini bulmaktadır:

“Allah Teâlâ'nın birçok ismi vardır. Allah, bu âlemi isimleriyle kuşatmıştır. Âlemdeki bütün oluşlar ve eylemler, O'nun isimlerinin devrânı ile gerçekleşir. Sûfîlere göre insan, kendisinde Allah'ın isimlerinin açığa çıktığı bir mahlûktur. İsim, zuhûra ereceği mekânı arar. İşte o mekân, insandır. Rab, insanı çok sever. Çünkü bütün sırları, insan da açığa çıkar.”³⁷⁷ Evrendeki varlıklar arasında insanın yeri çok özeldir. Ancak hepimiz insan olma potansiyelinde yaratılmış olmamıza rağmen, insan olabilmemiz çok özel çaba ve gayretler gerektirmektedir.

“İnsan, balçıktan ve Allah'ın rûhundan meydana getirildiği için iki boyutlu, düalist bir varlıktır. O, bir boyutuyla balçığa ve kötülüğe meyillidir. Tabiatında ve mayasında durmaya, bir yerde çöküp kalmaya, durgunluğa karşı bir temâyül vardır. Diğer taraftan öbür boyutu yani Kur'an'ın tâbiri ile Allah'ın rûhu ise yüceliğe meyillidir. Birinci boyutun aksine, yükselmeye, düşünülebilene en yüce zirvelere tırmanmaya meyillidir. İnsanın büyüklüğü ve önemi iki boyutlu bir varlık olmasından ileri gelmektedir. Balçık ve çökelti kutbu ya da yücelik ve Allah'ın rûhuna gitmeyi istemesi, kendi irâdesinde olan bir şeydir. Bu çaba ve savaş insanın içinde sürmektedir.”³⁷⁸ Burada anlatılanı şöyle de ifâde edebiliriz. Rûh, sürekli âit olduğu yere yükselmek istemekte beden ise âdetâ onu eteğinden tutup kendisi gibi madde olan bu dünyaya doğru çekmektedir. İnsan işte bu iki farklı duygunun savaşını vermektedir. Savaşı kazanan rûh olduğunda, insan da insan olmaktadır.

“Kur'an-ı Kerîm'e göre Allah yalnız üstün varlık değil, aynı zamanda var denmeye lâyık, tek gerçek varlıktır. Varlık dünyasının merkezinde Allah vardır. Buna rağmen Kur'an'da bütün yaratıklar arasında en büyük önem insana verilmiştir. Kur'an Allah kadar insana da dikkati çeker. Kur'an

³⁷⁷ Kılıç, Mahmud Erol, *Tasavvufa Giriş*, s.49.

³⁷⁸ Şeriati, Ali, *İnsan*, Fecr yay., Ank. 2008, s. 17-18.

düşüncesi esas olarak insanın kurtuluşu meselesiyle ilgilenir. Şayet bu mesele olmasaydı Kur'an gönderilmezdi. Allah ile insan arasında dört çeşit münâsebet cereyan etmektedir:

1. **Ontolojik** : İnsan ile Allah arasındaki yaratan–yaratılan münâsebeti.
2. **Haberleşme**: Haberleşmenin iki yolu vardır. Bunlar birbirinden ayırt edilmelidir.

I-Sözlü Haberleşme.

II- Sözsüz Haberleşme. Sözlü haberleşme yukarıdan aşağıya doğru olursa dar ve teknik anlamıyla vahydir. Aşağıdan yukarıya doğru olursa duâdır.

3. **Rab–Kul** : Bu münâsebet Allah tarafında kendisinin Rab olması dolayısıyla izzet, celâl, kudret v.s. sahibi olmasını gerektirir; insan tarafında da onun kul olması dolayısıyla mütevâzî, itaatkâr, kuldan istenen diğer özelliklere sahip olmasını gerektirir.
4. **Ahlâki**: Bu münasebet Allah'ın birbirinden çok farklı iki cephesine dayanır. Allah bir yandan iyilik, merhamet, şefkât ve ihsân sahibi, diğer yandan da gazap, şiddet, adâlet sahibidir. Aynı şekilde insanda da böyle zıt sıfatlar vardır.³⁷⁹ İzutsu burada insan–Allah arasındaki ilişkiyi en kısa ve anlaşılır şekilde açıklamıştır. Münir Derman Hoca'nın insan-kâinât ve Allah konusuna nasıl değindiği sorusuna gelince O'nun eserlerinde bu başlıklar ayrı ayrı yerlerde işlenmiştir.

Münir Derman Hoca bu konuyla alakalı olarak; önce Allah Teâlâ tarafından insanın nasıl yaratıldığına ve bunun sonuçlarına değinmiştir: “Kur'an–ı Kerîm'de insanın yaratılışı hakkında birçok haberler olduğu gibi, terkip ve yaratılış malzemesi olarak da malûmat mevcuttur. Bu âyet–i

---

³⁷⁹ İzutsu, *Kur'an'da Allah ve İnsan*, s. 69.

kerîmelerde üç esasın tecellisi gizlidir: Allah'ın murat ve arzusu...Bildirdikleri...Allah'ın kudreti ve gücü...³⁸⁰

“YaratılıŖta mekânda bulunan malzeme olarak bildirenler Ŗunlardır: Tıyn, salsal, hame, turap. Ayrıca Ŗunlardan da bahsedilmektedir: Nutfe, alaka, su, tek bir nefis, zevceyn (müsbet, menfî; erkek, diŖi)” Derman Hoca sonra bu malzemelerden insanın nasıl yaratıldığına dâir açıklama yapar ve Ŗöyle devam eder. Hakk Cebrail'e bildirir: Arz üzerinde falan noktadan bir avuç toprak al; arŖımdan iki avuç su al; Cebrail'in elinde ilâhî harç yoğruluyor. Cebrail'e emir çıkar, at. Hakk'ın esmâları, kudreti, gücü tecellî eder her bir parçada. Bunlara toplan emri çıkar, insan mankeni teŖekkül eder. Kemikler, etler, sinirler, kan, ne varsa her Ŗey. Birden rûh nefhedilir. İnsan âdem olur o anda. Nefh, iŖgal etmek, Ŗûlelendirmek demektir.³⁸¹”

O insanı Ŗu Ŗekilde de tanımlar: “İlahi esmâların su ve toprakla karıŖmasından husûle gelen Ŗekil insandır. Bu cesette oturmak bütün hassa ve ilâhî hünelerleri göstermek, Allah'ın emrinde olan rûha verilmiŖtir. Bu misafire hürmet için temiz olmak, haram sokmamak, haset, dedikodu etmemek lâzımdır.”³⁸² Burada Derman Hoca bedeni bir ev, rûhu da evde bir süreliğine oturan kiŖi (misâfir) olarak tanımlamakta. Nasıl ki misâfire hürmet edilirse, rûha da öyle hürmet etmek gerektiğini söylemekte. Misâfir için yapılacak ilk iŖ temizliktir. Ama buradaki temizlik sadece maddî değil hem maddî hem de manevî bir temizliktir. Haram yemek, haset ve dedikodu etmek gibi günahlar manevî pislik anlamına geldiğinden, rûh bu bedende bulunduğu müddetçe bunlardan uzak durmalıyız. Yoksa öbür dünyada yüzümüz kızarır, utanırız.

Münir Derman Hoca'ya göre Allah, Rabb ve Hakk kelimeleri birbirinden farklı anlamlar ihtivâ eder ve biri diğerine yerine kullanılamaz.

---

³⁸⁰ Derman, Münir, *YazılmamıŖ Sırların İlki, Yazılacak Sırların Sonu*, Cilt I, s. 8.

³⁸¹ Derman, a.g.e. , Cilt I, s. 8.

³⁸² Derman, a.g.e. , Cilt V, s. 67.

“Mutlak hakikat Allah’dır. Kudretini gösterdi Rabb oldu, göründü Hakk oldu. Güneşten ziyâ nasıl neşrolursa Allah’ın kudret ve güçleri de kendisinden nebean(fışkırmak) eder. Esmâlar işte böyledir. Nasıl ki güneşin ziyâ huzmeleri güneş değildir. Rabb, Allah demek değildir. Kudret ve güçleriyle görünmesi Rabb’dır. Resûl’e nâzil olan ilk âyet “Yaratan Rabbinin ismiyle oku”³⁸³dur. Allah’ın ismiyle oku değildir. Hülâsası budur. Gerisini sen çözmeye çalış, anla. Daha uzun söylemek doğru değildir.”³⁸⁴

“Bu insan–kâinât–Allah üçgeninde Peygamber Efendimiz (s.a.v.)’in yeri ise bambaşkadır. Allah Teâlâ’nın katında Peygamberimiz (s.a.v.)’in ne kadar değerli olduğunu şuradan anlayabiliriz: “Seni halkeden, Ekrem olan Allah’ın ismiyle oku ki, O Allah insanı bir alaka’dan yarattı.”³⁸⁵ Seni alakadan yarattık buyrulmuyor. Rasûl’e verilen Allah’ın en büyük taltifi ve mertebe nişanı budur.”³⁸⁶ Münir Derman Hoca kâinâtın özü sayılan Nûr-u Muhammedî konusunda da şöyle söyler: “Arş Allah’ın zâtının aydınlığıdır. Yararılmamıştır. Bu ışıktan bir nebze ayrıldı ve Allah onu varlığa döndürdü. İşte o Nûr-u Muhammedî’dir.”³⁸⁷

Hatta Peygamberimiz’in varlığı o kadar önemlidir ki: “Kâinât o’nun cesed–i mübarekinin orada bulunmasıyla kâimdir. Cesed–i mutahhar–ı Rasûl arzdan kaldırıldığı an dehşetengiz gün gelecektir. Allah’ın bu lütfunu anlamalı, gece gündüz oraya teveccüh etmelidir.”³⁸⁸

Münir Derman Hoca, bu konuyla alakalı olarak şöyle devam etmektedir. “O’nun ismini Rabb’ül–Âlemin koymuştur. Anlamı hamd edici demektir. Yani hamd edene bu kadar önem veriliyor. Gözünü dört aç. Sîret–i Rasûl’ü taklit edene, ondan sonra korku kat’iyyen yoktur. Bu şaka değil, fenâ fi’r-Resûl olursun. Rasûl’de erimek demek mağfiret–i sübhanîye deryasında zevk içinde yüzmek demektir. O zaman cennet de senin, nîmet de senin,

---

³⁸³ Alak, 96/1.

³⁸⁴ Derman, Münir, *Yazılmamış Sırların İlki, Yazılacak Sırların Sonu*, Cilt III, s. 14.

³⁸⁵ Alak, 96/2-3

³⁸⁶ Derman, Münir, *Su*, Cilt III, s. 15.

³⁸⁷ Derman, Münir, *Yazılmamış Sırların İlki, Yazılacak Sırların Sonu*, Cilt II, s. 38.

³⁸⁸ Derman, Münir, *Yazılmamış Sırların İlki, Yazılacak Sırların Sonu*, Cilt IV, s. 79.

huzûrda senin. Sana şah damarından yakın olan Cenab-ı Rabbil âlemin ile hembezm olursun. Bundan öte daha ne var ki... O'nun için Ravza'ya ya rûhen ya ceseden yüz sürmeye gayret et. Ceseden sürmek kolay, rûhen sürmek güçtür. Rûhun cesedini oraya getirecek, cesedin rûhunu değil.”³⁸⁹

Derman Hoca'nın Rasûlullah(s.a.v.) sevgisi eserlerinin her yerinde göze çarpmaktadır. “ Derman Hoca'nın Rasûlullah'a olan bağlılık, sadakat ve muhabbeti oldukça fazlaydı. Bu muhabbet karşısında uzun yıllar kaldığı Suudi Arabistan'da Rasûl'u Ekrem'in kabri şerifini edebinden ziyâret edememiştir. Çok ısrar ettikleri için yalnız bir defa girebilmiştir. Girdiği zamanda çoraplarını, eşyalarını dışarıda çıkararak, son derece edep ve tevazu içinde karşısına çıkmıştır. “Hac ziyâretine gidildiğinde Rasûlullah'ın kabrine fazla yanaşmaya çalışmayın. Dışarıda kalıp oradan ziyâret etmek edeben daha uygundur” demiştir.”³⁹⁰

Münir Derman Hoca'ya göre Peygamberimiz (s.a.v.) diğer peygamberler arasında da ayrıcalıklı bir yere sahiptir. Bunu şöyle ifâde etmektedir: “İmkân âleminin kudret âlemindeki sözcüsü yalnız Rasûl-ü Ekrem'dir. İmkân âleminin yaradılışındaki ilk nüve kudret âleminde Nûr-u Muhammedî'dir. Diğer peygamberler ise kudret âleminin imkân âlemindeki sözcüsü olarak kalmışlardır.”³⁹¹

İnsan-kâinât-Allah arasında var olan alâka, tüm insanların merakını celbetmiş, hâlâda ilgisini çekmeye devam etmektedir. Aslında bu merak duygusu insanın yaratılışında onun içine yerleştirilenlerdendir. Zâten peygamberlerde bu alâkayı açıklamak, insanoğlunun zihnindeki soruların karşılığını vermek için gelmişlerdir. İnsanın kâinât içinde çok ayrıcalıklı bir yeri vardır. Münir Derman Hoca'ya göre insan, bunu fark etmeli ve kendi değerine uygun bir tarzda, tüm kâinâtla uyumlu bir şekilde hayâtını sürdürmeli, Rabbini iyi tanımalıdır. Allah Teâlâ Peygamberimize verdiği özel önemi görmeli, buradan kendine dersler çıkarmalıdır. İşte o zaman cennet

³⁸⁹ Derman, a.g.e., Cilt IV, s. 76-77.

³⁹⁰ Deniz, Ahuzer, *Münir Derman'ın Hayâtı ve Kişiliği*, Basılmamış Lisans Tezi, Ankara 2000, s. 40.

³⁹¹ Derman, Münir, *Yazılmamış Sırların İlki, Yazılacak Sırların Sonu*, Cilt II, s. 75.

de, nîmet de, huzûr da insanın olur. O'nun dediği gibi bundan öte daha ne var ki?

Münir Derman Hoca'nın eserlerinde görebildiğimiz, bahsedilen tasavvufî kavramlar bunlardan ibârettir. O'nun bu kavramlara yüklediği anlamlar görüldüğü üzere çoğunlukla diğer ulemâ ile uyumludur. Ancak bâzı konularda çok farklı şeyler de söylemektedir. Eserleri baştan sona okununca bu farklılık belirgin bir şekilde görülmektedir. Sanırız bunda dünyanın sonunun her zamankinden daha fazla yaklaşmış olmasının ve bunları kendisinden sonra başka kimsenin "söyleyemeyeceğine" olan inancının etkisi vardır.

III. BÖLÜM

3. PRATİK UYGULAMALAR

3.1. Namaz

“İsm-i Fârisi, beş vakitte edâsı ehl-i İslam için farz olan erkândır.”³⁹² Dilimize Farsçadan giren “eğilmek” mânâsındaki “namaz” ; Kuran’da “salât” adıyla yüzden fazla yerde tekrarlanır. Salât, Arapçada genellikle duâ mânâsına kullanılır.”salât”ın salâ kökünden ‘patlama’ , ‘parlama / tutuşma’ anlamına geldiği de bilinir.”³⁹³

“Kur’an-ı Kerîmde mutlak biçimde namaz emrine defalarca yer verildiği gibi bâzı âyetlerde çeşitli üsluplarla namazın önemine işaret edilerek namaz kılanlardan övgü ile söz edilmiştir. (el-En’âm 6/92; el-Mü’minûn 23/9; el-Meâriç 70/22-35) , namazı ciddiye almayıp özünden uzaklaşanlar ise yerilmiştir. (el-Mâun 107/ 5)”³⁹⁴

“Namaz İbn Arabî’nin de işaret ettiği gibi yatay, dikey ve kırık üç hareket şeklini birleştiren esrarlı bir ibâdet biçimidir. Salât, filolojik mânâsında da görüldüğü üzere, o Allah’tan kula bir rahmet, kuldan Allah’a bir duâ, meleklerden kul için bir istiğfar, ümmetten Hz. Peygamber (s.a.v.)’e bir ilticâ ve nihayet Peygamberimizden ümmete bir şefaât olarak fonksiyon icrâ etmektedir. Namaz sayesinde sonsuzdan nasiplenme, namazdaki niyet ve konsantrasyonun kalitesi ve çapıyla orantılıdır. Bu Kur’an’da huşû adıyla anılmaktadır.”³⁹⁵

Kur’an’da Allah Teâla şöyle buyurmuştur:

³⁹² Sami, Şemsettin, *Kamus-ı Türkî*, s.147.

³⁹³ Komisyon, *Ana Konulara Yeni Yaklaşımlar*, D.İ.B. Yay., İst. . 2007,s.271

³⁹⁴ Komisyon, *T.D.V.İslam Ans.*, İst.,2006.Cilt XXXII.s.351.

³⁹⁵ Öztürk, *Kur’an’ın Temel Kavramları*, ss. 455–459.

“Kitaptan sana vahyedilenleri oku; namazı özenle kıl. Kuşkusuz namaz hayâsızlık ve kötülükten men eder. Allah’ı anmak her şeyden önemlidir. Allah yaptıklarınızı bilir.”³⁹⁶Namaz, inanan bir insan için ibâdetlerin en önemlisidir. Çünkü namaz Allah’ı anmak, hatırlamak, zikretmektir. Mü’minin Allah’ı hatırlamadığı bir ânının olması düşünülemez. Namazın bu anlamı içerdiği idrak edilirse işte o namaz insanı tüm kötülüklerden uzak tutar. Kişi neyi, niçin yaptığını her an hatırdan tutmalıdır.

Kelâbâzi: Namazın ne derece ehemmiyetli bir ibâdet olduğunu şöyle anlatmaktadır: “O “Kula dünyada kendisine izin verilip de kıldığı iki rekat namazdan daha hayırlısı verilmemiştir” hadisinden yola çıkarak namazın ve dolayısıyla namazdaki secdenin, âhirette müminlere “Allah’ı nazar” nimetinin dünyada kısmen tattırılması olduğunu belirtir. Kelâbâzi’ye göre namaz, Allah’ı tâzim sadedinde ibâdetlerin en toparlayıcı hüviyetli olanıdır. Namazın başlangıcı gönlü dünya alâkalarından temizlemektir, o da niyetle olur. Namaz vakitleri gündüz ve gecenin en fazîletli zamanlarıdır. Namazdaki huşû, kuldaki fenâ hâliyle alâkalıdır.”³⁹⁷

“Avarifü’l-Meârif yazarı ise namaz kalplerin mi’râcıdır demektedir. Teşehhüt semâvâtın katlarının tadrîcen aşılıp, birçok mesafeleri geçtikten sonra, Vuslat mahalline ulaşmaktır. Tahiyyat ise mahlûkat’ın Rabbine verilen bir selâmdır. Öyleyse, bu selâmı veren, kime ne söylediğini iyi düşünmeli, selâm verdiği Zât-ı Bâri’ye karşı edebini korumalı ve bu selâmı nasıl söylediğinin farkında olmalıdır.”³⁹⁸

Melek Hoca’ya göre, “Namaz Allah’a yaklaşmanın merdivenidir. O, bu merdiveni bırakma, boşlukta kalırsın der. Öyle ki o merdiven çıkıldıkça nurlaşır, temizlenir. Kullarının kendi katına teâlîsini isteyen Cenab-ı Allah bu yüzden namazı kat’î bir emir ile farz kılmıştır.”³⁹⁹ “Zâten farz demek Allah’ın

³⁹⁶ Ankebut, 29/45.

³⁹⁷ Göktaş, *Hicri IV.Asır Buhara’da Tasavvuf Kelâbâti Örneği*, ss. 355–357.

³⁹⁸ Sühreverdî, *Avarifü’l-Maarif*, s. 405.

³⁹⁹ Derman, Münir; *Allah Dostu Der Ki*, s. 28.

sevdiği ve korumak istediği mahlûka bir iltifatıdır. Hakk'ın arzuladığı hâle gelmek ve Hakk'a yanaşmak için mecburiyettir.”⁴⁰⁰Bildiğimiz üzere bütün ibâdetler aynı zamanda insana faydası olduğu için de emredilmiştir. Allah insanı seviyor ve onun kendi katına yükselmesini arzu ediyor ve bunun için gerekli yolları gösteriyor. Namaz Allah katına yükselebilmemizi sağlayacak, Derman Hoca'nın dediği gibi bir merdivendir. Allah bu merdiveni bize uzatmış ki O'nunla mülâkî olalım. Merdiven çıkmanın güçlüğüne dayanamazsak aslında kendimize zarar vermiş oluruz.

“Namaz bir miraçtır. Ancak Rasûl-ü Ekrem'den başkasına rûhen miraçtır. Hiçbir Peygamber'de ceseden mirâç yapmamıştır. Mekke'den Kudüs'e kadar ceseden, kul olarak yani hem ceset, hem rûh birlikte gitmiştir. Bu hâl iki durumu ilân eder. Birincisi ta'dil-i erkânın farziyyetini, ikincisi tayyi mekânın mümkün olduğunu. Aslında namaz kılan rûhtur, ceset değildir. Ta'dil-i erkân, cesedin rûhla birlikte hareket etmemesi için emrolunmuştur. Yani cesedi bir nevî disiplin altında tutmaktır. Böyle olmasa namaza başlayan derhal ortadan kaybolurdu. Namaz insanın vücudunu unutup rûhunun hâkim olduğu bir vaziyettir.”⁴⁰¹ Burada namazdaki ta'dil-i erkânın neden gerekli olduğunu öğreniyoruz ve namazda insanın (rûhunun) tayy-i mekân ettiğini, etmesi gerektiğini de. O'na göre “Nefsin arzularıdır, rûhu cesede yapıştıran. Namazda rûh ile cesedi ayırmak için önce abdeste sonra ta'dil-i erkâna riâyet lazımdır.”⁴⁰²

Münir Derman Hoca'ya göre “Namaz vakitleri Allah indinde büyük bir sırrı ehâdiyyet taşır. Bundan dolayı o vakitlerdeki tesbihâta kulun da girmesini Allah arzulamıştır. O'na göre namaz kılmayan kişiler zavallılardır. Allah'ın namaza ihtiyacı yoktur. Kim ne söylerse söylesin namaz kılmayan, namaz uykudan hayırlıdır ne demektir bunu bilmeyen kişi zavallıdır.”⁴⁰³ Kelâbâzî'nin namaz vakitleri gündüz ve gecenin en fazîletli zamanlarıdır dediği gibi Münir Derman Hoca da burada vaktin önemine dikkat çekiyor. İnsan o vakitlere

⁴⁰⁰ Derman, Münir, *Yazılmamış Sırların İlki, Yazılacak Sırların Sonu*, II. Cilt, s. 180.

⁴⁰¹ Derman, a.g.e. , Cilt IV, s. 53.

⁴⁰² Derman, a.g.e. , Cilt III, s. 101.

⁴⁰³ Derman, *Yazılmamış Sırların İlki, Yazılacak Sırların Sonu*, Cilt IV, s. 60.

hürmeten namaz kılmaktadır. Özellikle sabah ve akşam namazlarının vakti çok kıymetlidir. Yani vaktin kıymetinden ötürü o vakitlerde namaz emrolunmuştur. Bu konuyu biraz daha açarak o şöyle söylemektedir. “Sabah her şey başkadır. Güneş doğmadan evvel gökyüzü, yıldızlar, rüzgarlar, nebatlar, hayvanlar, toprak, sular, göller, denizler... Akşama yakın bütün bunlara dikkat eden görür, değişmeler vardır. Güneş battıktan sonra namaz vaktinde çok olaylar olur. Görmek lazımdır, duymak lazımdır, anlamak lazımdır. Bunlar hem maddî tabiat kânunlarında, hem hayvanlarda, nebâtlarda, her şeyde rûhânîyetde değişiklikler olur. Sabah namazı Allah’a yanaşmanın merdivenidir. Sabah namazını daima vaktinde kılanların alınlarında ancak sabah namazında elde edilen bir iz vardır. Herkes o izi göremez. Bu iz, halıya, hasıra veya kilime sürtünmeden husûle gelen iz değildir ha... Sabah namazında leş gibi uyuyup kalmayın. Zâten onu vaktinde kılmayanın diğer namazları da şöyle böyledir.”⁴⁰⁴

Namazda huzûr bulamıyorum, namazda aklıma olmayacak şeyler geliyor diyenlere ise Melek Hoca şu cevabı vermektedir: “Namazda huzûr bulamıyorum diyorsunuz... İlk iş cesetten rûhu ayırmak gerek. Cebrâil’in yaptığı işi taklit etmek gerek. Peki, rûh cesetten nasıl ayrılacak? Nefsin arzuları rûhu cesede yapıştırır. Bunları kaldırmak, yok etmek gerek, cesede haram lokma sokmamak gerek. Sonra abdeste sonra da namazın fizikî erkânına dikkat etmek gerek. İşte insanın hatırına olmayacak şeylerin gelmesi de nefsin, cesede yapışıp rûhu bırakmadığındandır. Bunlar rûh ceset çarpışmasından meydana gelen düşüncelerdir. Bilmeyenler buna şeytan hatırıma getirdi der. Oysaki abdestli bir insana şeytan yanaşmaz; yanaşamaz değil. Lafa çok dikkat edin. Çünkü ona öyle emrolunmuştur. Şeytan Allah’a âsî değildir. O gizli emirle bir murâdın tecellisi için vazîfe görmektedir. Bu yüzden şeytana küfretmek yasaktır.”⁴⁰⁵

Sonuç olarak, Münir Derman Hoca namazın ne kadar önemli olduğunu ve onu düzgün bir şekilde edâ etmenin gerekliliğini anlatmakla kalmamış

---

⁴⁰⁴ Derman, a.g.e. , Cilt IV, s. 61.

⁴⁰⁵ Derman, *Münir, Yazılmamış Sırların İlki, Yazılacak Sırların Sonu*, Cilt III, s. 101.

burada konuyu biraz daha açarak bunun nasıl başarılabileceğini de ta'rif etmiştir. Müslüman olmak sadece namaz kılmak, oruç tutmak gibi ibâdetlerle tamam olmaz. Hayâtın her anını bu bilinçle yaşamalıdır. Namazda ise bu bilinç hâli zirve noktada olmalıdır.

1.2. Zekât

“Zekât kelimesi, Arapçada temiz olmak, artmak, zenginleşmek gibi anlamlara gelen bir kökten gelen isimdir. Sözlükte, isim olarak zekâtın, temizlik, artış ve zenginlik gibi anlamları öne çıkmaktadır”⁴⁰⁶“Zekât Arapça, mal ve nakdin şer'an paklığı ve helalligi temin olunmak için senede kırkta birinin infâk edilmesi anlamındadır.”⁴⁰⁷

Münir Derman Hoca'nın zekâta diğer ibâdetlerden daha fazla önem verdiği görülmektedir. Zekât hakkında söylenecek çok şey olduğunu, ancak bunları söyleme izninin kendisine verilmediğini söyler. “Söylersem çırılçıplak kalırsın”⁴⁰⁸ der. Bu sözleri Şems-i Tebrizî'nin sözlerine benzemektedir. “Şems-i Tebrizî de Hakk'ın kendisine tevdi ettiği sırlara sahip çıkan sûfilerdendir. Sırrı saklar ve az konuşur. Ona göre sırrı taşıyamayacak olana söyleyip, onu divane etmenin bir anlamı yoktur.”⁴⁰⁹

“Kur'an-ı Kerim'de otuz iki yerde geçen zekât, infakın en çarpıcı görünümlü ve müeyyideli bir uygulanişidir. Zekât, ekonomik bir fedakârlık olarak Kur'an'ın sadaka kavramının bir görünümüdür. Sadakanın yaptırımı bağlanmış resmî kısmıdır. Tevbe sûresi 103.âyet⁴¹⁰ mallardan resmen alınan sadakanın tezkiye fonksiyonundan bahseder.”⁴¹¹ Allah Teâlâ zekâtı yaptırımı bağlamış, sadakadan farklı olarak onu farz kılmış ve bunları yine kulunun iyiliği için yapmıştır. Allah katına kirli bir şekilde varmak mümkün değildir.

⁴⁰⁶ Komisyon, *Ana Konulara Yeni Yaklaşımlar*, s.310.

⁴⁰⁷ Sami, Şemsettin, *Kamus-ı Türkî*, s.686.

⁴⁰⁸ Derman, a.g.e., Cilt III, s. 92.

⁴⁰⁹ Küçük, Hülya; “*Sırrı Şems Veyahud Şems-i Sır*”, Uluslararası Şems Sempozyumu, Nefes Yay., İst. 2010, ss. 470-480.

⁴¹⁰ “Onları arındırmak ve temize çıkarmak üzere mallarından sadaka al; bir de onlar için dua et...”*Kur'an Yolu Türkçe Meal ve Tefsir*, D.İ.B. Yay, Ankara 2007

⁴¹¹ Öztürk, *Kur'an'ın Temel Kavramları*, s. 650.

Temizlenelim ki oraya layık hâllere kavuşalım. Bütün ibâdetler kişinin temizlenip Hakk'a varmasını kolaylaştırmak içindir. Her ne yapıyorsak kendimiz için yapıyoruz.

“Allah Benim size ihsânım ve bağışım olan mallarınızın kırkta birini fakirlere ve kimsesizlere veriniz de buna mukâbil size büyük sevap ve iyi mükâfat vereyim deyince, bu küçücük parçayı vermekte duraksamak ve cimrilik etmek insafsızlık, isyan ve zulmün son haddi olur. Dinî emirleri yerine getirmek hususunda bu gibi duraksamaların menşei, kalbin çürüklüğü ve inancın zaafıdır.”⁴¹²

“Melek Hoca'ya göre zekât, mal ve rızkın Allah tarafından verildiğine şüphesiz inanan kulun fiilî bir ibâdetidir. İnsanların yardımlaşması ibâdet şeklinde emir olunmuştur. Ancak ona göre haram mal veya paranın zekâtını kimse veremez. Çünkü Hakk tarafından verdirilmez. Bundan dolayı o şöyle der: Haram mal ve paranın zekâtını vermeye kalkma, emr-i ilâhîye hâşâ hakaret etmiş olursun.”⁴¹³ Kişiyi zekat vermeye iten âmil, malın asıl sahibinin Allah olduğuna tam bir îmândır. Aksi durum, zekât vermedeki gönülsüzlük ve bir şeylerin eksildiğini hissetmesi îmânın zayıflığındandır.

“Ona göre zekât da saklı sıklardan dolayı, zekât hakkında konuşmak da tehlikelidir. Namaz, oruç, hacc kulun kendini bilerek yaratana bilmesi için yollardır. Ötede bunlardan sorgu sual yoktur. Fakat zekât öyle değildir. Sorgusu, suali, hesabı vardır. Zekât vermeme insanın bildiği fakat şuurlandıramadığı bir inkâr vardır. Zekâtı verilmeyen mal, servet, paranın verilmeyen kısmı da helâl değildir. Peki, haram mıdır? İşte burada yine sır vardır, Melek Hoca söyleyemem der.”⁴¹⁴

O'na göre “Zekât farz olan bir mü'minin zekâtını tam vermesi ibâdetlerin kabûlüne en birinci vesîle ve şarttır. Bunu yapmayanların

⁴¹² Karaman, Hayreddin, *İmam Rabbanî ve İslâm Tasavvufu*, İklim Yay., İst. 1987, s. 90.

⁴¹³ Derman, Münir, *Yazılmamış Sırların İlki, Yazılacak Sırların Sonu*, Cilt IV, s. 93.

⁴¹⁴ Derman, Münir, *Yazılmamış Sırların İlki, Yazılacak Sırların Sonu*, Cilt V, s. 43.

ibâdetleri beyhûdedir. Böyle birinin sakal bırakması da kat'iyyen doğru değildir.”⁴¹⁵

Namaz, oruç ve hac gibi ibâdetler genel mânâda kulun kendisi ile ilgili olan ibâdetlerdir. Faydası da zararı da bir bakıma kula aittir. Ama zekâtın da illâ ki bireye faydası vardır ama daha toplumsal mâhiyettedir, bir çok insanın hukûkunu ilgilendirir.

3.3.Oruç

“Oruç kelimesi sözlükte “ Bir şeyden uzak durmak, bir şeye karşı kendini tutmak.” anlamına gelen Arapça savm'ın Farsça karşılığı olan rûze kelimesinin Türkçeleşmiş şeklidir.”⁴¹⁶

“Oruç anlamındaki savm ve sıyâm, Kur'an-ı Kerîm'de türevleri ile birlikte on dört yerde geçer. Filolojik anlamlarıyla yeme, konuşma ve yürüme gibi fiillerden el çekmektir. Yürümeyen ata, durgun suya ve rüzgâra sâim denir.”⁴¹⁷

“Oruç, beşeriyet iktizâsı şeyleri kullanmamaktan ibârettir. Ta ki samediyet sıfatlarına göre beşerî işlerden imtina ettiği yani oruç tuttuğu sürece kişi de Hakk'ın eserleri zuhûr etmeye başlar. Orucun tam bir ay oluşu; dünya hayâtının tümünde bu amele ihtiyâç olduğuna işarettir.”⁴¹⁸

Kelâbâzî oruç hakkında şunları söyler: “Bir kutsî hadiste Allah “Oruç benim içindir, onun mükâfatını ben vereceğim” buyurmuştur. Kelâbâzî bu hadisi “Orucun mükâfatı, Benim”, şeklinde izâh eder. Yani oruçlunun mükâfatı Allah'ın ma'rifetidir.”⁴¹⁹

⁴¹⁵ Derman, a.g.e. , Cilt III, s. 234.

⁴¹⁶ Komisyon, *T.D.V. İslam Ans.*, İstanbul, 2007, cilt XXXIII,s.414.

⁴¹⁷ Öztürk, *Kur'an'ın Temel Kavramları*, s. 481.

⁴¹⁸ Cîlî, Abdülkerim, *İnsan-ı Kâmil*, (Çev. Abdülkadir Akçipek), Üçdal Neşriyat, İst. 1974, s. 749.

⁴¹⁹ Göktaş, *Hicri IV.Asır Buhara'da Tasavvuf Kelâbâti Örneği*, s.358.

Kûtü'l-Kulûb'un yazarı ise orucu şu altı organın muhafazası ile gerçekleşen bir ibâdet olarak görür. Bunlar: “ Gözü kısarak bakışta derinleşmemek...Kulağı bir haramı dinlemekten korumak...Dili kendisini ilgilendirmeyen hususlara müdâhil olmaktan korumak...Kalbi yapmaktan men edildiği fikir ve düşüncelerden sakındırmak...Eli harama uzanmaktan men etmek...Ayağı da emredilmediği bir gâye uğrunda yürütmemek...”⁴²⁰

Yani oruç sadece mide ve cinsel organını emri altında tutmak değil, tüm vücudu emri altında tutmakla ancak yerine getirilebilir.

“Oruç tutan kimse vakti iyice gelmeden yemekle ilgili hazırlık ve düşüncelere dalmamalıdır. Denir ki oruç tutan biri akşam yemeğini vaktinden önce düşünürse ona bir günah yazılır. Çünkü orucun faziletlerinden biri de yiyecek ve içeceği olabildiğince azaltmak, iftar yemeğinde acele edip, sahurunu te'hir etmektir.”⁴²¹

Bu, iftarda acele etmenin ne demek olduğunu Avârifü'l-Meârif yazarı şöyle açıklamaktadır: “Sünnete uyarak iftarda acele etmelidir. Eğer yemeğini yatsıdan sonra yemek ve akşam ile yatsı arasını ibâdetle ihya etmek isterse hemen su ile veya bir miktar kuru üzüm yahut hurma ile iftar eder. Şayet nefsi bununla yetinmeyip kendisiyle çekişmeye girecekse, akşam ile yatsı arasındaki vakti huzûrlu bir şekilde geçirebilmek için birkaç lokma atıştırır. Çünkü bu vakti ihyâ etmenin büyük fazîleti vardır. Böyle bir çekişme söz konusu değilse, o zaman su ile yetinir ve yemeğini sonra yer.”⁴²²

Münir Derman Hoca ise orucun dış şekil ve şartlarından ziyâde mânâsı, anlamı üzerinde durmuştur. O'na göre “İnsan ile Allah arasında perde, nefistir. Bu perde ancak oruç ile incelir. Orucun faydalarından bahsetmek, hakikî müslüman olan birine ayıptır. Herkes kendine göre onu az çok bilir. Oruç bir amel-i zâhir değil, sırr-ı bâtidir. Onun için oruç yemenin günahı tövbe ile sâkit olmaz. Keffâret ortaya çıkar. Keffârette bir nevî kendi

⁴²⁰ Ebu Talip el-Mekkî, *Kut'ul-Kulub*, Cilt III, s. 367.

⁴²¹ Ebu Talip el-Mekkî, a.g.e. , Cilt III, s. 368.

⁴²² Sühreverdî, *Avarifu'l-Mearif*, s. 432.

kendine ceza vermek gizlidir. Orucun diğerk ibâdetlerden bir farkı da şudur. Diğerk ibâdetlerde kul Hakk'a yanaşmaya doğru seyrederek. Oruçta ise Hakk insana doğru seyrederek. Oruçlu bir insan hazret-i insandır. Orucun hususî ufkunda erenlerin diyârı gizlidir. Ancak bunu anlamayanlar da vardır. İftar sofrasında iyi hazırlanmamış diye tabağı kıran, yarım saat kala yanına girmeyin çok sinirli olur denilen ve bu şekilde oruç tutanlara söylüyorum. Bunlara kim oruç tut dedi? Bu gibilere zâten oruç farz değildir. Farz Allah'ın sevdiği ve korumak istediği kişilerdir, onlara bir iltifatıdır.”⁴²³

“Melek Hoca'ya göre oruç bir temizliktir. İnsanın rûh ve maddesinin ilâhî bir banyosudur.”⁴²⁴ “Aynı zamanda oruç insanın tek oluşunu ve Hakk'dan bir parça olduğunu fiilen ikrardır. Bu ince mânâ altında gıybet, yalan, haram orucu bozar.”⁴²⁵ “Evet O'na göre orucu bozan şeyler hep rûha âittir,bedene değil”⁴²⁶

Münir Derman Hoca'ya göre orucu bozan şeyler bizim ilmi hâl kitaplarından okuduklarımızla sınırlı değildir. Ancak bunlar kendinden önceki âlimlerin söylediklerinden de farklı değildir. Tüm organlara oruç tutturmanın gerekliliği üzerinde düşünülürse bu sonuçlara varılacaktır. Kur'an'ın temel amacı yani Allah'ın bizden istediklerinin temeli ahlâklı bir toplum oluşturmaktır. Dinin diğerk tüm emirleri gibi oruçun da bu amaca hizmet ettiği açıktır. Oruç, namaz ve zekâtta daha zor yerine getirilebilecek bir ibâdetdir. Zâten bu yüzden Allah Teâlâ onu namaz ve zekâtta sonra farz kılmıştır.

Ayrıca Münir Derman Hoca bir ayrıntıyı daha dikkatlerimize sunmuştur. O'na göre “ “...Orucu geceye göre tamamlayınız”(el-Bakara 2/187) âyetine göre önce akşam namazının farzı kılınmalı sonra oruç açılmalı sonra sünneti kılınmalıdır.”⁴²⁷

⁴²³ Derman, Münir, *Yazılmamış Sırların İlki, Yazılacak Sırların Sonu*, Cilt II, ss. 180-181.

⁴²⁴ Derman, Münir, *Allah Dostu Der ki*, s. 82.

⁴²⁵ Derman, Münir, *Su*, Cilt I, s. 30.

⁴²⁶ Derman, Münir, *Yazılmamış Sırların İlki, Yazılacak Sırların Sonu*, Cilt V, s. 200.

⁴²⁷ Derman, Münir, *Yazılmamış Sırların İlki, Yazılacak Sırların Sonu*, Cilt V, s. 202.

3.4. Hacc

“Arapça’da gitmek, yönelmek, ziyâret etmek anlamlarına gelen hac kelimesi, fıkıh terimi olarak imkânı olan her müslümanın belirlenmiş zaman içerisinde Kâbe’yi, Arafat, Müzdelife ve Mina’yı ziyâret etmek ve belli bâzı dînî görevleri yerine getirmek sûretiyle yaptığı ibâdeti ifâde eder.”⁴²⁸

“Kur’an-ı Kerîm’de dokuz yerde hacc, bir yerde de hicc şeklinde geçen bu kelime ziyâret anlamındadır. Kur’ansal bir terim olarak belirli yerleri, belirli usûllere uygun biçimde ziyâret anlamında kullanılır.”⁴²⁹

“Kûtü’l-Kulûb yazarına göre bir kişi durumunun bozulması sebebiyle imkânsızlıktan ötürü hacca gitmemiş olarak ölürse Allah Teâlâ’nın kendisine imkân verdiği günden öldüğü ana kadar sürekli günah işlemiş sayılır.”⁴³⁰

Münir Derman Hoca’nın bu konu hakkındaki görüşleri şöyledir. “Haccın kelime anlamı önemli bir işi yapmaya niyet ve gayret etmektir. Allah kelimesindeki mânâsı ise Kâbe’yi ziyâret Allah’ın müminler üzerindeki hakkıdır. Bu lafa çok dikkat et. Bu hakkı tamamıyla ödeyene Allah tarafından verilen unvan da hacıdır. Peki, Allah’ın müminler üzerindeki hakkı nedir? Efendim, o meseleyi anlamak güçtür, anlayan zâten nedir diye soramaz. Söylesem ne yapacaksın, merâk düşüncesine bizim lâfımız yoktur.”⁴³¹

Melek Hoca sırf merak düşüncesiyle soru sorana cevap vermemektedir. Anlayabilene, gerçekten uygulamak isteyene hitâp etmektedir. Ancak bu kişiler de zâten bu soruları sormazlar demektedir.

O’na göre “Haccın muayyen zamanlarda yapılmasının sebebi, hikmeti vardır. Anlaşılan huduttan sırta kadar giden hikmeti vardır. Sebepleri ilmihâl kitaplarında yazmaktadır. Manevî hikmeti ise çok büyüktür. Resûl-ü Ekrem

⁴²⁸ Komisyon, *T.D.V. İslam Ans., İstanbul 1996*, Cilt XIV, s.382.

⁴²⁹ Öztürk, *Kur’an’ın Temel Kavramları*, s. 155.

⁴³⁰ Ebu Talip el-Mekkî, *Kut’ul-Kulub*, Cilt III, s. 370.

⁴³¹ Derman, *Münir, Yazılmamış Sırların İlki, Yazılacak Sırların Sonu*, Cilt IV, s. 93.

mi'râca Kâbe'den hareket ettirilerek başlamıştır. Haccın sırrı mi'râcda gizlidir. Mi'râc da namazda gizlidir. Namazı terk, mi'râcı ve haccı bir nevî inkârdır. Rasûl-ü Ekrem'i tasdikte şüphe var demektir. Mi'râcın başladığı yer olan Kâbe'yi ziyâret bir nevî cesedî mi'râcdır."⁴³²

Melek Hoca böylece haccı, mi'râc ve namazla alâkalı, içinde birçok manevî sırlar barındıran bir ibâdet olarak takdim etmektedir. Anladığımızı göre Peygamberimiz Kâbe'den yola çıkarak Allah'ın huzûruna varmış, orada huzûra erip, dünya hayâtı için gerekli olan enerjiyi depolamış, âdetâ yenilerek başladığı yere geri gelmiştir. İşte kişinin hacca gitmesindeki maksatta budur. Kâbe'den yola çıkarak Allah'ın huzûruna varmak ve orada huzûra erip yenilenmek. Aynı şekilde namazın sırrı da budur. Haccın yapıldığı yer, mi'râcın başladığı yer ve namazda yönümüzü çevirdiğimiz yer aynı zamanda bizim aslımızın, özümüzün yani yaratılış malzememizin alındığı yer olması bakımından mânidârdır.

“Hacc hususunda aslolan kişinin kalbindeki niyetini süm'a ve riyâdan hâlis kılması, ticaret ve emsâli dinî, dünyevî maksatlardan temizlenmesi, tertemiz mal ile yola çıkmasıdır. Gerçi temiz mal kibrit-i ahmer gibi pek azdır ama gerekli olan budur.”⁴³³

Ancak haccı beden ve mal ile yapılan, şeklî bir ibâdet olarak görmemek lâzımdır. Münir Derman Hoca'nın da söylediği gibi onda birçok hikmetler vardır. “Meselâ hareme harem denmesinin sebebi, İbrahim makâmının orada bulunması ve oranın emn ve güven yeri olmasıdır. İbrahim (a.s.)'in iki makâmı vardır. Biri beden makâmıdır, öbürü kalp makâmıdır. Hz. İbrahim'in kalbinin makâmına kasteden herkesin nefse hoş gelen alışkanlıklardan yüz çevirmesi, zevk, keyf ve rahatını terk etmeye kâil ve kâni olması ve ağyarın zikrinden ihrama girmesi lâzımdır. Hac yapmaktan maksat

⁴³² Derman ,a.g.e. , Cilt IV, ss. 93-94.

⁴³³ Aziz, Mahmud Hüdayî, *İlim-Amel-Seyr u sülûk*, (Haz. H. Kamil Yılmaz), Erkâm Yay., İst. 1988, s. 56.

Kâbe'yi görmek değildir. Maksat müşâhedenin keşfi ve tecellîlerin temâşa edilmesidir.”⁴³⁴

Tasavvufta ibâdetlere dış şekil şartlarından ziyâde özü nazara alınmakta, ihrama girme konusunda da bu görülmektedir. Allah'tan başka bir şey düşünmemek, konuşmamak sadece yaratıcısına yönelmekle kişi ancak ihrâma girmiş olur. Burada Bayezid Bestami'nin şu sözünü daha iyi anlamaktayız. “İlk hac ettiğimde Beytullah'ı gördüm. İkinci hac ettiğimde Beytullah'ın Sahibi'ni gördüm. Üçüncü hac ettiğimde ne Beytullah'ı ne de O'nun Sahibi'ni gördüm.”⁴³⁵

3.5. Sadaka

“Sözlükte gerçek olmak; doğruluk gibi anlamlara gelen sıdk kökünden türeyen sadaka kelimesi Allah'ın hoşnutluğunu kazanmak için ihtiyaç sahiplerine yapılan gönüllü veya dînen zorunlu maddî yardımları, bu çerçevede verilen para ve eşyayı ifâde eder.”⁴³⁶

“Allah Teâlâ keliminde zenginlere verdiği mal ve servette ihtiyaç sahiplerinin ve yoksulların hakkı olduğunu beyan ederek onların hakkının verilmesini özellikle tenbih buyurmaktadır. Herkese doğrudan doğruya değil de bir başkasının eliyle ihsânda bulunmasının birçok hikmetleri vardır. “Mal canın yongasıdır” derler. Bu itibârla maldan harcama yapmak bir bakıma candan harcama yapmak demektir. İslâm, mümin fertlerin mal ve dünya sevgisini kalplerine sardırmalarını ve yerleştirmelerini istemez. Bunun için maldan harcama yapma emri vererek onları, bayağı sıfatlardan uzak tutma yoluna gitmiştir.”⁴³⁷ Allah Teâlâ kulundan yapmasını istediği şeylerde yine kulun kendi yararını gözetmiştir. Mal ve dünya sevgisi kalbi sarınca insanı insan yapan gerçek sevgiye yer kalmamakta, insan insanlığını kaybetmektedir.

⁴³⁴ Hucvirî, *Keşfu'l-Mahcûb*, (Haz. Süleyman Uludağ), Dergah Yay., İst. 1996, s. 469.

⁴³⁵ Derman , Münir, *Yazılmamış Sırların İlki, Yazılacak Sırların Sonu*, Cilt II, s. 71.

⁴³⁶ Komisyon, *T.D.V. İslam Ans.*, İstanbul 2008, Cilt XXXV, s.383.

⁴³⁷ Özdağ, Musa, *Mehmed Feyzi Efendi'den Feyizler*, Hamle yay., İst. 1992, s. 370–371.

Münir Derman Hoca sadaka konusuna da ilmihâl kitaplarından öğrendiğimiz bilgilerden farklı olan bir tarzda yaklaşmaktadır. “Sadaka mânâ itibâriyle Hakk’ın er-Rezzak olduğunu tasdik etmek, şükretmektir. Zekâtın, mikroskobik bir nüvesidir. Rasûl-ü Ekrem sadaka kabul etmedi. Niçin? Kimsenin rızıkına müdâhale etmemek için.”⁴³⁸

O’na göre “Sadaka da bir çeşit zikirdir, diğer bütün ibâdetler gibi. Hakk’ın isimlerini fiilen zikretmektir.”⁴³⁹

“Sadaka, zekâttan farklı olarak gıdaya müteveccihdir. Mala, paraya değil. Ancak rızık artıklarından sadaka verilmez. Eski pantolon, ayakkabı, ceket, ölü elbisesi ve malzemesi sadaka olmaz, belki yardım olur ve dünyada kalır. Sadaka ise ahsen olmaktır.”⁴⁴⁰

“Çünkü sadaka ahsen-i takvim yaratılan bir insanın Ganî ismiyle yoğrulduğunun bir ifâdesidir. Sadakanın ayrıca zenginlik, mal, servet ve parayla da alâkası yoktur.”⁴⁴¹ Yeter ki insanın gönlü zengin olsun. Sadaka için zenginlik ölçüsü yoktur. Bu ahsen-i takvîm yaratılan insanın ahsen olma çabasıdır.

Sadakada da dikkat edilecek husus nefse pay çıkarmamaktır. Yoksa insan Allah korusun küfre kadar gidebilir. Melek Hoca bunu şöyle ifâde eder: “Sadaka Allah nâminadır, nefsin haz duymasın, yuvarlanırsın aman dikkat et. Ben şunu yaptırdım, câmi yaptırdım, köprü yaptırdım, çeşme yaptırdım, şu kadar fakir besledim deme... Diyenler zâten küfre sapmışlardır. İbadetleri de iyilikleri de boşunadır.”⁴⁴²

---

⁴³⁸ Derman, Münir, *Yazılmamış Sırların İlki, Yazılacak Sırların Sonu*, Cilt III, s. 97.

⁴³⁹ Derman, a.g.e. , Cilt I, s. 177.

⁴⁴⁰ Derman, a.g.e. , Cilt II, s. 156.

⁴⁴¹ Derman, Münir, *Yazılmamış Sırların İlki, Yazılacak Sırların Sonu*, Cilt III, s. 96.

⁴⁴² Derman, Münir, *Allah Dostu Der ki*, s. 28.

O'na göre sadaka da önemli olan ihlâslı yapmak ve en güzel (ahsen) şekilde yapmaktır. Allah'ın bizi görüyor olduğunu hatırdan çıkarmadan yaşayabilmektir.(ihsân)

3.6. Duâ

“Duâ kelimesi “çağırarak, seslenmek, istemek; yardım talep etmek” mânâsındaki da'vet ve da'va kelimeleri gibi mastar olup, küçükten büyüğe, aşağıdan yukarıya vâki olan talep ve niyâz anlamında isim olarak da kullanılır.”⁴⁴³

“Kur'ansal bir terim olarak duâ Allah ile kul arasında diyalog anlamındadır ki, kuldan Allah'a yakarış ve sığınma, Allah'tan kula merhamet, bağış ve koruma ifâde eder.”⁴⁴⁴

“Bir başka söyleyişle duâ; sınırlı, sonlu ve âciz olan varlığın, sınırsız ve sonsuz kudret sahibi ile kurduğu bir köprüdür. Bu sebeple insan tarihin hiç bir döneminde duâdan uzak kalmamıştır.”⁴⁴⁵

“En basit anlamıyla kulluk, duâ ve zikirdir.”⁴⁴⁶

“Duâ sadece çaresizlik ve sıkıntı hâllerinde başvuru olan bir yardım talebi olmayıp, bolluk, ferahlık, mutluluk gibi hâllerde de Allah'a yönelme ve O'nunla iletişim kurma, O'nu zikretme, O'na duyulan sevgi, şükran, hayranlık duygularını ifâde etme vâsıtasıdır. Diğer ibâdetlerden farklı olarak dini bir zorunluluk ve vâzife anlayışı ile değil, tamamen insanın kendi isteğiyle içten gelen samimi bir yönelişle yerine getirdiği evrensel bir ibâdetdir.”⁴⁴⁷

⁴⁴³ Komisyon, *T.D.V. İslam Ans.*, İstanbul 1994,Cilt IX,s.529.

⁴⁴⁴ Öztürk, *Kur'an'ın Temel Kavramları*, s. 92.

⁴⁴⁵ Komisyon, *T.D.V. İslam Ans.*, Cilt IX,s.529.

⁴⁴⁶ Hulusi, Ahmed, *Dua ve Zikir*, Kıtın Yay., Şubat 2010, s. 25.

⁴⁴⁷ Certel, Hüseyin, *Din Psikolojisi*, Andaç Yay. , Ankara 2003, s. 123.

İzutsu ise vahiy ile duâ arasında bir ilişki kurar, duânın da vahiy gibi olağanüstü şartlar altında meydana gelen bir durum olduğunu şöyle açıklar: “Vahiy, Allah ile insan arasında cereyan eden, Allah’tan insana doğru olan bir çeşit özel konuşmadır. Fakat Allah ile insan arasındaki bu lisanî münâsebet tek taraflı değildir. Bazen insan da Allah ile sözlü bir ilişki başlatır ve onunla konuşmak ister. İşte bu isteğin netîcesinde öyle bir olay doğar ki bu yapı bakımından vahye benzer ancak bunda konuşma doğrultusu aşağıdan yukarıya doğrudur. Vahy gibi bu da olağanüstü şartlar altında ve özel bir biçimde meydana gelir. İşte buna duâ denir.”⁴⁴⁸ Buradan da duânın sanıldığı gibi sıradan bir şey olmadığını ve ne kadar ehemmiyetli olduğunu anlamaktayız. Aslında insanın yaratıcısı ile arasında özel bir bağ kurması nasıl sıradan olabilir ki.

Münir Derman Hoca’nın bu konudaki görüşlerine baktığımızda onda önce duânın ta’rifini sonra da hangi durumlarda duâ edileceği, susmanın duadan daha faziletli olup olmadığı, gece yapılan duâların neden kabûle daha yakın olduğu gibi soruların cevabını bulmaktayız.

Ona göre duâ: “Kulun naz makamında kendini yaratana vasitasız ve büyük bir edep ve sevgiyle çevirip, arzularını, dertlerini açıklamasıdır. Hâlik’ıyla senli benli konuşmasıdır. Senli benli konuşmada teklik gizlidir, Allah teki sever. Duâlar ancak ehâdiyet mertebesine intikal ederse kabul edilir. Duânın yapıldığı zaman ehâdiyete çevrilmiş başka bir duânın o anda olmaması lâzımdır. Gece ibâdeti, bu makama çevrilenlerin adet i’tibâriyle az olmasından istifâde etmek için önemlidir. Namaz ise ehâdiyet mertebesinde kabul edilen yegâne ibâdettir. Salâtın asıl mânâsı duâ, niyaz demektir. Âyette geçen “duâ edin vereyim” buyruğu, ehâdiyette beni bulun, senli benli olalım demektir. İşte duâda çok ince bir mânâ vardır ki araya mesâfe sokmak şirk olur. Onun için istemek araya mesâfe sokmak demektir ki, her yerde hâzır ve nâzır, sana şah damarından yakın olanın senden haberi yokmuş gibi hatırlatmak olur. Bu mıntıka şirk mıntıkasıdır. İyisi istememektir. Bunu anlamak ise çok zordur. Ancak bunu anlamak için bir çare vardır ki buna

---

⁴⁴⁸ İzutsu, *Kur’an’da Allah ve İnsan*, s. 47.

çalışınız. Allah ile yarış edencesine müsamahakâr, sabırlı, affedici, şefkatli, merhametli olmaya gayret ediniz. Bu hasletler söz ile kısa ve kolay söylenir fakat insan da tecellîsi çok güçtür.”⁴⁴⁹ “Zâten îmân gözüyle her şeyin taksiminin Allah tarafından olduğunu görüp anlayan bir şey istemek için utanç duyar.”⁴⁵⁰ Duâda kullanılan dile çok dikkat edilmelidir. Zirâ Münir Derman Hoca'ya göre Allah'ın bizden haberi yokmuş gibi hatırlatarak konuşmak şirke bir kapı açabilir. Zâten O'na göre kadere tam teslim olmuş biri Allah'tan bir şey istemek istemez.

Münir Derman Hoca burada sükût etmenin dua etmekten daha faziletli olduğunu söylemektedir. Ancak bu konuda farklı görüşler vardır. Kuşeyrî eserinde şunları söyler: “Âlimler, duâ mı yoksa sükût edip hâle rızâ mı daha faziletli olduğu konusunda farklı görüşler söylemişlerdir. Bâzıları şöyle demiştir; duânın bizzat kendisi bir ibâdettir. İbâdet olan bir şeyi yapmak terk etmekten daha hayırlıdır. Bir grup âlimde şöyle demiştir. Allah Teâlâ'nın hükmü altında sükût edip teslim olmak daha yüksek bir hâldir. Hakk'ın takdirine rızâ göstermek daha faziletlidir. Bâzıları da şöyle demiştir: Kul, diliyle duâ etmeli, kalbiyle de ilâhî takdir ve tecellîye rızâ göstermelidir. Böyle yaparsa, her iki emri de yerine getirmiş olur. Kuşeyrî, bu görüşleri sıraladıktan sonra kendi fikrini şöyle açıklamaktadır: En doğrusu, kul yaşadığı vakit ve hâl içinde duâ etmeye bir işâret alıyorsa, duâ etmesi daha faziletlidir, sükût etmeye bir işâret alıyorsa, sükût etmesi daha faziletlidir.”⁴⁵¹

Duâ etmeyip sükût etmek bâzılarına göre bir derece meselesidir. Bu konuda şöyle söylenmiştir: “Sufî bâtını ve zâhirîni Allah'ın Kitabına ve Resûlünün sünnetine uyarak arıttandır. O, sâfiyeti arttıkça, irâdesini dilek ve ihtiyârını terk eder. Sufîler öyle bir dereceye ulaşırlar ki burada ne duâ ederler ne de herhangi bir şey isterler.”⁴⁵² İnsanın saf ve duru hâle gelmesi Melek Hoca'nın da dediği gibi Allah ile yarışır derecede merhametli ve sabırlı

---

⁴⁴⁹ Derman, Münir, *Allah Dostu Der ki*, s. 65.

⁴⁵⁰ Derman, a.g.e., s. 51.

⁴⁵¹ Kuşeyrî, *Risâle*, s. 501.

⁴⁵² Velioğlu, Tarık, *Kalbin Nuru*, s. 74.

olmasıyla gerçekleşebilir. Bu hasletlerin kendinde tecellî ettiren bir insanın hiç kimseden bir beklentisi olmaz.

Melek Hoca duâ etmenin Allah ile bir çeşit dostluk kurmak demek olduğunu söyler. “Allah ile dostluk kurabilmek hünerdir. Bu dostluk ise duâ ile olur amma duâ çok güçtür. Duâ ancak ve daima kâinatta cârî, kânun hâlindeki olayların dışında ve insanın tasarruf kudreti dâhilinde olan hâdiseler, arzular için yapılır. Bir de Peygamber (s.a.v.) Efendimiz’in bana salavât getirmeden yapılan duâlar kabul olmaz buyurması vardır. Bunun anlamı Rasûl-ü Ekrem onları bir nevî sansürden geçiriyor demektir.” Son olarak Münir Derman Hoca şunları söyler: “Duânın hakikatini bilersen, kim olursa olsun, inanan, inanmayan herkesin duâsı Allah indinde makbuldür ve muhakkak kabul edilir. Bunda toz kadar şüphen olmasın. Şüphe, aklın zelzelesidir. Akla hakarettir. O da onu sana verene bir nevî itimatsızlık olur. Buna biz küfür diyoruz.”⁴⁵³ Münir Derman Hoca’ya göre Allah’ın yarattığı insanların en kötüsünün bile O’nun yanında söz sahibi olmasını te’min edecek iyi bir tarafı vardır. Bu açıdan insan duâsının kabulünden şüphe duymamalıdır. Kaderin çizdiği hiç bir hâdiseye üzülmemeli, tasarruf kudretinde olan şeyler için ise elinden geleni yapmalıdır.

Sonuç olarak Münir Derman’a göre duâ edilecek durumlar vardır, edilmeyecek durumlar vardır. Sadece insanın değiştirebilme imkânı bulunan durumlarda dua edilebilir. Aksi bir durum Allah’a karşı saygısızlık olur. Ayrıca insan duâ ettikten sonra onun kabulünden şüphe duymamalıdır.

3.7. Salavât

Salâvât’ın anlamı ve salâvât getirmenin fazîleti hakkında Münir Derman Hoca’nın görüşleri şöyledir: “Salât Arapçadır. Duâ, mağrifet, rahmet mânâlarını taşır. İkinci hicrî yılda emir olunmuştur. “Ben ve meleklerim Nebî’ye salavât getiriyoruz, siz de getirin”⁴⁵⁴ âyetine göre salâvât getirmek

⁴⁵³ Derman, Münir, *Yazılmamış Sırların İlki, Yazılacak Sırların Sonu*, Cilt IV, ss. 117–118.

⁴⁵⁴ Ahzap,33/56

farzdır. Buradaki salavât Resûlün yaratıldığı nuradır. Rasûl-ü Ekrem kendileri de bu nûra salavât getirirlerdi, şahıslarına değil, taşıdıkları nûr-u risâlete.”⁴⁵⁵ Peygamberimizin yaratıldığı bu nûr, başka yerde şöyle izâh edilir. “Arş, Allah’ın zâtının aydınlığıdır. Yaratılmamıştır. Bu ışıktan bir nebze ayrıldı ve Allah O’nu varlığa dönüdü. Bu Nûr-u Muhammedî’dir. Kâinâtın yaratılışındaki esas budur. Peygamberimizin salavât getirdiği de bu esastır.”⁴⁵⁶

“Salât u selam getirmek herkesin kendi nefsi için rahmet talep etmektir. Niyazlar, dualar, arzular hep mekândan lâ mekâna Rasûle uğramadan gitmez, gidemez, kabul olmaz. Saray-ı ilâhîye ancak Rasûl kanalıyla müracaat olunur.

Binlerce salavât-ı şerîfe mevcuttur. Bunlardan bir kısmı,

- Nebi olarak vahyi tebliğ etmesi bakımından, bu necip vazîfeyi yapması, bizi haberdar edip doğru yola önder olması ve öğretmesinden dolayı O’nun bu hakkını ödememiz için...
- Diğer bir kısmı O’nun rûh-u muâllâlarını takdis ve tebcil içindir.
- Bir kısım salavât-ı şerifelerde ise kendilerinin şefaatinin esirgemeyecekleri kat’idir. Çünkü âlemlere rahmettirler.
- Bir kısım salavâtlar vardır ki, müşkül zamanlarda Resûl’den istimdat ve rûh-ı şerîflerden yardım istemek içindir.
- Bir kısmı da Resûlullah’ın sünnet-i seniyyelerini hakkıyla yerine getirip tebliğ ettikleri Allah’ın emirlerini mümkün olduğu kadar kusursuz yerine getirenlerin, O’nun manevî rûhâniyetiyle temas temini için çare ve vasıtalarıdır.”⁴⁵⁷ O’na göre salavât getirmek, herkesin aslında kendisi için yaptığı duâdır. Bütün duâların Allah’ın huzûruna ulaşmadan önce Peygamberimiz’e ulaştığını, onun için salavâtsiz duânın kabul olmayacağını söyler.

⁴⁵⁵ Derman, Münir, *Yazılmamış Sırların İlki, Yazılacak Sırların Sonu*, Cilt I, ss. 146–147.

⁴⁵⁶ Derman, *a.g.e.*, Cilt II, s. 38.

⁴⁵⁷ Derman Münir, *Allah Dostu Der ki*, ss. 27–29.

Münir Derman Hoca daha binlerce salavâtın binlerce fazîlet ve kıymeti olduğunu söyler. Ve sözlerine şöyle devam eder. “Ancak bu salavâtların virt edilmesi bile kolay iş değildir. Hatta bunlardan bâzıları sadece belirli zamanlarda söylenir. Bunları bilip ayırt etmek gerekir. Salavât-ı Şerîfelerin virt edilmesi bir derece, bir makâm, temizlik ve kulluk rütbesine göre bir edep ve manevî bir izin meselesidir. Bâzı salavâtlar gizlice ilham edilirler. Hakikî mürşitler, velîler, hakiki kulluk yolunda olanlara ya cehren himmetlerini gösterirler veya gizli olarak ilham ve onlara telkin ederler. Salavâtı şerîfelerin istenildiği zaman devamlı virt edilenleri olduğu gibi, muayyen zamanlarda virt edilenleri de mevcuttur. Salavât-ı şerîfelerin cümlesini hâvî kitaplar vardır. Bâzıları da hiçbir kitapta yoktur. Her velînin mürşidinden aldığı birçok gizli salavâtlar vardır. Tayy-î mekân için, uzaktan konuşmak için, keramet denilen fevkâlâde işleri göstermek için lâzım olan salavâtlar vardır. Ricâl-ül Gaybın, Hz. Hızır’ın, üçlerin, dörtlerin, yedilerin, kırkların, üç yüzlerin, üç binlerin özel salavât-ı şerîfleri vardır. Peygamber (s.a.v.) Efendimiz’in resûllüğüne, nebîliğine, peygamberliğine, habibullah olmasına ve nihâyet mübarek rûhuna getirilecek ayrı ayrı salavât-ı şerîfler vardır. Bunlardan haberimiz olmadığı halde, haberimizin olmadığını da farkında değiliz. Basit gibi görünen, bildiğimiz salavât-ı şerîfeyi bile devamlı vird etmekte tembellik eder, gaflet içinde yüzüp dururuz.”⁴⁵⁸ Buna göre, bir insan bir salavâtı kendine vird edinebilmişse bu onun bir derece veya bir makâm sahibi olduğunu gösterir. Mânevî açıdan ona bu konuda izin verilmiş demektir. Bu açıdan salavâtları vird edinmek kolay iş değildir. Zâten, hangi salavâtın ne zaman söyleneceğini bilmek de gerekir. Ve bunu bilip ayırt edebilecek hâle gelmektir önemli olan. Hakiki mürşitler müridlerine gizli veya açıktan salavâtlarını telkin ederler.

Melek Hoca salavâtlar konusunda bu açıklayıcı bilgileri verdikten sonra, başka bir yerde de bu salavâtlara örnek verir:

“Esselâtü vesselâmü aleyke ya Rasûlullah: Bu salavât Efendimiz’in rasûllüğüne, İslam’ın hürmetidir, borcudur.

---

⁴⁵⁸ Derman, Münir, *Yazılmamış Sırların İlki, Yazılacak Sırların Sonu*, Cilt V, ss. 60–62.

Esselâtü vesselâmü aleyke ya Habiballah: Bu da peygamberliğine salavâttır, vaciptir.

Esselâtü vesselâmü aleyke ya seyyidel evvelîne vel âhirîn: Bu ise nebîliğine salavâttır, farzdır. Yani peygamberliğine inanmak, tasdik etmektir.

Cuma günleri çok salavât getirmek lazımdır. Yemeğe otururken esselâtü vesselâmü aleyke ya Habiballah deyip, besmeleyle başlamak, abdestli olmak lazımdır.

Yatarken esselâtu vesselâmü aleyke ya Rasûlullah deyip, bilinen ve sevilen âyetleri okumak, yine abdestli olmak lâzımdır.⁴⁵⁹

Ona göre her durumun kendine özel salavâtı vardır. Ayrıca salavât okurken abdestli olmak elzemdir. Münir Derman Hoca, kendinden önceki birçok âlim ve mürşit kişilerde olduğu gibi devamlı abdestli olma konusuna çok önem vermektedir. Meselâ eserlerinde adı sıkça geçen İbn Arabî. *Babu'l-vesâyâ*'da İbn Arabî'nin mürîdlerinden hiçbir zaman abdestsiz olarak saç, tırnak ya da sakallarını kesmemelerini hatta abdestsiz kıyâfet bile değiştirmemelerini istediğini öğrenmekteyiz.⁴⁶⁰

Aynı düşüncüyü *Avarifü'l-Meârif* yazarında da görmekteyiz. Ancak ilmihâl kitaplarında abdestsiz yapılmayacak şeylerin sınırlı sayıda olması, orada bunlardan bahsedilmemesi bu düşüncelerin tamamen sübjektif olduğunu göstermez. Onların bu düşünceye kâil olmalarına sebep deliller vardır. Sühreverdî şöyle der:

“Abdest müminin manevî silahıdır. Azâlar abdestin himâyesinde oldukları zaman şeytanın onlara etki edip günah işletmesi azalır.

⁴⁵⁹ Derman,a.g.e. , Cilt I, ss. 118–119.

⁴⁶⁰ Addas, *İbn Arabî Kibrit-i Ahmerin Peşinde*, s. 277.

Enes b. Mâlik (r.a.) şöyle anlatmıştır: Rasûlüllah (s.a.v.) Medine'ye geldiklerinde ben sekiz yaşlarında idim. Rasûlüllah (a.s.) bir defasında bana: "Yavrum devamlı abdest olmaya gücün yeterse yap. Çünkü abdestliyen ölen kimseye şehitlik sevabı verilir" buyurdu. Akıllı olana düşen, devamlı ölüme hazır olmasıdır. Devamlı abdestli bulunmak, ölüme hazır olmak sayılır."⁴⁶¹

"Salât ü selamlar mü'min gönüllerde muhabbet-i Rasûlüllâh'ın ziyâdeleşmesine vesile olur. Rasûlüllah'a lâıyk-ı veçhile tâbî olup O'nun üsve-i haseneliğinden gereği gibi istifâde edebilmek, hiç şüphesiz Kur'an ve sünnet hakikatini kavrayabilmekle mümkün olur."⁴⁶²Seven, sevdiğini sürekli hatırdadır. Hep onu konuşmak, ondan bahsetmek ister, konuyu döndürüp dolaştırıp ona getirir. Ârifin fikri ne ise zikri de odur, derler. Konuşulmayan hatırlanmayan şey, zamanla unutulmaya mahkumdur. Salavât getirmek kişide peygamber sevgisinin oluşmasına ve artmasına sebeptir. Peygamber sevgisi ve Allah sevgisinin ilk basamağıdır.

Münir Derman Hoca'nın hayâtında salavât çok önemli bir yer tutmaktadır. O, bunların öğrenilip devamlı virt edilmesini istemektedir. Ayrıca her durumda söylenecek salavâtların farklı olduğunu belirtmesi de salavâtın basit bir duâ olmadığını göstermektedir. Salavât getirirken abdestli olmayı şart görmesi de onun bu konuya verdiği önemdir.

3.8. Kerâmet

"Kerâmet sözlükte kerem, lutuf, ihsân, hürmet gibi anlamlara gelir."⁴⁶³ "Mü'min bir kulda hârikulâde hâlin zuhûr etmesine kerâmet adı verilir. Ehl-i sünnet ulemâsı kerâmetin hak olduğunda müttefiktir. Kerâmet ehli amel-i sâlih sahibi, inançlı bir mü'min olmalıdır. Aksi halde kerâmet değil, istidraç, mekr veya sihir adı verilir."⁴⁶⁴

⁴⁶¹ Sühreverdi, *Avarifül Mearif*, s. 380.

⁴⁶² Topbaş, Osman Nuri, *Emsalsiz Örnek Şahsiyet*, Erkam Yay., İst. 2009, s. 152.

⁴⁶³ Sami, Şemsettin, *Kamus-ı Türkî*, s.1154.

⁴⁶⁴ Yılmaz, *Anahatlarıyla Tasavvuf ve Tarikatlar*, s. 348.

“Mucize gibi kerâmet de hârikulâde hâlleri ifâde eden bir terim olarak Kur’an’da ve hadislerde geçmez. Ancak kerâmet teriminin sonraki dönemlerde ortaya çıkması bu hâllerin Kur’an ve hadislerde bulunmadığı anlamına gelmez. Kur’an’da adı belirtilmeyen bir zâtın Sebe melîkesinin tahtını bir anda Hz.Süleyman’ın yanına getirmesi(en-Neml,27/38), Meryem’e Allah katından rızık gelmesi (Âl-i İmran, 3/37; Meryem, 19/25) vb. Olaylar Kur’an-ı Kerîm’de geçen kerâmet örnekleri olarak görülmüştür. Bu âyetlerde sözü edilen kişiler peygamber olmamasına rağmen kendilerinden hârikulâde hâller zuhûr etmiştir.”⁴⁶⁵

“Ancak sufiler ilk devirlerden i’tibâren kerâmetten çok istikamet üzerinde dururlar. Gerçek kerâmet şeriata uymak ve sünneti yaşamaktır. Hatta Bâyezid Bistâmî’ye atfedilen şu söz, bu anlayışı seslendirmektedir: “Bir kimsenin havada bağdaş kurup oturduğunu görseniz, onun Allah’ın emir ve yasaklarına riayet ve sünnete uyma konusundaki hassasiyetini görmedikçe sözüne i’tibâr etmeyiniz.”⁴⁶⁶ Gerçek Allah dostları, hârikulâde olaylar ortaya koymayı değil, şeriata uyup, sünneti yaşamayı önemsemişlerdir. Asıl hârikulâde hayât Allah ve Rasûlü’nün gösterdiği yolu tâkip edebilmektir. Çünkü bu yol zâten küçük büyük engellerle doludur. Bu engellere takılıp yolu sapıtmamak ise büyük bir iştir.

Kuşeyrî ise kerâmetin câiz olduğunu aklen şöyle izah eder: “Kerâmet akla göre olması düşünülebilen bir olaydır. Onun meydana gelmesi, dinin asıllarından birini ortadan kaldırmaz. Sonra Allah Teâlâ’nın kerâmet türü bir olayı yaratmaya güç sahibi olduğuna inanmak vâciptir. Bir şeyin Allah’ın kudreti dâhilinde olduğunu bilmek vâcip olunca, onun meydana gelmesine engel olacak bir şeyin bulunmadığı bilinmiş olur.”⁴⁶⁷

“Kerâmet, Cenab-ı Hakk’ın Salih kullarına bir keremidir. Övünme değil şükür vesîlesidir. Hedef görülmeyip yakîne vesîle yapılmalıdır. İstemekle elde edilmez, bekleyene verilmez. Esasen hiç kimseden kerâmet istenmez,

⁴⁶⁵ Komisyon, *T.D.V. İslam Ans.*, Ankara ,2002, Cilt XXV,s.265-266.

⁴⁶⁶ Yılmaz, *Anahatlarıyla Tasavvuf ve Tarikatlar*, s.351.

⁴⁶⁷ Kuşeyrî, *Risâle*, s. 641.

herkese emredilen istikâmettir.”⁴⁶⁸Eğer insan şeriatın gösterdiği yolda ilerliyorsa, Allah’ın onun eliyle ortaya çıkardığı kerâmet cinsinden şeylere övünmeyle değil şükürle mukâbele de bulunmalıdır. Şükür ise yerine getirilmesi gereken ayrı bir sorumluluktur. Böyle bir sorumluluk ise istenmemelidir. Zâten istemekle elde edilmez.

Münir Derman Hoca’ya göre kerâmet, “Rasûl-ü Ekrem’in rûhâniyetinin devam ettiğini ispat ve ifâde eden en büyük delildir.”⁴⁶⁹

“Keramet lütfün verildiği kuvvetin tecellisi, ortaya çıkmasıdır. Lütf-u ilâhîden nasip alabilen insanın bu lütfün kudretini izhar etmesi keyfiyettir. Kâinatta ne varsa maddî, ne türlü hareket varsa rûhî, rûhanî hepsi Allah’ın kudret ve güçlerinin tezâhürüdür. Kerâmet velîlerden sudûr eder, bu bağlı olduğu nebînin bir mûcizesidir. O insanların yüzlerindeki halâvet, renk, hareketleri, sözleri hep bir kerâmettir. Kerâmet, insanda galip olan esmânın hudûduna girenlerde tabii bir hâdise gibi tecelli eder. Bulutun bir anda yağmur olması gibi. Önemli olan kendinde gâlip olan esmâyı keşfetmektir. O esmâyı teveccüh edince arzusu, isteği husûl bulur. Bazen haberi olmadan o esmâ ile dolmuştur, kerâmet zâhir olur, farkında değildir. Çünkü onun için tabii bir hâldir. Etrafındakiler gönül sahibi iseler, onlar bunu anlarlar. Gönül sahibi olmayanlar, kerâmeti, bilgi, ilim, görüş şeklinde idrak ederler. Çok akıllı adam, nasıl da biliyor derler.”⁴⁷⁰

Melek Hoca kerâmeti Allah’ın kudret ve gücünün tezâhürü, ortaya çıkması olarak görür. Kâinattaki maddî, manevî tüm hareket ve olaylar Allah’ın kudretinin görünüşüdür zâten. Ancak kerâmet lütf-u ilâhîyeden nasip alabilenlere Allah’ın bir lütfudur. İnsan için süsleyip içiyle görünebilirse onun her hâli kerâmettir. Kısaca kerâmet hakikî müslümanın yaşadığı ancak bazen farkında olup bazen de farkında olmadığı bir hâldir. Önemli olan insanın kendinde gâlip olan esmâyı keşfedip onunla uyumlu yaşamasıdır.

⁴⁶⁸ Selvi, Dilaver, *Kur’an ve Tasavvuf, Hoşgörü Yay.*, İst. 2012, s. 436.

⁴⁶⁹ Derman, Münir, *Yazılmamış Sırların İlki, Yazılacak Sırların Sonu*, Cilt III, s. 145.

⁴⁷⁰ Derman, Münir, *Yazılmamış Sırların İlki, Yazılacak Sırların Sonu*, Cilt I, ss. 57–59.

3.9. Râbita

“Râbita, sözlükte münâsebet, alaka, intisâb, nizâm, tertip, usûl gibi anlamlara gelir.”⁴⁷¹ “Râbita, bağ, alâka ve vuslat anlamındadır. Kur’an-ı Kerîm’de aynı kökten ribat, murâbata veya rabt-ı kalp gibi kavramlar vardır. Râbita insanî bir insiyaktır. Fizik, sosyal ve moral ya da rûhî ve ahlâki kişiliğin başkaları üzerindeki müsbet ya da menfî etkisidir. Tasavvufta istenilen kâmil insanı yetiştirmek için mürîdlerin gönlüne kâmil bir model konmuştur. Râbitanın amacı “râbita-i huzûr”dur. Yani kişiye daima huzûr-ı ilâhîde bulunduğu duygusunu sağlamaktır. Her an Allah’ı karşımızda görür gibi yaşamaktır.”⁴⁷²

Râbita, insanda ihsân şuurunu uyandırmak ve sürekli canlı tutmak için bir yol olarak görülmektedir. Yani râbita bir amaç değil araç olarak uygulanan bir usûldür.

“Bir tasavvuf terimi olarak mürîdin kendini mürşidi ile yüz yüze gelmiş varsayıp ondan feyz aldığı (ondan metafizik anlamda güç aldığı ya da nurlandığını) zihninde canlandırması demektir.”⁴⁷³ Adı râbita olmamakla beraber aynı usûl bir eğitim metodu olarak kullanılmaktadır. Başarı için bu bir teknik zorunluluktur.

“Tasavvuf tarihinde önceleri şeyhi sevmek, kalbini ona bağlamak, bu sayede ondan feyz almak ve davranışlarını taklit etmek gibi uygulamalar bulunurken zamanla bunlar şeyhin sûretini düşünme şeklini almıştır”⁴⁷⁴ Ancak; “Râbitada hedef, insan değil, insanda bulunan ilâhî vasıflardır. Seyr u sülûk adıyla özel bir terbiyeye giren sâlikin, kendisi için numune-i imtisal ve hedef insan olan mürşidine benzemeye çalışması, hayali ile de olsa onu devamlı gündeminde tutması ve böylece an be an onun boyasına boyanması eğitim adına zarûrîdir. Yoksa kalb kayması ve hedef sapması içinde olan bir

⁴⁷¹ Sami, Şemsettin, *Kamus-ı Türki*, 652.

⁴⁷² Yılmaz, *Anahatlarıyla Tasavvuf ve Tarikatlar*, ss. 364–365.

⁴⁷³ Aydın, Ferit, *Tarikatta Râbita ve Nakşibendilik*, Ekin Yay., 1996, s. 13.

⁴⁷⁴ Komisyon, *T.D.V. İslam Ans.*, İstanbul,2007 Cilt XXXIV,s.378.

insan, yol alamaz. Eğitimde “aynîleşme” denen şey, tasavvufta “fenâ fi’ş-şeyh” olarak düşünülebilir.”⁴⁷⁵ Ancak râbitanın nasıl yapılacağını iyi bilinmesi gerekir. Aksi durum fayda yerine zarara sebep olabilir.

Münir Derman Hoca’nın râbita ta’rifi râbitanın nasıl yapılacağını kapsayacak şekildedir.

“Cesette irâde dâhilinde olan hareketleri sükûna getirerek, gayri irâdi hareketleri düşünmemek, nefsanî arzuları terk etmek bundan sonra akıl ile rûhi duyguları bağdaştırarak bir yere bir an için bağlanmak, işte râbita budur.”⁴⁷⁶

Münir Derman Hoca’nın bu râbita ta’rifi, yukarıda izâh etmeye çalıştığımız râbitadan farklıdır. O, bildiğimiz klasik mânâdaki râbitayı kabul etmemiş, ona farklı bir anlam yüklemiştir. O, râbitayı kendi bedenini tamamen unutup rûh ile hareket etmek, rûh ile düşünmek yani rûha bağlanmak olarak yorumlamıştır. İnsana kötülük yaptıran nefsidir. Nefisini unutup tamamen rûhanî bir hayât yaşamak asıldır. Yani râbita bağlanmak ama rûha bağlanmaktır. O zaman rûh, kişiyi kendi hayât mertebesine yükseltecektir. Âlâ-i İliyyîn’e doğru.

3.10. Himmet

“Arapça kast-ı niyet, cehd, sa’y, gayret, lütuf, teveccüh-ü mânevî gibi anlamları olan bir kelimedir.”⁴⁷⁷ “Himmet bir olgunluk hâli veya kulun bir şeyi elde etmek üzere kalbinin bütün gücüyle Hakk’a yönelmesidir. Himmet Allah’ın icâbeti sonucu vukû bulur, tesir Allah’tandır; kul ise duâcı olarak vasıta.”⁴⁷⁸

⁴⁷⁵ Selvi, *Kur’an ve Tasavvuf*, s. 351.

⁴⁷⁶ Derman, Münir, *Yazılmamış Sırların İlki, Yazılacak Sırların Sonu*, Cilt III, s. 145.

⁴⁷⁷ Sami, Şemsettin, *Kamus-ı Türkî*, s.1510.

⁴⁷⁸ Cebecioğlu, *Tasavvuf Terimleri ve Deyimleri Sözlüğü*, s. 278.

“Tasavvufta himmet genel olarak velînin teveccühü, tasarrufu ve olağanüstü işleri başarma gücü şeklinde anlaşılmıştır. Velîler himmet denilen manevî ve sırrî bir güçle misal âlemindeki mümkün varlıkları gerçek varlıklar hâline getirebilirler. Çünkü himmet kâmil insandaki ilâhî kudrettir.”⁴⁷⁹ Allah, kudreti ile yoktan vâir etmektedir. Ancak Allah dostları himmetleri ile mümkün varlıkları gerçek varlıklar hâline getirmede Allah’ın kudretini celbetmeye duâlarıyla vâsita olmaktadır.

Melek Hoca’ya göre himmet, “Mürşidin vereceği bir kıvılcımdır, ilim ya da söz değildir. İnsanda Allah’ın esmâları tecelli ettiğinden Hakk’ın kudret ve güçleri insanda gizlenmiştir. Bu güçleri ortaya çıkarmak için de Hakk’dan Resûlullah’a oradan mürşide erişen bir kıvılcım vardır. Bu kıvılcım ile bir anda tâlipte bulunan güçleri işletmeye himmet denir.”⁴⁸⁰

Münir Derman Hoca’nın bu ta’rifinden, onun himmet hakkında kendinden öncekilerle benzer düşüncelere sâhip olduğu görülmektedir. Bir ampulün içinde bulunan elektrik enerjisi nasıl düğmeye basınca harekete geçip, etrafı aydınlatıyorsa bunun gibi insanın içinde de Allah’ın bâzı kudret ve güçleri gizlenmiştir. Himmet bunun ortaya çıkmasına bir vâsiledir. Bilindiği gibi odun yanma hassasına sâhiptir. Ama onu yakacak bir kıvılcımı bekler.

“Aslında ona göre himmet nedir, bunu anlamak ve anlatmak çok zordur. Himmet vermek de çok zordur ve tehlikelidir. Her velî ve mürşit himmet vermeye mezun olmadığı gibi, himmet verme kudretine de mâlik değildir. Himmet etmek zordur da himmet almak kolay değildir. Himmet almak da çok zor ve güçtür. Bazen himmet bir bakışla verilir. Himmet alan, verenin kudretine göre büyük, manevî bir kudrete mâlik olur. Kişi bunu ya bilir ya bilmez. Himmet verme kudretine sahip olan kişi karşısındakinin durumunu da gözetmelidir. Himmetin ona vereceği ve alacağı iyi tartılmalıdır. Nitekim Akşemseddin halvet himmeti isteyen Fâtih Sultan Mehmet’ten kaçmıştır. Umuru devlet gider diye. Şeyh Vefâ ne Fâtih’i ne de Bayezid’i kabul etmemiş,

⁴⁷⁹ Komisyon, T.D.V. *İslâm Ansiklopedisi*, Cilt 18, İst. 1998, s. 56.

⁴⁸⁰ Derman, Münir, *Yazılmamış Sırların İlki, Yazılacak Sırların Sonu*, Cilt I, s. 73.

onlara yüzünü göstermemiştir. Ancak bâzıları da vardır ki himmet verme kastı olmaksızın himmet ederler, farkında değillerdir. Mesela Necmeddin–i Kübrâ hazretleri kendisi istemeden kerâmet ve himmet husûle gelirdi. Bir gün kırdı gidiyordu. Bir şahin bir kırlangıcı yakalamak için havada uçuyordu. Necmeddin–i Kübrâ’nın bir aralık gözü kırlangıca nazar etti. Kırlangıç döndü, şahini tuttuğu gibi yere vurdu. Bu gibiler büyük velîlerdir. Tâlibe habersiz himmet ederler. Kendileri haberi olmadan, âdet, huy değiştirirler, başkalaşırlar, bilgileri değişir, sapık fikirlerden ayıklanırlar. Hakk’ın emirlerini yapmağa başlarlar. Bu hâllerine etrafı şaşırır. Bu gibiler haberleri olmadan, kimden geldiği belli olmayan küçük bir himmet almışlardır. Himmet veren kişi her zaman insanların saygı duyduğu, beğenilen biri olmak zorunda değildir. Bâzı namsız, nişansız büyükler vardır, halk arasında hakîr görülürler. Onları herkes bilemez ancak sezenler olabilir. Onların sözleri, tavsiyeleri, ikâzları, nazarları da himmettir.”⁴⁸¹

Münir Derman Hoca’ya göre himmet vermek de almak da sadece istemekle olacak şey değildir. Özellikle himmetin himmet alan üzerinde meydana getireceği etkiler sebebiyle istenmesi de doğru değildir. Şey Vefâ hazretlerinin Fâtiḥ Sultan Mehmet’e yüzünü göstermek istememesi bu açıdan değerlendirilebilir. Şeyh’e göre Fâtiḥ’in ilgilenmesi gereken devlet işleri vardır. Himmetle kişi başkalaşabilir. Bazen ise himmet veren de, alan da halk arasında hakîr görülen kimseler olabilir. Bu yüzden hiç kimseyi küçümsemeye, değersiz görmeye kalkmamalıdır. Bâzı insanların Allah katında değeri arttıkça, yıldızlar gibi insanların nazarında küçülebilir.

Münir Derman Hoca’ya göre “Himmet vermenin zamanı, saati, dakikası bile vardır. Amma duâ ile bu imkân hududuna girilebilir. Himmet verecek kişi bu durumu sözleriyle, hareketleriyle izhar edebilir. Ancak tâlibin bunu anlaması lâzımdır.”⁴⁸² “O an” gelmeden himmet gerçekleşmez. Ama “O ân”ın gelmesine duâ ile destek olunabilir. Bazen de himmet edecek kişi gizli

---

⁴⁸¹ Derman, Münir, *Yazılmamış Sırların İlki, Yazılacak Sırların Sonu*, Cilt I, s. 73-74.

⁴⁸² Derman,a.g.e. , Cilt I, s. 74.

bir şekilde bunu ifâde edebilir. Ama himmet alacak kişinin bunu anlaması şarttır.

Burada Melek Hoca himmete nâil olabilmek için bir sır verir. Der ki: “İçini kimseye gösterme, tâ ki dışın içinin süsleriyle süslenmiş olsun. Ondan sonra dıştan için görünür. Onu ancak velî görebilir. Ve himmet etmek o velîye âdeta farz olur.”⁴⁸³ İnsanın zâhirî amellere, gönlün bâtinî hâllerine bağlı olduğu için insan bâtını ile, görünmeyen tarafı ile uğraşmalı, orayı temizlemeye, süslemeye çalışmalıdır. İşte Münir Derman Hoca'ya göre bunu başaran kişiye, bunu gören velînin himmet etmesi farz olur.

O, “Hülâsa himmet mürîdi nefis ile dünya sevgisinden soyar”⁴⁸⁴ diyerek himmetin nihâi mahsulünü de söyler.

“Himmet her zaman hedefini de bulamayabilir. Çünkü bazen himmet insanın boş bulunduğu zaman uzatılır, amma gafletten o anda kabul etmezsen kaçır, gider.”⁴⁸⁵ Anlaşıldığına göre himmete nâil olma durumuna sahipken insan bazen gafletinden bunun farkında olmayabiliyor. Himmet oku atılıyor ama kişi o anda başka bir tarafa meyledince ok hedefine ulaşamıyor.

O'na göre “Bâzı konular vardır ki insan bunu ancak himmetle öğrenebilir. Melek Hoca buna örnek olarak şunu verir: Belâ ve sıkıntıların insanı temizlediğini, başka vazîfeleri olmadığını mürîde mürşit himmet yoluyla öğretir.”⁴⁸⁶ Görüldüğü himmet bazen dünya ile alâkasını kesenlerde meydana gelen zorunlu bir hâl, bazen de kişinin dünya ile alâkasını kesmesine sebep olan bir hâldir. Bazen, tâlip himmet ister alamaz. Bazen de himmet verilir o farkında olmaz, kaçıır. Bâzı konular vardır ki, onları öğrenene himmet edilir, bâzı konular da vardır ki sadece himmetle öğrenilir...

---

⁴⁸³ Derman, a.g.e. , Cilt I, s. 74.

⁴⁸⁴ Derman, Münir, *Yazılmamış Sırların İlki, Yazılacak Sırların Sonu*, Cilt I, s. 75.

⁴⁸⁵ Derman, a.g.e. , Cilt V, s. 228.

⁴⁸⁶ Derman, a.g.e. , Cilt V, s. 64.

3.11. Tevessül

“Vesîle, Arapça, vasıta, tarîk, sebep, bahane ve fırsat anlamlarında bir kelimedir.”⁴⁸⁷ “Kur’an-ı Kerîm’de iki yerde geçen (Maide 35, İsrâ 57) vesîle, bir şeye yaklaşmak için yakınlığından yararlanılan şey anlamında olup Kur’an terminolojisinde Allah’a yaklaşımda kendisinden yararlanılan kişi, metot, eşya ve imkân anlamındadır. Vesile edinmeye tevessül denir. Kur’an-ı Kerîm “Ey İmân Edenler! Allah’tan korkun. O’na ulaşmaya vesîle arayın.” (Maide 5/35) âyetiyle sınırsız bir tevessül alanını insanlığın önüne açmıştır.”⁴⁸⁸ Kur’an’dan anladığımız göre Allah’a ulaşmaya çalışmak ve bu amaçla yol aramak esastır. Ancak usûl ararken esâsı gözden kaçırmamak gerekir.

Tevessülün bir diğer tanımı da şöyledir: “Allah Teâlâ’ya yaklaşmak, huzûrunda manevî itibâr ve derece bulmak yahut bir faydanın elde edilip zararın def edilmesiyle ihtiyacını gidermek için salih bir amel veya zâtla Cenab-ı Hakk’a yakınlık sağlamaktır.”⁴⁸⁹ Her kul Allah katında değerlidir. Aynı şekilde yapılan her iyi iş de. Ancak bâzı kullar ve iyi ameller vardır ki onların değeri kat kat üstündür. İşte insan kendini veya yaptığı amellerini beğenmeyip, daha üstün olduğunu düşündüğü kişileri araya sokarak Allah’ın rahmetini celbetmeye çalışmaktadır. Tevessül konusu da insan psikolojisinde bulunan bir durumdur.

“Tevessül ya ibâdet ve amellerle olur, ya da Hz. Peygamber, velî ve salih kişileri vesîle kılarak olur. İhtilâflı olan kısım, ölmüş kimseleri vesîle edinerek yapılan tevessüldür. Sûfîler, enbiyâ, evliyâ ve sâlih ulemânın, âhirete intikâl etmiş olsalar da rûhâniyetlerine tevessül edilebileceğini kabul ederler. Ancak tevessülde öncelikli hedef, Allah’a yaklaşmak, rızâsına ulaşmaktır.”⁴⁹⁰

⁴⁸⁷ Sami, Şemsettin, *Kamus-ı Türki*, s.1492.

⁴⁸⁸ Öztürk, *Kur’an’ın Temel Kavramları*, s. 618.

⁴⁸⁹ Geyceklî, Ahmet, *Kur’an ve Sünnet Işığında Râbîta ve Tevessül*, Umran Yay., s. 67.

⁴⁹⁰ Yılmaz, *Anahatlarıyla Tasavvuf ve Tarikatlar*, s. 362.

Münir Derman Hoca ise konu hakkındaki düşüncelerini biraz daha derinden ve ince mânâlar ifâde eder şekilde vermektedir. “O’na göre tevessül dilemek, istemek fiilinden çıkan rahmeti istemek demektir. Tevessülde kulun tahammülünün fevkinde Rahîm esmâsı tecelli eder ve kul kurtulur. Fakat ân–ı vâhitte de erir.”⁴⁹¹ Burada Melek Hoca tevessülde bulunan kulun bu isteğinin kabul edilmesiyle ortaya çıkan durumu îzah etmektedir. Yine, “tevessülün altında acımak yoktur. İnsan evvelden hazırlıksız ise yuvarlanır”⁴⁹² diyerek tevessülün o kadar da kolay olmadığını belirtir.

O’na göre tevessül Rahîm esmâsıyla tecelli etmektedir. Rahmete eren kurtulur. Bu açıdan o tevessül ile şefaât arasında alâka olduğunu söyler. Çünkü şefaât te acıma duygusundandır. O şöyle der:

“Tevessül ile şefaât arasında da ilgi vardır. Tevessülde husûsiyet, şefaât te ise umûmiyet gizlidir. Tevessül tehlikelidir. Hak etmeyene tevessül etmek edep hârici bir iştir. Rahîm esmâsının altında kalb–i pâk–i Râsûl gizlidir. Esmâlar kuldaki tecellilerine göre tezâhür eder. Hangi esmâ daha ziyâde tecellî ederse o kul o şekilde bir insan olur.”⁴⁹³

Melek Hoca tevessülü genel olarak rahmeti istemek olarak anlar bu olayı rahîm esmâsının tecellisi olarak görür. İnsan Rahîm esmâsını celbedecek derecede, sevgi ve şefkat sahibi olmalıdır. Ancak o zaman Allah-u Teâlâ o kula Rahîm esmâsıyla tecelli eder. Ama söylediği gibi bu iş biraz tehlikelidir. Çünkü bu tecelli bazen insanın tahammülünün üstünde olabilir. Bir de hak etmeyene tevessül etmenin edepsizlik olduğunu söylemesi bu tehlikelerden biridir.

---

⁴⁹¹ Derman, Münir, *Allah Dostu Der ki*, s. 111.

⁴⁹² Derman, a.y.

⁴⁹³ Derman, Münir, *Allah Dostu Der ki*, s. 111.

3.12. Tayy-İ Mekân

“Sarma, bükme, eğme, dürme, sarıp toplama gibi anlamlara gelir.”⁴⁹⁴
“Tayy, Arapça dürülmek anlamını ifâde eder. Allah’ın dostlarına bahşettiği kerâmetlerden biri de, Mi’râc gecesinde Hz. Peygamber (s.a.v.)’in yaşadığı türden olmak üzere, onlara bir anda, uzun mesâfeler katettirmesidir.”⁴⁹⁵

Tayy-İ mekân konusunda Münir Derman Hoca çok ayrıntılı bilgiler vermektedir. Tayyi mekânın ne olduğu, ne zamandan beri var olduğu, nasıl yapılacağı gibi konuları anlatır:

“Tayy bükülmek, toplanıp gitmek mânâsına gelir. Tayy-ı mekân ise bulunduğu yeri değiştirmektir. Manevî açıdan bu mümkün müdür suâline bu asırda cevap vermek hem kolay hem de güçtür. Rasûl-ü Ekrem Mekke’den Kudüs’e ân-ı vâhitte gitti. Diğer bir tâbirle tayy-İ mekân etti. Demek ki ceseden ve rûhen tayy-İ mekân mümkündür.”⁴⁹⁶

Tayy-i mekânın mümkün olup olmadığına bu asırda cevap vermek hem kolay hem de güçtür, derken teknoloji de elde edilen gelişmeleri ve buna paralel olarak insan rûhunda meydana gelen değişimleri kastetmektedir. Teknolojik açıdan insanın ses ve görüntüsünün bir yerden başka bir yere naklinin mümkün olması tayy-i mekânın da imkan dahilinde olduğunu düşündürmektedir. Ama aynı gelişmeler sayesinde insanın daha maddeci bir yapıya bürünmesi, kendini çok üstün kendi aklını da yeterli görüp, bu yüzden dinle alâkasını koparması, bu kaynaktan gelen bilgileri de inkâr etmesine sebep olmaktadır.

Peki, tayy-i mekân nasıl olur? Bu soruyu soran Melek Hoca cevabını da şöyle verir. “Evvelâ Rasûl-ü Ekrem’in daire-i rûhâniyetine girmek lâzımdır. Bir damlanın deryâyâya düşüp, deryâ ile karışıp, birleşip deryâ

⁴⁹⁴ Sami, Şemsettin, *Kamus-ı Türkî*, s.914.

⁴⁹⁵ Cebecioğlu, *Tasavvuf Terimleri ve Deyimleri Sözlüğü*, s. 636.

⁴⁹⁶ Derman, Münir, *Yazılmamış Sırların İlki, Yazılacak Sırların Sonu*, Cilt III, s.114-115.

olmasıdır bu. Aslında bu o damla için hiç olmaktır.”⁴⁹⁷ Bir tek damlanın tek başına kudreti yoktur ama deryâyâ karışıp onunla bütünleşmeyi başarırsa büyük bir güce kavuşur. İnsan kendinin bir hiç olduğunu idrâk edip, bu kâinâtın âhengine uyarsa, kâinâtın tüm güçlerini kendinde bulabilir.

Ona göre “Tayy–i mekân için cesedi rûhun emrine almak gerekir. Bunu yapabilmek için de bâzı şeyleri bilmek gerekir. Meselâ bir secde âyeti vardır. Onu bulmalı çünkü ancak onunla mümkün olabilir. Bir de esmâ–i ilâhînin bir kısmı imkân âleminde, bir kısmı kudret âleminde bir kısmı da hem imkân hem de kudret âleminde câridir. İşte bu esmâların yardımıyla, kudret âleminde carî esmâ ile imkân âlemindeki esmâyâ tesir ederek cesedi hemen rûh emrine almak lâzımdır. Kudret âleminde câri esmâlar yardımıyla rûh, imkân âleminde her yere gider, te’sir eder. İmkân âleminde câri esmâlar yardımıyla ses gönderir, başka yerde görünür. Her iki âlemde câri esmâlar yardımıyla da tayy–i mekân yapabilir.”⁴⁹⁸Münir Derman Hoca’ya göre tayy-i mekân yapabilmek cesedi rûhun emrine vermek ile mümkündür. Rûh seyyâldir. Cesette rûha tâbii olunca rûhun seyyâliyetine erişir. Ancak cesedi rûhun emrine vermek için bâzı şeyleri bilmelidir. Bunlardan biri de esmâ-i ilâhînin iyi anlaşılmasıdır.

“Bâzı esmâlar, bâzı âyetler vardır. Onlara devam edilince bunlar vucûdun kimyâsına anyonuna katyonuna te’sir eder ve insan böylelikle tayy-i mekân eder.”⁴⁹⁹

Seslerin insan rûhu üzerinde etkisi olduğu gibi insan fiziğine de etkisi vardır. Bâzı şeyleri sürekli tekrarlamak hücrelerimize varıncaya kadar etki etmektedir. Vucûdumuz bulunduğumuz yerde çözülp başka yerde biraraya gelebilmektedir.

Münir Derman Hoca’ya göre : “Peygamberimiz (s.a.v.) zamanında tayy–i mekân yapılıyor muydu? Hayır. Rasûl–ü Ekrem zamanında hiç kimse

⁴⁹⁷ Derman,a.g.e. ,Cilt III, s.115.

⁴⁹⁸ Derman, Münir, *Yazılmamış Sırların İlki, Yazılacak Sırların Sonu*, Cilt III, s.127-128.

⁴⁹⁹ Derman, a.g.e. , Cilt V, s.198.

tayy–i mekân yapamamıştır, yapamazda... Tayy–i mekân tâbiinden sonra mümkün olmuştur. Ve bunun ilk nasîbine mazhar olan zât da meçhuldür.”⁵⁰⁰Günümüz de tayy-i mekânın olup olmadığını ve nasıl yapılacağını öğrenmek isteyenlere Melek Hoca şunları söylemektedir:

“Bu asırda ses, sûret ve rûh ile tayy yapabilenler vardır. Ceset ile tayy edenler doğrudan doğruya tevfi̇k, ihsân ve himmet–i ilâhî ile verilir. Bunun için de sonu beklenmeyen bir sabır içinde olmak ve bir şey beklemeden Rasûl–ü Ekrem’e yanaşmak gayretine girmek lâzımdır. Rasûl–ü Ekrem’e yanaşmak nasıl olur? Tam bir temizlikle. İnsanın rûhu ve cesedi zâten temizdir. Ancak nefis vardır. Rûh ve cesedin nefis ile alâkası nispetinde bu sâfiyeti zedelenir. Bunun için muhitinle temiz ol, elbiseyle temiz ol, ev ile temiz ol, cesedinle temiz ol... Ve bunlara ilaveten dâima abdestli olmalı, helal yemeli, haramı bilmeyecek derecede haramdan uzak durmalı. Öylelikle, huzûrla ibâdete yönelmeli.”⁵⁰¹

Ona göre bu asırda tayy-i mekân yapılmaktadır. Ancak bunun ilk şartı tam bir temizliktir. İnsan rûhu, cesedi ve nefsi ile temiz olmalıdır. Zâten rûh ve cesed, nefis ile alâkası nispetinde kirlenmektedir. Dinin maddî, manevî tüm emirlerine riayetle insan temizlenebilir. Bu temizliği sağladıktan sonra ise hiç bir beklentiye girmeden tam sabra erebilmelidir.

Münir Derman Hoca tayy–i mekânın pratikte nasıl gerçekleştiği, nereden nereye ve nasıl yapılacağı konusunda da bâzı bilgiler verir. Bu bilgilerin tecrübeyle elde edilmiş olduğu anlaşılmaktadır. “Tayy–i mekânda evvelâ gideceğin yeri düşünüp, fikren tespit ve görmek lâzımdır. Nerede göreceksin? ...Ekranında; sonra... Okunur. Ve ân–ı vahitte tayy–i mekân vâkî olur.”⁵⁰² Burada tayy-i mekân yapma kudretine eren kişilerin o anki durumunu resmetmektedir. Ancak açıkca konuşmaz. Bu esnada nereye bakılacağını, nelerin olacağını söylemez. Onları zâten o hâle gelen insanlar bilirler. Münir Derman Hoca bu konuda açıklamalarına şöyle devam eder:

⁵⁰⁰ Dermana.g.e. , Cilt III, s.119.

⁵⁰¹ Derman, Münir, *Yazılmamış Sırların İlki, Yazılacak Sırların Sonu*, Cilt III, s.119.

⁵⁰² Derman, Münir, a.g.e. , Cilt III, s.123.

“Gösteri için tayy–i mekân doğru değildir. Tayy yapabilmek için bulunduğun yerde iken namaz vaktinin ya geçmesi veya girmiş olmaması lâzımdır. Meselâ, öğle vakti henüz girmedi. O halde vakti gelen yere veya henüz gelmeyen yere tayy olur. Öğleyi kılmış yere, bulunduğun yerde öğleyi kılmadan tayy yok. Kıldıktan sonra öğle vakti gelecek yere gitme yok. Henüz bulunduğun yerde vakit gelmeden vakit gelecek yere evet, vakti olmuş yere hayır. Oruçta da durum aynıdır. Oruçlu iken bulunduğun yerde vakit girmediyse vakti yakın olan yere evet, vakti geçmiş yere hayır. Tayy–i mekânda gideceğin yer ne kadar uzak olursa olsun seferî değilsin, unutma. Gündüz ise gündüz olan yere, gece ise gece olan yere tayy yapılır. Zulümden, belâdan, âfetten kurtulmak maksadıyla tayy, isyan gibidir. Olmaz. Tayy yapan zât, eşya, hayvan, nebât ve insanı da birlikte tayy yaptırır. Tayy–i mekânda ceset, rûhun tamamıyla emrindedir. Ceset o anda rûh gibi seyyal ve lâtif olur. Sûrat rûhun sûratidir ki ziyâ ve elektrik sûratinden fazladır.”⁵⁰³

Tayy-i mekân bir ihtiyaç hâsıl olduğu anda oluşan bir gerekliliktir. Bir insanın gösteri için veya sıkıntı ve belâdan kurtulmak için tayy yapması düşünülemez. Tayy-i mekân yaparken bile insan kulluğun gereklerinden soyutlanamaz. Namazı orucu sekteye uğramamalıdır.

Tayy–i mekân konusunu bu kadar ayrıntılı izâh eden Münir Derman Hoca, onu bugünkü insan aklına yaklaştırmak için bâzı buluşlardan örnek verir. Radyo, telsiz, telefon, televizyon gibi. Bunlarda tayy–i ses, tayy–i renk, tayy–i sûret nasıl mümkün olabiliyor. Bunların hepsinin hızı farklıdır. Ama hepsi elektriğe yüklendiğinde nasıl elektriğin hızına ulaşıyorsa, ceset de rûha yüklendiğinde rûhun hızına erişmektedir. Ve rûh, elektrikten daha süratlidir.

Allah’ın emir ve yasakları ile Peygamberimizin sünneti bir arada düşünüldüğünde bunların hiçbiri diğer birinden ayrı ve bağımsız şeyler değildir. Aralarındaki bağı biz zâten anlıyoruz. Ama anlayamadığımız durumlar için de bu geçerlidir. Tıpkı dünyevî hayâtımızın her ânının diğer bir

---

⁵⁰³ Derman, Münir, *Yazılmamış Sırların İlki, Yazılacak Sırların Sonu*, Cilt III, s. 123-124.

anla bağlantılı olduğu gibi. Hatta bu anlamda dünyevî, uhrevî hayât gibi bir ayırım yapmak bile imkansızdır. İnsan hayâtı bir bütündür. Birbirinden bağımsız parçalar değildir. Zikretmek ve zikre devam etmek bu örnekte olduğu gibi insanın maddî manevî tüm yönlerine etki etmektedir.

Dini hayâtın pratik uygulamaları hakkında Münir Derman Hoca'nın kitaplarından bulabildiğimiz başlıklar bunlardır. Bu konularda o genel olarak kendinden önceki âlimlerle aynı şeyleri söylemekle beraber bazen farklı bazen de daha ayrıntılı bilgiler vermiştir.

Şimdi buradan tezimizin dördüncü ve son bölümüne geçebiliriz.

IV. BÖLÜM

4.1. Münir Derman'dan Tavsiyeler

Doktor Münir Derman Hoca zâhirî ilimlerde kendini geliştirmekle beraber bâtinî ilimlerde de bir âlim ve mürşid olduğundan, yurt içi ve yurtdışında resmi olarak farklı görevlerde bulunduğundan, kendisini tanıyan ve seven, sohbet ve vaazlarına gelen insanlara sürekli nasihatte bulunmuştur. İnsan, bâzı gerçekleri bilse dahi zaman zaman bunları başka ağızlardan duymak ister. Bazen de bir takım gerçekleri göremez, hissedemez.

İşte biz de bu bölüme Münir Derman Hoca'nın eserlerinden derlediğimiz bâzı nasihatleri ve güzel sözleri koyduk. Bâzı gerçekleri yeniden duyalım, bir kısmında fark edip düşünelim diye.

O nasihatlerine şöyle başlar: “Bu lakırdıları benden sonra kimseden insan kulağı duymayacaktır. –Bu söz bize kitaplarının adını hatırlatmaktadır.– Sizlere tavsiyem şudur:

- Kalabalık yerlerde bulunmayınız. Her türlü münakaşadan sakınınız. Güneş batmadan evinizde olunuz.
- İçinizi kimseye açmayınız, dışınızla görününüz. Sadece gece namazlarında Deyyan olan Hakk'a içinizi gösteriniz.
- Bol salavât–ı şerife getirin. Salavât sizin kendinizde olan Nur–u Muhammedî'ye karşıdır. Yani kendinize getiriyorsunuz demektir.
- Daima abdestli bulunun. Abdestsiz kelâm etmeyiniz, yemek yemeyiniz. Hele gusül icap eden hallerde daha dikkatli olun, hiç dünya kelâmı etmeyin.
- Allah'ın âfâtı yakındır, gaflette olmayınız.

- Kat'iyyen hırsa kapılmayın, kanaatkâr olun, haramdan kaçının, helal insana kâfidir, artar bile.
- Yalana tevessül etmeyin, doğruluktan ayrılmayın.
- Sabah namazını kaçırmayın, her ay üç gün oruç tutun, ihmal etmeyin gece namazı kılın.
- Asla ümidinizi kaybetmeyin, dert ve yoksulluk karşısında metîn olun.
- Dünya, kendini bir şey zannedenlerle, yalancı mürşitler, şeyhler, velîlerle doludur. Onlara kulak vermeyin.”⁵⁰⁴
- “Şuna devam edin: La havle ve la guvete ya Ğanî ya Allah, ya Hayy ya Allah, ya Gayyum ya Cebbar ya Allah, ya Gâffar, ya Rahîm. Sabah, akşam, gece namazlarından sonra ve duadan evvel.”⁵⁰⁵

“Hakiki mü'min her zaman abdestlidir. Bu sudan halk olduğumuz için suya hürmettir. Abdest: 1. Rûh için, 2. Ceset için, 3. Can için alınır. Ceset temiz değil, can temiz değil ise o zaman abdest almak haramdır. İbâdet yapamazsın. Ceset ve can abdesti nedir? Abdestli olan bile yemekten evvel nimet için abdest almak, saç, sakal, tırnak kesmeden evvel abdestli olsan bile yeniden abdest almaktır. Bunlar bir mertebe, makâm meselesidir. Yapılmazsa bir şey olmaz. Çok hakikat ve sırlar vardır ki söylenmez. O makâma geldiği zaman insan kendiliğinden anlar ve öğrenir.”⁵⁰⁶

O, verdiği öğütlerin üzerinde düşünülmesini ister. “Bir de bu öğütleri yaparsanız okuyun der aksi halde bırakın okumayı. Şems-i Tebrizi'nin söylediği gibi; “Kimilerine sözlerim acı gelir, fakat o acıya katlanabilirlerse, sonrasında hoş bir lezzet alırlar.”⁵⁰⁷ Münir Derman Hoca da sözlerini arının iğnesine benzeter ama unutmayın ki arının balı da vardır der.”⁵⁰⁸

⁵⁰⁴ Derman, Münir, *Yazılmamış Sırların İlki, Yazılacak Sırların Sonu*, Cilt IV, s. 270.

⁵⁰⁵ Derman, a.g.e. , Cilt II, s. 64.

⁵⁰⁶ Derman, a.g.e. , Cilt II, s. 240.

⁵⁰⁷ Helminski, Camile Adams, “Cennet Ehli Olmak, Tebriz’li Şems’in Öğretileri Üzerine Düşünceler”, Ulaslararası Şems Sempozyumu, Nefes Yayınları, İst. 2010, s. 240.

⁵⁰⁸ Derman, Münir, *a.g.e.* , Cilt I, s. 19.

- “Yaprak, çiçek koparmayınız, yaş ağaç kesmeyiniz, dal kırmayınız. Meyve kabuklarını, yaş yaprak, çiçek, taze dal ateşe atmayınız.
- Kuşları kafese hapsetmeyiniz. Kuşlara, hayvanlara, taş atmayınız, avcılıktan uzak durunuz, hayvan öldürmeyiniz. Her ne türlü olursa olsun zararlı veya faydalı yenir ve yenmez balık avına gitmeyiniz. Balıkçıların, avcılarının sonu karanlıktır, hüsrandır, zengin veya hükümdâr olsa bile.
- Tarlalara zarar veriyor diye köstebekleri, fareleri, muzır dediğimiz kuşları öldürmeyin. Bütün tarlanı yemezler, içinde haram varsa, sende haram peşinde koşmuyorsan, içine karışmış haramları temizler. Ayrıca hiçbir nebâta, hayvana küfretmeyiniz.
- Her şeyi tatlı bir sabır ile hiddet etmeden karşılayınız. Dünya hayâtının gözle görülemeyecek kadar ince suallerle dolu imtihan-ı ilâhî olduğunu unutmayınız.
- Kalabalıkta yapmaktan çekindiğiniz hareket ve işleri yalnızken de yapmayınız. Bunu bir huy ve karakter olarak kabul ediniz.
- Sıcak ve soğuktan kat’iyyen şikâyet etmeyiniz. Bunlar tabii olaylardır, istesenez de istemesenez de olacaktır.
- Evinizi, eşyalarınızı, muhitinizi son derece bir dikkatle temiz tutunuz.
- Her türlü şahsî veya umumî hareketlerinizi gâyet sâkin, düşünerek, doğru ve en iyi bir sûrette yapınız.
- Kat’iyyen küfür ve yemin etmeyiniz. Hiç kimse hakkında fenâ düşünmeyiniz. İnsanları, hayvanları, nebâtları, evinizi, ailenizi, yavrularınızı seviniz. Onlara daima güler yüzlü, sevgi dolu hareketlerle muamele ediniz.”⁵⁰⁹
- “Yan... Kavrul... Ama tütme. Hiçbir göz görmesin, hiçbir kulak işitmesin. Allah’tan başka dert ortağın olmasın. Her şeyi ondan iste. Zırlı ile yüz asmakla, bunalmakla, kanaatsizlikle değil.

⁵⁰⁹ Derman, Münir, *Yazılmamış Sırların İlki, Yazılacak Sırların Sonu*, Cilt III, ss. 52–53.

- Hiç kimseye emretme, kendi işini kendin yap, su bile isteme. Kalk kendin al. Su vermede ecir vardır buyurmuş Rasûl-ü Ekrem... Bu da aynı... Kendin al be. Ecri kendin al. Bu yine Allah'dan istemedir. Sana güç verdi, ondan istiyorsun demektir. Gafil olma. Kendine güvenmek, Allah'a güvenmek demektir. Miskin olup şirke girme, Böyle yaparsan dost olursun. Kendini bırak O'na. Amma kolay değildir.”⁵¹⁰

Melek Hoca başka bir eserinde öğütlerine şöyle devam eder:

- “Kimseye dünya için tevâzû etme, tevâzûnuz Allah için olsun.
- Muhammed (s.a.v.)'in güneşine karşın kalp pencereni açık tut, karanlıkta kalırsın yoksa.
- İlahî mıkknâtis her insanı çeker. Yeter ki sen çekilecek nesne ol. İçin riyâ, haset, dedikodu, haram ile dolu olursa mıkknâtis her an mevcut fakat sen çekilme hasletini kaybettin demektir.
- En büyük dert imkânsız şeylerle uğraşmaktır. Kısmetine yazılı bir şeyi istemek de ayrı bir görgüsüzlüktür. İbâdet ve kulluk yönünden incelenecek olursa buna şirk demek de olur.
- Senden aşağılarla çekişme küçük düşersin. Üstün kimselerle uğraşma gücünü boş yere sarf etmiş olursun. Kendin gibilerle itişme mağrur sayılırsın.”⁵¹¹

4.2. Bâzı Güzel Sözleri, Vecîzeleri

Bütün büyük insanlarda olduğu gibi Münir Derman Hoca'da az kelimelerle çok mânâ ifâde eden sözler söylemiştir. Bu bölüme de kitaplarında karşılaştığımız bu tür sözleri yazmayı uygun gördük.

- “Yalan, gürültü eder. Hakikat sâkindir. Yıldırım gök gürültüsü duyulmadan evvel çoktan düşmüştür.
- Güneşe arkasını dönen, gölgesinin peşinden yürür.

⁵¹⁰ Derman, Münir, *Yazılmamış Sırların İlki, Yazılacak Sırların Sonu*, Cilt III, s. 37.

⁵¹¹ Derman ,a.g.e. , Cilt IV, ss. 247–251.

- Kötü söz yabanî ota benzer, sulamadan da biter... İyi söz çiçek gibidir, çok îtinâ ile bakılmak ister.
- Cahilin dili, kalbi önündedir; akıl sahibinin dili kalbi arkasındadır.
- Allah'ı bulamayacağını insan anladığı dakikada Allah'ı bulmuştur.
- Gayb görülemeyen değil, görünmeyendir.
- Anlaşılmayan sözü söyleyen de anlamamıştır. Anlatılmayan anlaşılmamıştır. Çocuğun anlayamadığı dersi hocası da anlamamıştır.⁵¹²
- "Bulutla arkadaş olanın sakîlerin suyuna ihtiyacı yoktur."⁵¹³
- "İnsanı, insan insan yapar."
- "İnsanların bir kısmı fikir sahibidir, bir kısmı da fikirlerin esiridir."⁵¹⁴
- "İnsan düşünceden ibârettir. Ondan başka nesi varsa kemiktir, kıldır."⁵¹⁵
- "İşe dayanan dostluk, dostluğa dayanan işten hayırlıdır."⁵¹⁶
- "Güler yüzle söylenen bir yalanı bir anda yuttuğumuz halde, acı gerçeği ancak damla damla yutarız."⁵¹⁷
- "Bu dünya, bu âlem dayanma pazarıdır, darılma pazarı değil."⁵¹⁸
- "Tüy zayıftır, ama uzun aman düşmeden havada kalır."⁵¹⁹
- "Kâinâta düşünebildiğiniz her şey mümkündür."⁵²⁰
- "Söz dalgalarının insanlar üzerine çarpa çarpa rûhları tahrip ettiğini unutma."⁵²¹
- "Doğruluktan sakın ayrılma, unutma ki suyun bir karış altında veya denizin binlerce metre derinliğinde boğulmak arasında fark yoktur."⁵²²

⁵¹² Derman, Münir, *Yazılmamış Sırların İlki, Yazılacak Sırların Sonu*, Cilt III, s. 162.

⁵¹³ Derman, a.g.e. , Cilt II, s. 233.

⁵¹⁴ Derman, a.g.e. , Cilt III, s. 89.

⁵¹⁵ Derman, a.g.e. , Cilt III, s. 30.

⁵¹⁶ Derman, a.g.e. , Cilt III, s. 275.

⁵¹⁷ Derman, a.g.e. , Cilt IV, s. 215.

⁵¹⁸ Derman, a.g.e. ,Cilt IV, s. 247.

⁵¹⁹ Derman, a.g.e. ,Cilt IV, s. 251.

⁵²⁰ Derman, a.g.e. , Cilt V, s. 45.

⁵²¹ Derman, Münir, *Yazılmamış Sırların İlki, Yazılacak Sırların Sonu*, Cilt V, s. 160.

⁵²² Derman, Münir, *Allah Dostu Der Ki*, s. 42.

- “Kaza, beş parmaklı bir şahıstır. Bir şeyden kâim almak isterse parmağının ikisi ile gözünü kapar, ikisi ile kulaklarını tıkar biri ile de ağzını kapar.”⁵²³
- “Nefret tuzlu su içmek gibidir, içtikçe susuzluğun artar.”⁵²⁴
“Kılıç, yalnız ipeği kesemez.”⁵²⁵
- “İnsanın kızması, başkalarının hatâlarının intikâmını kendinden almasıdır.”⁵²⁶
- “Yanlış yapmayan insan yoktur. İnsanlık yanlış kabul ve düzeltmekle ölçülür.”⁵²⁷

---

⁵²³ Derman, Münir, *Yazılmamış Sırların İlki, Yazılacak Sırların Sonu*, Cilt V, s. 59.

⁵²⁴ Derman, a.g.e. , Cilt V, s. 98.

⁵²⁵ Derman, a.g.e. , Cilt V, s. 161.

⁵²⁶ Derman, a.g.e. , Cilt V, s. 187.

⁵²⁷ Derman, a.g.e. , Cilt IV, s. 187.

SONUÇ

Tasavvuf insanın kendi özüne doğru gerçekleştirdiği bir içsel yolculuktur. Tüm uzun soluklu yolculuklar gibi rehber, kılavuz ve yardımcı gerektirir. Bu açıdan mürşit, iyi bir mürşit bulabilmek en önemli unsurdur. Münir Derman Hoca'ya göre insan bu zorlu yolda kılavuzunu iyi araştırmalı, seçmeli, onu bir kere bulduktan sonra ise artık ona tam teslim olmalıdır. Aksi halde bu yolda ilerlemesi mümkün değildir. "Hakikî mürşit sana senden içeri olan o beni öğretendir" der.

Bununla birlikte insanın bu zorlu yolculukta ihtiyaç duyduğu diğer şeyler kendi içinde saklıdır. Çünkü insanın yaratılışında ilâhî bir yön vardır. İnsan beden ve rûhtan müteşekkildir. Bedeni bu dünyaya rûhu öbür dünyaya aittir. Bunun için insanın yapması gereken ise cesedini rûhun emrine vermektir. O zaman insanın vuslata ermesi kolaylaşacaktır.

Tasavvufun isminin var, kendinin yok olduğu ve bunun en belirgin bir biçimde hissedildiği bir dönemde yaşamış olan Münir Derman Hoca bir tarîkata bağlanmadan da nasıl insanın hakiki bir insan olacağını (insan-ı kâmil), hakikat bilgisine (ma'rifet) nasıl ulaşacağını yaşayarak göstermiştir.

Onun eserleri kuru bilgilerin sıralandığı, insanın rûhuna hitap etmeyen sözler yumağı değildir. O, tasavvufu derin, ince ve çok yönlü bir anlayışla ele almıştır. Sözleri akıl ve mantıkla sıralanmış sözler değil, rûhuna akseden ilâhî hakikatlerdir.

Münir Derman Hoca'nın tasavvuf anlayışında zikir önemli bir yer işgal eder. O fiilî zikre önem vermekle birlikte dille yapılan zikir konusuna da sıklıkla değinmiş hatta bunun nasıl yapılacağını müteaddit defalar ta'rif de etmiştir. İsm-i âzam'ın ne olduğu konusuna da şöyle bir açıklık getirmiştir. "Her insanda Allah'ın isimleri tecellî etmiştir. Fakat bir tanesi gâliptir. İşte o galip olan isim o insan için ism-i âzamdır. İnsan o gâlip esmâya teveccüh

edince, onun hududuna girince onda kerâmet de zuhûr eder.”⁵²⁸Ona göre kerâmet hakikî Müslüman’ın yaşadığı, bazen farkında olup bazen de farkında olmadığı bir hâldir.

Peygamberimize getirilen salavâtlarda zikir gibi devamlı virt edinilmelidir. O, hamd ile şükrün farkına da değinir. Şükrü rûhun ezelde bildiğini asıl zor olanın ise hamd olduğunu, Peygamberlerin hamdi insanlara öğretmek için gönderildiğini söyleyerek “hamd edene şer gelmez, hamd etmeyene şer gelir” der.

O’na göre zühd de nefsin zühdü, gönlün zühdü, canın zühdü olmak üzere üçe ayrılır. Ve hepsinin aynı anda bir arada olmasıyla ancak zühd gerçekleşir.

O, insan-ı kâmil olma yolunda geçilmesi gereken merhalelerden birinin de halvet olduğunu söyler. Rûh bedende hapsedir. Bu hapisneden çıkmak için halvete girmek lâzımdır. Halvetin netîcesinde kişi, diğer insanların göremediklerini görür, duyamadıklarını duyar, anlayamadıklarını anlar olur. “Halvet geçilmesi gereken bir aşama, celvet ise ondan sonra yaşanan sürekli hâldir” der.

Melek Hoca’ya göre velînin tanımı bir olmasına rağmen her velînin kelâmı başka başkadır. Her velî kendinden öncekilere nasîp olmayan bir mânâ ve irfan yolu açar. Ama herkes de velîyi anlayamaz.

Tasavvufta üzerinde en çok tartışılan konulardan biri olan vahdet-i vücût anlayışı, Münir Derman Hoca’nın da kabul ettiği, benimsediği bir anlayıştır. Bunun anlatılması çok zordur. “Anlamayanlar dikkat et Mansur gibi senin de başını vururlar” diyerek bu konuda fazla açıklama yapılamayacağını söyler. Çünkü o, yaşanan bir hâldir.

---

⁵²⁸ Derman, Münir, *Yazılmamış Sırların İlki, Yazılacak Sırların Sonu*, Cilt I, s. 69.

Namaz, oruç, zekât, hacc gibi İslâm'ın esasları hakkında ilmihâl bilgilerinden farklı açıklamalarda da bulunduğu olmuştur. Burada şariat ile hakîkatin farkıdır zâhir olan. Aslında burada görülen her devrin âliminin kendi döneminin şartlarına göre söz söylediği gerçeğidir. Aksi de zâten düşünülemez.

Duâ konusunda ise âlimlerin bir kısmı duâ etmenin gerekli olduğu, bir kısmı ise duâ etmemenin, susmanın daha fazîletli olduğunu ileri sürmüşlerdir. Münir Derman Hoca bu konuda sükût etmenin daha fazîletli olduğunu söyleyenlerin safındadır.

O'nun tavsiyeleri ve veciz sözleriye bize göre her şeyin özeti gibidir. Çünkü bu sözler üstün bir zekânın, ince ve derin bir bakışın gönül dünyasından geçerek süzölmüş hâlidir. Gören gözler değil kalptir, idrâk eden, düşünen akıl değil, kalptir. O kalplere hitap etmektedir. Ancak kalbin hitabı rahat işitebilmesi için önce aklın doyurulup aradan çıkarılması gerekmektedir. O Allah Dostu Der ki kitabında: "Sözlerimizden bir son bekliyorsun. Böyle olunca bizden bir şey öğrenemezsin, bırak bizi, git işine Allah aşkına" diyerek cümleleriyle belli bir sonuca varmak istemediğini, kendisinin bir başlangıç olarak hatırlanmak istediğini belirtir.

Biz de bu çalışmayı güzel bir sona bağlayamayışımızı buradan aldığımız cesaretle mâkûl karşılanarak bu tezin kendinden sonra gelecek her bakımdan kusuru az başka çalışmalara bir başlangıç olmasını arzu ediyoruz.

Prof. Dr. Sabri Tandoğan "Bu muhterem insan ve onun sayısız meziyetleri zamanla daha iyi anlaşılacak bugün ben farkına varılmayan hususiyetleriyle ileri ki nesillerin gözlerini kamaştıracaktır" demektedir. Biz de hazırladığımız bu çalışmayla buna biraz katkı sağlamışsak ne mutlu.

KAYNAKLAR

- Abd'el Bârî en Nedvî, *Tasavvuf ve Hayât*, (Trc. Mustafa Ateş), İrfan Yay. ,
- Addas, Claude, *İbn Arabî–Kibrit-i Ahmer'in Peşinde*, (Çev. Atilla Ataman), Gelenek Yay. , 2003.
- Altıntaş, Hayranî, *Tasavvuf Tarihi*, Akçağ Yay. ,
- Asım Efendi, *Kamus Tercümesi*, İstanbul, 1852.
- Aşkar, Mustafa, *Tasavvuf Tarihi Literatürü*, İz Yay., İstanbul, 2006.
- Ateş, Süleyman, *İslâm Tasavvufu*, Elif Matbaacılık, Ankara, 1972.
- Atik, M. Kemal, *Kur'an Işığında Allah–İnsan İlişkisi*, Öncü Kitap, 2010.
- Aydın, Ferit, *Tarîkatta Rabîta ve Nakşibendilik*, Ekin Yay., 1996.
- Aynî, Mehmet Ali, *Tasavvuf Tarihi*, (Sad. Hüseyin Rahmi Yananlı), Kitabevi Yay.
- Aziz Mahmud Hüdayi, *İlim–Amel Seyr u Sülûk*, (Haz. H. Kamil Yılmaz) Erkam Yay. , İstanbul, 1988.
- Bardakçı, Mehmet Necmettin, *Sosyo Kültürel Hayâтта Tasavvuf*, Fakülte Kitapevi, Isparta, 2000.
- Cebecioğlu, Ethem, *Tasavvuf Terimleri ve Deyimleri Sözlüğü*, Ağaç Kitabevi Yay., İstanbul, 2009.
- _____, *Hacı Bayram Velî*, Kültür Bakanlığı Yayayınları
- Certel, Hüseyin, *Din Psikolojisi*, Andaç Yayınları , Ankara, 2003.
- Chittick, William, *Tasavvuf*, (Çev. Turan Koç), İz Yay. , İstanbul, 2008.
- Cilî, Abdülkerim, *İnsan–ı Kâmil*, (Çev. Abdülkadir Akçiçek), Üçdal Neşriyat, İstanbul, 1974.
- Dağıstanı; Ömer Ziyâuddin, *Tasavvuf ve Tarîkatlarla İlgili Fetvâlar*, Çev. İrfan Gündüz, Yakup Çiçek, Seha Neşriyat.

Debbağ, Abdülaziz, *Kitab-ül İbrîz*, Derleyen: Ahmed İbni Mübarek, Bahar Yayınevi, İstanbul, 1976.

Demir, Sıddık, *Ankara Gönül Epleri*, Ank. , 2000.

Demirel ,Arif Hakan, *Ömer Ziyâüddin Dağüstani'nin Hay.Eser. ve Tas.Anl.*, Basılmamış Yüksek LisansTezi, Ank., 2006.

Deniz, Ahuzer, *Münir Derman'ın Hayâtı ve Kişiliği*, Basılmamış Lisans Tezi, Ankara, 2000.

Derman, Münir, *Yazılmamış Sırların İlki Yazılacak Sırların Sonu*, Cilt I, Ank. 2009, Cilt II, III, IV, V, Sarıyıldız Ofset, Ank., 2010.

_____, *Allah Dostu Der ki*, Sarıyıldız Ofset, Ank., 2010.

_____, *Muhiddin-i Arabi Hazretlerinin Müslümanlara Nasihatları*, ty.

_____, *Su*, Cilt I, II, III, Sarıyıldız Ofset, Ank., 2010.

_____, *Vahdet-i Vücûd'a Giriş*

Düzen, İbrahim, *Aziz Neseî'ye Göre Allah, Kâinât ve İnsan*, Ş.İ.F.G.V. Yay., Ank., 1991.

Ebu'l-Alâ Afifî, *İslâm'da Manevî Hayât Tasavvuf*, (Trc. Ekrem Demirli, Abdullah Kartal), İz Yay.

Ebu Talip el-Mekkî, *Kut'ul-Kulûb*, İz yay., İstanbul 2004.

El-Hac, Mehmet Nuri Şemsuddin el-Nakşibendi, *Tam Miftah'ul-Gulub*, Salah Bilici Kitabevi Yay. , t.y.

Eraydın, Selçuk, *Tasavvuf ve Tarikatlar*, İFAV, İstanbul, 2008.

Erbil, Mehmed Faik, *Mirât'ül Hakaik*, İrfan Yay., İst., 2003.

Ertuğrul, İsmail Fennî, *Vahdet-i Vücut ve İbn Arabi*, İnsan Yay., İst., 2008.

Eşrefoğlu, Rumî, *Müzekki'n-nüfûs*, haz. Ahmet Kasım Fidan, Semerkand Yay., İst., 2010.

Gazalî, *İhya-u Ulûmid-Dîn*, (Trc.: Mehmed A. Müftüoğlu), İpek Yay., İst., 1994.

_____, *Hak Yolunun Esasları*, (Trc. Dilaver Selvi), Semerkand Yay., İst., 2004.

_____, *Minhâcü'l-Âbidin, Cennete Doğru*, (Trc. Ali Kaya), Semerkand Yay., 2001.

Geycekli, Ahmet, *Kur'an ve Sünnet Işığında Rabîta ve Tevessül*, Umran Yay.

Gökcan, M. Mansur, *Temel Ahlâkî Prensipleriyle Tasavvuf*, Nobel Kitabevi.

Göktaş, Vahit, *Buhara'da Tasavvuf, Kelâbâzi Örneği*, Meydan Yay., İst., 2008.

Gue'non, Re'ne, *İslâm Mânevîyatı ve Taoculuğa Toplu Bakış*, (Çev. Mahmut Kanık), İnsan Yay., İst., 1989.

Gülen, Fethullah, *Gurbet Ufukları*, Gazeteciler ve Yazarlar Vakfı Yay., İst., 2004.

_____ *Kalbin Zümrüt Tepeleri*, Nil Yay., İzmir, 2009.

_____, *Kırık Testi*, Zaman Kitap, İst., 2002.

Güngör, Erol, *İslâm Tasavvufunun Meseleleri*, Ötüken Yay., İst., 1996.

Gürer, Dilaver, *Düşünce Kültürde Tasavvuf*, Ensar Neşriyat, İst., 2007

Hafızalioğlu, Tahir, *Gayb Bahçesinden Seslenişler*, İnsan Yay., İst., 2003.

Helminski, Camilla Adams, "Cennet Ehli Olmak, Tebriz'li Şems'in Öğretileri Üzerine Düşünceler", Uluslararası Şems Sempozyumu, Nefes Yay. İst., 2010.

Hökelekli, Hayâti, *Din Psikolojisi*, T.D.V. Yay., Ank., 1996

Hucvirî, *Keşfu'l-Mahcûb*, (Haz. Süleyman Uludağ), Dergah Yay., İst., 1996.

Hulusî, Ahmed, *Dua ve Zikir*, Kitsan Yay., Şubat 2010.

İbrahim, Abdullah Abdurezzak; Afrika'da Tasavvuf ve Tarikatlar (Çev. Kadir Özköse) Ensar Yay., Konya, 2008.

İbn Arabî, *Fütûhat-ı Mekkiyye*, (Çev. Ekrem Demirli), Litera Yay., İst., 2008.

İbn Kayyim el-Cevziyye, *Medaricü's Sâlikîn*, İnsan Yay.

- İbn Manzur,Ebu'l Fazl Muhammed b.Mükerrem b.Ali el-Ensari,*Lisanü'lArab* ,Daru Sadr, Beyrut, 1990.
- İkbal, Muhammed, *Cavidname*, Kaknüs Yay.,İst., 2008
- İmam Rabbanî, *Maarif-i Ledünniyye*, (Trc. Necdet Tosun), Sûfî Kitap, 2010.
- _____, *Mektûbât*, Yeni Şafak, 2006.
- İz, Mahir, *Tasavvuf*, Med Yay., İst., 1981.
- Izutsu, *Kur'an'da Allah ve İnsan*, (Çev. Süleyman Ateş), AÜİF Yay., 1975.
- Kam, Ferit, *Vahdeti-i Vucud*, Sadeleştiren: Ethem Cebecioğlu, D.İ.B. Yay. Ank., 1994.
- Kara, Mustafa, *Tasavvuf ve Tarikatlar Tarihi*, Dergah Yay., 2010.
- Karaçam, İsmail, *İslamda Tevbe*, Özek Yay., İst.,ty.
- Karaman, Hayreddin, *İmam Rabbanî ve İslâm Tasavvufu*, İklim Yay., İst., 1987.
- Kâşânî, Abdürrezzak, *Tasavvuf Sözlüğü*, (Çev. Ekrem Demirli), İz Yay., İst., 2004.
- Kılıç, Mahmud Erol, *Tasavvufa Giriş*, Sûfî Kitap, İstanbul, 2012
- Kılıçaslan, Ahmet, *Hiçsin*, Özdemiroğlu Matbaası, 1988.
- Kısakürek, N.F. ,*Nur Harmanı*, Çile Yay. ,İst., 1970
- Komisyon, *Ana Konulara Yeni Yaklaşımlar*,D.İ.B.Yay.İst., 2007.
- Komisyon, *Dini Kavramlar Sözlüğü*, D.İ.B. Yay., Ank., 2007.
- Komisyon, *Evliyâlar Ans.*, *Türk.Gaz.Yay.,İst.1993,Cilt XII, s.351.*
- Komisyon,*Evrensel Mesajlar*,D.İ.B.Yay.,Ank., 2008.
- Komisyon, *Kur'an'dan Öğütler*, D.İ.B. Yay., Ank.2010.
- Komisyon, *Temel Esaslar*,D.İ.B.Yay.,Ank., 2008.
- Komisyon, *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*, Cilt 18, İst., 1998.
- Konevi, Sadrettin, *İlahi Nefhalar*, İz Yay. , Terc. Ekrem Demirli, İst., 2002.
- Kotku, M. Zahid, *Tasavvufî Ahlâk 5*, Seha Neşriyat.

- _____, *Cennet Yolları*, Seha Neşriyat, İst., 1994
- Kuşeyrî, *Kuşeyrî Risalesi*, (trc. Dilaver Selvi), Semerkand Yay., İst. 2007.
- Küçük, Hülya; “*Sırr-ı Şems veyahut Şems-i Sır, Uluslararası Şems Sempozyumu*”, Nefes Yay. İst., 2010.
- Küçük, Osman Nuri, “*Şems-i Tebrîzî'nin Tasavvufî Meşrebi ve Mevlâna'nın Düşüncesine Tesiri*”, *Tasavvuf İlimi ve Akademik Araştırma Dergisi*, Yıl 10, sayı 24.
- Lings, Martin, *Tasavvuf Nedir?*, Vural Yay., İst., 2007.
- Nesefî, Azizüddin; *Tasavvufta İnsan Meselesi*, (Türkçesi: Mehmet Konar), Dergah Yay., İst., 1990.
- Nevevî; *Riyazü's-Salihin*, D.İ.B. Yay., Ankara, 1995.
- Özdağ, Musa, *Mehmed Feyzi Efendi'den Feyizler*, Hamle Yay., İst., 1992.
- Öztürk, Yaşar Nuri, *Kur'an'ın Temel Kavramları*, Yeni Boyut Yay., İst., 1996.
- _____, *Kur'an ve Sünnete Göre Tasavvuf*, Yeni Boyut Yat., İst., 1993
- Sami, Şemsettin, *Kamus-ı Turki*, Çağrı Yay., İst., 2010.
- Schimmel, Annemarie, *İslâm'ın Mistik Boyutları*, (Çev. Ergun Kocabıyık), Kabalıcı Yay., İst., 2001.
- Selvi, Dilaver, *Kur'an ve Tasavvuf*, Hoşgörü Yay., İst., 2012.
- Serrac, Ebu Nasr, *eL-Lum'a*, (Çev. H. Kamil Yılmaz), Altınoluk Yay., 1996.
- Suad el-Hakim, *İbnü'l Arabî Sözlüğü*, Kabalıcı Yay., İst., 2004.
- Sühreverdî, Şihabeddin, *Avarifü'l-Meârif*, Semerkand Yay., İst., 2008.
- Şahin, Hasan-Sevim, Seyfullah, *Tasavvuf*, İlâhiyat, Ank., 2002.
- Şahinler, Necmettin, *H. Musa ile Yürümek*, İnsan Yay., 2009.
- Şeriatî, Ali, *İnsan*, Fecr Yay., Ank., 2008.
- Topbaş, Osman Nuri, *Emsalsiz Örnek Şahsiyet*, Erkam Yay., İst., 2009.
- Topçu, Nurettin, *İslam ve İnsan, Mevlana ve Tasavvuf*, Dergah Yay., İst., 1998.

Turaç, D.Ali, *Son Devrin Mutasavvıflarından Münir Derman, Hayâtı, Hatırları ve Mektupları*, Basılmamış Lisans Tezi, Ankara Üniversitesi, 2000.

Türer, Osman, *Ana Hatlarıyla Tasavvuf Tarihi*, Ataç Yay. , İst., 2011.

Uludağ, Süleyman, *Doğuş Devrinde Tasavvuf Taarruf*, Dergah Yay., 1992.

_____, *Tasavvuf Terimleri Sözlüğü*, Ma'rifet Yay., İst., 1995.

Ünal, Ali, *Kur'an'da Temel Kavramlar*, Beyan Yay. , İst., 1990.

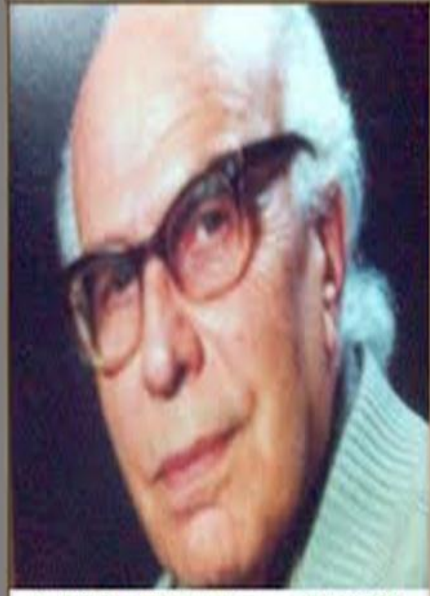
Velioğlu, Tarık, *Kalbin Nuru*, Hayy Kitap, İstanbul, 2009

Yapıcı, Asım, *İslamda Tevbe ve Dini Yaşayıştaki Rolü*, Beyan Yay.,İst., 1997

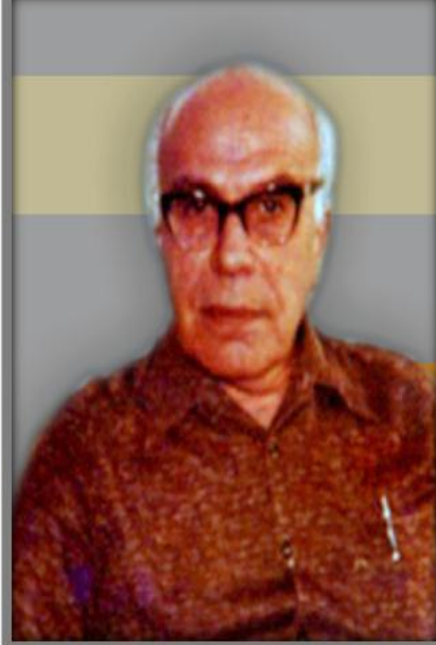
Yılmaz, H. Kamil, *Tasavvuf Mes'eleleri*, Erkam Yay., İst., 1997.

_____, *Ana Hatlarıyla Tasavvuf ve Tarikatlar*, Ensar Yay. , İst., 2009.

EKLER

Dr.Münir DERMAN (k.s) 1910-1989

ALLAH DOSTU
DERKİ...
KABİR TAŞIM

BİR GÖVDE BORCUM VAR TOPRAĞA
VERDİM BORCUMU.
RUHUMUN TOPRAĞA BORCU YOK BENİM.
ARAMA TOPRAKDA BENİ BEN BAŞKA YERDEYİM.
TOPRAĞIM TEMİZDİ TEMİZ TESLİM ETTİM BORCUMU.
BU KABİR RUHUMLA GÖVDEMİN AYRILIŞ YERİ.
BURADA ARAMA BURDA DEĞİLİM.
AZAPDA DEĞİL, NARDA DEĞİLİM.
SİKİNTİM KALMADI ARTIK, AÇ VE YOKSUL DEĞİLİM.
DÜNYADA HAKSIZLIK, SEFALET, AÇLIK,
SİKİNTİ DERTLERLE ARKADAŞ YAŞADIM.
ŞİKAYET ETMEDİM. RABBİMDAN BU NEDİR DİYE
KIRKLAR, YEDİLER, DÖRTLER, ÜÇLERLE ARKADAŞ İDİM
HIZIR' LA BULUŞTUM, KONUŞTUM, DERTLEŞTİM,
DÜNYA YÜZÜNDE...
ŞİKAYET ETMEDİM KENDİ HALİMDEN.
NEFSİNLE UĞRAŞMA BU SAVAŞ DEĞİLDİR.
KABİRDE AZABIN ESASI BUDUR.
BIRAK NEFSİNİ KENDİ HALİNE.
UĞRAŞMA ONUNLA YAKIŞMAZ SANA.
GÖVDE, NEFİS, RUH BAŞKA BAŞKADIR.
YEK DİĞERİNE KARIŞTIRIP ÇENGELLEME ONLARI.
NEFİS DÜNYADA KALIR, GÖVDE TOPRAKDA.
RUH GİDER ASLI OLAN RAB' BİNE.
BURADA ARAMA BURDA DEĞİLİM.
AZAPDA DEĞİL NARDA DEĞİLİM.
SİKİNTİM KALMADI AÇ VE YOKSUL DEĞİLİM.
GÖVDEMİ VERDİM TOPRAĞA BORÇLU DEĞİLİM.
NEFSİMİN DE DERCİ DÜNYADA KALDI.
UZME KENDİNİ BEN DE SENİN GİBİYİM
RABBİMİN YANINDA UÇAR GİBİYİM.